7876

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

సంపాదకుఁడు

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపుటము ౫, భాగము ౧.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము - మద్రాసు

1928

౧౯౨౮

PRINTED AND PUBLISHED BY
K. NAGESWARA RAO., AT THE "ANDHRA PATRIKA" PRESS,
NO. 7, THAMBU CHETTY STREET, GEORGE TOWN, MADRAS.

వ్యాసముల అకారాది సూచి

వ

స

భారతి - పంచమ సంపుటము - భా. ౧.

వ్యాసకర్తల అకారాది సూచి

స

విషయానుక్రమణిక

చిత్రములు

గోపీమోహనుడు

హెచ్చరిక

భారతి చందాదారులు భారతినిగురించి వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయిన రెల్ల లేఖనములందును తమ (చందాదారు) నంబరును వ్రాయవలెను. లేనియెడల వారికి ప్రత్యుత్తరము నొసగజాలము. ఆ ఉత్తరములను ఏవిధమయిన పనినిగూడ జరుపజాలము. కావున, తప్పక చందాదారులు ప్రతి ఉత్తరము మొదలయినవానియందును తమ*నంబరును పొరపాటులేకుండ స్పష్టముగా వ్రాయగోరెదము. చందాదారులకు భారతి సకాలమున అనగా ప్రతినెల 10-వ తేదికి లోపల చేరకున్నచో వెంటనే వారివారి తపాలుకార్యాలయమువారికి రిపోర్టుచేయ గోరెదము.

---

* చందాదారులనంబరు పత్రిక కవరుపై వారి విలాసమునకు ముందున్నది.

చెన్నపట్టణము, జూలై ౧౯౨౮

సంపుటము ౫ విభవ సంవత్సరము ఆషాఢమాసము సంఖ్య ౭

మేలుకొలుపు

గుఱ్ఱప్పడియ ఆంజనేయులు గారు

పరువపు మల్లెతీవియల పజ్జను డాఁగురుమూఁతలాడు తె
మ్మెరకసుగందు లూడిగపుమేలము లాడుచునుండ, మంజుల
స్వరమునఁ బక్కిఱాగములు పాడఁదొడంగెఁ బ్రబోధగీతు లీ
తరుణము భావికార్యశుభదం బగు మేల్కను మింక భారతా!

అలమిన కారుచీఁకటుల నల్లనఁ బాపుచుఁ దూర్పుదిక్కునన్
బొలిచెను వేఁగుఁజుక్క, కనుమోడ్పుల విప్పి సమస్తజీవముల్
దెలివిని బొందె నిండె జగతీవలయంబున నవ్యరోచికల్
దెలతెలవారనయ్యె నిఁక లెమ్ము ప్రభాతము మీఱకుండఁగన్.

తెఱచిన కన్నుమూసి చనుదేరవు నిద్దురమబ్బు వీడి, యి
త్తఱిని బరుండి లేచుచును దద్దయుఁ గాల మతిక్రమించె, సో

దరజనులెల్ల మేల్కనిరి, తల్పముఁ బాసి బిరాన రమ్ము నీ
యఱమరపీడి భారతసుతా! భవతారకమాతృసేవకున్.

సద్యస్సుఫుల్ల పుష్పసుగంధబంధురా యతవాతధూపధూపిత మొనర్చి
శాద్వలోపరిభాగ సంచలన్నీహార కణమౌక్తిక శ్రేణిఁ గలయఁదీర్చి
ధవళేందుబింబసంభవరుచిస్ఫూర్తి నల్గడల మేలఁగు పాలగచ్చు దిద్ది
కలకలారావ సంకులనీడజావళీ వందిమాగధకోటిఁ బొందుపరచి
ధరణిఁ గైసేసి ప్రకృతికాంతామతల్లి-కాచియున్నది నీకు స్వాగతము నీయ
తరలిరావయ్య, మాతృపాదముల నతుల-మతిని సేవింపవయ్య! భారతకుమార.

చనుచున్నారు స్వకీయకార్యకరణోత్సాహంబునన్ బుణ్యభా
గ్యనులై సోదరసోదరీతతులు, స్వేచ్ఛామందమందానిలం
బున నెమ్మేనులు సేదఁదేర, వినరావో తజ్జయోదంచిత
స్వనముల్, వారలఁగూడ నేఁగఁదగవో! జాడ్యంబు నీ కేటికిన్!

చోరులేచిన సాహుకారుకైవడిఁ గుందు జాతీయలక్ష్మీశోకాతిశయము
వలఁ జిక్కువడిన గువ్వనుబోలి విలపించు నీకన్నతల్లి కన్నీటిధార
పులిఁగన్న జింక యట్టులు డయ్యు వాణిజ్య బిసరుహేక్షణగుండె బెదరుపాటు
కానఁబూచిన తీవెకరణి నిర్వేదించు కవివరేణ్యుని చేతి కలము వణఁకు
తుడిచివేయుము వేగ నీజడిమ నుడిగి-స్వీయనిర్మలసామ్రాజ్య సిద్ధికొఱకు
కార్యకారణవేదివై కదల కిట్లు-సెజ్జవీడవు నవ్వరే పజ్జవారు!

వినిపించుచున్నది వివిధద్విజానీక సుప్రబోధవిశుద్ధ సూక్తిచయము
కనిపించుచున్నది గాఢాంధపటలవిధ్వంసక ప్రాగ్దిశాధవళిమంబు
వీతెంచుచున్నది విశ్వజన్య నవీనమానితోత్సాహమందానిలంబు
చనుదెంచుచున్నది జననీపదాంభోజ సంసేవనార్థమై సర్వజనము
కరము దగ్గఱె శుభలగ్నకాలమిపుడు-లలితపావనవిశ్వకల్యాణమునకు
వేగిరమ లేచి సముచితవిధులఁదీర్చి-పెండ్లిపెద్దవుగ మ్మావు పృథులతేజ!

వలిగాడ్పుల్ భరమా సహింపనని లేవంజాలవో దట్టపుం
దెల్ప్రొందుప్పటి మేల్ముసుంగు విడి సందేహింపనేలా? యదే

తిలకింపంగదవయ్యా, శీతహారిన్మై దృక్పర్వశోభఁ జగ
ద్వలయం బల్లనఁదేరి కన్గొనియె భాస్వంతుండు తేజోనిధీ!

మేటిగుణరాశివని లోకమిత్రుఁడగుట-గురుకరంబుల నిను మేలుకొలుపఁ బనిచి
మెఱుఁగుబంగరు వన్నియ మించురుచులఁ-గాన్కలంపుచునున్నాఁడు కమలసఖుఁడు.

అరయఁగాఁ జననికై హరినోర్చి యమృతంబుఁ గొనిచన్న వైనతేయుని తెఱంగు!
తలఁపఁగాఁ దివిజమందాకినీదేవి నీ పృథివినిల్పిన భగీరథునిశక్తి!
తెలియఁగాఁ సప్తాండకక్ష్యలఁ గీర్తినింపిన భరతభూపాలుని బాహుపటిమ!
చింతింపఁగాఁ దండ్రి చెండాడినను దైవభక్తివీడని దైత్యపట్టి నిష్ఠ
నీరసిల్లరు నీదు ప్రార్థకులు సుమ్మి-నీమనఃపంజరంబున నేఁటివఱకు
నణఁగియున్నది తత్తేజ మనుపమంబె-వెలికిఁ దార్చెదుగాని వేవేగ లెమ్ము.

కనుఁగొనలఁ గవోష్ణజలకంకణముల్ నడిరాల్చకయ్య యుం
కను గొనవయ్య ధైర్యమును గాఁగలకార్యవిధాన మెట్టిదో
కనుఁగొనవయ్య సోదరనికాయము నద్భుతసంప్రమోదులై
కనుఁగొన మాతృభక్తి సిరిఁ గాంచఁగదయ్య! కులప్రదీపకా!

ఇష్టదేవతాస్తవము

పుల్లెల శ్రీరామశాస్త్రిగారు

బోష్టుఁడిష్టుని బ్రహ్మఁ బుట్టింపకున్నచో ధర్మమాతృకలు వేదంబు లగునె
బోయచేఁ గ్రౌంచంబు నేయింపకున్నచో వితతరామాయణస్మృతియు నగునె
నిష్కృతి జూదము శకునికి నేర్పకున్నచోఁ బృథివి భారత కల్పవృక్ష మగునె
చిలువచే మృతిఁ బరీక్షిత్తున కీకున్నచో ఘనతత్త్వకలిత భాగవత మగునె
లోకకల్యాణకృతులను మాకొసంగ-నీవు కల్పించు వ్యూహంబు లెన్నఁదరమె
యిందుఁగలిపాల, యిందిరాహృదయలోల,-భక్తనుతశీల, కేశవప్రకటలీల!

కర్ణాటకభాషయందలి సంస్కృతవృత్తములు

తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు గారు

ఆంధ్రమునందు వలెనే కన్నడమునందును సంస్కృతమునుండి తీసికొనఁబడిన వృత్తములనేకములు కలవు. ఆంధ్రమునందలి యనేక వృత్తములు సరియైనసంజ్ఞ లేనివి. కన్నడమునందలి విస్తారసంఖ్యగల వృత్తములకు సరియైన నామములు కలవు. ఈ క్రిందివృత్తములకు లక్ష్యములు కర్ణాటచ్ఛందస్సునకు కావ్యాచార్యుఁడగు నాంధ్రుఁడైన నాగవర్మ కన్నడమున రచించిన ఛందోంబుధియను ప్రమాణగ్రంథమునుండి తీసికొనఁబడినవి. ఈ ఛందోంబుధి జైనుఁడైన యాతనిచే నాతనిభార్య కంకితము చేయఁబడినది. ఈవృత్తములకు ప్రాసకలదు గాని తెలుఁగునుబోలిన యతి లేదు. గణములు తెలుఁగులోని యగణ తగణ మగణ రగణాదులే. ఇంకొకవిశేషము తనభార్యను "శాతకుంభఘటోపమస్తని [illegible] గమనారాజితే" మున్నగు సంబోధనసముదాయముచే సంబోధించుట చూడఁగా నాకాలపు సామాన్య సంఘమునందు [illegible] మై [illegible] వాక్యము [illegible] లములు కాని పరిస్థితిని సూచించునట్లు కానఁబడును. ఈ క్రింది కన్నడపువృత్తములలో నేకనామములుగల కొన్నివృత్తములకు భిన్నలక్షణములు కానవచ్చుచున్నవి. ఈ క్రింది వృత్తములకు కర్ణాటాంధ్రములలో నేకలక్షణములును, భిన్ననామములును గానవచ్చుచున్నవి.

సంఖ్య	ఛందస్సు	లక్షణము	వృత్తసంఖ్య	వృత్తనామము — తెనుఁగు	వృత్తనామము — కన్నడము
1	3	స	1	నారి	వామాంగి
2	8	య	2	కేస	రతాంతము
3	3	గ	3	మృగి	పావనము
4	3	స	4	వినయము	ప్రసరము
5	4	రగ	3	సమృద్ధి	దేవరమ్య
6	4	సగ	4	సుమద్గ	మృగనేత్ర
7	4	జగ	6	సుకాంతి	జనోదయ
8	4	భగగు	7	బింబ	సౌందర
9	5	గగగ	3	ప్రీతి	నందకము
10	5	సగగ	4	ప్రగుణము	సన్మృగనేత్రము

సంఖ్య	ఛందస్సు	లక్షణము	వృత్తసంఖ్య	వృత్తనామము తెనుఁగు	వృత్తనామము కన్నడము
11	5	జగగ	6	సతి	అనంగము
12	5	భగురుగురు	7	పంక్తి	కాంచనమాల
13	5	సలగ	13	నంద	తిలక
14	5	భలగ	15	అంబుజ	ప్రేమ
15	6	భయ	15	చంద్రవదన	శశికాంతము
16	6	నయ	16	శశివదన	ఉదాత్తము
17	6	మస	25	ముకుళము	కమళము
18	6	సస	28	వసుధ	కుముదము
19	7	సరగ	20	హంసమాల	సగలము
20	7	మసగ	25	మదలేఖ	కమలినము
21	7	ననగ	64	మదనవిలసితము	సులభము
22	9	నసర	187	భద్రకము	హాలాయుధము
23	10	మసయగ	121	పణవము	పణవకము
24	10	భమసగ	199	రుక్మవతి	మందానిలము
25	10	భభభగగ	439	సంపత్తి	చిత్రపదము
26	11	తతజగగ	293	మందారదామము	లయగ్రాహి
27	11	భభనగగ	487	మౌక్తికమాల	సాంద్రము
28	11	రజరల	683	శ్యేని	శ్యైనికము
29	11	ననరలగ	704	భద్రకము	చంద్రిక
30	12	ననమయ	576	ప్రహేయము	ఘనము
31	12	నజజయ	880	తోదకము	లలితపదము
32	12	నభజర	1400	ప్రియంవద	నిరుపమము లేక మత్త
33	12	సజసస	1772	ప్రమితాక్షరము	ప్రమితాక్షర [కోకిల
34	12	జసజస	1886	జలోద్ధతగతి	జలోద్ధతరతము
35	13	నజజగగ	1392	ప్రభాతము	ప్రభాతమిశ్రము
36	14	భభరసలగ	5815	సుందరి	సుందరి
37	14	ననగసలగ	584	అసంబాధ పరాజిత	కుసుమాంఘ్రిపము
38	15	నజజభర	11632	మనోజము	నవనళినము
39	16	యమనసగగ	10178	చంద్రశ్రీ	విజయానందము
40	16	నభజజజగ	23416	పద్మకము	మంగళము
41	17	నజభజజలగ	56240	నర్కుటము	కనకాబ్జిని
42	17	నసమరసలగ	46112	హరిణి	హరిణీప్లుత
43	18	మతనయయయ	37857	కుసుమితలతావేల్లిత	కందకందర్పజాతము

సంఖ్య	ఛందస్సు	లక్షణము	వృత్తసంఖ్య	వృత్తనామము తెనుఁగు	వృత్తనామము కన్నడము
44	18	రసజజభర	93019	మత్తకోకిల	మల్లికామాల
45	19	రసరసజజగ	186587	సంప్రకర్ష	ఖచరప్లుతి
46	20	భభభభరసలగ	372151	అంబురుహము	సగరంజితము
47	20	నభభమససలగ	373176	ఖచరప్లుతము	అనవద్యము
48	22	భభభభభభభగురు	1797559	మానిని	వనమంజరి
49	23	నజజజజజజలగ	3595120	కవిరాజవిరాజితము	హంసగతి
50	23	మమతనననలగ	4194081	మత్తాక్రీడ	క్రీడ
51	24	భతనసభభనయ	4155367	తన్వి	సుందరము
52	25	నననసభభభగురు	14368768	బంధురము	హంసపదము
53	25	ననననననననగ	16777216	[illegible]	విపరీత [illegible]

ఈ నామభేదములకుఁ గారణము ఈ కవులదే కాదు. ఒక్కొక్కప్పుడు అనేకభాషలలో నేకలక్షణమునకు సమాననామమును, భిన్న నామములుగల యొక్కొక్కలక్షణమునకు ఈ భిన్ననామములందును నితరభాషలసాదృశ్యమును గానవచ్చుచున్నది. ఒక్కొక్కచోట కవి యే నూతనలక్షణమును గల్పించి యొకవృత్తమును సృష్టించినప్పుడు మాత్రము తనకుఁ దోఁచిన పేరిడుచున్నాఁడు. సంస్కృతమున ననేకలక్షణగ్రంథములు గలవనియు, కర్ణాటక రాజ్యమున విశేష వ్యాకరణగ్రంథములును, [illegible] ఆంధ్రదేశమున విశేషవ్యాకరణగల ఛందోగ్రంథములును నేఁడు లేవనియు నందు [illegible] చే యీనామభేదము కలిగినదనియు నా మతము. ఆ ప్రచ్ఛందోగ్రంథములలోఁ గాన [illegible] యీ [illegible] వృత్తములు కన్నడమునుండుట గూడ ఈ ఊహను [illegible] చున్నది.

సంఖ్య	ఛందస్సు	లక్షణము	వృత్తసంఖ్య	వృత్తనామము
1	1	ల	2	పేరు తెలుపఁబడలేదు
2	2	లగ	2	దినంతిగము
3	2	లల	4	గిరిధరము
4	3	న	8	పదము
5	4	భగ	5	కామాంగము
6	4	నల	16	సగతిగురువు
7	5	రలగ	11	సంపకము
8	5	సలగ	16	సుసిరుహము
9	6	నమ	8	సులలితము
10	6	గణ	11	శాలిసీవితానము

సంఖ్య	ఛందస్సు	లక్షణము	వృత్తసంఖ్య	వృత్తనామము
11	6	సస	27	కుముదము
12	7	మతగ	9	చిత్రము
13	7	రతగ	19	విభూతి
14	7	భగగ	23	వినిమ్నము
15	7	నరగ	24	నరగము లేక శశాంకపఙ్క్తిము
16	7	ససగ	32	విశాలము
17	7	సతగ	40	కోమలము
18	7	భభగురు	55	కమళము
19	8	రరగగ	19	శ్రుతానందము
20	8	నసలగ	88	సుమాలతి
21	9	ననన	64	భుజంగశిశుసృతము
22	9	యయయ	74	బృహతి
23	9	ససర	96	మయూరము
24	9	[illegible]	219	వనజము
25	9	[illegible]	239	ఉదయము
26	10	ససజగ	347	కల్యాణము
27	11	మసజగగ	345	మాణిక్యము
28	12	నభజయ	888	ద్రుతపదము
29	12	భభగస	1719	హంసవృత్తము
30	13	భజనసగ	1775	అంబుజము
31	13	నతజభగురు	3432	సౌందరము
32	13	భభభభగురు	3511	అంగరూపము
33	13	సభభభగురు	3512	అభ్యుదయము
34	15	ససనభయ	7608	విచిత్రలలితము
35	16	భసభభభగురు	28087	పద్మముఖి
36	16	ససనజసగ	7168	లలితపదము
37	21	నననయయతస	136192	లలితగతి
38	22	సనరరరసర	76567	తరంగము
39	22	సమసనభగరగ	618116	చూతకుజము
40	24	ననభనజననయ	4186048	లలితము
41	24	నజభభభభజర	5729712	అర్కమరీచి
42	24	నజభజజజరస	7003056	వంశజము
43	26	ననననననననగగ	16777216	వనలత
44	26	సజసనననననజలగ	29358064	మునిమతము

కొన్ని యెడల ఒక్క నామముననే యొక్కొక్క ఛందోగ్రంథమున నొక్కొక్క లక్షణము కలదు.

ఉదా. భుజగశిశుసృతము.

దీనికి వృత్తరత్నాకరమున ననమ

ఆంధ్రఛ్ఛందస్సుల ననయ

కన్నడమున వృత్తరత్నాకరము నట్లే.

కర్ణాటకవృత్తములు

మొదటి ఛందస్సు

ప్రస్తారమున

వృత్తసంఖ్య—

1. వృత్తలక్షణము—పాదమున కొక్కొక్క గురువు.
లక్ష్యము—శ్రీ।శం।శాం।తే.

2. పాదమున కొక్కొక్క లఘువు—
ల।ల।ల।ల.

రెండవ ఛందస్సు

2. దిగంతగవృత్తము - ప్రతిపాదమునకు లగ—
లగో।పగం।దిగం।తగం.

4. గిరిధర—ప్రతిపాదమునకు లల—
మురహర।గిరి।ధర.

మూడవ ఛందస్సు

1. వామాంగవృత్తము—పాదమున కొకమగణము.
భూమిప్రోద్దామంకేళ్।వామాంగి।వామాంగం.

2. రతాంతవృత్తము—య—
యతాంతం।నితాంతం।రతాంతం।లతాంతే.

3. పావనవృత్తము—ర—
పావకో।ద్భావదిం।శ్రీవిఘ్నం।పావనం.

4. ప్రవరవృత్తము—స—
పవనో।ద్భవదిం।ప్రవరం।ప్రవరే.

8. పరమవృత్తము—న—
సురగ।సెరవిసెరెయో।పరమె.

నాలవ ఛందస్సు

3. దేవిరమ్య—రగ—
పావకాగ్రం।భావనీయం।దేవదేవం।దేవరమ్యం.

4. మృగనేత్ర—సగ—
లగయుగ్మం.

5. కామాంగము—రగ—
కోమలాంగం।తామసగరతే.

6. జనోదయ—జగ—
జనోదయం.

7. శౌండగ—నగురువు—
ఇందుహార్।బందరకేళ్।శౌండగ।పురవతీం.

16. సురలతిగుప్తము—నల—
సురహారి।సరస.

అయిదవ ఛందస్సు

4. సన్మృగనేత్రము—సగగ—
సగ యుగ్మంగళ్.

6. అనంగ—జగగ—
దినేశనింపు।త్త.

7. కాంచనమాల—భ 2 గురువులు—
మించునాంద్రం.

11. నందకము—గలగ—
ఒందుపన్నొరెయోళ్.

13. తిలకము—తలగ—
హోమం హరిసూం.

15. ప్రేమ—భలగ—
సో[illegible] హరియుం.

16. సరసిరుహము—సలగ—
హరిహాగరుం.

ఆరవ ఛందస్సు

8. సులలిత—నస—
జలజపత్రాక్షీ.

10. విచిత్రము—యయ—
సరోజయుగ్మగంధం

11. శాలినీవితానము—[illegible]య—

12. తనుమధ్య—[illegible]య—
[illegible].

15. శశికాంతము—[illegible]య—
[illegible]కగతోయం.

16. [illegible]వృత్తము—సయ—
నయగ [illegible].

25. మదలేఖము
లేక మదలేఖము } —[illegible]—
నిర్[illegible]జం కమలం.

27. కుముదము—సస—
అనిల ద్వితయం.

ఏడవ ఛందస్సు

9. చిత్రము—మతిగ—
ధాత్రీనం[illegible]ంమగం.

19. విభూతి—రతగ—
భోజనేత్రే క్షణనీ.

20. సరలము—సరగ—
సరలం వృత్తనామం.

23. వినిమ్నము—భరగ—
శీతశరాగ్ని చేతో.

24. శశాంకవృత్తము లేక నగగము—నరగ—
సరసిజాయతాక్షీ.

32. విశాలము—నసగ—
త్రిదశపశేశర్.

40. కోమలము—సతగ—
ఆయతనేత్రేకోమలం.

55. కమలము—భ భ గురువు—
సౌందరికేళ్ కమలం.

64. సులభము—ననగ—
జననుత సులభం.

ఎనిమిదవ ఛందస్సు

1. విద్యున్మాల—మమగగ—
శాంతిం విద్యున్మాలావృత్తం.

19. ప్రతానందము—రరగగ—
భావనీయం ప్రతానందం.

55. చిత్రపద—భభగగ—
బంధురహార ద్వితయంగళ్.

88. సుమాలతి—నగలగ—
సురుకుచే సుమాలతీ.

103. [illegible]నకము—భతలగ—
[illegible]ంలశశి [illegible]యులగం.

తొమ్మిదవ ఛందస్సు

64. భుజగశిశుసృతము—ననమ—
భుజగశిశుసృతం నామం.

74. బృహతి—యయయ—
విలోలాక్షీకేళింతిదక్షం.

96. వనమయూరము—నసయ—
అసురగణనాతతోయం.

183. ఉత్సుకము—భభర—
సుందరినాకిగ నిష్టదం.

187. హాలాయుధము—రసర—
దాంగం సరసిజాననే.

187. భద్రకము—గసర—
ఇది పై వృత్తమే-స్వ్రసంలయపదక్రమం.

192. వినుతము—ననగ—
వినుతమిదునామదిం.

219. వనజము—గసస—
నాగవర్మని నీవనజం.

239. ఉదయము — భజస —
నాకిగ నినాదు దుదయం.

పదియవ ఛందస్సు

121. పణవకము — మనజగ —
మీనాక్షీయతిగిరి యొల్పెల్పుల.

199. మందానిలము — భమసగ —
నీతియుతే మందానిలవృత్తమ్.

219. మణిరంగము — గససగ —
పాదపాళిన మారుతియుగ్మం.

241. మత్తము, పూజ్యము, లేక నవ్యము —
మున్నంధాత్రీశశిపవనేశో.

347. కల్యాణము — గసజగ —
క్షోణీనాయు దినేశనీశ్వరం.

439. చిత్రపదము — భభభ గురువు —
చంద్రగణాంగ శివమూడె డియోర్.

పదునొకొండవ ఛందస్సు

289. శాలిని — మతతగగ —
భూమిఖ్యాతం శాలినీనామవృత్తం.

293. లయగ్రాహి — తతతగగ —
నామం లయగ్రాహీయందాత్తస్య వృత్తం.

345. మాణిక్యము — మసజగగ —
జాతే నీవడనోము చేగడింగు.

358. ఉపేంద్రవజ్రము — జతజగగ —
దినాధిపం నోష్యరవీశయుగ్మం.

357. ఇంద్రవజ్రము — తతజగగ —
వోశ్యమన్వయం భానుకపద్దియుగ్మం.

439. దోదకము — భభభగగ —
ఇంసుగ ంగ శి మూఅపడింప.

443. స్వాగతము — నభగగ —
స్వాగతంవెగడ్డునాకిగ నిందం:

487. సాంద్రము — భసనగగ —
పంద్రని నభ్రంసుర పురమీశ.
ద్వంద్వం —
(ప్రాసము చూడనలెను.)

683. సైనికము — జరలగ —
పాదపాళినార్కు పాగకంలగం.

699. రథోద్ధతము — రనరలగ —
మారు శేష్టదిదిజాస్నియుం లగం.

704. చంద్రిక — ననరలగ —
కమలవదన చంద్రికాహ్వయం.

1009. భ్రమరవిలసితము — మభనలగ —
నామం శ్రీమన్మధురవిలసితం.

పండ్రెండవ ఛందస్సు

576. ఘటము — ననమయ —
. మినిబ మెంపం నాగనగ్మం.

586. భుజంగప్రయాతము — యయయయ —
వి శేషంకపింప్రపస్తుతిం పంగసంబోళ్

880. లలితపదము — నజజయ —
కులిశధరార్కుయుగం గళమందా.

888. ద్రుతపదము — నభజయ —
ద్రుతపదం ద్రుతపదో క్షిగళింపం.

1071. స్రగ్విణి — రరరర —
ఖ్యాతిమంభోజపత్రోపమానేక్షణే.

1381. ఇంద్రవంశము — తతజర —
తా మొందగిద్దంతిమా నెవిశ్రమం.

1382. వంశస్థము — జతజర —
సువిశ్రమం బంధిరె సప్తసంఖ్యమోన్.

1400. నిరుపమము లేక మత్తకోకిల — నభజర —
నిరుపమం కళదిమత్తకోకిలం.

1464. ద్రుతవిలంబితము — నభభర —
నభభరంగలు మొందిర పాదనోళ్.

1719. హంసమత్తము — భభరస —
సుంపతినాకిగ నిష్టదింపవృత్తం.

1756. తోటకము — సససస —
పవమానచతుష్కయుతం యతిసూం.

1772. ప్రమితాక్షరము — సజసస —
పవమానమర్కమగు తద్వయాసం.

1886. జలోద్ధతగతము — జసజస —
గుణాగ్రణిదినేశవాయుయుగళం.

1979. చంద్రవర్త్మము—రనభస—
చంద్రబింబముఖికేళిపఖిలభూ.

పదుమూఁడవ ఛందస్సు

1392. ప్రభాతమిశ్రకము—నజజరగ—
బలరిపుభానుయుగం హుతాశనపిం.

1633. మత్తమయూరము—మతయసగ—
ఎత్తంధాత్రీవ్యోమపయోవాయుహరర్కౌః.

1775. అంబుజము—భజససగ—
శంబరవిరోధి శరసింధువిరామం.

2806. రుచిరము—జభసజగ—
సునిశ్చితం రుచిర మిదాగమోక్తియిం.

3432. సౌందరం—నతజభగురు—
ఇందుధరంబందిరె నిందువిక్రమమం.

3511. అంగరుచము—భభభభ గురువు—
కోమళమాదుదిదంగరు చంక్షళదీ.

31512. అభ్యుదయము—నభభభ గురువు—
మృగనికేక్షణ నామదోళభ్యుదయం.

పదునాలుగవ ఛందస్సు

2868. వసంతము—ననతతగగ—
క్రమదోళిరళిదుం నామదిండం వసంతం.

2933. వసంతతిలకము—తభజజగగ—
నామం వసంతతిలకం కమలాయతాక్షీ.

3823. వనమయూరము—భజసనగగ—
ఇందువదనే యతిపదార్ధదొళెనిందం.

5815. సుందరవృత్తము—భభరసలగ—
ఖ్యాతమిదాకవిరాజ హంసవినిర్మితం.

5824. కుసుమాంఘ్రిపము—ననరసలగ—
త్రిదళచంద్రహుతాశనానిలరుంలగం.

6919. కుట్మలమయూరము—భజసనలగ—
అంబుజరిపుద్యుమణిమారుతబలారిఖ్య.

8128. ప్రహరణకలిత—ననభనలగ—
వనరుహావదనే ప్రహరణకలితం.

పదునైదవ ఛందస్సు

4672. మాలిని—ననమయయ—
సమదగజగతీ కేళ్—మాలినీనామవృత్తం.

7608 విచిత్రలలితము—నసనభయ—
సదమల విచిత్రలలతం లలితగాత్రే.

11184. సుకేసరము—నజభజర
అమరగణార్కశీతకర భానుపావకో.

11632. నవనలినము—నజజభర—
నవనలినం కవిరాజహం సవినిర్మితం.

11707. మణివిభూషణము లేక భూషణము—భరభతగ—
పీనర స్తగభరాపకమధ్యే కవీంద్రసం.

16384. మణిగణనికరము—నననస—
విరచితవిసన తెమణిగణనికరం.

పదునాఱవ ఛందస్సు

7168. లలితపదము—నననజసగ—
లలితపద ముచితపదయుక్తమతికాంతం.

10178. విజయానందము—యమనసరగ—
జనానందంపంధందం నెగళ్దీవిజయానందమక్కుం.

23416. మంగళము—నభజనజగ—
క్షితిగొసంమదినకోదరవిందదలేక్షణే.

28087. పద్మముఖి, జగద్వందితము, లేక
పద్మము—భభభభభ గురువు—
ఇంగుగణం శరసంఖ్యమొళుందిర చంద్రధరం.

పదునేడవ ఛందస్సు

18928. మందాక్రాంతం—మభనతతగగ—
క్రాంతంస్య త్తం నెగళ్దిదిళయో
శ్కందకందర్పనిందం.

38750. పృథ్వి—జసజసయలగ—
ఇనానిలది నేశమారుతపయోలగం గళ్విడం.

46114. హారిణీప్లుతము—నసమరసలగ—
నిలేఖగాదుళిళి త్తంవృత్తస్త నద్వయరాజితే.

56240. కనకాబ్జిని—నభభజజలగ—
తెలిసిరెనాగవర్మకవి నిర్మితమాయతమం.
59530. శిఖరిణి—యమనసభలగ—
జనానందంఛందం శిఖరిణిమదేభేంద్రగమనే.

పదునెనిమిదవ ఛందస్సు

37857. కందకందర్పజాతము లేక నందకందర్పజాతము—
మతనయయయ—
క్షేమారోగ్యంకేళీ నినగిదుచిరం కందకందర్ప
జాతం.
50944. అరవిందము—సనససతయ—
సురుచిరమనిసిద లక్షణదిందం సందరవిందం.
93019. మల్లికామాల—రసజజజభర—
మాలెయొంబుదునిశ్చయం కవిరాజహంసవినిర్మితం.

పందొమ్మిదవ ఛందస్సు

75714. మేఘవిస్ఫూర్జము—యమనసరరగ—
జనఖ్యాతంనూత్నం బుధజనహితం మేఘవిస్ఫూ
ర్జితాఖ్యం.
149337. శార్దూలవిక్రీడితము—మసజసతతగ—
నిర్వ్యాజంభువనత్రయం గళోళగీ
వృత్తం ప్రసిద్ధంకరం.
186040. తరళము—నభరసజజగ—
కరియొళాగిరెసందు దింతిదు నాగవర్మవినిర్మితం.
186587. ఖచరప్లుతము—రససతజజగ—
శాతకుంభఘటోపమ వృత్తోత్తుంగ
పయోధరరాజితే.

ఇరువదవ ఛందము

298676. మత్తేభవిక్రీడితము—సభరనమయలగ—
పెసరాయ్తింతిను నాగవర్మకవియిం
వ్యాలోలనీలాలకే.
356799. ఉత్పలమాల—భరనభభరలగ—
సాతిశయోక్తియింతిదువిరాజిసుగుం
కవిరాజహంసనిం.

372151. నగరంజితము—భభభభరసలగ—
ఇంతీజగదొళ్నగరంజితమెంబుదు
రంజితాధరపల్లవే.
373176. అనవద్యము—నభభమససలగ—
కనకకుంభలమంశితగండేనీనఱిదోదనవద్యము.

ఇరువదియొకటవ ఛందము

136192. లలితగతి—నననయయతను—
గురుజఘనలలిత గతియింపంజనానం
దంకేళ్వు దెన్నింపం.
302993 స్రగ్ధర—మరభనయయయ—
ధామప్రోద్దామకేశాన్వితబగెపెసరిం
స్రగ్ధరానామవృత్తం.
711600. చంపకమాల—నజభజజజర—
శ్రీపశరవీందుభాస్కరగణత్రితయాగ్ర
దొళస్కెచెల్వువెత్తు.
765627. సరంగము—గనరనరసర—
పావకంత్రిదశపావకం దివిజపావ
కం సురపపావకం.

ఇరువదిరెండవ ఛందస్సు

605988. మహాస్రగ్ధర—సతనసరరగ—
స్ఫురితప్రోద్దామకాంచీఖచితమణి
నితంబస్థలాభోగభారే
618116. చూతకుజము—సమరనభరరగ—
జనతానందం శ్రీకామినీప్రతిమె
చూతకుజాహ్వాయం నామవృత్తం.
1797559. భభభభభభభ గురువు—
—శీతకరప్రకరం గళవేటిడెయొళియి
శైదలనుక్రమదిం.
1930711. భద్రకము—భరనరనరనగ—
ఆదమదోజియింనిలసి బందదొప్ప
కవిరాజహంసమతదిం.

ఇరువదిమూడవ ఛందస్సు

3595120. హంసగతి—నజజజజజజలగ—

అవిచలితం రసవృత్తియనార్ధిసేయు
త్రిరకేళ్యాళిహంసగతీ.

4194081. క్రీడ—మమతననననలగ—

ఉత్పన్నంవృత్తం భిన్నాజ్ఞాక్షీసురజన
మతదినిదతిశయనుతమిం.

3985400. సౌందరం—నభభభసససలగ—

విదితమాగిరసౌందరమాదుగు
భిన్నాంభోజవిశాయతలోచనే.

ఇరువదినాలుగవ ఛందస్సు

4155367. సుందరము—భతనసభభనయ—

ఇందునిభాస్యే నరెగిదుపెసరాయిల్లి
యముప్పనరమెనె తన్నిం.

4186048. లలితము—ననభనననయ—

పరెదుదులలితం ధరగిదుపెసరాగిర
సరసిరుహదళాక్షీ.

5729712. అర్కమరీచి—నజభభభభజన—

క్రమవశైకోదుసీని వనర్కమరీచియు
నంబురుహపత్రలోచనే.

7002056. వంశజము—నజభజజజరస—

అసురగణార్కశీతకరభానుగణ
త్రితయాంత్యపావకం పవనం.

ఇరువదియైదవ ఛందస్సు

14368768. హంసపదము—ననననసభభభగురువు—

కవిజనహితకరమిదనకైకళదీహంస
వినిర్మితహంసపదం.

16776647. క్రౌంచపదము—భమసభనననగ—

నీతియుతేశ్వేళ్ సాతిశయోక్తి క్రమదో
లీనగద్దుది దతిశయరవనో.

16777216. విదళితసరసిజము—ననననన ననగ—

విదళితసరసిజవనమెనలెపెదుదువిదళితవనజముఖీ.

ఇరువదియాఱవ ఛందము

16777216. వనలత—నననననననగగ—

విదితమిదనిగెవుదిదుదురసవోళి
వద మిపనతీముదదిందం.

23854849. భుజంగవిజృంభితము—మమతననగరసర—

ఆదిత్యోమయుగ్మాకాశాగ్రంపురమితసుర
పురసహితం కృశానుమరుల్లగం.

29358064. మునిమతము—నజనసననజలగ—

జనహితమింతిదుమునిమతమం
బుదునినగకైపిదెకళదీనిరుతం.

చిన్నిగీతములు

సోమంచి సూర్యనారాయణశర్మగారు

చిన్ని చిన్ని నీటి చినుకులె పెల్లయి - ఘోరసాగరముగ మాఱుమోగు
నిసుక రేణువులె యనెన్నియో కూడివి - శైలక్రమమయిన నేలయగును
చిన్ని చిన్ని త్రుటులె యెన్నియో కలిసి మహాయుగంబు లగు ననంతఘటితి
అల్పదోషములును నధికమై యట్టులే - ఘోరపాతకమున గూల్చద్రోయు
చిన్ని చిన్ని జాలిచేతలం జల్లని - ప్రేమవాక్యముల ధరిత్రియెల్ల
భూరి రమ్య శుభకరారామమై నిత్య - సౌఖ్యధామమగును స్వర్గమటులు.

క్షేమేంద్రమహాకవి-ఔచిత్యవిచారచర్చ

కిడాంబి రాఘవాచార్యులు గారు, యం. ఏ., బి. యల్.

కాశ్మీరదేశకవులలోఁ బ్రసిద్ధుఁడై పెక్కు గ్రంథముల రచియించిన క్షేమేంద్రమహాకవి క్రీ. శ. పదునొకండవ శతాబ్దమువాఁడని స్థిరపఱుపఁబడినది. ఈతఁడు కథాసరిత్సాగరకర్తయగు సోమదేవునికిఁ గొంచెమించుమించుగ సమకాలికుఁడని తోఁచుచున్నది. ఇరువురును గుణాఢ్యవిరచితమగు బృహత్కథను సంగ్రహముగఁ గైకొని బృహత్కథామంజరి, కథాసరిత్సాగర మను గ్రంథముల రచియించిరి. క్షేమేంద్రుఁడు సోమదేవుని గ్రంథమును గాని, సోమదేవుఁడు క్షేమేంద్రుని గ్రంథమును గాని చూచినటులు గన్పట్టుట లేదని వాఙ్మయపరిశోధకులు దెలుపుచున్నారు. కాశ్మీరమునందు విజయరాజ్యాధీశుఁడును, రత్నసింహుని కుమారుఁడును నగు ఉదయసింహుని కాలమునఁ గవి జీవించియుండినట్లును, కాశ్మీరాధిపతియగు అనంతభూపాలుని కాలమున గ్రంథము పరిసమాప్తినొందినటులును ఔచిత్యవిచారచర్చయందలి గ్రంథాంతశ్లోకముల వలనఁ దెలియఁగలదు.

ఈక్రింది గ్రంథములు క్షేమేంద్రునిచే రచియింపఁబడినటులు దెలియవచ్చుచున్నది.

1. భారతమంజరి; 2. రామాయణమంజరి; 3. బృహత్కథామంజరి; 4. దశావతారచరితము; 5. సమయమాతృక; 6. చారుచర్య; 7. సేవ్యసేవకోపదేశము; 8. కళావిలాసము; 9. చతుర్వర్గసంగ్రహము; 10. దర్పదలనము; 11. కవికంఠాభరణము; 12. ఔచిత్యవిచారచర్చ; 13. సువృత్తతిలకము. 14. అవసరసారము; 15. నీతిలత; 16. బోధిసత్త్వావదానకల్పలత; 17. ముక్తావళి; 18. చిత్రభారతనాటకము; 19. మునిమతమీమాంస; 20. లలితరత్నమాల; 21. లావణ్యవతి; 22. వినయవల్లి; 23. వాత్స్యాయనసూత్రసారము; 24. అమృతతరంగకావ్యము; 25. కనకజానకి; 26. దేశోపదేశము; 27. నీతికల్పతరువు; 28. పద్యకాదంబరి; 29. పవనపంచాశిక; 30. రాజావళి; 31. వ్యాసాష్టకము; 32. శశివంశమహాకావ్యము.

ఇన్నిగ్రంథముల రచియించుటచేతనే కవి తన యౌచిత్యవిచారచర్చయను గ్రంథమునఁ దన్ను 'అక్షయకావ్యకీర్తిః' అని వర్ణించుకొని యున్నాఁడు.

'క్షేమేంద్ర ఇత్యక్షయకావ్యకీర్తిశ్చక్రే నవౌచిత్యవిచారచర్చామ్' (Kavyamala Series P-92) అందుననే పాశ్చాత్యులు Polymath, Kshemendra మొదలగుపదముల నీతని విషయమున వాడియున్నారు. పై నుదహరింప

బడిన గ్రంథములలో 1 మొదలు 13 వఱకును బొంబాయి నిర్ణయసాగరముద్రణాలయమున ముద్రింపఁబడినవి. 14 మొదలు 32 వఱకు నెచ్చటను ముద్రింపఁబడినటులు గానరావు. అయినను వానిలో 14 మొదలు 23 వఱకు గల గ్రంథములలోనివని కొన్నిశ్లోకముల నీ కవి తన యౌచిత్యవిచారచర్చయం దుదాహరించి యున్నాఁడు. పైముప్పదిరెండుగ్రంథముల రచించినటులు బొంబాయి ముద్రితకథాసరిత్సాగర పీఠికయందుఁ దెలుపఁబడియున్నది.

ఔచిత్యవిచారచర్చ

క్షేమేంద్రమహాకవి కవికంఠాభరణము, ఔచిత్యవిచారచర్చ, సువృత్తతిలకము అను మూఁడలంకారగ్రంథముల రచియించినటులు దెలియుచున్నది. ఔచిత్యవిచారచర్చయందుఁ దాను "కవికర్ణిక" యను నలంకారగ్రంథమును రచియించినటులు దెలిపికొనుటచే నదియే కవికంఠాభరణమని తోఁచుచున్నది. కవికర్ణికను ముందు విరచించి తరువాత నౌచిత్యవిచారచర్చను రచించినటు లీ క్రింది శ్లోకయుగ్మము వలన స్పష్టపడఁగలదు.

శ్లో. కృత్వాపి కావ్యాలంకారాం
క్షేమేంద్రః కవికర్ణికామ్;
తత్కాలబ్ధ్యాం వివేకంచ
విధాయ విబుధప్రియామ్.
ఔచిత్యస్య చమత్కార
కారిణ శ్చారుచర్వణే;
రసజీవిత భూతస్య
*విచారం కురుతేఽధునా.

కావ్యమున కాత్మ ధ్వని యని యానంద వర్ధనాచార్యుఁడు దెలిపియున్నాఁడు. కావ్యమునకు రసమే ప్రధానమని కొందఱును, వక్రోక్తియే ప్రధాన మని మఱికొందఱును జర్చించి యున్నారు. రీతియే కావ్యమున కాత్మయని కావ్యాలంకార సూత్రవృత్తికారుఁడగు వామనుని మతము (రీతిరాత్మాకావ్యస్య, 1-2-6).

కావ్యమున కౌచిత్యమే జీవిత మని క్షేమేంద్రుని మతము. గుణాలంకారముల వలనఁ బ్రయోజన మేమియు లేదు. అలంకారము లలంకారములే; గుణములు గుణములే (శ్రుతసత్యశీలాదివద్గుణాయేవ) కాని శృంగారాది రసప్రసిద్ధ మగు కావ్యమునకు జీవిత మౌచిత్యమే. విచారించినను ఔచిత్యమే కావ్యమునఁ గనరాదో యట్టికావ్యమునకు గుణాలంకారాదులవలనఁ బ్రయోజనము లేదు. ఉచితస్థానవిన్యాసముచే నలంకారము లలంకారము లనఁదగును. ఔచిత్యప్రచ్యుతి నొందని గుణములే గుణములు.

కావ్య స్యాల మలంకారైః
కిం మిథ్యా గణితై ర్గుణైః;
యస్య జీవిత మౌచిత్యం
విచిన్త్యాపి నదృశ్యతే.
అలంకారా స్త్వలంకారా
గుణాయేవ గుణా స్సదా;

* కటక కుండల కేయూర హారాదివ దలంకారాయేవ.

ఔచిత్యం రససిద్ధస్య
స్థిరం కావ్యస్య జీవితమ్.
ఉచితస్థానవిన్యాసా
దలంకృతి రలంకృతిః;
ఔచిత్యా దచ్యుతా నిత్యం
భవన్త్యేవ గుణా గుణాః.

కవి యీవిషయమునే యీక్రింది చమత్కారమగు శ్లోకముచేఁ వెలియఁబఱిచియున్నాఁడు.

శ్లో. కంఠే మేఖలయా నితంబఫలకే
తారేణ హారేణవా,
పాణౌ నూపురబంధనేన చరణే
కేయూరపాశేనవా;
శౌర్యేణ ప్రణతే రిపౌ కరుణయా
నాయాంతి కే హాస్యతామ్
ఔచిత్యేనవినా రుచిం ప్రతనుతే
నాలంకృతి ర్నో గుణాః.

ఔచిత్యమన నేమి?

ఈ విధముగాఁ గవి యౌచిత్యప్రాముఖ్యమును వర్ణించి ఔచిత్యమన నేమియో వివరించియున్నాఁడు.

శ్లో. ఉచితం ప్రాహు రాచార్యాః
సదృశం కిల యస్యయత్;
ఉచితస్యచ యో భావః
త దౌచిత్యం ప్రచక్షతే.

"యత్కిల యస్యానురూపం తదుచిత ముచ్యతే- తస్యభావ మౌచిత్యం కథయంతి-"అని పై శ్లోకమునకుఁ గవియే వ్యాఖ్యాన మొనర్చియున్నాఁడు. యేది దేనియొక్క యనురూపమో యదియే యుచితమునాఁబడు. దానిభావమే యౌచిత్యము. ఎట్టివర్ణన విశేషముల వలనఁ గావ్యమునకుఁ బదవాక్య ప్రబంధార్థాదులయందు నైసర్గికహృదయంగమత్వము సిద్ధించుచున్నదో యచ్చటనే యౌచిత్యము గలదని తెలియనగును. ఇట్టి యౌచిత్యము కావ్యాంగులయం దెచటఁ బాటింపవలయునని యాశంకించి క్షేమేంద్ర మహాకవి యౌచిత్యవిచారము నిరువదియేడు భాగములుగ విభజించి చర్చించియున్నాఁడు. అవి యేవన 1. పదము, 2. వాక్యము,3,ప్రబంధార్థము (మహాకావ్యార్థము), 4. గుణములు (ఓజఃప్రసాదమాధుర్యాదులు), 5. అలంకారములు (ఉపమాదులు), 6. రసము (శృంగారాదికము), 7. క్రియాపదము, 8. కారకము (కర్త, కర్మ కరణ, సంప్రదాన, అపాదాన, అధికరణంబులు), 9. లింగము (స్త్రీపుం నపుంసకములు), 10. వచనము, 11. విశేషణము, 12. ఉపసర్గ, 13 నిపాతములు (చ. మొదలగునవి), 14. కాలము (భూతభవిష్యద్వర్తమానములు), 15. దేశవిషయకము, 16. కులము, 17. వ్రతము, 18. తత్త్వము (శాస్త్రయాథార్థ్యసూచకము), 19. సత్త్వము (అవికృతచిత్తత్వము),20.అభిప్రాయము, 21.స్వభావము, 22. సారసంగ్రహము, 23. ప్రతిభ, 24. అవస్థ (బాల్యాదులు), 25. విచారము (చర్చ), 26.నామధేయము, 27.ఆశీర్వచనము.

వీనియందలి యౌచిత్యమును జాటింప వలయునని చర్చించి, కవి తనవిభజనము సంపూర్ణముగా దనియు మిగిలినవాని నతిప్రసంగ భయంబుచే వివరించి యుండలేదనియుఁ దెలిపియున్నాఁడు.

'అన్యేషు కావ్యాంగేషు అనయైవ దిశా స్వయముౌచిత్య ముత్ప్రేక్షణీయమ్. త దుదాహరణా న్యాసంత్యాన్న ప్రదర్శితాని ఇత్యలం మతి ప్రసంగేన.'

గ్రంథోదాహృత కవిప్రశంస :

క్షేమేంద్రకవి పైవిషయముల జర్చించునపుడు ప్రతివిషయమునకును, ఔచిత్యమును జాటించు నొకశ్లోకమును, ఔచిత్యరహితమగు మఱియొక శ్లోకమును నుదాహరణ పూర్వకముగ నిచ్చి చర్చించియున్నాఁడు. ఆయాశ్లోకములు ప్రసిద్ధకవుల గ్రంథముల నుండియుఁ దన గ్రంథములనుండియు గైకొనినటులు తెలియుచున్నవి.

ఈతఁ డుదాహరించిన కవులలో సుప్రసిద్ధులగు కాళిదాస శ్రీహర్ష, రాజశేఖర, భవభూతి, భట్టబాణ, భట్టనారాయణ, వ్యాస, అమరుక, మాఘ, వరాహమిహిర, కుమారదాసాదులే కాక, 1. పరిమళుఁడు, 2. ధర్మకీర్తి, 3. మాలవరుద్రుఁడు, 4. రాజపుత్రముక్తాపీడుఁడు, 5. ఉత్పలుఁడు, 6. భట్టప్రభాకరుఁడు, 7. భట్టేందురాజు, 8. గౌడకుంభకారుఁడు, 9. ఉపాధ్యాయగంగకుఁడు, 10. మాలవకువలయుఁడు, 11. శ్రీచక్రుఁడు, 12. భట్టలట్టణుఁడు, 13. యశోవర్మదేవుఁడు, 14. చందకుఁడు, 15. పరివ్రాజకుఁడు, 16. కార్పటికుఁడు, 17. శ్యామలుఁడు, 18. ప్రవరసేనుఁడు, 19. మాతృగుప్తుఁడు, 20. దీపకుఁడు మొదలగు కవీశ్వరులు గానవచ్చుచున్నారు. వారు రచించిన గ్రంథము లెవ్వియో, వారేకాలమునం దుండిరో వాఙ్మయచరిత్రవిమర్శకులు విమర్శింపవలసియున్నది. ఈగ్రంథముననే కాక అలంకారగ్రంథము లన్నిటిలోఁ గూడ నిట్టియుదాహరణపద్ధతియే కానవచ్చుచున్నది. అలంకారగ్రంథముల నన్నిటిని బరిశీలించి ఆయాకవులు రచియించినశ్లోకముల నన్నిటి నొకచోట గూర్చి ప్రకటించినచో వాఙ్మయాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడునని నాయాశయము. కాని యాశ్లోకము లాకవులురచియించినవా కావా యనువిషయముకూడవిమర్శింపవలసియున్నది. ఆలంకారిక శాస్త్రములయం దొకకవి రచియించినట్లు దెలుపఁబడిన శ్లోకము లితరకవుల గ్రంథములలోఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఇట్టిసమస్యయే తెలుఁగుభాషయందుఁ గూడఁ గలదు.

ఔచిత్యవిచార చర్చయందు బీభత్సాద్భుతరసంబుల కుదాహరణముల నిచ్చుచోఁ జందకునివని రెండుశ్లోకము లుదాహరింపఁబడినవి. అందు మొదటిదగు

శ్లో. కృశః కాణః ఖంజః శ్రవణరహితః పుచ్ఛవికలః
క్షుధాక్షామో రూక్షః పిఠరకకపాలార్దితగళః;

ప్రవిష్టః పూతిక్లిన్నైః క్రిమిపరివృతై రావృతతనుః,
శునీ మన్వేతిశ్వా తమపి మదయ త్యేవ మదనః.

అను శ్లోకము భర్తృహరిశతకమున దుర్విరక్త పద్ధతియందుఁ గొలఁదిమార్పుతోఁ గానవచ్చు చున్నది. రెండవదియగు

"కృష్ణేనాం బగతేనరంతు మధునా మృద్భ క్షితా స్వేచ్ఛయా, సత్యం కృష్ణ? కఏవమాహ? ముసలీ. మిథ్యాంబ, పశ్యాననమ్; వ్యాదేహీతి వికాసితే ఒథ వదనే దృష్ట్వా సమస్తం జగన్మా తాయస్య జగామ విస్మయపదం పాయా త్సవః కేశవః"

అను శ్లోకము కొలఁదిమార్పులతో లీలా శుకవిరచిత కృష్ణ కర్ణామృతమునందు ద్వితీ యాశ్వాసమునఁ గననగును. (2-65) గనుక నేయేకవు లట్టిశ్లోకములు రచించిరో, యవి య్యేగ్రంథములలోనివో తెలిసికొనుట యత్యా వశ్యకము.

'యత్కించిదపి నోపేక్ష్యం కావ్యేదుష్టం కథంచన' యను శాస్త్రానుసార మాలంకారిక గ్రంథములలోఁ గవులు నిష్పక్షపాతముగ విమ ర్శయొనర్పవలెను. క్షేమేంద్రమహాకవి ఔచి త్యవిచారచర్చయం దట్టియాదర్శము నేకైకొని కాళిదాసాది మహాకవులను మాత్రముగాక తన గ్రంథములనుగూడ విమర్శించుకొనియు న్నాడు. కాళిదాసవిరచిత కుమారసంభవము నందలి 'ఊరుమూల నఖమార్గసంక్తిభిః తత్ క్షణం హృతవిలోచనోహరః' అనుశ్లోకమును, ప్రబంధార్థమునం దనౌచిత్యమును సూచించు చున్నదని కవి విమర్శించియున్నాఁడు. 'వర్ణప్ర కర్షేసతి' అను శ్లోకమునఁ గర్ణికారకుసుమ వర్ణన మొనర్చి విధాతృనింద యొనర్చుటఁజేసి ప్రస్తుతశృంగార వర్ణనమునకుఁ దగిన యుద్దీపన భావ మేదియుఁ గలుగుట లేదనియు,నాశ్లోకము.

బాలేందువక్త్రా ణ్యవికాసభావాత్
బభుః పలాశా న్యతిలోహితాని;
సద్యో వసంతేన సమాగతానాం
నఖక్షతానీవ వనస్థలీనామ్.

అను శ్లోకమువలె రసౌచిత్యమును సూచించు టలేదనియుఁ దెలుపఁబడినది.

వేలం వెఱ్ఱి

చింతా శంకరదీక్షితులు గారు

శ్రీ పెమిమావెలుంగని వెఱ్ఱికెరలిపాటు-నందు రచియించినాడ బద్యముల గొన్ని
హాయి హాయ్, అని విను జను లనెద రంచు-భావకవిరీతి నెంచితి స్వాంతమందు.

సర్వసాధారణముగ హాస్యములపట్ల - మోమువిప్పక మెలగెడు మూర్తినైన
ఇపుడు నాపద్యముల బఠియించి నేను - వికవికా నవ్వితిని పొట్ట విచ్చునట్లు.

సేవకుని బిల్వ నతడు విచ్చేసెనంత-పూచికనుబోలు నావంటి పురుషునట్టి
దీర్ఘకాయుడు బలశాలి తెలిసితెలిసి - అనుసరించుటకే విస్మయంబు గంటి.

“ముద్రణార్థ మియ్యది కొనిపొమ్ము” అంటి-పిదప సహజధోరణి హాస్యవృత్తి, నేను
“అచట నిద్దాన నేకొంప లంటికొనునో - అరయవలయును పోయిరమ్మం”టి నతని

సేవకుడు శకటంబును జేతబట్టి - లోన గమనించుటను జూచినాను కొంత
మొదటిపంక్తిని చదివెగాబోలు నతడు - మొగము నల్వంకలను నవ్వ మొదలుపెట్టె.

రెండు మూడు పంక్తుల జూచియుండెనేమొ-పెద్దయికిలింతతో మోమువిప్పె నతడు
మొదటిపద్యము బూర్తిగాజదివెనేమొ-హాహ్హా హాహా యనుధ్వని విననయ్యె నాకు.

ఇంక రెండుపంక్తులు పఠియించెబోలు-రుర్రు రుర్రని నవ్వె బోరున నతండు
ఆఖరాయనో లేదొ పద్యద్వయంబు-ఒక్కపెట్టున పటికా ‘ఘటుక్కు’మనియె.

మూడునాల్గు పద్యమ్ములు పూర్తియయ్యె-ప్రక్కలదరుచు శ్వాసకై బాధజెంది
నిలుపుకోలేక వెఱ్ఱినవ్వులకు దొడగి-మూర్ఛ నతడు గుభాలున భూమిబడియె.

రాత్రి బవ లనకుండ నిర్భాగ్యు నతని-గాచికొనియుంటి పదినాళ్లు గడచువరకు
ఆదినములగాయతు నేను హాస్యకవన-రచన మానితి నేటిప్రారబ్ధమనుచు.

మేఘసందేశము

యస్. రామదాసయ్యం గారు, యమ్.ఏ., యల్.టి.

ఇంద్రధనూరాజహంస ప్రక్షిప్తములం గూర్చి ఆ 'పిచ్చయ్య'గారికి 'ప్రష్టవ్యము ఇంతియే' యగునేని దానికిం బ్రతివక్తవ్యము ఇంతియే.

1. ఇంద్రధనువు

ఇంద్రధనువుంగూర్చి "పిచ్చయ్య"గారికి తొలుతంబుట్టిన సందేహము " అది యుత్తర దిక్కున నెట్లు సంభవించును, తూర్పునంగదా?" అనియు, "ఆంధ్రవ్యాఖ్యాతలు శ్రీశాస్త్రులవారు 'ఉత్తరమున' అనుట పొసంగదు గదా" అనియు. దీనికి నాపూర్వరచన తొలిపుటలోని

"ఈ ధనువునకు తూర్పుననో పడమటనో అర్ధచంద్రాకారము కుదిరినపుడు.........తూరాయిగా రాణించును."

అను నుపన్యాసము సమాధానమనియు, ఇంద్రధనువు 'తూర్పునుండి' ఇష్టదిక్కునకు 'ఉత్తరమునకుం' గొనివచ్చుననియు నిజాభిప్రాయము. కవి భావించిన యీ యుత్తరఖండమును గాక 'పిచ్చయ్య'గారు భావించిన తూర్పుస్థితిని (కాదా, అట్టిదేయగు పడమటిస్థితిని) అంగీకరించిన ఉత్తరాశాప్రస్థితుండగు మేఘునికి అది తగులక పోవుటచే కాళిదాసభారతి యసంబద్ధప్రలపితమగు ననియు, అట్లు కాకుండుటకై "వ్రజతి పశ్చాదపి" అన్నట్లు తూర్పునకు ఆ ధనువును తలపైకి తెచ్చుకొనుటకై మేఘుడు ఇంచుక పోయిన అప్పుడు అది తలపైకి వచ్చినను బర్హసామ్యముం గోలుపోయి వేఱు భంగిం జెందుననియు ఎచ్చరించుట నాకుం దలంపు. ఆ వేఱు భంగిం గూర్చిన నామాటలలో చంద్రరేఖా విపరీతాకార మగు బొమ్మకొరడునకు చంద్రరేఖా సమాకారముం జెప్పుట "శిశుపాఠపుస్తకము"నేని చదువనట్టి నా యవివేకమని 'పిచ్చయ్య'గారు నేర్పుమీఱ నుద్ఘాటించినారు. అయినను నావాక్యమునందు.—

"......మేఘునికి పూర్వపయనము చెప్పి, దానిని నెలవంక, చందురువంక యను పేరుల వెలయు నాభరణమును ఈశ్వరుని తలనుండుదానిం గాని, సరస్వతి చేలనుండుదానిం గాని మించినదానింగా నుత్ప్రేక్షింపం దగును."

అనుదానియందు "ఆభరణముగా" అనుట "ఆభరణమును" అను పాఠసందిష్టమునకు అచ్చులో వచ్చిన పొరపాటనియు; "మించిన" అనుటచే 'ఉత్కోటి' యనునది అనేకకోటియను దీనికి సాటియా సౌభాగ్యమున?' అన్నట్లు ఈ వైపరీత్యమే నేను భావించితిననియు, "ఆభరణమును... దానిం... దానిం..." అని విశేషణవిశేష్యములకు సమాన విభక్తిం జేర్చి విధేయప్రధానముగా వ్రాయుట నాకు తెలిసిన ఉలవశిన మార్గమనియు లోకమునకుం దెలుపుకొందును. అట్లుగాక నెలవంక రూపము నేని ఇంద్రధనూరూపము నేని యథాస్థితముగా నెఱుంగ నేరనివాండనే యగుదునేని, ఇప్పుడు వెలుగులోఁ జొచ్చిన యీ ప్రస్తుత 'దీపాల'వెలుతురున దానిం దెలిసికొనుటకు కరము సంతోషింతును. కాని, ఈ 'నెలవంక' ప్రస్తావనము కేవలము ఆనుషంగికము; దాననేమి? ఇప్పటికేని కాళిదాసుని యింద్రధనుఃఖండము శ్రీ పద్వేంకటరాయశాస్త్రులవారు కల్పించిన దిక్కునకుం జేరి మేఘుని తలపై వనమాలముగా నిలవుకొను నేనియు, శ్రీ వేంకటాచార్య పిచ్చయ్యగారలచే మేఘమునకు చేతికి తలకు అందకుండ తూర్పునకుం ద్రోపుపడకుండునేనియు నాకు చాలును.

వ్రాంత యసమగ్రమనుట ఇంద్రధనువుంగూర్చి కాదు

* దీనినిగూర్చిన విమర్శనముల నిక ప్రకటింపజాలము. —సంపాదకుడు, భారతి.

2. మేఘహంసలు

"రాజహంసాః సహాయాః సంపత్స్యన్తే" అను పద్యమందు శ్రీశాస్త్రిగారు ప్రకటించిన వ్యాఖ్యానమంతయు నట్లే యుంచవలసిన కాళిదాసు ఈ శ్లోకమును మానుకొనియుండవచ్చును; హంసలను తప్పనిసరిగా ప్రస్తావింపనే వలయునన్న నియమము లేదుగదా? 'కవిసమయప్రసిద్ధమైన' శాత్రవమందు తాత్పర్యమున్నను, "సహాయాః" అను మూలపదమును 'సయాత్రాః' అను పదమును మేఘహంసల స్నేహానుసంధానతాత్పర్యము లేకున్నను, అందులకుం దగిన సంవిధానముం గల్పించి సమర్థింపనేరఁడా మహాకవి? వైరప్రయుక్తమైన సయాత్రతయందే తాత్పర్యమున్న—భయముచే వణఁకుచు, దిగులుచే నోరెండఁగట్టుకొన్న తూటిబత్తెమును జార్చుకొనుచు, నెక్కుచు, ఏడ్చుచు, మఱి నీబందిలోనే నీతోడనే నీవు పోవునూరికే రావలసినవారు, వేఱుగతిలేనివారు, ఎట్లో వచ్చుచుం బ్రదుకుచు, పులితోడం దగులుకొన్న జింకలవలె, నీతోడ వత్తురు ఆహంసరాజులు. ఆ యేడ్పుగొంతుపాను వారి పోడుగునను చూచుచుం బొమ్ము—అని స్వారస్యస్ఫూర్తి యగునట్లు కవనము సేయఁజాలఁడా మహానుభావుఁడు! మఱియు నీ స్నేహమునకు వలితిగాని యితర పదార్థములును, వైరానైకాంతికతను సూచించునవి ఈ మేఘకావ్యమందుఁ గలవనియు వానికి మల్లినాథసూరుల యభ్యుపగతి కలదనియు నాపూర్వరచనోదాహరణమున, ప్రథమ పుష్య భారతిలో, 23–24 పుటలలో, అ, ఆ, ఇ, ఈ, ఉ, ఊ లుగా ప్రకటింపఁబడినది. కవి సమయములు ఏవేని కొన్ని ఆలంకారికాచార్యుల పరిగణనమునందు "ఇత్యాది" అనుటచే ఊహ్యములుగా విడువఁబడినవి ఉండునేమో కాని ఈ మేఘహంసలం గూర్చినది మాత్రము అట్లు త్యక్తము గాక, ప్రతిపదముగా ఉక్తమే. అదే అది— "జలదసమయే మానసం యాన్తి హంసాః"—అనునది. మేఘాగమ హంసాపగమ యోగపద్యముం గూర్చిన కవనమున సులువుగా అనఁగా ప్రతిభా వ్యాపారము అంత ఎక్కువగా లేకయే—హృదయంగమము గానే లే—తోఁచు కల్పన: "అవి వీనిం దఱుమఁగొట్టుట" "గర్జించి బెదిరించుట", వడగండ్లరాలు ఱువ్వుట" మొదలగునవెల్ల శాత్రవ సమర్థకమైనది, కోటానకోట్లు కవులు కోటానకోట్ల తెఱంగులం జేయఁదగును. ఆ యుదాహరణములకుం గఱవా? వానికై నేఁడు క్రొత్త దీపాల వెలుతురేల? మునుపున్న వెలుతురు తోడనే, ఆయిను పుటలు మాత్రమే కాదు, అయిదు పదుల పుటలును నింపవచ్చును. కాని దానిచే ఆశాత్రవమును కల్పనయని యనఁజెల్లదు; మానసగమన కవి సమయమును నిర్వాహము చేసిన భంగివిశేషమాత్రమని యనఁజెల్లును. మఱి యీ మైత్రిభంగిని ఇతరకవు లొక్కరేనియుఁ జెప్పరే యనిన దానిచే కాళిదాసునందు సర్వాతిశాయి ప్రతిభను ఊహింపఁదగును గాని, తప్పు చెప్పుటగాని 'సహాయాః' అన్న మాటను సారహీనము చేసి ఆయన గౌరవమును బాపుటగాని నీతియా? అరయుఁడు: విరహి అగ్నిమిత్రుఁడు వసంతుని యాభిజాత్యమును, అందులకు మలయానిలము సోకుటను ఆ వసంతుఁడు కోయిల కూఁతలచే "ఎట్లున్నది బాబూ, నీనొప్పి" అని యడుగుచు తన పసిచేతి తన్ను నిమురుటంగాను ఉగ్గడింపఁ దగునా? దుష్యంతుఁడు, మాలినీ తరంగ వాతమును తన యనంగ తప్తాంగములతో నెమ్మికై క్రమ్మి కౌఁగిలించుకొనుటను ఉగ్గడింపఁదగునా? శ్రీరాముఁడు విరహి, వర్షర్తువు వచ్చియుండఁగా మేఘవాతమును—కలువ వాసనచే చల్లనైనదానిని—నెలగలిపరిమళము గుబాళించుదానిని—ఊరటకై దోసిళ్లతోఁ ద్రాగుటం జెప్పఁదగునా? విరహుల యీ యాప్యాయనమునకును ఈ మెచ్చుకోలునకును ఇంకను ఉదాహరణములు వలయుదేని దొరకవు, కాదా అతి విరళవిరళముగా దొరకఁబోలును. మఱి యుపాలంభోదాహరణములు ఈ దీపాలను వెలిఁగింపకయే మేఘహంస శాత్రవోదాహరణముల కన్న పదింతలుగా గొప్ప గ్రంథముగాఁ గ్రుచ్చవచ్చును. వాని బాహుళ్యముం బట్టి ఉపాలంభించుటయే కవిసమయ మనఁజెల్లునా? వీని వైరళ్యముం బట్టి ఇవి వాల్మీకి కాళిదాసుల పొరపాటులే అనఁజెల్లునా? ఈ యిరువురే, ఇట్లుగ్గడించినవారే ఇంత కన్న నెక్కువగా వేఱెడల నుపాలంభింపరా? ఆశాత్రవముపాటి యీ మైత్రియు, ఆ యుపాలంభముపాటి ఈ యాశ్వాసోక్తియు, అట్లే తుల్యయోగక్షేమమని మున్నె నుదాహరించిన వాయుమేఘ మైత్రియు తచ్ఛాత్రవ

ముపాటి సహృదయహృదయంగమములు కావా? మఱియు "జలధరసమయే మానసం యాన్తి హంసాః" అన్నయెడ శాస్త్రముచే మానసయాత్ర కల్పనయా, యాత్రచే శాస్త్రకల్పనయా? యాత్రంబట్టి శాస్త్రవ (కాదా, మైత్రీ) కల్పన యనియు, యాత్రకు నిబంధన "కాలాన్తరే హిమదుష్టత్వాత్ మానసస్య" ఇత్యాది మల్లినాథవాక్యముల వలన తెలుంగుదగు ప్రకృతిరహస్య మనియు మనువు నాకుం దోచినట్లు స్పష్టముగా దెలుపుకొన్నాడను. మరల ఇంకను దానిం గూర్చి రవంత: జలధరసమయ హంసమానసగమన కవిసమయము ఎట్లు ఉత్పన్నమైయుండునన్న విచారమును కొంత నా పూర్వరచనయందు కావించినాడను. నీటి తేటదనము, బంగరుతామరల కలిమింబట్టి హంసకు ఎల్లప్పుడును మానస వాసము అతిప్రియము. అయినను అది తనకు రోగ కారి మంచు విశేషముగా నుండుటచే ఆ యుపద్రవముం దప్పించుకొనుటకు వేఱుచోట్లం గ్రుమ్మరుచుండును. వర్షలో కలుగు జల కాలుష్యముచే సకలజలాశయములును దానికి వాసానర్హములగును. అప్పుడు అది తన సొంతయింటికే అతిరమణీయమగు మానసమునకుం బోవును. వర్షర్తువున మానసమందు హిమదోషము లేదా యనిన, లేదు అనవలెను; దానికి పూర్వములగు గ్రీష్మ వసంతములందును అది యటువృ్యమే. మఱి శరదాదిగా అట్టి హిమదోషము ప్రతిదినము హెచ్చగుటచే హంస మానసమును తనకు వదలఁగాఁ గ్లావదన్నను ఎట్లో వదలి "మనయింట మనము కుదురుగా నుండుటకు వెసవు లేకున్నదిగదా" యని దుఃఖించుచు ప్రసన్నజలాశయములకై దేశములం గ్రుమ్మరుచుండును. మఱి శిశిరర్తు విరామమునసే, వసంతావతారమునసే మానసమునకు మరల రాదా యన్న, తాను వలసవచ్చిన జలాశయముల రామణీయకము అప్పటికిని తఱుగకుండుటచే, అది వానిని వీడి ఎన్నఁడు మరలినదికాదు; తాత్కాలికమైన మానస వృత్తాంతమును ముగ్ధ మది యెఱుఁగదు; మఱల వర్షావతారమున ఈ జలాశయములకు కాలుష్యము కలుగునప్పుడు దానికి జనిపెవదై మానసమునకై యువ్విళులూరి పయనించును. అప్పుడు మానసము హిమహీనమై హంసకు వాసయోగ్యముగా నుండును. మానసము వర్షలో మాత్రమే హిమహీనమై సుఖముగా నుండునని దాని భ్రాంతి అనిరేని; కాదా, మానసమున హిమసంతతము నడుమ నున్నదానియందు హిమదోషము నిత్యమేయనుకొన్నను హంసకు హిమోపద్రవముకన్న జలకాలుష్యోపద్రవము ఎక్కువ పీడాకరమనియు, కావున వర్షలో మానస వాసము దానికి లోభనీయమగుననియుఁ దలంపనగును. ఏ పక్షమునను మానసయాత్ర ఇతర జలాశయవాసమున కన్న హంసకుం బ్రియతరము. కాఁగా "ఉత్తములయిన యా మహానుభావులకు నీలోకోపకారశీలతచేత నీయందు స్నేహము కలుగును;...వారికి అతిప్రియమైన మానస సరస్సు...తమకు నివాసయోగ్యమని నీవు ఉజ్జీమిసూచిం పవు, గాన వారికిని నీవు ఉపకారివి...." ఇత్యాది స్వారస్యము మిక్కిలి మెప్పించియుండును. ఇంక నిజ కలిగింపఁబోవు జలకలుషీకరణాపకారమునకన్న "మానసము, మీకు అత్యంతప్రియమైనది, మీకు వాసయోగ్యమగు కాలము వచ్చినది. మఱి కదలండి" అని సూచించు నుపకారమును కవి భావించుట ప్రౌఢిపరాకాష్ఠ. ముంగిస పామునకుం బోలెను, పిల్లి చిలుకకుం బోలెను అచేతనమగు మేఘము తాత్త్వికముగా మనోనిశ్చయముతో హంసలకుం జేయు కీడు లేదుగదా! అట్లు జాతివైరము లేమి చేతనే,

"యస్యాః స్తోయే కృతవసతయో
మానసం సన్నికృష్టం,
నాధ్యాస్యన్తి వ్యపగతశుచ
స్త్వామపి ప్రేక్ష్య హంసాః."

అనుట. ఇటు మానసమునకైన హంసల యాధ్యానము (అనఁగా ఉత్కంఠాపూర్వకస్మరణము) సామాన్యముగాఁ జెప్పుటను అరయఁదగును. మఱియు కమలార్కమైత్రి కవిసమయములం దుదాహృతముగాదా? కాదు; మేఘహంసవైరము వలెనే; మఱి తామరలు రాత్రి వికసింపమియు, కలువలు పగలు వికసింపమియుం జెప్పవలసినది "జలధరసమయే..." వంటి సమయము గలదు. వికాసమును నవ్వుటగాను మేల్కొనుటగాను, సంకోచమును దుఃఖచేష్టగాను నిద్రాకార్యముగాను, చెప్పుటయు;

దానిచే మైత్రియు దీనిచే శాత్రవమును కవులు కవనము చేసినారు. ఒక్కెడ తామరపువ్వును సూర్యునికి మిత్రము అన్నారు; ఒక్కెడ తామరతీఁగను సూర్యునికి కాంత యనియు, ఆ వనజము పువ్వు నేత్రస్థానీయమనియు, పద్మ వికాస సంకోచములు నేత్రోన్మీలన నిమీలనము లనియు అన్నారు. అట తన్మిత్రమైన పువ్వు ఇట తత్కాంతకు కన్ను అయినది. తామరకు దివామాత్ర వికాసము 'సమయము' కాఁగా, ఇవెల్ల కవుల ప్రతిభ పని కల్పనలు, సమయ నిర్వాహప్రకార విశేషములు. దివా వికాస సమయము దాటకుండ ఇట్టి కల్పనలు ఇతరములం గూడ ప్రతిభ గలఁడేని కవి చేయుటకు అధికారి; దాన సమయో ల్లంఘనదోషమునకు గుఱికాఁడు. చూడుఁడు. తామర తీఁగపై సూర్యకరప్రసారము పెక్కుగ వాకున కాంతను గిలిగింతగొల్పు ప్రణయచేష్టయగునేనియు ఈ యుగార ముననే—అరుణాయమాట యుండెనింకా—బాలభాస్కరుఁడు తామరలం బరామర్శించునంతో చెలిమి ప్రస్తావము లేదు గదా, ఒకకొంత తద్విపరీతమును సయితము ఆకర్షింప వచ్చును.

"వ. కరకరి గూటఁ గట్టియుఁడఁ
　　గా నుఱవెట్టెను లీల బాల భా
స్కర కరకాంతి కంపళ వి
　　ఘట్టన నీఁచుక నాయినప్తి తా
మర మొఱవెట్టి పెట్టి పలు
　　మాఱును నాకిలిదాఁటి యాఁగుమ
న్మోగయ విపంచి మీటు గతి
　　బ్రోసి యలు న్వెసలెం గొలంకులన్."

భాస్కరుఁడు, బాలుఁడు, కొంటె, కరకరి; కరముక్కు; తామర గూడు; విఘట్టన గ్రుచ్చుట. ఇదేమి మైత్రి? మఱి పెద్దనగారు ప్రాతర్వికాస సమయమును మాత్రము నిర్వాహము చేసినారు. అరుణకును, తామరల విప్పి మకరందము పోసి గొప్ప యాపానమహోత్సవముం జరిపినాఁడు, "గిడ్డంగినాయఁడు" కమలాప్తుఁడు అని యనకుండ మొఱవెట్టించినాఁ డనుట కమలసూర్య మైత్రి నిర్వాహమునకు ఒకకొంత ఎడముగాదా? మఱి మైత్రిని చెప్పిన కవన బాహుళ్యముచే తన్మిత్రమనియు, శాత్రవముం జెప్పిన కవన బాహుళ్యముచే తచ్ఛత్రువనియు నిఘంటువులందును కావ్యపఠితృ సాహాయ్యమునకై సంకలితము లగువాని యందు 'తొలకరిసూఁడు', 'కమలాప్తుఁడు', 'కలువలచెలి' అని తన్నామము లుదాహృతములు కాఁదగును. దానిచే కవిసమయ తత్పరిపాలన ప్రకారములం గూర్చిన నిజ సిద్ధాంతము వైకల్యము చెందదని నా విన్నపము.

"మలి" మేఘము నేకాక "తొలి" మేఘమునుం గూడ హంసలకు భయావహముగా ఎందరేనికవులు వర్ణించి యుండవచ్చును. కాని, కాళిదాసు ఇట సర్వోత్తరకవి విలక్షణముగా కల్పించిన మైత్రింబట్టి ఆ తొలిమలిభేద జ్ఞానముచే విశేషము అరసికొనఁదగునని జ్ఞాపకము సేయుట నిజాభిమతము. ఆంగ్లవ్యాఖ్యాతలును శ్రేయః సుభగముగా నుఱిమి వెన్నరికసేయుట మొదలగు స్నేహకార్యమును తలంచెంచినారు. ఇతర కవులకుఁ దోఁపని ప్రకృతి రహస్యములను కాళిదాసు ఒక్కఁడేగదా (భాసుఁడొండె) చెప్పును; "ఇదిగో వసంతలక్ష్మి నవ జవ్వనమందున్నది" అనియు; "ఇదిగో వసంతునికి ఇంచుక యౌవనము ముదియుచున్నది" అనియు; "ఇదిగో వసంతలక్ష్మి ప్రౌఢయౌవన మున్నదశయందున్నది" అనియు; ఇట్లిట్లు అశోక చూత కురవక తిలక చంపకాదులు పూచిని, పూచిన, పూచుచున్న, పూవనున్నట్టియు, పిందెలు పుట్టినట్టియు, పిందెలు వాని పిందెలకన్న పెద్దనైనట్టియు, ఎశావిశేషములను సూక్ష్మతర భేదములం దెలియునట్లుగా కాళిదాసుగాక ఇతరులు వర్ణించిరా? వసంతవృక్షము లెల్ల ఒక్కుమ్మడిగా చిగిర్చినవి, అంతట చిగిర్చినవి, అంతట పూచినవి, అంతట ఫలించినవి—అని యీ సామాన్యమే గదా ఎల్లకవులచే ప్రాయికముగా వసంతవర్ణనలం జెప్పఁబడును! మఱియు "శరత్తున" "కోయిల" మూఁతను (కారణ విశేషము చేతనేలే) శకుంతలావనవాస బంధు తరుప్రతివచనముగాఁ గల్పింప కాళిదాసుని కంటె అన్యునికిఁ దరమా? కావున కాళిదాసభారతియందు ఇట్టి రహస్యములు మఱెందును లేనివి అరయుట ఆవశ్యకము, సహృదయులకు నిర్వృత్త్యాధాయకము.

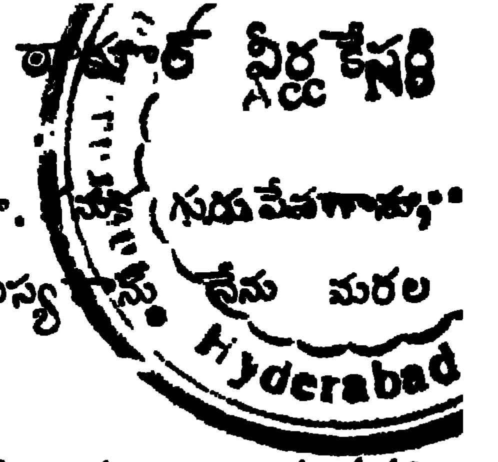
3. ప్రక్షిప్తములు

శ్రీ వేంకటరాయశాస్త్రులవారు తమ సవ్యాఖ్యానగ్రంథమున ఆంగ్లీయములోనే ఉత్తరమేఘము నందలి 47, 56, 57 శ్లోకములు ప్రక్షిప్తములని సంస్కృతకారి పండితులు చెప్పినమాటను ఉదాహరించిరి. "అయినను వానిని విడువ నిష్టపడక నేను ముద్రించితిని" అనిరి. "అయినను" అనఁగా "అవి ప్రక్షిప్తములైనను" "సంస్కృతకారి పండితులు విడిచినను" అని శ్రీశాస్త్రులవారి యాశయము. కావున ప్రక్షిప్తత అంగీకృతమే. మఱి అవి ప్రక్షిప్తము లేలకో యను విచారము సంస్కృతకార ముద్రణమునాఁటినుండియు, మనీషుల హృదయమునను, విద్యార్థుల హృదయమునను ఉండునదే కాని ఈ ప్రథమ విభవ దీపావళిదినములలో క్రొత్తగా లేపఁబడినది కాదు. 912 సంవత్సరమున బి. ఎ. పరీక్షకుఁ బఠనీయములలో ఉత్తరమేఘము కలదు. [అంతకుఁబూర్వము ఎన్నితూర్లు ఉండెనదో] నాఁటి విద్యార్థులమాత్రమే కాక, సతీర్థులును, ఇతరులును ఈ విచారమును చేసి యోచించినవారు శతాధిక సంఖ్యలు. అంతకుఁ బూర్వు లెందఱో. ప్రక్షిప్తములనుటకుం జర్చను—ఇట్లు మిక్కిలి సామాన్యముగా ఎల్లర చేతను చేయఁబడియుండు దానిని—శ్రీశాస్త్రులవారు—అంతయుం గ్రొత్తగా పూర్వులకు అందని విశేషముగానే చెప్పుచున్నవారు—ఆ పీఠికలో చేర్పకుండుట అల్పసారము పునరుక్తము అనావశ్యకము అనియే. ప్రక్షిప్తములన్న యామూఁటినిం గూడ గ్రహించుట తక్కిన ప్రక్షిప్తములను మల్లినాథసూరి స్పష్టముగా చెప్పినవానిని గ్రహించినట్లే. ఆ చర్చ వారును చేయలేదు; వీరును చేయలేదు. కవితాశిల్పమునకు ఒకదానం గలుగు దోసఁగు వంటిదే వేఱొక్కదానం గలుగునది. ఇంచుక ఎక్కువతక్కువలు గణనీయములుగావు. మల్లినాథానుగ్రహముగల ప్రక్షిప్తములను గ్రహించుటకుం గారణము లుండునేని అవే, కాదా, అట్టివే ఏతద్గ్రహణమునకును ఊహించుకొన వచ్చును. [వీనికిని మల్లినాథానుగ్రహము గలదనియే నిజాభిప్రాయము.] పీఠికయందే ప్రక్షిప్తతంగూర్చి జ్ఞాపకము చేసిన శ్రీశాస్త్రులవారు పఠితలను సందేహముపాలు చేసినారని యేని కథావిరుద్ధార్థప్రతిపాదక గ్రంథమును చేర్చినారని యేని అనఁజెల్లదు.

మఱియు, ఆక్స్ఫర్డు కేమ్బ్రిడ్జ్ మొదలగు మహావిద్యాపీఠములం బ్రకటితములగు షేక్స్పియరు మొదలగు మహాకవికృతులందు ప్రక్షిప్తతాశంక కలిగిన గ్రంథమును తప్పింపక ముద్రించుటయు, టీకలలో మాత్రము దానిని సూచించుటయు శైలి.

పూర్వ ముద్రణపీఠికయందు 47, 56, 57 అని శ్లోకసంఖ్య సరిగా పడినను, ఆ యీ సంఖ్యకుం బ్రక్క నున్న శ్లోకప్రతీకములలో అచ్చుతప్పు పడినది. రెండవ ముద్రణమునందు క్రొత్తగానియందును ఆ తప్పు ప్రామాదికముగా అట్లే వచ్చినది. ఇందు 47 "ధారాసిక్త;" 56 "తత్సందేశం," 57 "శ్రుత్వావార్తాం." మఱి అచ్చులోని తప్పు స్పష్టమే. "56-ఇత్యాఖ్యాతే" అని అచ్చైనున్నది. "ఇత్యాఖ్యాతే"-56-వ శ్లోకముగాదు, 39 వది. దానింగూర్చి ప్రక్షిప్తమన్న ప్రస్తావము ఎందును లేదు. అది "తత్సందేశం" అనుటకుం బొరపాటు. గురుభక్తిచేతనే అచ్చుతప్పును తొలంచితిని.

ఇఁక ముగింపు.—దొంగ కన్నము వేయవచ్చి తన సాధనములకు అల్పసారములకు శక్యముగాని గోడకడం బనిసేయుచుండి, ఇంతలో కొత్వాలునకు కర్మయందు పట్టుబడి తప్పించుకొనువెరవు లేక మిన్నకరించి "లేదయ్యా, కాదయ్యా, పామొకటి ఇటు ప్రాఁకినట్లుండఁగా వెదకుచుంటిని" అనుచు తప్పించుకొనఁజూచిన తెలుఁగున నున్నది, "నా యీ విమర్శమువలన శ్రీశాస్త్రులవారి యశోధనమునఁ జాలు గొంపమున్న తలఁపునఁ గాదు." అని వ్రాయుట. "ఏతత్", "పురస్తాత్", "ఖణ్డమ్" అనువానిం గూర్చి నాలుగుబంతులును, "రాజహంసాః సహాయాః సంపత్స్యన్తే, బిసకిసలయచ్ఛేదపాథేయవన్తః" అనుదానింగూర్చి సలువదిబంతులునునిండ, "కళాప్రపూర్ణులు" ఉపక్రమపూర్వముగా ననుగ్రహించిన పదప్రయోగౌచితీ వివరణము పొరబాటనుటయు భ్రమప్రమాదజమనుటయు, 'ఈరవంత పొరబాటులవలననేమి, శ్రీశాస్త్రులవారు చాల గొప్పవారు, ఘనకార్యధురంధరులు' అనుటయు ఇత్యా

దికమంతయు పాపీయమును, మన్నింపరానిదియు, నయవంచన. శ్రీశాస్త్రులవారి యాత్రాంత, అట్టిత్రాంత, పారపాటే యనునేని అదియొకపాటి కళంకాపాదకమే ఏల కాకపోవును? మఱి ఇప్పటికిని ప్రకృతమున మేఘుహంసశాత్రవమన్న జ్వరము పిచ్చయ్యగారికి అంతర్గతముగా కాయుచునే యున్నది గదా. నేను గురువేతగాను సత్యవిచారముగాను, భారతీపరిషత్తునకు నేను మరల ఈ వ్రాంతం బ్రకటించితిని.

సత్యాసత్యములు, అర్థాపార్థములు మొదలగునవి నిర్మత్సరులగు విద్వాంసులు నిర్ణయము సేయుదురుగాక!

ఠాకూర్ వీర కేసరి

కవిసోదరులు: పువ్వాడ శేషగిరిరావు, చోడవరపు జానకిరామయ్యగార్లు

౧

నిండుపేరోలగమునఁ గొల్వుండియుండు-'సజిత' ధరణీశు కనకసింహాసనమ్ము
చెంతఁ గుడివంక నాసనాసీనుడై,మ-దేభవిదళిత కేసరిఁ దెగడినెగడి.

అరనోరగైన మోమున ననంతముతో ముడులుగ వికాసముగ
బరపుచునున్న కన్నుగవఁ బండిన కెంపుల లేతచాయలుగ
జెఱిగి మొగంబునంబడిన నిక్కపు నీలపుటుంగరాలజాల్
కురులును, గడ్డముగ గల యకుంఠిత తేజుఁ డతం డెవండొకో.

ఎదను జెయిచేర్చి నిద్రించు నదనునందుఁ-జెక్కిటను జెయిఁజేర్చి యాసీనతేల?
నిన్న మొన్నయుద్ధాలమన్నిలఁదోలు-కేసరి మొగాన నిప్పు డీషన్న తేల.

"ఠౌర! నాయాన నూన కీవాయరంగు-మనుమరాలి మత్ప్రాణసమానురాలి
నాలుకానున్న నాజవరాలి నాయరంగు-నొద్దను డించి తౌరా, యమాత్య!

ఎవనికొలువుంటి; కుడుతు వీవెవఁడికూడు-ఇన్నియేడులఁబ్రతుకు నీకెవఁడిభిక్ష
ఇట్టినీయేలిక మనమ్ము నేది పేని-శాసనమునకుఁ బ్రతిగ శాసనము నేతొ!

వలదిఁక నీయమాత్యత—సభాభవనమ్మున రెప్పపాటునేన్
వలవదు నిన్ను—కంటఁ బడవల్వదు నాకిఁక—కానకేఁగఁగా

వలె—నగుడంగ వంద్యుడు—భవన్మరణంబటు, బ్రాతృమాత-పో
వలయును; పొమ్ము పొమ్మిదియు వమ్మొనరించిన సైపనెమ్మెయిన్.

అనుచు శాసించి యజితమహావనీంద్రుఁ-డనుడు నా కేసరి మొగంబున నలముకొనిన
సిగ్గుపొరలకు మిదిలేదు—జీవకళలు-మృగ్యమాయెను పొరలచే మృతునికట్లు.

కేసరి లేచినిల్చె; వంకే లజితాఖ్యుని చూగాన నాజ్ఞమున్
డాసె—"స్పృశింపఁబో కసురుఁడా! సయిరింప"నటంచు రాజనన్
డాసె మఱొక్క—చేయి "ఎవఁడా స్పృశియించు పిశాచ"మంచనన్
డాసెను కేసరంబులఁ గడల్కొనుమో మజితాఖ్యు చెక్కిలిన్.

అజితమహీంద్రుఁ డంతట నిజాసన మావలఁ ద్రోసెఁజూచె, వే
ఱుజరిగె-- నాయమాత్యుఁడు పిఱుందనఁ జెక్కిలిముద్దులాడి, మె
ల్లజరిగిపోయి—"నాయనుఁగ—కాదు—మహావనిపా! యిదే త్వదా
జ్ఞ జరుపఁ జాలువాఁడ నొకసంశయ మయ్యది చిత్తగింపవే

వీడెడి వీఁడమాత్యతను—వీడెడి మీసభ రెప్పపాటునన్
వీడెడి వీడునున్—వనుల నిల్చెడి—గాని భవద్వచస్స్థితిన్
వీడెను ప్రాణ మిప్పుడ—వసస్థలిఁ బ్రాణము వీడు టెట్లునా
జేఁడు విధించు శాసనము రిత్తపొనర్చితిఁ!—దప్పసైఁతువో!

అనుడు సభనుండి 'సిగ్గ'ను నఱపువెడలె-తజ్జ్ఞులగు పెద్దవారి డెందాలు పగిలి
కనులఁ గన్నీరు 'జొటజొట' మనుచు వెడలె-వీరకేసరి కొలువును వీడివెడలె.

3

కనులఁదెఱవని పసికూనఁ జెనిచిపోదు-సాహ యత్నాల కందీక, సాఁకి, దాఁచి,
రాజ్య పురచేత నిడిన వీరవ్రతుండు-కనిన ప్రతిఫలమిది:—యజితుని కతాన.

'కవిత' నుండి.

అజంతా చిత్రములు

౧. మాతృపోషకజాతకము

పైన—గజవిమోచనము   క్రింద—గజాఖేటము

౨. మాతృపోషకజాతకము

మాతృపునస్సమాగమము

ప్రాచీన జ్యోతిష గ్రంథములు

నిడుమోలు కనకసుందరం గారు, బి.ఏ.(ఆనర్సు)

ప్రాచీనకాలమున హిందూదేశవాసులగు నార్యులు వివిధ శాస్త్రవిజ్ఞానసంపన్నులై యుండిరి. వారు రచించియుండిన గ్రంథములలో జ్యోతిష శాస్త్రమునకు సంబంధించినవి పెక్కులు మనకు చిక్కియున్నవి. ఆకాలమున శాస్త్రవేత్త లొకరితో నొకరు సంప్రతించుకొనుటకు విశేషములగు సదవకాశములు లేకుండుటవలన వారిస్వతంత్రగ్రంథములయందు కొన్ని పరస్పర విరుద్ధములగు సూత్రము లగుపడుచున్నవి. కాని యీగా వాఙ్మయమున ప్రత్యేకముగ సమన్వయసిద్ధాంతము లేకపోలేదు. ప్రాచీనహైందవులు విధించిన భగవత్పూజా విధానములందు జ్యోతిషశాస్త్ర సాంప్రదాయములు విరివిగ నగుపడుచున్నవి. ప్రాతర్మధ్యాహ్న సాయంసమయములయందలి వివిధ ప్రార్థనాదికములకును, ఋతువులతో సంబంధించిన పూజలకును, సాంవత్సరికోత్సవములకును, జ్యోతిషాంగముల పరిజ్ఞానము వారి కావశ్యకమైయుండెను. "వేదములు యజ్ఞకర్మలను నేర్పుచుండుటచేతను, ఆకర్మలు కాలమానముపై నాధారపడియుండుట చేతను, జ్యోతిషశాస్త్రమును, అనగా, కాలమానముయొక్క జ్ఞానమును తెలుసుకొనువాడు యజ్ఞకర్మల నెరిగినవాడగుచున్నాడు" అని ప్రసిద్ధజ్యోతిషగ్రంథము 'జ్యోతిషవేదాంగము' చూపుచున్నది. ప్రాచీన పవిత్రగ్రంథములగు వేదములందు ప్రసిద్ధములైన జ్యోతిషశాస్త్రసాంప్రదాయములు విరివిగ నుదహరింపబడియున్నవి. ఈవేదములు ప్రాచీన నాగరికతయొక్క ఔన్నత్యమును ప్రదర్శించుచుండుట వలన అందలి జ్యోతిషసాంప్రదాయములకుగూడ ప్రాముఖ్యము హెచ్చుచున్నది. వేదములు నాల్గింటిలో చరిత్రకారులకు ఋగ్వేదము చాల ముఖ్యమైనది. మత సాంప్రదాయములను నిర్ణయించు 'బ్రాహ్మణములు'ను, సూత్రములను విధించు 'సూత్రములు'ను, వేదముల కనుబంధములుగా రచింపబడియున్నవి. అందు 'బ్రాహ్మణము'లలో మూడువిభాగములు కలవు. వేదాంతభాగమును విమర్శించునది 'ఉపనిషత్తు.' ఈ అనుబంధగ్రంథములందును విజ్ఞానవంతములగు జ్యోతిషసూత్రములు వెదజల్లబడియున్నవి.

వేదములలోని జ్యోతిష భావములు కొన్నితావుల క్లిష్టములుగను, కొన్నితావుల నస్పష్టముగను నున్నవి. జ్యోతిర్గోళములు దేవతాస్వరూపములుగ నెంచబడియున్నవి. కాని అట్టిగోళముల దైవతలక్షణములకును, వాని జ్యోతిషసాంప్రదాయములకును సంబంధము ప్రాముఖ్యముగ నగపడుటలేదు. కొన్నిపదములు జ్యోతిషపరములగు నర్థమును కాలక్రమమున కోల్పోయి యుండవచ్చును. ఋగ్వేదములోని కొన్నిభాగములు భావాంతర్గూఢత్వమువలన దురవగాహములై చిత్రములగు నపోహములకు తావులైనవి.

జ్యోతిషవిషయవిచారమే పరమావధిగాగల గ్రంథములు అతిప్రాచీనకాలమునందుండినట్లు మనకు తెలియదు. వేదాదులయందు జ్యోతిషశాస్త్రమును గూర్చి ముచ్చటించిన తావులందు ఆయాభావములు అస్పష్టములుగను, గూఢములుగను నున్నవని పైన వివరించియుంటిని. సంహితలును, బ్రాహ్మణములును కూడ జ్యోతిషవిషయములను చర్చించియుండలేదు. నక్షత్రదర్శకుడగు నరుని (జ్యోతిష్కుని) బలిగానిచ్చిన దేవతల జ్ఞానము లభించుననియు, గణకుని బలిగానిచ్చిన దేవతల శక్తిలభించుననియు యజుర్వేదము (XXX—10 & 20)నందున్నది. నక్షత్రవిద్యయు, రాశిజ్ఞానమును నారదునకు తెలిసియుండిన విషయములుగా ఛాందోగ్యోపనిషత్తు [VII 1 (2), (4), 2 (1), 7 (1)] పేర్కొనుచున్నది. ఆపస్తంబుడు "ధర్మసూత్రము"లందు [IV, II, 8 (10)] వేదములయొక్క షడంగములలో జ్యోతిషమొకటి యని వ్రాసియుండెను. జైనసూత్రములందు విచిత్రమగు నీశ

యున్నది. "మహావీరుడను మహాముని, గలంధరాయణ గోత్రికురాలగు బ్రాహ్మణి దేవానందయొక్క గర్భమున పిండరూపమును దాల్చెను. ఆసమయమున నాబ్రాహ్మణి ఏనుగు, ఎద్దు మొదలగు పదునాలుగు శుభశకునములను స్వప్నములందు గాంచెను. ఆపెగర్భమున నొక్కబాలుడు జనించునని ఋషభదత్తుడు చెప్పుచు, ఆబాలునకు గణితము, జ్యోతిషము, వ్యాకరణము, ఛందస్సు మొదలగు శాస్త్రములయందు ప్రావీణ్యము లభించుననియెను." [మాక్సు ముల్లరుగారి Sacred Books of the East, XXII. 221 చూడుడు.] కావున జైనమతప్రచారకునకు జ్యోతిషగణితముల జ్ఞానము ముఖ్యముగ నెంచబడిన ట్లగపడుచున్నది.

జ్యోతిషశాస్త్రము ప్రాచీనులయభిమానవిషయమై యుండెననుటకు తార్కాణములున్నవి కాని యీశాస్త్రమునిన నిరసించెడి వారనుటకును నిదర్శనములు లేకపోలేదు. "జ్యోతిషమువలన జీవనోపాధిని సంపాదించుట మొదలగునవి మానవుల పవిత్రతలజేయు దోషము"లని బౌధాయనుడు శాసించెను. (Sacred Books of the East, XIV 2 0 చూ.) "జ్యోతిషమువలన జీవించెడివానిని జాగరూకతతో తప్పించుకొననగు"నని మనుధర్మశాస్త్రము బోధించుచున్నది. జ్యోతిషమునందును, గదితరవేదాంగములందును గల ప్రావీణ్యమును ప్రదర్శించుచు సన్న్యాసి భిక్షాటనముచేయరాదని శాసింపబడియున్నాడు. నక్షత్రములవలన జీవించువారిని మహాభారతముకూడ నిరసించుచున్నది. కౌటిల్యుడు 'అర్థశాస్త్రమున' జ్యోతిషమును తీవ్రముగ ఖండించెను. 'చాంద్రమానముయొక్కయు, నక్షత్రముయొక్కయు మంచిచెడ్డలయందు నమ్మకము కలిగియుండుట లాభకారి కాదనియు, 'నక్షత్రవిషయములను తరచుగ విచారించుచుండెడి అమాయకునియొద్ద ధనము నిలువ'దనియు నర్థశాస్త్రము బోధించుచున్నది. బుద్ధదేవుడు, తనయంత్యశిష్యుడగు సుభద్రుడు నిర్వాణము చెందినపిదప భిక్షుకులకు బోధసేయుచు "నక్షత్రపరీక్ష, జ్యోతిషము, భావిశుభాశుభములను తెలుపుట......యివియన్నియు చేయకూడని పనులు కూడి" అని చెప్పియుండెను. [ఫాసో-పింగ్-సాంకింగ్-26 వర్గ-2022 మహాపరినిర్వాణము. చూ.] "చంద్రగ్రహణము రాగలదు...సూర్యచంద్రులు యేకరాశియందు కలిసికొనగలరు. సూర్యగ్రహణము ఫలాని ఫలము నిచ్చును; చంద్రగ్రహణము ఫలాని ఫలము నిచ్చును. సూర్యచంద్రులు యేకరాశియందు కలిసికొన్నపుడు ఫలాని ఫలము నిత్తురు...అని అబద్ధములు చెప్పుచు, హేయకార్యముల కొడిగట్టుకొని సామన బ్రాహ్మణులు కొందరింకను తమజీవనోపాధిని సంపాదించుకొనుచున్నా" రని బౌద్ధమతగ్రంథమును దీవిజ్ఞప్తాంతమునం దుండుటచే, బౌద్ధులకు జ్యోతిషశాస్త్రము పైనగల నిరసనభావము తెలియవచ్చుచున్నది. బౌద్ధులకు మేగియనులపైగల అసహ్యభావమే, మేగియనులచే పోషింపబడిన జ్యోతిషశాస్త్రముపై వారికేర్పడిన నిరసనభావమునకు కారణమై యుండవచ్చును. బౌద్ధగ్రంథములు నానాప్రకనన్నియును, జ్యోతిషశాస్త్రమును కమనీయముగ చూచియుండినవి. బౌద్ధజాతకములందు జ్యోతిషవిషయము లనేకములు కానవచ్చుచున్నవి. ముఖ్యముగ సూర్యచంద్రగ్రహణకారకులగు రాహుకేతువులు 25, 481, 490, 537 మొదలగు జాతకములందు పేర్కొనబడియున్నారు.

ఋగ్వేదము

ప్రాచీనకాలమున నార్యులకు కరతలామలకమై యుండిన విజ్ఞానసంపదయు ఋగ్వేదమున క్రోడీకరింపబడియున్నది. ప్రాచీనకాలమున హైందవసంఘమున ప్రచారమునందుండిన ఆచారసంపత్తియు, జీవితసమస్యల పరిష్కరించుటకేర్పరుపబడిన పద్ధతులును, ఆర్యుల విజ్ఞానమును వికసింపజేసిన మార్గములును, చిత్రగతుల నీఋగ్వేదమున వర్ణింపబడియుండుటచేత నీగ్రంథ మాధునికులకు అమూల్యమై యొప్పుచున్నది. ప్రాచీనార్యులు భగవంతుని సృష్టిలీలలయందలి అంతరార్థమును గ్రహించుటకు ప్రయత్నించియుండిరి. అట్టిప్రయత్నముల ఫలితములన్నియు ఋగ్వేదమున మనము చూడగలుగుచున్నాము. ఆకలములను దినుచు, ఎండవానలకు జడియక తరుచ్ఛా

యలనే దినములు గడపును, భూమియం దవతరించిన ప్రకృతివిలాసముల ననుభవించు నార్యుడు, సూర్యుడస్తం గతుడైనంతనే ఆకసమున నుదయించెడి జ్యోతిర్గోళము లను వర్ణించి వాని పరిణామక్రమమును తెలిసికొనుచు భగవంతుని సృష్టిప్రపంచమున యథేచ్ఛముగ విహరించి యుండెను. నేటికి కనీసము 8000 సంవత్సరములకు పూర్వము వేదములను రచించిన మహర్షులు జ్యోతిర్గోళ ముల ఉత్పత్తి, స్థితి, కారణములనుగూర్చి యేమేమితలచి యుండిరో — అవి యంతయు మంత్రములలోను ఋక్కుల రూపమున మన యదృష్టవశమున లభించుచున్నది. ఆకస మున నగుపడు జ్యోతిర్గోళము లీ 8,000 సంవత్సరము లలో నెట్టిమార్పునైన చెందియుండకపోవచ్చును. కాని వానిని గుర్తించుటకేర్పడిన పదములుమాత్రము విశే షముగ మార్పుచెందినవి. ప్రాచీనార్యులు ప్రకృతియం దలి ప్రతిరూపమును భగవంతుని యంశముగనెంచి వానిని దేవతలుగ నేర్పాటుచేసి ఆరాధించుచుండెడివారు. కావున నేడు మనము వ్యవహరించుకొను పదజాలమునకు, వేదము లందు ప్రయోగింపబడినవానికిని సమన్వయము కుదురుట లేదు. వేదములందలి విచిత్రవర్ణనములనుబట్టి జ్యోతిర్గో ళముల దేవతా వ్యక్తిత్వమును వాని భౌతికలక్షణముల నుండి వేరుచేయుట సాధ్యము కాకున్నది. జ్యోతిర్గోళ ముల భౌతికలక్షణములను వివరించుటయే ఋక్కుల యొక్క పరమావధియై యుండలేదు. సూర్యుడు, సావిత్రి, మిత్రుడు, ఆదిత్యులు మొదలగు జ్యోతిర్దేవతలస్వరూ పములను, స్వభావములను నేర్పాటుచేసి, పొగడి, ఆరాధించు టయే వాని ముఖ్యోద్దేశమై యుండుటచేత, ఆధునిక శాస్త్రగ్రంథములందువలె విషయక్రమము (Syllabus) ను పాటింపవలయునని మనము ఋగ్వేదరచయితలను నిర సింపతగదు! ఆ ఋక్కులయొక్క భావగాంభీర్యమును, వాని సౌకుమార్యమును గ్రహించినకొలదియు, మానవుని విజ్ఞానము వికసించుట నిస్సంశయము. వానియందు సూ చింపబడిన కొన్ని సూత్రాంశముల నిట వ్రాయుదును.

సూర్యుడు

జ్యోతిర్మూర్తుడును, గమనవేగమున నెల్లర నతి క్రమించువాడును [i-50(4)], రాత్రిందినముల నిర్ణయిం చువాడును [i-50 (7)], దొంగలనువలె నక్షత్రములను చీకటిని తరిమివేయువాడును [i-50(2)], అయినటులు ఋగ్వేదము వర్ణించుచున్నది. సూర్యరథమునకు సప్తాశ్వ ములున్నటుల చాలచోటుల [i-50(8); i-164(2); vi-44 (24) &......] సూచనలున్నవి కాని, కొన్ని సంద ర్భములలో ఐదులేక ఆరుగుర్రము లున్నటులను, v-62 (1) యందు సహస్రాశ్వము లున్నటులును వర్ణనములు కానవచ్చుచున్నవి. స్వర్భానుడను రాక్షసుడు సూర్యు నపుడపుడు కబళించి అంధకారమున గప్పుచుండును. అత్రిమహాముని ప్రభావమువలనను, భక్తులయొక్క ప్రార్థ నములవలనను, సూర్యు డాయంధకారమునుండి విముక్తి గాంచును. ఆధునికకాలమున సూర్యచంద్రగ్రహణకారకు లుగ నెంచబడు రాహుకేతువులే వేదకాలమున స్వర్భా నుడను పేర నొప్పియుండవచ్చును.

చంద్రుడు

ఋతుభ్రమణమునకు కారకుడు. నెలకొకసారి పుట్టుకగనుచుండువాడు. సూర్యచంద్రు లొకరి వెనుక నొకరు సమీపమునవే కనబడుచుందురు. [x-85(18)]. ఋగ్వేదమున 'సోము'డే ముఖ్యదైవతముగ నారాధింప బడియున్నాడు. కాని సోముడనిన చంద్రుడని కన్వయించు ననుటకు నాధారములు బలముగ లేవు. తరువాతి గ్రంథము లందు, ముఖ్యముగా అథర్వవేదమునందు 'సోము' డను పదమును చంద్రునకు పర్యాయపదముగ నుపయోగించి యుండిరి. తదుపరి గ్రంథములందు చంద్రుని ప్రాముఖ్య ము క్రమక్రమముగా తగ్గుచువచ్చి ఆధునికకాలమున నవ గ్రహములలో నొకడై, తన వృద్ధిక్షీణములకు సూర్యు నిపై నాధారపడువానిగ నెంచబడుచున్నాడు.

సంవత్సరమున 12 మాసములు, 360 దినములు కలవు. అందు నాలుగు సమభాగములున్నవి. ఒక్కొక్క భాగమున 90 దినము లుండెను. ఋగ్వేదమున పంచవర్ష చక్రమునుగూర్చిగాని, అధికలు ప్తమాసములను గూర్చిగాని యెట్టి ప్రస్తావనములు నగపడవు.

ఆకాలమున కర్కాటక సంక్రాంతితో నూతన సంవత్సరారంభమయ్యెనని 'మండూకస్తుతి' యొనర్చిన

బుక్కునుబట్టి యూహింపవచ్చునని జాకొబి తలచియుండెను. సూర్యుడు ఫల్గునీనక్షత్రరాశియం దుండగా సంవత్సరము ప్రారంభించెనని వేఱొక బుక్కునందు [x 85 (13)] సూచన కలదు. క్రీస్తునకు 4000 సంవత్సరములకు పూర్వము సూర్యుడు ఫల్గునరాశియందున్నప్పుడే దినములతిదీర్ఘములును, రాత్రులతిహ్రస్వములును నై యుండి యీకాలమున కర్కాటక సంక్రాంతి సమయమున నగుపడు కాలమానపరిస్థితు లేర్పడియుండెనని తెలియుచున్నది. అనగా నేడు, సూర్యుడు ఖగోళమున సంచరించుచు, కర్కాటకరాశియందు ప్రవేశించునపుడు ఉత్తర ధ్రువమున కత్యంత సామీప్యమున నుండి తదుపరి క్రమక్రమముగ నుత్తరధ్రువమునకు దూరస్థుడగునటులే, క్రీస్తునకు పూర్వము 4000 సంవత్సరములక్రిందట సూర్యుడు ఫల్గునీనక్షత్రమునం దున్నప్పుడే యుత్తరధ్రువమున కత్యంతసమీపస్థుడైయుండి తదుపరి క్రమక్రమముగ నుత్తరధ్రువమునకు దూరస్థుడగుచుండెనటుల తెలియవచ్చుచున్నది.

6000 సంవత్సరములక్రిందట ఫల్గునీనక్షత్రమున సూర్యుడున్నపు డేర్పడిన కాలమానపరిస్థితులు నేడు సూర్యుని కర్కాటక సంక్రమణ సమయమున, అనగా సూర్యుడు పునర్వసు నక్షత్రమున చతుర్థపాదమున ప్రవేశించునపు డేర్పడుచున్నవి. ఇందులకు కారణమేమి? విషువద్బిందువుల భ్రమణమే (Precession of the equinoxes).

వసంతకాలమున వచ్చు విషువద్దినమున మృగవ్యాధ నక్షత్రము (sirius) సూర్యునితోపాటు ఉదయించుచుండెనని యొకబుక్కు [i-105(11)] స్ఫురింపజేయుచున్నదని తిలకు వ్యాఖ్యానము చేసియుండెను. ఆ కాలమునందే అగస్త్యనక్షత్రము(& Argus or canopus) సూర్యునితో పాటు ఉదయించుచుండెనని కొన్ని బుక్కులు [i-170&180] స్ఫురింపజేయుచున్నవని కెరన్ (Kern) అభిప్రాయ పడియుండెను.

వేదరచయితలు గ్రహగోళములను గురుతించి యుండలేదని వాదించుట మూర్ఖత యగును. స్థిరనక్షత్రములన్నియు క్రమము తప్పక దినమున కొకసారి ఖగోళమును చుట్టివచ్చుచుండునటులు ధ్రువభ్రమణమువలన నగుపడుచుండుటయు, సూర్యుడును గ్రహగోళములును నీ ఖగోళభ్రమణ మార్గమున కెదురుగ శీఘ్ర మందగమనముల గదలిపోవుచుండుటయు వేదకాలమునందలి జనులు గమనించియే యుందురు. ఖగోళమునందలి పండ్రెండు రాసులను సూర్యుడు సంవత్సరమున కొకసారి చుట్టివచ్చుచుండునని తెలిసికొన్నవారు గ్రహగోళములును అంతకు తక్కువనో, యెక్కువనో కాలములో ఖగోళమును చుట్టివచ్చుచుండునని గమనించియే యుందురు. కాని వేదకాలమున రచియింపబడిన గ్రంథములం దిప్పటివలె గ్రహములనుగూర్చిన ప్రస్తావనయులే దనుపపొసగుట లేదు. ఋగ్వేదమున iii వ అధ్యాయము 7 (7) బుక్కునందు కానవచ్చు "అధ్వర్యులు పంచక సహితులగు సప్తర్షులు" i-105(10) యందలి "ఉక్షాపంచకము"; ix-114 (3) నందలి "సప్తదిత్యులు" మొదలగు ప్రమాణములు గ్రహములనే సూచించుచున్నవని కొందరుపండితులు తర్కించుచున్నారుగాని యీవాదము సార్థకమైనదిగ నగుపడుట లేదు. వేదకాలానంతరమే గురుగ్రహము (Jupiter)నకు 'బృహస్పతి'యను పేరు వచ్చెననుటకు నిదర్శనములు కలవుగాని ఋగ్వేదమునందలి 'బృహస్పతి' యను పదమువలన నీగురుగ్రహగోళమే యుద్దేశింపబడియుండవచ్చును. ఇది సైతము నొక యుదాహరణమేకాని తార్కాణములు కానరావు. ఋగ్వేదమున [x-123(2)] చెప్పబడిన "మేఘాత్మజయగు వేనా"ను శుక్రగ్రహము (Venus)తో ముడిపెట్టజూచిరి గాని యందులకు శాస్త్రజ్ఞులనేకు లంగీకరించుట లేదు. ఋగ్వేదమున కానవచ్చు 'శుక్రుడు' 'మంథి' మొదలగు పేరులవలన నాకాలముననే గ్రహముల విషయము ఋగ్వేదరచయిత లెరిగియుండిరని తిలకు మహాశయుడు 'ఒరయాన్' (Orion) అను గ్రంథమున (162 పే.) వ్రాసియుండెను. x అధ్యాయము 55 (3)నందు ఉదహరింపబడిన "కాంతివంతము లగు ముప్పదినాల్గిం"టిలో ఇరువదియేడు నక్షత్రములును, యేడుగ్రహములును చేరియుండెనని 'ప్రొఫెసరు లూడ్విగ్' యెంచుచున్నారు.

గ్రహములుకాకున్న మన నక్షత్రరాసులైనను ఋగ్వేదమున తరచుగా పేర్కొనబడలేదు. x అధ్యాయము 85 (13) నందలి 'అఘాస్', 'అర్జుని' యనుపదములు 'మఘ' 'ఫల్గుని' నక్షత్రరాసులను తెలుపుచున్నవని యెంచ నచ్చును. v అధ్యాయము 54(13) నందలి 'తిష్య' నక్షత్రమొక ప్రత్యేకరాశియై యుండవచ్చునుగాని శాయనాచార్యుడు తిష్యనక్షత్రమనగా సూర్యుడేనని యర్థము చెప్పియుండెను. x అధ్యాయము 82 (2)నందు పేర్కొనబడిన సప్తర్షులు నేడు ఉత్తరధ్రువప్రాంతముల నగుపడు సప్తర్షి మండలము (Great bear) నందలి నక్షత్రములై యుండినటులు ప్రత్యక్షముగ నగుపడుచునే యున్నది. i-105(1); i-161(13);x-14(11) మొదలగు ఋక్కుల యందు మృగవ్యాధుడు (Sirius), మృగశీర్షము(Orion) మొదలగు నక్షత్రములకు అన్వయార్థము కలదని తిలకు ఒరయాన్ అను గ్రంథమున (96 వ పేజీ......) వ్రాసియుండెను.

అథర్వవేదము

అథర్వవేదమున [v-6(4); xii-3(8)] 30 దినములు ప్రమాణముగల పదమూడవ మాసము ఉదాహరింపబడి యున్నది. సంవత్సరమున 365¼ దినము లున్నవి. మాసమునకు 30 దినముల లెక్కను చెందినదయిన సుమారైదు సంవత్సరములలో నొకసారి పదమూడవ మాసము వచ్చుచున్నది. కావున నాకాలమున పంచవర్ష చక్రము వాడుకలో నుండియుండవచ్చును. జ్యోతిష వేదాంగము నందుకూడ నీపంచవర్ష చక్రము ఉదహరింపబడి యుండుటచే నీ సిద్ధాంత మెంతవరకు సమంజసమైనదిగనే కన్పడుచున్నది. గ్రహములనుగురించిన ప్రస్తావనములు అథర్వవేదమునందు తరచుగ [iii-2(2); ii-10(8)] కానవచ్చుచున్నవి. గ్రహణకారకుడును, రాక్షసుడునునయిన రాహువుకూడ నిందు [ix-9(10)] పేర్కొనబడియున్నాడు. సోముడును, రుద్రుడును అసురుడగు రాహువును పారద్రోలి గ్రహణములను తొలగించుచున్నటుల iii-2(2) నందున్నది. vi - 80 (12) నందు మృగవ్యాధ నక్షత్రము (Sirius)నకును మృగశీర్ష రాశియందలి 'ఒరయాన్ రాక్షసుని నడుముకట్టి' (Orion's belt) యని పిలువబడు నక్షత్రత్రయమునకును సూచన యుండినటులు తోచుచున్నది. vi-128(1) యందలి శకధూమము, 'రాశీసంచయములకు ప్రభువు', ఆకాశగంగ (Milky way) యని పిలువబడెడు నక్షత్రసమూహమున కన్వయించుచున్నటు లగుపడుచున్నది.

తదితరసంహితలు

సంవత్సరములనామములు కొన్ని సంహితలయందు కానవచ్చుచున్నవి. [తై. సం. v-5(7) చూడుడు.] ఈ పేర్లు వేర్వేరు సంహితలయందు వేర్వేరు విధములుగ నున్నవి. ఈనామములకు జ్యోతిషపరముగు నర్థమేదియు గోచరించుటలేదు కావున మనకవి యుపయోగకారులు కావు. వేదకాలజ్యోతిషశాస్త్రము నందలి ముఖ్యాంశములు చాలవరకు తైత్తిరీయసంహితయందు దగుపడుచున్నవి. "ఫల్గునియందు పూర్ణచంద్రుడున్నపుడు నూతన సంవత్సరారంభ మగుచున్న"దని యందు స్పష్టముగ కలదు. నూతన సత్సరారంభమున పూర్ణచంద్రుడు ఫల్గునియందుండుటయు వసంతకాల విషువత్తునందు సూర్యుడున్నపుడు సంవత్సరారంభమగుటయు నొకటే యని తలచి తైత్తిరీయ సంహిత క్రీస్తునకు పూర్వము 3000 సంవత్సరముల క్రిందట వ్రాయబడియుండెనని 'జాకోబి' నిర్ణయించెను కాని అతనియూహ యెంతవరకు క్రమమైనదో యను సంశయము నిర్వివాదముగ లేదు.

అథర్వవేదము [xix-7(2-5)] నందు నక్షత్రములిరువదియెనిమిది పేర్కొనబడి యున్నవి. నక్షత్రములు మానవుని యోగములపై నధిష్ఠించియుండెనను నమ్మకము మప్పుడే యుండినటు లగపడుచున్నది. తైత్తిరీయ సంహిత iv అధ్యాయము 4(10) యందు కృత్తికాదిగ నిరువదియేడు నక్షత్రములు పేర్కొనబడియున్నవి. ఈ సందర్భమునందే నక్షత్రసంఖ్యను గూర్చి విచారింతము.

(సశేషము.)

జలజమరందమత్త మదషట్పదగానము, కీరశారికా
కలమృదునాదముల్, నికటకందరనిర్గత తత్ప్రతిధ్వనుల్
చెలువుగవిందుగాని యతసీకుసుమోపమగాత్ర! నీవిని
ర్మలమురళీస్వనంబు వినరా వెటకేగితొ నందనందనా!

చలిదికి వేళయయ్యె యదుచంద్ర, భుజించనురార, యీవిని
ర్మలయమునానదీ సుసితరంగవికీర్ణసుయత్ప్రసన్నధమా
నలలితవల్లి కుంజసదనంబుల, మత్తనటన్మయూరశా
ద్వలములఁ గేళిసల్పెద భవత్సహచారులతోడ మాధవా!

అలు భవద్వియోగ జనితాతిశయవ్యథ నేను వేయఁగాఁ
జాలుప్రపూరి, యంబువుల చక్కికిసైనను బోపు, ప్రీతిన
త్సాహిని మూర్ఛనొందెదపుర వయ్యెయె దైన్యముదోఁప మోమునన్
జాలిగఁ జూచువారికి దెసల్ గనికించెడు నశ్రులొల్కఁగన్ ,

కోయిలయుంటుక్కచూతకుజకోమలశాఖను జేరి సన్నుగఁ గృ
ష్ణా యనిపిల్వ రాక సరసంబుగఁ బల్కుఁ గుహూకుహూఁ యటం
చాయతకీర్తిఁ, బల్లవము నంటదు, తోట్లసదల్చునోర, స
ద్యాయతనేత్ర, రమ్ము ప్రియమారఁగ దానినిసైనఁ జూడఁగన్.

ఇటునటుఁ ద్రుళ్లి చెట్టుయదు గుటికో వాయసమొంటుచేరి యు
త్కటముగఁగూయఁ, దొండ "యిదె తప్పకవచ్చు మురారి రాధికా
కుటిలశిరోజ కుబ్జ నోడఁగూర్పఁగ నీదుడు కాఁడ" నంచు మి
క్కుటముగ దానికిన్ భయముగొల్పెదురీతిని మస్తమార్చెదున్.

అల్లనె పుష్పవల్లి సదనాంతరమందు మృగంబు వేడ్కఁ సం
ధిల్లఁ దృణం బొసంగుచుఁ దదీయమృగిన్ మెయి నాకుచుండఁగా
నల్లనఁ బారవశ్యమున నమ్మృగి కన్నరమోడ్చెమున్, గనన్
ఫుల్లసరోజనేత్ర! కనుముచ్చటయయ్యెడు వానికూరుముల్.

నీకు నొసంగుమంచు నవనీతముఁ బ్రీతిగ నిచ్చె లే యరం
టాకునఁ జుట్టి కట్టి ఘనదంట, మనోహర, దివ్యరత్నశో
భాకమనీయ భర్మమయవంశము, నూతనరమ్యబర్హముల్
జేకొనివచ్చితిన్ గొనఁగ శీఘ్రమె వచ్చి యనుగ్రహింపుమా.

వనమునఁ దీన్కై కుసుమవల్లికలారయఁ బోవువేళ నా
థుని నెటనైనఁ గాంచిన, మధుప్రియభామిని, తద్వియోగసం
జనితమహావ్యథన్ బొగులు నాస్థితి నించుక దెల్పి యాతనిన్
గొని చనుదేరవమ్మ, ప్రియుఁగూడనికష్టము నీ వెఱుంగవే.

ఏమరఁ జేసి నిన్ను ఘనశీలుఁడు నేఁడొక కేటిఁ గూడినన్
నీమన సెట్టులుండు మదినిన్ దలపోయుము, ప్రేమమొక్కటే
భామిని నెల్లవారలకుఁ బ్రాణము నాచి నరోనకారితన్
ఓమధుపాంగనా, చని ప్రియుంగొని తెమ్మతి వేగిరంబుగన్.

తనదు సుఖంబె నాసుఖము, తద్వ్యథ నావ్యథగాఁ దలంచు చా
తనికయి కాచియుంటినిగదా తనయున్నటనాఁటనుండియున్
గనికరమేది నన్నుబంఁగారియఁ బెట్టుటలిడ్డు పాడిగా
దని తెలియంగఁ జెప్పి వినయమ్మున నాథునిఁ దెమ్ము తుమ్మెదా!

ఎఱుఁగుదువో యెఱుంగవో మనీసునిఁ, జెప్పెద నానవాలు, కం
ధర సమనీలదేహుఁడు సుధామధురోక్తులవాఁడు, మోమునన్
జిఱునగ వొప్పువాఁడు తులసీవనమాలికవాఁడు, పింఛమున్
శిరమునఁ బూనువాఁడు, సరసీరుహలోచనుఁడమ్మ, తుమ్మెదా!

కంబుగళుండు, కమ్రతిలకంబున వెల్గెడువాఁడు, హేమపీ
తాంబర మొప్పువాఁడు, హృదయంబున మచ్చఁ దనర్చువాఁడు, ర
మ్యంబగు వేణువూని యుపలాలనలీల నీరుగఁ బాడువాఁడు, లో
లంబసతీమణీ, యితరులన్ సరిపోల్పఁగలేము వానికిన్.

మారుశరంబులైన కుసుమంబులసంగతిఁ జేసి, వింటికిన్
నారివిధూటఁ జేసి, రతినాథు నెఱుంగుదుగాదె లెస్స, శృం
గారరసాబ్ధి నాదు ప్రియకాంతుని ముంగట గన్వ సేయఁ డా
మారుఁడు గీటుఁడున్ భ్రమరమాలిని, యింకలు చెప్పనేటికిన్.

క్షితితలిఁ బైత్యరోగికి రుచించునె శర్కర, సేవగానమే
గతిని వియోగరోగపరికల్పితదుస్సహతాపవేదనన్
స్మృతి చెడియుండునాకు రుచియించును బాగకపోనుగాక నా
పతిఁ గొనితెచ్చి నావెతలఁ బాపుము, నీకము మాను పట్టుఁడీ!

అన్వేషణము

మంగిపూడి శ్రీరామచంద్రశాస్త్రిగారు

ప్రకృతి సౌందర్య లక్ష్మీనివాస మహిమ,-దనరుచుండెడు కాననాంతరములందు
మంద మలయ సమీరణ స్పందమాన-విమలశమవాహినీ తరంగములలోన
శీతలామలకోమల స్నిగ్ధమధుర-రమ్య శారద కౌముదీ ప్రభలనడుమ
మలయగిరిసానుకానన లలితకుసుమ-సౌరభోన్మేష బాలసమీరణముల
తరళమోహన విద్యుల్లతాసమేత-ఘనఘనాఘనమండిత గగనమునను
ఆరసితిం గాని నాథ, తదంతరస్థ-భవ్యభవదీయ మూర్తి గన్పట్టదయ్యె.

శ్రీ. శ్రీ. (కవితాసమితి)

ఆ యుదయమున మధుసూదనుఁ డాలోచనాయత్తచిత్తుఁడై యుండెను. అట్టిసమయమున నే నట కేఁగితిని.

"వానిని గాంచితివా?" యని నన్నతఁ డడిగెను.

గుమ్మము దాటిపోవుచు నొక మధ్యవయస్కుఁడు నా కగపడినాఁడు. "అతఁడేకదా" యని "చూచితి" నని ప్రత్యుత్తర మిచ్చితిని.

"ఆతనిఁగూర్చి యేమి గ్రహించితివి?"

"నాకంటికి మిక్కిలి దీనునివలెఁ జూపట్టెను. అతనిని జూచిన నే హృదయము కరఁగి పోవును. వ్యర్థజీవి యనవచ్చును."

"సత్యమే! కాని, యనంతా! జీవితమే వ్యర్థముకాదా? ఇతఁడు దీనుఁడనుటకు సందేహామేమి? వీనిచరితము వింటివేని, ఇంతటి దౌర్భాగ్యుఁ డుండఁబోఁడని నీవే యొప్పుకొందువు. ఐనను వీనికి నేనేమి సహాయము చేయఁగలను? సంగతులేవియు విశదము కావయ్యెను. ఇతఁడు చెప్పిన దానిలో నేడుపుతక్క నెక్కుడు లేకుండెను!"

నాకుఁ గుతూహలమయ్యెను "ఈతఁడు నీ సహాయార్థియా?" యంటిని.

"అట్లే యనవచ్చును. తనకథ చెప్పి పోలీసువారి సహాయ మపేక్షింప వారీతనిని నాయొద్ద కంపిరి. ఇంతవఱకు నేదో మొఱ్ఱపెట్టు కొనుచు నిప్పుడే, నేను వానివిషయమై మనఃపూర్తిగఁ బనిచేయఁదలఁచితినని చెప్పినపిమ్మట, వెడలిపోయినాఁడు."

"సరియే! వానికథ యేమి?"

"వినుము. ఈతనిపేరు సుబ్రహ్మణ్యము. ధనికుఁడనుట నిర్వివాదాంశము. వయ సేఁబది యేండ్లు. రెండుసంవత్సరముల వెనుక భార్య పోవుటచే పునర్వివాహము చేసికొనెను. ఇతని కాపురస్థల మనకాపల్లి.

పత్తికవ్యాపారమున నతఁ డింతటిధనము గడించెను. కాని యిటీవల నారోగ్యము చెడి

పోవుటచే స్వప్రశాంతిఁగోరి యనకాపల్లికివచ్చి యక్కడనే సుఖజీవన మొనర్పఁ జొచ్చెను. అపారమగుధనము, అభినవ యౌవనవతియగు భార్య, అవసరమున్నంత విశ్రాంతియుఁగలిగి యత్యంత ధన్యజన్ముఁడనని యానంద మొందు చుండెను. కాని యచిరకాలములో నీవిపుడు చూచుచున్నటులు దీనులలో దీనుఁడై, హతాశులలో హతాశుఁడై, నిర్భాగ్యులలో నిర్భాగ్యుఁడయిపోయినాఁడు. పాపము! వ్యర్థజీవియై పోయినాఁడు."

"అందులకుఁ గారణమేమి?"

"ఏమి చెప్పవలెను! విశ్వాసహీనుఁడగు మిత్రుఁడు! కుటిలవర్తనియగు భార్య! సుబ్రహ్మణ్యమున కితరదుర్గుణములు లేవు కాని చతురంగమన్నమాత్రము చెవి కోసికొనుచుండును. అనకాపల్లిలో నానందరా వొకఁడు కలఁడు. వీ రిరువురకును జతురంగమునఁ బరిచయముకల్గి క్రమక్రమముగ దృఢమైత్రియై పరిణమించినది. ఆనందరావనవరతము వారియింటికి వచ్చి పోవుచుండును. ఇఁక నితనిభార్యతోడ నానందునికి సంపర్కము కల్గెనన్న వింతయేమి? ఇర్వురునుగూడి వారముపోజులు వెనుక నొకరాత్రి పలాయితులైరి. ఎక్కడికేఁగిరో ఎఱుకపడకుండెను. అతనిభార్య తనతోఁగూడ ధనమును తీసికొనిపోయినది. మన మిఁక చేయున దేమి? ఆకాంత పట్టువడునా? ధనము మరలదొరకునా? ఇదియే సమస్య. చూపులకు సాధారణముగ నేకన్పట్టుచున్నది."

"నీవేమి చేయఁదలఁతువు?"

"నేనేమియుఁ జేయఁ దలఁచుకొనలేదు. నా కింకొక యవసరకార్యమున్నది. ఈ రహస్యమును భేదింపఁ గుతూహలమగుచుండెను. కాని నేనట కేగవలయును. కావున మిత్రమా, నీకిది కష్టముకాకున్న నొక్కసారి యనకాపల్లికి వెళ్లఁగోరెదను. సుబ్రహ్మణ్యము నన్నే రమ్మనెను కాని యితరకార్యావసరమున నేఁగఁజాలక నిన్నంపుదునని చెప్పఁగా సమ్మతించినాఁడు. ఇఁక నీవు వెళ్లకతీరదు. చని దొరకినన్ని సూత్రముల నేకరింపవలెను."

"అభ్యంతరమేమి? నా సర్వశక్తులను విని యోగింపఁ దలఁచుకొన్నాను."

ఇట్లు పలికి బయలుదేరితిని. బయలుదేరితినేకాని నే నేఁగెడుకార్యమునుగూర్చి వారము దినములలోపున మండలమంతయు మాఱుమ్రోఁగనున్నదని కలనైనఁ దలఁపలేదు.

మఱునాఁడే తిరిగివచ్చితిని. మధుసూదనరావు వాలుకుర్చీమీఁదఁ గూర్చుండి యుండెను. నేను నొక యాసనముమీఁద నాసీనుఁడనైతిని. నేను వెళ్లినపని నెఱవేర్చుకొంటినని పలికి యాపని కోరికమీఁద సంగతి నిట్లని తెలియఁ జెప్పితిని:

"పొగబండిమీఁద పోయి సాయంకాలమగునప్పటి కనకాపల్లి చేరితిని. సుబ్రహ్మణ్యా మొకతోఁటను, అందలి యింటిని కొని కాపురమున్నాఁడు. అది తోఁటయన్న మాటయేకాని

అంతయు చీదరగనే యుండెను. ఏవో వృక్షము లున్నను అవి కాఁపరిలేని కారణమున దైవికముగఁ బెరుఁగుచుండెను. ఎన్నియోతీఁగలు దట్టముగ నల్లుకొనియున్నవి. ఒకచిన్న యటవివలె నున్న యాతోఁట నరసి సుబ్రహ్మణ్యమునకు శ్రద్ధలేదని యనుకొంటిని.

"తోఁటకుఁజుట్టు నొకగోడ కలదు. అది మిక్కిలి యెత్తైనది. అదియుఁగూడ శిథిలావస్థలోనే యుండెను. పెంకుతోఁగట్టఁబడి యక్కడక్కడ నాచుతోడనిండి మిక్కిలి జుగుప్సాకరముగ నుండెను. చాలచోట్ల సున్నమూడి నిజస్వరూప మగపడుచుండెను. ప్రదేశమంతయు నిర్జనమై భయంకరముగ నుండెను. మఱియు నందందు—"

"ఆవర్ణనముల కేమిలే! ప్రస్తుతాంశముఁ దెల్పుము. అతని నివాస మొక నిర్జనప్రదేశమునఁ దోఁటలోఁ గలదు. మఱి?"

"అతని యిల్లిదియని నాకుఁ దెలియకపోయియుండును; కాని, దారిలోని యొక పురుషు నడిగి తెలిసికొంటిని. అతనిని దెల్పుటకుఁ గారణ మున్నదిలే! కోరమీసములు కల్గి యతఁడు సన్నగా పొడవుగా నుండెను. చామనచాయ మేను. కొంచెము విసువుతో నింటిదెస వ్రేలు చూపెను.

"ఆవైపున తోఁటనుండి యొకసన్నని బాట కలదు. దానిమీఁదుగ నిల్లుసేరితిని. అది యింటికి వెనుకదారి. అల్లేఁగినను నాకక్కడనే సుబ్రహ్మణ్య మగపడియెను.

"అక్కడ నెన్నియో చిన్నగదు లుండెను. ఒకగదిముందు నాకతఁడు కనఁబడెను. అతని కన్నులెఱ్ఱబారి యుండెను. చేతులు కంపించుచుండెను. అట్టి యా దీనస్థితిని జూడ నాకు జాలి యయ్యెను. అది యేమోకాని యతనిచూపులలోఁ గ్రౌర్యము తాండవించుచుండెను."

"బాగుబాగు, అతఁ డేమనును?"

"అదేవిధముగఁ దనదుఃఖచరిత్రము నేకరువు పెట్టెను. నేను వినఁజాలకుంటిని. అతఁడు పరిపరివిధముల భార్యను,మిత్రునిదూషించుచు, 'మనుష్యస్వభావ మెట్టిది! దానికి నేనేమి తక్కువచేసితిని? కోరిన దేమి లేదంటిని? అయినను నన్ను కూల్చివేసినదే! ఆమిత్రుఁడో! ఎంతయోగ్యముగఁజూపట్టెను? ఎంతనీచుఁడుగఁ బ్రవర్తించెను! ఛీ! ఇఁక లోకమున నెవ్వరిని నమ్మనగును' అని చింతించుచుండెను.

"ఈలోపున నేనాయింటిని బరీక్షింపఁ జాలితిని. తోఁటమాటఁ జెప్పితినికదా! ఇల్లు కూడ నదే వైఖరి. ఆ ప్రదేశమెల్లను ధూళి ధూసరితమై యుండెను. ఎల్లయెడల పట్టుపట్టి యుండెను. గోడలుకూడ నేనాఁటినుండియో సున్నములులేక పాడుపడియుండెను. పాపము సుబ్రహ్మణ్యము చేయున దేమి? ఇంటిదుఃస్థితినరసియే కాఁబోలు నాతఁడు నేనేఁగుసరికి తలుపులకు రంగువేయుచుండెను. ఆవాసన భరింప శక్యము కాకుండెను. కాని రంగులుమాత్రము ప్రశస్తమైనవి.

"యథాప్రకారముగ నాతఁడు తనపాట సాగించెను. నేనాతని నోదార్చుచు ముఖ్యాంశములను గ్రహింపఁజొచ్చితిని. ఆరాత్రి తాను ను, ఆనందుఁడును నాటకమునకుఁ బోఁదలంచి రఁట. ముందే టిక్కట్లు కొని యుంచుకొని రఁట. కాని యాకస్మికముగ నానందరా వేదో సాకుచెప్పి వెళ్లుట మానెను. కావున తానొక్కఁడే వెళ్లవలసి వచ్చెను. నాటకమునుండి తిరిగివచ్చునంతట నతనికిఁ బాజకీరము పలా యితమయ్యెనని బోధపడినది. అతఁ డిట్లని నాకు వాడని టిక్కట్టుకూడ చూపినాఁడు."

"ఆఁ! అట్లుచేసెనా? చెప్పుము. చెప్పుము. నైవికముగ నాటిక్కట్టు సంఖ్యనుకూడ గుర్తింపలేదుకద!"

కొంచెము గర్వముతో "చూచితి" నంటిని. "అది నాచిన్నప్పటి బడియందె యగుటచే జ్ఞాపక ముండిపోయెను. అది యిరువదిమూడు."

"అట్లయిన ననంతా! సుబ్రహ్మణ్యము కూరుచున్నది యిరువదినాల్గవదో, ఇరువది రెండవదో కావలయును."

"అప్పనప్పను, పైకి వినుము. సంభాషణము ముగిసిన పిమ్మట నాతఁడు బల్లమీఁద కాగితములలో నగపడుచున్న ఛాయాపటము నొకదానినితీసి కోపముతో చింపివేయుచు, 'ఛీ! ఛీ! ఇఁక నాదుష్టురాలి ముఖము చూడ' నని యఱచెను. నేనాతనిస్థితికిఁ జింతించితిని. పిదప పోవుదునని పల్కి మరలి వచ్చితిని."

"ఉండు ముందుము. అతఁడు రంగువేయుచున్నాఁడని కాదా పల్కితివి? ఎక్కడ?"

"ఆగదితలుపులకు, కిటికీలకు వేయుచుండెను. నేనేఁగునరి కొకటి రెండు పూర్తియైనవి."

"కాని యిది నీ కాశ్చర్యదాయకము కాలేదా? రాత్రి యేమగంటలకు రంగులు వేయుచుండుటేమి? ఏమందువు!"

"అది చిత్రమే! కాని యతఁ డింకను చిత్రపు మనిషి. భార్యచిత్రమును చింపుటమాత్రము చిత్రము కాదా! అదియుఁగాక వానికి వేఱొక పని యేదియుఁ దోచుఁట లేదు. మనసు త్రిప్పుకొనుటకై నిట్లు చేయనండా?"

"సరే! ముఖ్యము చెప్పవలసినది కలదా?"

"కలదు: ముఖ్యమైన దదియే! నేనుత్తరించి రైలెక్కునంతట సరిగా నాకు దారిచూపిన మనుజుఁడే తానుకూడ ప్రక్కబండిలోని కెక్కినాఁడు. ఆముఖము, ఆమీసములు, ఆకోర చూపులు——

"ఆ బంగారు సులోచనములు, ఆకుక్కమూతి చేతికఱ్ఱ——"

"ఓహో! అనూన ప్రజ్ఞానిధి వగుచున్నావే! అది నీ వెట్లు గ్రహించితివి?"

"దానికేమి కాని ప్రస్తుతమునకు రమ్ము. అనంతా! ప్రప్రథమమున నీరహస్యము సులభభేద్య మనుకొంటిని కాని రానురాను మిక్కిలి యగాధ మగుచున్నది. నిజముగా నీవు పని నెఱ

వేర్చితివి. కాని కొన్ని ముఖ్యవిషయముల గమ నింపవైతివి సుమా?"

"నే నేమైన మరచితినా?"

"అనంతా! చిన్న పుస్తకొనకుము. నీవొ నర్చినపని యమోఘమైనదయ్యె! అట్లయ్యుఁ గొన్ని ముఖ్యాంశములను వదలివేసితివి. ఇటు చూడుము. ఆనందతులఁ గూర్చి జనులయభి ప్రాయ మేమి? ఇది ముఖ్యమందువా? ఆనం దునిగూర్చి వారేమనుకొందురు? అతని వస్త్రన మెట్టిది? ఇవి యవసరములుకదా! ఎవ్వరిని కనుఁగొన్నను తెలిసిపోవునే! వీనిని నీవరయక పోతివి."

"కాని యింకను చేయుమించుటలేదుకదా! వానిని గనుఁగొనవచ్చును."

"కనుఁగొనఁబడినవి. శాంతిమూలమునను, పోలీసువారి సహాయమునను నా కన్ని సంగ తులు నిల్లుకదంకుండ చేతి కందుచుండును. వాస్తవముగ నే గ్రహించినదానివలన సంగ తులు స్థిరపడినవి. ఈ సుబ్రహ్మణ్యము లోభి యని ప్రతీతి కలదు. భార్యను కష్టపెట్టుచుండు ననియు ననుకొనుచుందురు. ఆనందుని సంగ తియు నవగతమైనది. ఇఁక నేఁటి కీపని చాలును. తరువాత చూచుకొందు" మని మధుసూద నుఁడు వేళ యతిక్రమించుటచే భుజింపనేఁగెను. నేనును గృహోన్ముఖుఁడ నైతిని.

3

ఆమఱుదినమున నేనొంటరిగ నింటఁ గూ ర్చుండియుంటిని. అంతలో నొకపిల్లవాఁడు మధు సూదనుని యొద్దనుండి యొకలేఖ తెచ్చి నా కొ సఁగెను. అం దిట్లుండెను:

"మిత్రుఁడగు ననంతరావునకు—

"రహస్యము పూర్తికావచ్చినది. తెలిసి కొనవలసిన యంశము లిఁక నొకటిరెండుకంటె నధికము లేవు. ఆపెమ్మట నిది భేదింపఁబడినట్లే! ఈలోపున నీవు నేఁటిమధ్యాహ్నము మూఁడు గంటలకు మాయింటికి రాఁగోరెదను.

—మధుసూదనరావు."

సరిగా మూఁడుగంటల కాతని యింటికిఁ బోయితిని. మధుసూదనుఁడు మేడమీఁద నుం డెను. అట కేఁగితిని. ఏవో ప్రశ్నలు వేయుచుం టిని. కాని జవాబులు రాలేదు.

అంతలో సుబ్రహ్మణ్యము వచ్చియు న్నట్లు తెలిసెను. మధుసూదనుఁ డాతనిని మీఁదకి రావించెను. రొజుకొనుచువచ్చి యు తఁడు "మధుసూదనరావుగారూ! నా కీ తంతి వచ్చినది. నమ్ముటో నమ్మకుండుటో తెలియ కున్నది." యని పల్కుచుఁ దంతి నిచ్చెను.

"వెంటనే వచ్చితివేని నీవు కోల్పోయిన వానిని బడయఁగలవు. జాగుచేయరాదు.

—కరణము రామలింగము, కశింకోట"

దానినిచదివి మధుసూదనరావు "సరే! మీ రిప్పుడు కశింకోటకుఁ బోవుఁడు. నాల్గు గంటలకు రైలున్నది." యనియెను.

కాని సుబ్రహ్మణ్య మేఁగుట కిష్టపడినట్లు లేదు. అతని కాతొందరయే లేకపోయెను. "ఎం దుకండీ! ఇదియంతయు తంత్రము! మీఁదు

మిక్కిలి డబ్బుదండుగ! వృథాకాలయాపనము! నాభార్యంగూర్చి యీ రామలింగని కేమి తెలియును?" అని యతఁడు పల్కుచుండెను.

"ఏమిది? అతని కేమియుఁ దెలియకున్న తంతివార్త నేలకంపును? మీ రేఁగవలయును."

"నే నేఁగవలసిన యగత్య మున్నట్లు తోఁపదు."

మధుసూదనునకుఁ బట్టరాని కోపము వచ్చెను. "అయ్యా! ఇదిగో వినుఁడు. ఇట్టి బలవత్తర మగు సూత్రము దొరకుచుండ మీరు దానిని సంగ్రహింపక పోయినచో వ్యర్థముగ చిక్కులు కల్గును. మీ కిందు పట్టుదలయే లేనట్లు తోఁచును. కావున నిదియే నాశాసనము. మీరు వెళ్లక తీరదు!"

ఈ మాటలను విని యాతఁడు కొంచెము జంకెను. "మీ రిట్లనినచో నే నడ్డుచెప్పఁగలనా? కాని వృథాశ్రమ!" యనుచుండ "అసంగతి నాకుఁ దెలియును. మీరు తత్క్షణమే బయలు దేరుఁడు!" అనియు మధుసూదనుఁ డడ్డుగఁ బల్కెను. ఎట్టకేల కతఁ డిష్టము లేకున్నను నిందుల కంగీకరించెను.

మధుసూదనరావు నన్ను రహస్యముగఁ బిల్చి, "ఓయీ! మీరిరువురును గలిసి కశింకోటకు పొండు. ఈ పని యెంతయు ముఖ్యమైనది. ఒక్కక్షణమైన నీతని నెడఁబాయకుము. వింతలున్న వెంటనే తంతినంపుము. ఇక్కడ నెక్కడనున్నను నాకది యందు నట్లు కట్టుబాట్లు చేసికొనియెదను." అని యాతనికి సాయముగ నన్నంపెను.

సాయంకాలపు బండిమీఁదఁ గశింకోటకుఁ బోయితిమి. కష్టపడి కరణముగారియిల్లు కనుఁగొంటిమి. మారాక నెఱింగింప నతఁడు గౌరవ పురస్సరముగ మమ్ము లోనికిఁ దోడ్కొనిపోయెను. పిమ్మట మేము వచ్చిన కార్య మేమని ప్రశ్నించెను.

"తా మంపిన తంతిని జూచుకొని వచ్చితి" మని నే నంటిని.

"నాతంతియా? నే నేదియు నెవ్వరికి నంపలేదే!"

"లేదా? ఈసుబ్రహ్మణ్యముగారికి నేఁడంపిన తంతిమాటయేమి?" యని దానిని జూపితిని.

"ఇది హాస్యమేమైన నాలోచింపఁదగినదే! ఎంత ధూర్తకృత్యము!"

నేనును సుబ్రహ్మణ్యము నొకరిమొగ మొకరము చూచుకొంటిమి.

"మీ పేరుకలవా రిం కెవరైనఁ గలరా? కరణము లిర్వు రుందురేమో! మేము పొరఁ బడి యుండవచ్చును." అని నే నంటిని.

"పొరపాటు లేదు-గిరపాటు లేదు. పొండు పొండు. ఇది యబద్ధపుఁదంతియైనఁ బోలీసు వారే కలరు! మీరిఁకపోవచ్చును." అని మ మ్మతఁడు సాగనంపెను.

జరిగినదంతయుఁ దంతిమూలమున మధుసూదనునికిఁ దెలియఁజేసితిని. అంతయు నతి విచిత్రముగ నున్న దనుకొంటిని.

సుబ్రహ్మణ్యము లుబ్ధుఁడనుటకుఁ దగినవాఁడని నేఁడు గ్రహించితిని. మొదట రైలు ఖర్చులకు మూలిగి మూఁడవతరగతిలోఁ బోవ నిశ్చయించెను. ఇప్పుడు పూఁటకూటి ఖర్చులకు గొణుగుకొనఁదొడఁగెను. ఎట్లో నాఁటి రాత్రి గడచినది. మధుసూదనుఁడు మమ్ముఁ గనకాపల్లికి రమ్మని తంతి నంపెను.

౪

ఆమఱునాఁ డనకాపల్లి చేరితిమి. వృథా ప్రయాస మయ్యెనుకదా యని సుబ్రహ్మణ్య మాడినమాట లిన్నియన్ని కావు. ఎట్లో మే మాతని యింటి కేఁగితిమి.

ఇంటిలో నున్నవారినిజూడ నాకాశ్చర్య మయ్యెను. అక్కడ మధుసూదనుఁ డొక్కఁడే కాక వెనుక నేఁ జూచిన కోరమీసముల వాఁడు కూడ నుండెను.

మధుసూదనరావు లేచి "సుబ్రహ్మణ్యముగారూ! ఇతఁడు నామిత్రుఁడగు శ్యామసుందరరావు. ఇతఁడుకూడ మీవిషయమై పని చేయుచుండెను. అయిననేమి! మాయిరువురి యూహ లేకీభవించియేయున్నవి. ఇద్దఱముకూడ నొక్కప్రశ్నమునే యడుగనుంటిమి" అనెను.

వ్యస్తహృదయుఁడై సుబ్రహ్మణ్యము కూర్చుండెను. కాని యతని ముఖమున ననుమానచిహ్నములు ద్యోతకములగుచునేయుండెను. ఏదో చేయించిన పని జరుగనున్నదని యతఁడు పసిపట్టెను. తడఁబడుచునే యతఁడు "మీ రడిగెడునది యేమి" మనియెను.

"ఇది! ఆకళేబరములు నేమిచేసితిరి?"

సుబ్రహ్మణ్యము దిగ్గున నెగిరిపడియెను. అతనిచేతులు గాలిలో నెగయుచుండెను. ముఖలక్షణములు వర్షాకాల మేఘములట్లు క్షణక్షణము మార్పుచెందుచుండెను. నోరు వెళ్లఁ

బెట్టి కఠోరముగ నఱచుచున్న యతఁడు మూర్తీభవించిన బీభత్సరస మేమోయన నొప్పెను. అతని నిజస్వరూప మప్పు డవగతమైనది. వక్రదేహుఁడే కాక వక్రమానసుఁడనికూడ బోధపడినది. ఒకఘోరరాక్షసునివలె నతఁడు ముందున కుఱికెను.

అతఁడు బలవంతుఁడే కాని పేరెన్నికగన్న నిగూఢకు లిర్వురిముందు నాతని యాటలు సాగవయ్యెను. కొంతవఱకు పెనఁగులాడిన పిమ్మట నతఁడు స్వాధీనుఁ డయ్యెను. శ్యామసుందరుఁ డాతనిని ఠాణాకుఁ దీసికొనిపోయెను.

కొంతసేపటికి రక్షకభటాధికారి యాప్రదేశమునఁ గాలిడెను. "హత్యలు జరిగినవా!" యని యాతఁ డాశ్చర్యమును సూచించెను. మేమందఱ మింటిమధ్యగదిలో నాసీనులమై యుంటిమి. మధుసూదనుఁడు నన్నుఁగాంచి, "అనంతా! శ్యామసుందరుఁడుకూడ సుప్రసిద్ధ నిగూఢకుఁడే! మొదట నీ వతనిని గొంతవఱకు వర్ణించిన పిమ్మట తెలిసిన నేను మిగిలిన దానిని పూర్తిచేసిన వింతయేమి?" అనెను.

రక్షకభటాధికారియగు రామచంద్రరావు "అయ్యా! మీ రనంత ప్రజ్ఞాధురీణులు. కాని మీ రీరహస్యమును భేదించుటచే నాకు రావలసిన బహుమతి పోవుచున్నది. ఇందులకుఁ జింతయు, హంతకుఁడు దొరకుటచే సంతసమును గల్గుచున్న" దనెను.

"మీరు బహుమతివిషయమై భయపడ నక్కఱలేదు. ఈరహస్యమును మీరు భేదించినట్లే ప్రచురించుకొనుఁడు. పత్రికలలో నాపేరుపడుట కిష్టములేదు. శ్యామసుందరునకుఁ గూడ నావిధాన మెఱుఁగఁజేయువఱకంతయు నగాధముగనే యుండెను. కావున మీరే దీనిని భేదించినట్లు తలఁపుఁడు."

"ఆహా! ఎంతటియౌదార్యము! కాని జనులకు నేనేమి చెప్పఁగలను? ఈరహస్యమెట్లు బయలుపడినదో నాకుఁ దెలియదు. నే నెందుల కనుమానించితినో, ఎట్లు నాయనుమానములు దృఢపడియెనో, హంతకు నెట్లు బంధింపఁగల్గితినో—ఇట్టివిషయము లెవ్వరు నడిగిన నేమిచెప్పఁగలను? మీప్రతిభవలన హంతకుఁడుమాత్రము దొరకినాఁడు. ముగ్గురుసాక్షులయెదుట నేరముకూడ నొప్పుకొన్నాఁడు."

"అట్లయిన మీకుఁ గావలసినది రహస్యభేదనవిధానమన్నమాట. సరే! మీకును, తొలినుండి నాకుఁ దోడ్పడుచున్న యీయనంతునికి సంగతులెల్ల విశదముచేసెద! వినుఁడు.

"ఈ సుబ్రహ్మణ్యము మిక్కిలి తెలివయినవాఁడు. లుబ్ధులందఱకువలె నీతనికి ననుమానముమెండు. భార్య నెప్పుడును బాధించుచునే యుండును. కాన నామె వీనిపోరు పడలేకుండుట వింతకాదు. ఇంతలో వీరికానందుని పరిచయము కల్గెను. తనభార్యకును వానికిని సంపర్కము కలదని సుబ్రహ్మణ్యమునకు మిక్కిలి యనుమానము కలదు. కావున వారిపై కసితీర్చుకొనవలయునని యాతఁడెంచి యథ

అజంతా చిత్రములు

3. మాతృపోషకజాతకము

నిరశనవ్రతము

౮. శిబిజాతకము

అక్షిప్రదానము

డెను. ఆయూహతోడ నతఁడెట్టిపైశాచిక కృత్యమైనను జేయుటకు సిద్ధుఁడై యుండెను. మిక్కిలి తెలివితోఁ బ్రవర్తించి కార్యము నెఱవేర్చుకొనినాఁడు; చూడుఁడు; నాతో నిటు రండు."

ఆయింటి నెఱిఁగి యున్నవానివలెనే మధుసూదనుఁడు మమ్ములను దోడ్కొని పోయెను. ఇంటికివెనుకఁగల వరుసగదులలో నొక గూఢమగు కొట్టుచెంతకు తీసికొని వచ్చెను.

"అబ్బ! ఎంతఘాటయిన వాసన! రంగులు కాఁబోలును?" అనుచు రామచంద్రరావు వెనుకకుఁ దగ్గెను.

"అదియే నాప్రథమసూత్రము. ఆనంతరావు రంగులపూఁతలఁ గనిపెట్టను గాని దాని యగత్యము సరియగుఁ జాలఁ దప్పెను. ఇంతకుఁ గే పరిశీలనమునకుఁ దోడు పరిశోధనము కూడ నుండవలెనందును. అతఁడెట్టిరంగులు నేలపూయుచుండవలెను?కొంచె మూహింపుఁడు. మఱి యేదోవాసనను దాఁచియుంచుట కీపనిచేసినట్లు బోధపడుటలేదా? ఏదియుకానివేళ నిట్టి నిర్జనప్రదేశమున నతఁడు చేసిన కృత్యమునకర్థమేమి? దీని నన్వయించిచూడ నేదో ఘోరము జరిగినట్లు నాకుఁ దట్టినది. పిల్లలయిద్దఱు యుదంత మెవ్వరికిని దెలియదు! వారిసంగతి యేమయ్యెను? ఒక్కొక్కదానిని ముడిపెట్టుచుండ ననుమానము స్థిరపడుచునే యుండెను. ఇంతియేకాక నేనా నాటకశాలకుపోయి కనుఁగొంటిని. ఆరాత్రి ఇరువదినాల్గు, ఇరువదియైదు, ఇరువదియాఱు సంఖ్యల కుర్చీలు ఖాళీగనే యున్నట్లు తెలిసినది. ఇంతటితో రహస్య మిట్టిదియని బోధపడినది.

"ఇఁక మిగిలిన దేమి? ఇంటినివెదకి మృతకళేబరములఁ గనుఁగొను టెట్లన్న ప్రశ్నము. ఇందుల కొక యబద్ధపుతంతిని సృష్టించి సుబ్రహ్మణ్యమును కలింకోట కంపితిని. తప్పించుకొని పోకుండ ననంతునిఁ బుత్తెంచితిని. ఇఁక నన్నడ్డువారు లేరని యిల్లుచొచ్చి వెదకుచుంటిని.

"ఈగదిలోనే వారిదేహములు కనఁబడినవి. అవి యొకపేటికయందు భద్రపరుపఁబడి యున్నవి. నేను పరిశీలించుచుండు సమయమున నెవ్వరో వచ్చి నన్నుపట్టుకొనిరి. ఇట్లగునని నే ననుకొనలేదు. కావున నిది యాశ్చర్యముఁ గొల్పెను. అట్లువచ్చిన దీ శ్యామసుందరుఁడే! ఇతఁడానందుని బంధుగులవలన నియుక్తుఁడై నిరూపణ మునర్చుచు నింటిని వెదకవచ్చెను. నన్నుఁ జూచి దొంగయనుకొని పట్టుకొనెను. పిమ్మట పోల్చుకొని నవ్వుకొంటిమి. అప్పుడు సంగతి నెల్ల నతనికి విశదపఱిచి సుబ్రహ్మణ్య మిటకు వచ్చునని పల్కితిని. అంతవఱకు వేచియుండి రాఁగానే బంధించితిమి."

రామచంద్రరా వాశ్చర్యమొందెను. నేను మధుసూదనునిఁ గాంచి, "నాకింకను ఒకటిరెండు సందేహములు తీరుట లేదు. నాఁడు నాటకమునకుఁ బోవలసినయగత్య మాతని కేమికలదు?" అని ప్రశ్నించితిని.

"బోధపడలేదా? మొదట నానందరావు నీమీఁద పొంద నింటికి రావింపఁ గల్గుట—ఇది

మిక్కిలి రహస్యముగా జరిగియుండవచ్చును. రెండవది, హత్యారహస్యము బయలుపడినను తానా సమయమున నింటలేనని చెప్పుకొనవచ్చును. కాని నీకు టిక్కెట్టు చూపి యతఁడు చేయరాని పొరపాటు చేసెను."

"భార్య ధనమెత్తుకొనిపోయెనని చెప్పినాఁడు. దాని కేమనుకొనును?"

"మఱి దొరకలేదనియైనను లేక తిరుగ పంపివేసినదనియైనను చెప్పఁగలఁడు, ఈవిషయమంత బాధించెడునది కాదుగదా!"

రామచంద్రరా వంతట, "అయ్యా! పోలీసువారమగు మాకీరహస్యము శోధింపనిచ్చుట సమంజసమే కాని తమయొద్ద కితఁ డెందుల కేతెంచెనో బోధపడదు!" అనియెను.

"మఱేమియు లేదు, సంగతులు వ్రాఁత పడినపిమ్మట 'చూచితిరా! నేనొక్క పోలీసువారినేకాక మధుసూదనునిసైతము వేఁడికొంటిని. లాభము లేకపోయినది' యని యతఁడు చెప్పుకొనును."

"మీ మాటలు స్వోత్కర్షములైనను క్షమార్హములే! ఓహో! మీ ప్రతిభ వర్ణనాతీతముకదా! మధుసూదనరావుగారూ! సెలవు. మీరు మాకు మహోపకార మొనర్చితిరి. మీ సౌజన్యమునకు కృతజ్ఞతాబద్ధులముకదా!"

శత్రునిరాసము

బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి గారు

కాముని చిచ్చుఱకంటఁ జూచినవాని, సంతతయోగప్రశాంతమూర్తి
నకలంకభక్తితో నడిగినవానికి, ననిమిషైశ్వర్యము లిచ్చువాని
జ్ఞానమే యాకారమై నివ్వటిలువాని, హస్తిదైత్యునిఁ ద్రుంచినట్టివానిఁ
దల యగల్చినపార్థు దయఁదలంచినవాని, సేవించుచున్న నన్ జెనకరాక
కామమా, నీవు దూరముగాఁ దొలంగుము; క్రోధమా, విడుము; లోభమా, త్రోవఁబట్టుము;
మోహమా, చేరకుము; మదమ్మ, ముట్టఁబోకుము; మత్సరమ, యిటుసూచుటమానిమరలు.

మంగమ్మ

ఆంధ్ర శేషగిరిరావు గారు, బి. ఏ. [సారస్వతసమాజము]

స్వభాష, స్వజనము, స్వదేశము అయినప్పుడే అబలయొకతె రాజ్యలాంఛనములు వహించి భూమిని శాసించుట బహుకష్టము. అట్టిచో పరభాష, పరజనము, పరదేశము అయినప్పు డట్టిపని దుర్ఘటమని వేరె వచింప నవసరము లేదు. దుర్ఘటమైనను అట్టికోట రాజ్యమును ఆలించి పాలించి తాము పుట్టినజాతికి పేరు పెంపులు నలయించిన రమణీమణులు లోకప్రసిద్ధలు ఆంధ్ర జాతియందు జనించిరి. అట్టివారిలో మంగమ్మ యొకతె.

మంగమ్మ పళనాయి లింగమనాయకుని కూతురు. లింగమనాయకుడు చంద్రగిరి సేనాపతి. ఇతడు తన కొమార్తెను మధురనాయకరాజైన చొక్కనాథనాయని కిచ్చి క్రీస్తుశకము 1665-వ సంవత్సరమున వివాహము చేసెను. మధురనాయకరాజులు ఆంధ్రులు. ఆంధ్రభోజుడను కృష్ణదేవరాయల కాలమునుండియు మధురనాయకరాజ్యమును ఆంధ్రులే పాలించుచు వచ్చిరి.

మంగమ్మ పెనిమిటియైన చొక్కనాథనాయకుడు క్రీస్తుశకము 1659-వ సంవత్సరమున మధురనాయకరాజ్యసింహాసన మధిరోహించెను. ఇరువదిమూడువర్షములు రాజ్యపాలనముచేసి అతడు 1682-వ సంవత్సరమున పరమపదించెను.

ఆదినములలో సహగమనదురాచారము చాల ప్రబలియుండెను. అయినను మంగమ్మ పతిమరణానంతరము సహగమనము చేయుట కొడబడలేదు. ఆచారఛాందసులగు ప్రజలేమైన అనుకొందురుగాక-ఆమె చచ్చినవారితో చచ్చుట కొప్పుకొనలేదు. ఆదినములలో సహగమన మొక సదాచారముగ పాటింపబడుచుండెను. దానిని ప్రతిఘటించువారే లేకుండిరి. మనోద్రఢిమగల రమణీమణియగుటచేత మంగమ్మ అట్టిదినములలో ప్రజాభిప్రాయమును తృణీకరించినది. ఏఘోరదురాచారమును ప్రజాహితవాదులైన బ్రిటీషు గవర్నమెంటువారు 1830-వ సంవత్సరమువఱకు ప్రతిఘటింప తలపెట్టకుండిరో అట్టి ఘోరదురాచారమును 1682-వ సంవత్సరముననే మంగమ్మ ప్రతిఘటించి నిలిచినది. ఇది ఆంధ్రరమణుల సంఘదురాచారతిరస్కారప్రియత్వమును లోకమునకు వెల్లడించు మహద్విషయము.

చొక్కనాథనాయని అనంతరము అతని కుమారుడు రంగకృష్ణముత్తువీరప్పనాయడు రాజ్యభారము వహించెను. కాని ఇతడు చిరకాలము రాజ్యపాలన మొనర్చుటకు నోచుకొనలేదు. పూర్తిగ ఏడేండ్లైన ప్రజాపాలన మొనర్చెనో లేదో, 1689-వ సంవత్సరమున వీరప్పనాయకుడు స్ఫోటకమువలన మరణించెను. ఇతడు మరణించుసరికి ఇతనిభార్య ముత్తమ్మ నెలలునిండిన చూలాలు. పతిమరణమున ముత్తమ్మకు కలిగిన విచారమునకు మేరలేదు. ఓపలేనిదాననని యైన ఆలోచింపక ఆమె పతితో సహగమనము చేయ సంసిద్ధపడెను. సహగమనము దురాచారమని దానిని ప్రతిఘటించి నిలిచిన మంగమ్మ తన కోడలిని-అందును నెలలునిండిన చూలాలిని-సహగమనము చేయనిచ్చునా?

సహగమన మొనర్ప ముత్తమ్మకు ఎంతటి దృఢకాంక్షయైననున్నది. కాని అట్టి దృఢకాంక్షకు ఆమె నిండుచూలాలితనము తీరని ప్రతిబంధకమైనది. ఏమైననేమి, తుదకు ముత్తమ్మ అత్తమాటలకు చెవియొగ్గి అప్పటికి తన ప్రయత్నమును మానుకొనక తప్పినదికాదు.

కొన్ని దినములకు ముత్తమ్మ మగశిశువును గనినది. పిమ్మట ఆమె తన అత్తయగు మంగమ్మ చెప్పిన హితవచనములనైన పాటింపక సహగమనము చేసినది. రంగకృష్ణముత్తువీరప్పనాయని కుమారుడు నాయనమ్మ చేతులలో పెరుగుచుండెను. అతనికి విజయరంగ చొక్కనాథుడని నామకరణము చేసిరి. అతడు మూడుమాసముల శిశువై యుండగా సింహాసన మెక్కించి సమస్త

రాజ్య కార్యములను మనుమని పేర మంగమ్మయే నిర్వహించుచుండెను.

మంగమ్మ రాజ్య కార్యముల నన్నిటిని సక్రమముగ నెఱిగిన ప్రాజ్ఞురాలు. కావుననే మధుర నాయక రాజ్యము ఆమె ఏలుబడిలో జయప్రదముగ సాగినది. రాజ్య ఖలీనమును ఆమె బహుజాగ్రత్తతో పట్టినది. బహు పర్యాయములు ఆమె యుద్ధయాత్రలు సాగింపవలసి వచ్చినను మొత్తము మీద ఆమె రాజ్యకాలము శాంతి యుతముగ, జయప్రదముగ జరిగిపోయినది. మంగమ్మ రాజ్య కార్య నిర్వహణా భారము వహించునప్పటికి మొగలు చక్రవర్తి ఔరంగజేబు దక్షిణ భారత దేశమున తన నిరంకుశాధికారమును చెలాయించి ప్రతిష్ఠ దేశముపై ఎత్తి వెళ్లు యోచనలలో నుండెను. ఈ సంగతి సందర్భములను దీర్ఘదృష్టినియందు మంగమ్మ బాగుగ యోజించినది. మొగలాయి మహాసామ్రాజ్యమునకు నియంతయైన ఔరంగజేబు అపార సేనా బలముతో మధుర నాయక రాజ్యమునంతటి చిన్న రాజ్యమునకు అధికారిణియైన తాను ఎదిరించి పోరుట రాజనీతి కాదని ఆమె నిజ మూరసినది.

ఇప్పుడు మంగమ్మను ఏ పరిస్థితులైతే ఎదుర్కొనెనో ఒక శతాబ్దమునకు పూర్వము గోండు సంస్థానాధీశురాలైన దుర్గావతినిగూడ ఇట్టి పరిస్థితులే ఎదుర్కొనెను. అపారబల సమేతుడైన ఔరంగజేబు మంగమ్మపై ఇప్పుడెట్లు కత్తిదూసెనో అపారబలసమేతుడైన అక్బరు దుర్గావతిపై అప్పుడట్లు కత్తిదూసెను. కాని అప్పుడు దుర్గావతి ఒకవిధముగా ప్రవర్తించెను; ఇప్పుడు మంగమ్మ మఱియొక విధముగా ప్రవర్తించెను. దుర్గావతికిని మంగమ్మకును ఎంతేని తేడా గలదు. ప్రవృత్తియందు దుర్గావతి రాజనీతి ఒల్లని వీరాంగన; సమయజ్ఞత లేని సాహసికురాలు. మంగమ్మ అట్లుకాదు: ఆమె రాజనీతియందుండు తికమకల నెఱిగినను ప్రౌఢాంగన; కాలానుగుణ్యత పాటించు ప్రాజ్ఞురాలు. ఒకచోట వెనుక ముందులరయని వెఱ్ఱిగరవ; రాష్ట్రరక్ష ఏమరిన వీరావేశము; తలను తప్పిన దేశాభిమానము. మఱియొకచోట పౌర్వాపర్యముల పరామర్శించు ప్రాజ్ఞత; లాభనష్టముల తులదూచి లెక్కించు కార్యజ్ఞత; ఏకతానమైన రాష్ట్రరక్షాహిత బుద్ధి. అగుటచే దుర్గావతి తన అల్పసైన్యమును అక్బరుని అపార సేనాబలముతో ఎదుర్కొడ్డి పోరి ప్రాణములను సంస్థానమును గోల్పోయెను. మంగమ్మ అట్లుగాక ఔరంగజేబునకు లోబడి మధుర ఆంధ్రనాయక రాజ్యమును నిలబెట్టినది. సమయజ్ఞత పాటించి మంగమ్మ అట్లు చేయకుండినచో మధుర ఆంధ్రనాయక రాజ్యము చారిత్రక ప్రపంచమునుండి నాడే తుడిచి వేయబడి యుండును. లేదా తోడి తంజావూరి ఆంధ్రనాయక రాజ్యమునకువలెనే ఇదికూడ తెనుగు వారిచేతులనుండి జారిపోయినదై యుండును. మంగమ్మ రాజనీతివలన, ప్రజ్ఞాదక్షత వలన మధురనాయకరాజ్యము మఱియొక అర్ధశతాబ్దము అవిచ్ఛిన్నముగ తెనుగువారి అధికారముక్రింద కొనసాగినది.

ఔరంగజేబు సేనానియైన జుల్ఫికారుఖాను 1693-వ సంవత్సరమున జింజికోట ముట్టడించుచు కొంత సైన్యమును దక్షిణమునకు పంపెను. అప్పుడు తంజావూరి మహారాష్ట్రప్రభువు షహజీ దోసిలియొగ్గి మొగలులకు కప్పము కట్టుటకు అప్పుకొనెను. మైసూరు రాజగు చిక్కదేవరాయలు మొగలులతో సంధిచేసికొని వారిసాహాయ్య సంరక్షణముల క్రింద తనరాజ్యమును విస్తరింప నుద్యమించెను. తోడిరాజు లిట్లు చేసినతోడనే మధురనాయక రాజ్యమును ఏలుచుండిన మంగమ్మకూడ ఇష్టమున్నను లేకున్నను మొగలులకు లోబడక తప్పినదికాదు. పొరుగుననున్న మైసూరు తంజావూరు రాజులు తలయొగ్గుచుండ ఆమె యొక్కతెయు మొగలులను ప్రతిఘటించి సముద్ర మథించుటగుట రాజనీతియగునా?

మొగలుసామ్రాజ్యముతో తనకిట్లు కల్గినసంబంధము మంగమ్మ తన రాజ్యోపయోగమునకై వినియోగించెను. 1697-వ సంవత్సరమున జులిఫికారుఖాను తిరిగి దక్షిణమునకు వచ్చినప్పుడు ఆమె అతనికి విలువయైన కానుకల నిచ్చి అతని తోడ్పాటున తంజావూరురాజు ఇదివఱకు తనరాజ్యమునుండి చీలదీసికొనిపోయిన కొన్ని ప్రదేశములను మరల తనరాజ్యమున కలుపుకొనెను.

1702-వ సంవత్సరమున మంగమ్మ దాదుఖాను అను మఱియొక మొగలు సేనానికి ప్రార్థనాపూర్వకముగ నొకలేఖ పుత్తెంచెను. మొగలులకు సామంతుడై ఉదయారుపాళెయమును పాలించుచున్నవాడు విక్రమించి మంగమ్మ రాజ్యములోని కొన్ని పట్టణములను ఆక్రమించుకొనెను. ఉదయారుపాళెయము రాజు చేసిన అక్రమము తొలగించి తనరాష్ట్రమునకు సదుపాయము చేయుమని మంగమ్మ దాదుఖానుని లేఖాముఖమున వేడెను. ఆ లేఖతో మంగమ్మ ఔరంగజేబునకు పంపుటకు కొన్ని, దాదుఖానునకు కొన్ని, దివానునకు కొన్ని కానుకలను బంపెను. అందు ఔరంగజేబునకు పంపినవానిలో వెలగలవస్తువులు, మణులు ఉండెను. దాదుఖానునకు ఇరువది వేలును, దివానునకు పదివేలును వెండిరూకలు అందు కలవు. దాదుఖాను వానిని అందుకొని తాను స్వయముగా సహాయ్యము రాజాలనందులకు చింతించుచు కొంత మంది సైనికులను పంపెను. ఈవిషయమును గమనించితిమేని మంగమ్మ మొగలుసామ్రాజ్య బాంధవ్యమును మధుర నాయకరాజ్యాభివృద్ధికి ఎట్లుపయోగించినదో సువ్యక్తమగును.

మొదట ధనమును, పిమ్మట భూమిని, తుదకు జీవితమును హరించి దక్షిణాపథరాజ్యములను రూపుమాపవలయునని ఔరంగజేబు ఉద్దేశించినట్లు మనూసి చెప్పుచున్నాడు. ఔరంగజేబుని ఇట్టి ఉద్దేశ్యమునకు మంగమ్మ అవలంబించినపద్ధతి అడ్డుతగిలినది. మంగమ్మ ఏ ఎండకు ఆగొడుగు ఎత్తినది. మొగలు సేనానులకు లంచములు సమర్పించినది. తనరాజ్యమును నిర్మూలింపవలసిన మొగలుసైనికులను ఆమె యుక్తిచాతుర్యముచే మధుర రాజ్యక్షేమాభివృద్ధికి వినియోగింపగల్గినది.

మొగలుసామ్రాజ్యముతో మంగమ్మ ఇట్లు రాచకార్యములు చక్కబెట్టుకొనుచుండగా మైసూరుప్రభువు చిక్కదేవరాయలు పరభూములను ఆక్రమించుటలో పర్యాప్తుడై యుండెను. 1690 వ సంవత్సరము నాటికే ఆతడు కావేరినదివఱకుగల బారమహాలు, సేలముభాగములను జయించెను. అటుపిమ్మట బెడనూరులో విశేష భాగము లోగొనెను. 1694 వ సంవత్సరమున జరిగినసంధిలో చిక్కదేవరాయ లంతవఱకు జయించిన భూభాగము లన్నియు మైసూరురాజ్యమున చేర్చుటకు నిర్ధారణ అయ్యెను. పిమ్మట చిక్కదేవరాయలు తన సేనలను మధురపై మరలించెను. ఔరంగజేబు ఈసమయమున మహారాష్ట్రులతో దండాగొండి పడుచుండెను. అగుటచే మధురరాజ్యమునకు సాహాయ్యముచేయుటకుగాని, చిక్కదేవరాయని శిక్షించుటకుగాని ఆతనికి సావకాశము లేకపోయినది. సమయము కనిపెట్టి చిక్కదేవరాయలు సేలము, కోయంబత్తూరులపై ఎత్తివెళ్లి అప్పటి స్థానిక ప్రభువుల జయించి వారిని తనకు సామంతులుగా చేసికొనెను. మైసూరుదళవాయి కుమారయ్య మధురరాజ్యములోని తిరుచునాపల్లిని ముట్టడించుటకు పంపబడెను. తిరుచునాపల్లి పట్టుకొనిగాని తిరిగి మైసూరునకు పోనని కుమారయ్య ఒట్టుపెట్టుకొనెను. కాని అఘాత్తుగ మహారాష్ట్రులు మైసూరుపైబడుటచే కుమారయ్య ఒట్టుతీసి గట్టునపెట్టి తిరుచునాపల్లి వీడి స్వరాష్ట్రరక్షణార్థము తిరుగుమొగము పట్టవలసివచ్చెను. తిరిగిపోయినవారు పోగా మిగిలిన మైసూరుసైనికులను మంగమ్మ అతిసులభముగ ఓడించెను.

మైసూరి సైనికుల పీడ వదలించుకొనిన వెంటనే ఆమె తిరువాన్కూరుపై ఎత్తివెళ్లవలసి వచ్చెను. 1623 వ సంవత్సరము మొదలు 1659 వ సంవత్సరమువఱకు మధుర పాలించిన తిరుమలనాయకుడు విక్రమించి తిరువాన్కూరుపై దండయాత్రసాగించెను. అప్పటి తిరువాన్కూరు ప్రభువు భయపడి తిరుమలశౌరికి కప్పముకట్టుటకు అచ్చుకొనెను. తిరుమలశౌరికి కొంతకాలముతరువాత మధురపాలించిన చొక్కనాథనాయని కాలమున రాజ్యమునందు కల్గిన అశాంతి అవకాశముగ తీసికొని తనరాజధానియందు సేనల వృద్ధిపఱుచుకొని తిరువాన్కూరురాజు మధురపై తిరుగబడుటకు వేచియుండెను. అయినను చొక్కనాథనాయనిపుత్రుడు రంగముత్తువీరప్పనాయకుడు మధుర యేలుచుండగా అప్పుడు తిరువాన్కూరు పాలించుచుండిన ఉమ్మాయమ్మరాణి [1677-1684] తిరువన్వేణిపురమునకు స్వయముగ వచ్చి వీరప్పనాయకు

నకు వెలలేని కానుకల నిచ్చి దాసోహ మన్నది. 1684 వ సంవత్సరమున రవివర్మ యనువాడు తిరువాన్కూరునకు ఏలిక అయ్యెను. 1689 వ సంవత్సరమునుండి మంగమ్మ మధుర రాజ్యవ్యవహారములను చక్కబెట్ట మొదలిడెను. తోడనే రవివర్మ కప్పముకట్టుటమానెను. అటుపైనే మంగమ్మ రవివర్మపై కత్తి దూయవలసివచ్చెను. తిరువాన్కూరురాజ్యమునుండి కప్పము వసూలు చేయుటకు ప్రతిసంవత్సరము మంగమ్మ సేనలను బంపుచుండెను. తనపై నిట్లు ఏటేట ఎత్తి వచ్చుచున్న మధుర సేనలకు రవివర్మ ఎదురొడ్డలేకపోవుచుండెను. ఇట్టి పరరాజపీడయేకాక రవివర్మను నిజమంత్రులపీడకూడ వేధించుచుండెను. రాజకీయవ్యవహారముల నన్నిటిని తమ పిడికిళ్ల యందు చిక్కబట్టి మంత్రులు ఆతడు మెసలి మెసలేని తిరుగబడుటకు సిద్ధముగ నుండిరి. ప్రతిఘటించువారులేక మధుర సైనికులు తిరువాన్కూరుదేశమును తమ ఇష్టము వచ్చినట్లు దోచుకొని యింటికివచ్చుచుండిరి. ఏటేట ఇదియొక మామూలై పోయెను. తమరాజ్యముఖద్వారమునయున్న ఆరంబొలి కనుమను పరిరక్షించుకొనగల్గియుండినేని తిరువాన్కూరున కిట్టి దోపిడులు ప్రతిసంవత్సరము లేకుండియుండును. కాని ఆరాజ్యమున మెండుకొనియున్న అంతఃకలహములు అరంబొలి కనుమను పరిరక్షించుటకు వీలులేకుండ చేసినవి. చేయునదిలేక తిరువాన్కూరు ప్రజ లిక్కట్ల బాధపడుచుండిరి.

ఇట్లుండగా 1696 వ సంవత్సరమున రవివర్మ ఒక యుక్తి పన్నెను. అతనికి ఇంటియందు మంత్రుల పీడ, బయట మధుర సైనికుల పీడ. ఉపాయశాలియగు రవివర్మ ఈరెండుపీడలను ఒక్కదెబ్బతో వదల్చుకొనుటకు ఊహలు చేసెను.

కప్పము రాబట్టుటకై మామూలు ప్రకారము మధుర సైనికులు 1696 వ సంవత్సరమున తిరువాన్కూరుపై ఎత్తి వెళ్లిరి. వారిని ఎదిరించువారే లేకపోయిరి. నేరుగా వారు రాజధానీనగరమగు కోర్కులము వఱకు పోయిరి. అప్పుడు రవివర్మ బహుప్రమాదకరమైన ఒక పద్ధతి నవలంబించెను. మధుర సైనికులతో అతడు సంధి చేసికొనెను. మంత్రులను నిర్మూలించుటలో తోడువచ్చి లేని వారికి తనరాజ్యమున కొంత భాగమును, కోర్కులము నగరమును ఇచ్చుటకు రవివర్మ ఒడంబడిక వ్రాసెను. ఆప్రకారమే అతడు దుర్గమును మధుర సైనికుల చేతులలో పెట్టెను. వారిసాయమున మంత్రులలో కొందఱిని తుదముట్టించెను. కొందఱు సచివులు పలాయనము చిత్తగించిరి. మఱికొందఱు విశేషధనము అపరాధముగ నిచ్చి ప్రాణములు దక్కించుకొనిరి.

మంత్రులపీడ ఇట్లు వదలినది. కాని రవివర్మకు సంతోషమేమియు లేదు. అతని రాజ్యమందలి ప్రధాన దుర్గము మధురవారిచేతులలో నుండెను. అతని ప్రాణములు, అతనిరాజ్యము, అతని సర్వస్వమును వారి చేతులలో నుండెను. అయినను రవివర్మ చలింపలేదు. తెగువ తెచ్చుకొని మధుర సైనికులున్న దుర్గమును హఠాత్తుగ ముట్టడించెను. అదనుపాటున పైబడిన రవివర్మ ధాటికి మధుర సైనికులు అలజడి నొందిరి. ప్రాణములపై ఆశ పుట్టి వారు పలాయనము చిత్తగించిరి. వెన్నంటి తరిమి వారిని రవివర్మ చిత్రవధ కావించెను. మధురసేన పూర్తిగ నశించెను. ఈవిషాదవృత్తాంతమును ఇంటికి జేరవేయుటకు మాత్రము కొద్దిమంది ప్రాణములతో బయట పడిరి.

మంగమ్మ ఇది వినెను. రవివర్మను తగిన విధమున శిక్షించినగాని నిద్రింపరాదని ఆమె శపథము పట్టెను. 1697 వ సంవత్సరమున తన దళవాయి నరసప్పయ్యకు విశేషసైన్యము తోడిచ్చి తిరువాన్కూరు పైకి పంపెను. నరసప్పయ్య గొప్పయుద్ధము చేసి రవివర్మను ఓడించెను. మధుర దళవాయి చెప్పిన సంధిషరతులకు అతడు అంగీకరించెను. బాకీయున్న కప్పము అణాపైసలతో ఇచ్చివేసెను; అమూల్యములగు ఆభరణముల నెన్నిటినో అపరాధముగ సమర్పించుకొనెను. దళవాయి నరసప్పయ్య తిరువాన్కూరునందు పట్టుకొనిన ఫిరంగులు మధుర తిరుచునాపల్లి కోటబురుజులపై విలసిల్లి మంగమ్మ జయమునకు సాక్ష్య మిచ్చుచుండెను.

తిరువాన్కూరు రాజుతో యుద్ధము ముగిసినదో లేదో, ఇంతలో మంగమ్మ తంజావూరుప్రభువుతో తల

పడవలసి వచ్చెను. తంజావూరి మహారాష్ట్రప్రభువు షహాజీ మొదటినుండియు మంగమ్మతో వైరమూని కలహమునకు కాలు ద్రవ్వుచుండెను. మొగలు సైనికుల సాహాయ్యమున ఆతనిని శిక్షింపవలయునని ఆమె ఊహ. కాని అట్టి సాహాయ్యము సమయమునకు అందకుండెను. షహాజీ ఇది కనిపెట్టి మధురరాజ్యములోని కొన్ని పట్టణములను పట్టుకొని సరిహద్దుప్రదేశములను దోచుకొనుచుండెను. ముక్కలోని రాష్ట్రరక్షాహితైషిత గల మంగమ్మ యిది మాటి సహింపలేకపోయినది. 1700-వ సంవత్సరమున ఆమె తన దళవాయి నరసప్పయ్యను తంజావూరుపై పంపెను. తంజావూరు సేనలు మధురరాజ్యమును దోపిడిచేయకుండ అప్పటకు కొలెరూను (కొల్లడము)నది ఉత్తరభాగమున మధురదళవాయి దండువిడిసెను. కాని ఆతడు తంజావూరు అశ్వసైనికుల చాకచక్యమును, ధాటిని అరికట్టలేకపోయెను. దండువిడిసి ఒకచోటనుండుటకంటె తంజావూరుసేనల వద్దకేగి యుద్ధక్షేత్రము నడుపుటయే మధురరక్షణమునకిక మంచిపద్ధతి అని నరసప్పయ్య నిజమారసెను. అనుటచే ఆతడు తంజావూరువంటివానికి తెలియకుండ నదినిదాటి తంజావూరు రాజ్యముపైబడి కొల్లగొట్ట ప్రారంభించెను. తంజావూరి సైనికులకు దిగులు పుట్టెను. వారికి కాలు, చేయి ఆడని సంగతి కల్గెను. అట్టి సంగామములో వారు రాజధానీ నగరరక్షణమును ఏమరి నదిని దాటి ఒక్కపెట్టున మధురదళవాయిపై బడుటకు ఊహ చేసిరి. అప్పుడు నది నిండువరదతో పొంగి గట్లొరసి తీరవేగమును మించి పారుచుండెను. తంజావూరివారి పక్షమున పెక్కుమంది సైనికులును, పెక్కుగుఱ్ఱములును నదిని దాటుచుండగనే ప్రవాహవేగమునకు కొట్టుకొని పోయిరి. తంజావూరిసేన అల్లకల్లోలమై మధురసైనికుల చేతులలో పూర్తిగ నాశనము నొందెను. నరసప్పయ్య తంజావూరి రాజ్యమును నాశనము చేయుటకు విహారమంపనము చేసెను. మధురవారి విజయవృత్తాంతము పరదేశములకు ప్రాకిపోయెను. షహాజీ ధైర్యము పూర్తిగ చెదిరిపోయెను. తనముఖ్యమంత్రియైన వాగోజీపండితుని కాపట్యమే ఈ అపజయమునకు కారణమని ఆతనికి కోపము పుట్టినది. వాగోజీపండితునియెడ ప్రజలిదివఱకే ద్వేషము వహించియుండిరి. సమయము కనిపెట్టి ఇప్పుడాతనిని పదభ్రష్టుని చేయుటకు ప్రజలు ప్రయత్నించిరి. కాని పండితుడిసుమంతయైన చలింపలేదు. షహాజీని దర్శించి ఇట్లు విన్నవించెను: "విక్రమించిన శత్రువుతో గౌరవప్రదముగ సంధి కూర్తును. ఒకవారము దినములు గడువు చాలును. నేనిట్లు చేయలేకపోదునేని నాపీకి నుత్తరింపుడు."

నిస్సహాయస్థితియందున్న షహాజీపండితున కాతడు కోరినగడువు ఇచ్చెను. వెంటనే వాగోజీ తనకార్యదర్శులను స్థానికవర్తకశిఖామణుల వద్దకు పంపి విశేషధనము ఋణము చేసెను. వీలుచిక్కిన విధములనెల్ల ధనము పోగుచేసెను. మూడునాలుగు రోజులలో ఆతడు అయిదులక్షల రూకలను సమకూర్చెను. వానితో మధురవారి మంత్రులకు లంచములు పోసెను. దళవాయి నరసప్పయ్య తండ్రికి ధనతృష్ణ హెచ్చు. వాగోజీ ఆతనికి యెంతోగాని లంచము ఇచ్చెను. దానితో మధుర తంజావూరి రాజ్యములకు సంధిపొసగెను. పండితుని మంత్రతంత్రము ఫలించినది. ఆతని సంతోషము మిన్నుముట్టెను. ఆతని శత్రువులు తలవంచుకొనిరి. తంజావూరు రాజ్యము ఆపదలకుబడి ఇనుమడించెను.

ఈ సంధికార్యముల నిర్వహించుటలో మధుర తంజావూరువారు పర్యాప్తులైయుండగా మైసూరురాజు కావేరీజలమునందు తన రాజ్యములోని భూములకు మరలించుకొనుటకై ఆ నదిపై పెద్ద ఆనకట్ట కట్టెను. అందువలన కావేరీజలము ఒక చుక్క అయినా క్రిందికి రాకుండెను. మధుర తంజావూరు రాజ్యములకు నీటియెద్దడి కలిగి కఱువు సంభవించునను భీతి పొడమెను. క్రొత్తగా పొసగిన సంధివలన స్నేహము నెఱపుకొనుచున్న తంజావూరు మధుర ప్రభువులు ఉభయులును ఏకమై మైసూరుపై ఎత్తివెళ్లుటకు ప్రయత్నపడిరి. కాని ఇంతలో వర్షములు తూలగా కురియుటచే చిక్కదేవరాయలు కట్టిన ఆనకట్ట విచ్చిపోయి కావేరి యథాప్రకారముగ ప్రవహించి మధుర తంజావూరురాజ్యములకు జలసమృద్ధి నొడగూర్చెను. చిక్కదేవరాయల ప్రయత్నమిట్లు తొలుతనే

విఫలమునొందినను, మధుర తంజావూరు రాజ్యములకు కల్గిన నూతనస్నేహమును దృఢపఱచుటకుమాత్రము సాధనమయ్యెను.

ఇంతవఱకు మంగమ్మ ఆమె తలపెట్టినకార్యములం దన్నిటియందును జయముగొనుచువచ్చెను. మారవ రాష్ట్రమునబడు రామ్నాదునకు అధిపతియైన రఘునాధ సేతుపతి మధురసామంతరాజులలో నొకడు. మంగమ్మ మైసూరు, తిరువాన్కూరు, తంజావూరు ప్రభువులతో యుద్ధములందు తగుల్కొని యున్నప్పుడు రఘు నాధ సేతుపతి మధురకు కప్పముకట్టుట మానివేసెను. అంతతో ఊరుకొనక సాహసించి ఆతడు 1698 వ సంవత్సరమున మధురానగరమునే ముట్టడించి పట్టుకొనెను. కాని మధురదళవాయి నరసప్పయ్య ఆతని ఆటలు సాగనీయక మధురరాజ్యమునుండి తఱిమికొట్టెను. 1700 వ సంవత్సరమున మంగమ్మ తంజాపురి ప్రభువుతో పోరుచుండెను. అప్పుడు రఘునాధసేతుపతి మంగమ్మకు ప్రత్యర్థియై తంజాపురివారితో చేతులు కలపెను. ఆకోపము మనస్సునం దుంచుకొని మంగమ్మ తంజావూరి యుద్ధము సమాప్తినొందినవెంటనే 1702 వ సంవత్సరమున తన దళవాయి నరసప్పయ్యను సేతుపతి పైకి పంపెను. సంధి కుదురుటచే తంజావూరిసేనలు మధుర సేనలకు తోడువచ్చెను. అయినను జయము సేతు పతినే వరించెను. అనేక యుద్ధములందు మధురకు జయము నొసగూర్చిన దళవాయి నరసప్పయ్య ఈమారు అపజయము నొందుటయేకాక ప్రాణములను గూడ గోల్పోయెను. బహువారములు యుద్ధయాత్రలు సల్పి యుండుటచే మధురసేనలు పూర్తిగ నలసియుండెను. మధురసేనకంటె మారవబలము శక్తిమంతమై యుండెను. మధురపక్షమున నున్న బలము మధుర తంజావూరు సేనల కూటమి. మారవ పక్షమున ఏకరాష్ట్రమునకు చెందిన బలము మాత్రమే యుండెను. కావుననే మారవసైనికులు ఐక్యతకలిగి ఏకతానమైన శక్తిని చూపిరి. 1702 వ సంవత్సరమున సేతుపతి మధుర రాజ్యమునుండి చీలిపోయి రామ్నాదును స్వతంత్రముగ పరిపాలించెను. మంగమ్మ సేతుపతిని జయింపలేకపోయెనని ఒప్పుకొనకతప్పదు.

అయితే అంతమాత్రమున ఆమె ప్రతిభకుఏమియు లోపమురాదు. ఆమెరాజ్యభారము పట్టునపుడు మధుర నాయకరాజ్యము విషమపరిస్థితులలో నుండెను. తన శక్తిసామర్థ్యములను, రాజనీతిని ఉపయోగించి రాజ్య విచ్ఛిత్తిని అరికట్టినది. ఒకవంక మొగలులు; మఱియొక దిక్కున తంజావూరు ప్రభువు; వేఱొకప్రక్క మైసూరు రాజు; మఱియొండువైపు తిరువాన్కూరు ఏలిక; వేఱొం డొకవంక మారవదేశాధిపతి చుట్టుముట్టి పంచాగ్నుల వలె ఆమెను బాధపెట్టిరి. తెలివిగలిగి ఆమె మొగలులతో చెలిమి కలిపి మిగిలినవారిని ఒక్కొక్కరినే వశపఱచుకొని వచ్చినది. ఇందు కామెకు దళవాయి నరసప్పయ్య కుడిభుజము వలె సాయపడెను. అతని చావుతో ఆమెకు కుడిభుజము కూలిపోయిన ట్లయ్యెను. అనుటనే సేతుపతి తంత్రము కల్గినాడు. బహువారములు తైమ్రయాత్రలుసల్పినిసివేసారి నాయకుని గోల్పోయి నిస్సహాయస్థితియందున్న మధుర సేనలను 'బ్రహ్మాస్త్ర బ్రహ్మ'మీద ఓడించినాడు.

మంగమ్మ మతసహనముగలది. ఆమెరాజ్యమున హిందువులు క్రైస్తవులు, మహమ్మదీయులును ఉండిరి. ఆమె సమకాలికులగు తంజావూరుప్రభువును, మారవ దేశాధిపతియు క్రైస్తవమతబోధకులను, ఆమతము స్వీకరించినవారిని ద్వేషించి పీడించుచుండువారు. కాని మంగమ్మ అట్లుగాక విశాలహృదయముతో క్రైస్తవుల యెడ సహనభావము చూపెను. మహమ్మదీయమతము నెడకూడ ఆమె సహనభావము వహించెను. 1692 1701వ సంవత్సరములం దామె మసీదులకు భూదానములు చేసినట్లు ఆమె వేయించినశాసనములు చెప్పుచున్నవి. ఆమె హిందువులకుచేసిన దానధర్మములకు అంతుపంతు లేదు.

ఆమె దానగుణము మెచ్చదగినది. దేవాలయములకు ఆమె చేసినదానములను శాసనములు ఘోషించుచున్నవి. ఆమె రోడ్లువేయించినది; సత్రములు కట్టించినది; చావడులు నిర్మించినది; రోడ్లప్రక్క చెట్లునాటించినది; మార్గస్థుల ఉపయోగార్థము ఆమె అక్కడక్కడ విశ్రాంతిశాలలు ఏర్పఱచినది; చలివేంద్రములు పెట్టించినది.

అన్నదానసమాజమున కామె 1701-వ సంవత్సరమున భూమిదానము చేసినట్లు శాసన మొకటి చెప్పుచున్నది. ఆమె పెక్కు అగ్రహారము లిచ్చినది. ఉయ్యంకొండ కాలువగట్టున 1687, 1704-వ సంవత్సరములందు ఆమె వేయించిన శాసనములు వ్యవసాయాభివృద్ధియందును, నీటిపారుదలయందును ఆమెకుగల శ్రద్ధను వెల్లడిచేయుచున్నవి. నాటి మైసూరురాజగు చిక్కదేవరాయల పిసినారితనమును, మంగమ్మ దానశీలమును ప్రజలు కథారూపముగ నేటికిని స్మరించుచుందురు.

క్రీస్తుశకము 1260 నుండి ముప్పదియైదు సంవత్సరములు 1295 వఱకు కాకతీయాంధ్రసామ్రాజ్యమునకు నియంత్రియై రాజ్యకల్లోలముల కలకదేర్చి రాజకీయవిషమపరిస్థితుల చక్కబఱచి సుస్థిరమైన రాజ్యమును దౌహిత్రుడగు ప్రతాపరుద్రునకు అప్పగించి దివంగతురాలైన ఆంధ్రరమణీమణి రుద్రమ్మకువలెనే క్రీస్తుశకము 1689 నుండి 1706 వఱకు పదునెనిమిది సంవత్సరములు మధురఆంధ్రనాయకరాజ్యమునకు ప్రభ్వియై రాజ్యకల్లోలముల కలకదేర్చి రాజకీయవిషమపరిస్థితుల చక్కబఱచి సుస్థిరమైన రాజ్యమును పౌత్రుడు విజయరంగచొక్కనాథునకు అప్పగించి మంగమ్మ దివంగతురాలైనది.

తమిళము ప్రధానభాషగాగల దేశమునకు పాలకురాలయ్యు మంగమ్మ తాను వేయించిన శాసనములలో విశేషభాగము తెనుగుననే వెలయించెను. మంగమ్మ ఆత్మభాషాభిమానమువలన ఆనాడా తమిళభూభాగమున ఆంధ్రము రాజభాషగా విలసిల్లినది. విదేశమునం దుంటినిగదా యని ఆమె స్వభాషను మఱువలేదు. ఉచితజ్ఞురాలు మంగమ్మ చూపిన స్వభాషాభిమానమును జ్ఞప్తియందుంచుకొని ఆంధ్రులు సీమలుకాని సీమలయందు వలస నెలకొనినను స్వభాషను విస్మరింపకుందురుగాక!

ఆంధ్రజాతికి పేరుపెంపులు వెలయించిన రమణీమణులలో నొకతెయైన మంగమ్మ జీవితచరిత్ర* నుండి మనము నేర్చుకొనవలసిన ఉత్కృష్టమగు నీతిపాఠమిదియే.

—'ఆంధ్రరమణీమణులు' నుండి.

* 'మంగమ్మ' చరిత్ర రచియించుటలో ఈ క్రిందిగ్రంథములు చాలవఱకు తోడ్పడినవి.—

I. Gazetteer of the Tanjore District.

II. Do Madura Do

III. Kuppuswami Sastri, T. S.—A Short History of Tanjore Nayak Princes.

IV. History of the Nayaks of Madura, R. Satyanatha Aiyar.

* గ్రుడ్డిపిల్లవాఁడు

సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు

వెలుఁగు వెలుఁగని మీరెల్లఁ బిలుచునట్టి
వస్తు వెయ్యది? దాని స్వరూపం బదేమి?
దృష్టిలాభంబుచే ఫలం బేమి మీకుఁ?
బలుకుము సఖుండ! యీ యంధబాలకునకు.

వేయివెలుఁగులతో రవి వెలుఁగు ననియు
వింతవింత పదార్థముల్ కాంతు మనియు
ననెద; వాతండు వేఁడి యంచును గ్రహింతుఁ
గాని యెట్టుల రేయిబగల్లు సేయు?

రే బవలునాకు నేనయి సృష్టి సేతు;
నతనిసృష్టితో నాకుఁ గార్యంబు లేదు;
నాదు జాగరణావస్థ నాకుఁ బగలు
నాదుగాఢసుషుప్తియు నాకు రాత్రి;

అప్రతివిధేయమౌస్థితి యంచు నుంటి
ననుచు ననుఁగూర్చి మీరెల్ల వగచుచుందు
కాని నాకయి తెలియంగరాని యెల్ల
దుస్థితి సుఖంబుగా సహింతును సఖుండ!

నామనంబున నున్న సానందమునకు
నష్టమును గూర్ప వలదో నాప్రియుండ!
అనుదినము హాయిగాఁ బాడుకొనుచునుండ
గ్రుడ్డినైన మహారాజు బిడ్డ నేను.

---

* ఆంగ్లమున కిబ్బర్ (Cibber) కవి వ్రాసిన The Blind Boy యనుదాని యనువాదము.

ఉత్కంఠ

అల్లంరాజు రంగనాయకులు

ప్రవిమలానంద పీయూషరసపయోధి
గర్భజనితోర్మికా డోలికాకేళి
సలుపు హృదయాధినాథు డీసరసివేద
కరడులం దూగదలపగ గలడొ లేడొ?

తరుణశారద పూర్ణిమాంబురుహారమణి
బాహులతిలోన బంధింపబడు కృపావి
శాలమూర్తి యెల్లీ విరజాజికన్న
చిన్నికనుమోడ్పు కౌగిట జిక్కఁగలడు?

సాధుమునిమానసాంభోజ సౌధరాజ
రాజితాంతఃపురమ్ములో రత్నఖచిత
మృదులతరతల్పమున నిదురించు సుప్ర
శాంత గంభీర భావోదయాంతరంగు
డేటులు కలుషతమోవృత హృదయవీథిఁ
పటకుటీరమ్ములో దివ్యపాద మిడునొ?

[illegible]

వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు

వ్యాసమూర్తి మేజిస్ట్రేటు. ఆయన ఇక్ష్వాకులనాడు అప్పర్ సెకండరీ ప్యాసు అవడమే కాకుండా రివిన్యూ టెస్ట్లు మొదలయిన వన్నీ ప్యాసు అయినాడు.

వ్యాసమూర్తి తాబేలు నడకలో ఈ వుద్యోగములోకి వచ్చాడు. ఆయన రమారమి ముప్పై సాలు ఉద్యోగంలో నేడు డిగ్రీ ఏ. ఆయన మొదటి నుంచీ నిరంకుశాధికార యుగంలో పెరిగాడు.

వ్యాసమూర్తి ప్రాతః స్నానము చేసి మూడు రేఖలా విభూతి పూసుకొని కాళీ పూజ చేసి సుందరకాండ పారాయణం చేశాక కన్నులు మూసుకొని కొంతసేపు ధ్యానం చేశాడు.

కోర్టులు వచ్చాక వ్యాజ్యాలు గెలవడానికి, పెద్దపెద్ద ఉద్యోగాలు రావడానికీ సుందరకాండ పారాయణం పరాయణం అయింది. ఇహనుంచీ కావ్యంయొక్క ఉపయోగాలలో వ్యాజ్యాలు గెలవడం, ఉద్యోగాలు పొందటం– ఈ రెండూకూడా పరిశిష్టాలకింద పరిగణించాలి.

కోర్టులో బెంచిమీద తాను కూచున్నట్టూ, తనకింద నుంచోని ప్లీడర్లు తమతమ వాదాలు చెప్పుకుంటూ, 'తమ ఘనము' 'తమ దివ్యచిత్తము' అని మనవులు చేస్తున్నట్టూ, కటకటాలలో ముద్దాయీలు చేతులు కట్టుకోని నుంచున్నట్టూ, తాను బహుపరాకుగా వింటున్నట్టూ వ్యాసమూర్తి భావించుకుంటు

"వ్యాసమూర్తి......కొంతసేపు ధ్యానంచేశాడు."

న్నాఁడు. ఒకఁడికి అయిదు నెల్ల యిరవైతొమ్మిదిరోజుల శిక్షా, ఇంకొకఁడికి నలభైతొమ్మిది రూపాయిల జరిమానా విధిస్తున్నట్లు తలుస్తున్నాఁడు.

ఆయనభార్య అపాల కాఫీ తెచ్చి ఎదురుగా పెట్టింది. ఆయన కనులు తెఱచిచూచి 'ఛీ ఛీ ఛీ అంతా పాడుచేశా'వన్నాఁడు. అపాల పెంబేలు పడ్డది. అటుతరువాత ఆయనా తెల్లఁబోయాఁడు. మఱి మాటాడక కాఫీ నైవేద్యం పెట్టి పుచ్చుకోడం మొదలు పెట్టాఁడు.

అపాల 'ఒరే రామాయ్'అని నవుకరును కసురుకుంటూ పిలిచి 'కూరగాయా నీవు కూచుంటేనే వస్తాయా?' అన్నది. రామాయి కిక్కురుమనకుండా నిలుచున్నాఁడు. అపాల బుట్టాడబ్బులు వాని కిచ్చి 'ఆలుగడ్డలు మంచివి ఏఱిపట్రా' అనఁగానే తల ఊఁపి రామాయి వెళ్లాఁడు.

'వ్యాసమూర్తి పిలు పిలు వాణ్ణి పిలు'మన్నాఁడు. అపాల పిలిచిందిగాని జబాబు రాలేదు. ఆయన కళ్లెఱ్ఱచేసి 'ఈవెధవల కెంత పొగరో? మళ్లీ పిలుస్తె రనైనా వెనకచూపు లేదు.' అని వాపోతూ ఉండఁగా రామాయి వచ్చి నిలఁబడ్డాఁడు. వ్యాసమూర్తి కెక్కడ లేని సంతోషమూ వచ్చింది. 'అయితే నాక యేటట్లేవుంది,'అని తల ఊఁపుకుంటూ 'టపా కెళ్లి ఉత్తరాలు పట్రావాలి; కూరగాయల బజాఱునుంచి తొందరగా రా' అన్నాఁడు. రామాయి ఊఁకొట్టి వెళ్లాఁడు.

అపాల కాఫీగిన్నెలు లోపలఁబెట్టి గబగబా వాకిట్లోకివచ్చి 'ఒరే రామాయ్, రాముఁ

డూ, రామిగా,' అని పిలిచి 'చెవిటిగాడ! వినిపించుకుంటాఁడూ!' అని విసుగుకుంటూవుండఁగా మెల్లగా రామాయి వచ్చాఁడు. రాంగానే అపాల 'ఒరే ఫూల్! బజాఱునుంచి వెంటనే వచ్చి మళ్లీవెళ్లి ఉత్తరాలు తెమ్మంటే విని ఊరుకుంటావా? 'వచ్చేటప్పుడే తెస్తా' ననలేక పోయావు? బుద్ధేదీ? మధ్యదారిలోంచే పట్రా వచ్చుఁగా!' అని అన్నది.

రామాయి ఊఁకొట్టి వెళ్లాఁడు.

'ఎదురుమాట చెప్పినా ఫ్యూన్ నరసింహమే మేలు; వీఁడు మాటలు వచ్చిన మూఁగ.' అని అపాల లోలోపల గొణుగుకుంది.

అధికారముముందు 'ఆ'అన్నా మరమేకే, 'ఊ' అన్నా మరమేకే.

వ్యాసమూర్తి 'నాకూ అదే తోంచింది. అన్నీ కలిసి వస్తున్నవి.' అని అనుకుంటూ 'గ్నోస్, ఎంత ప్రభాసిస్తని? ముందే ఉత్తరాలిచ్చి బజాలు వెళ్ళమంటే బాగుండేది. ఐనా చూదాం; ఏడు గనుక బజాలు వెళ్ళకుండా మధ్య తోవలోంచే ఉత్తరాలు పట్టుకొస్తే తాసిల్దారవుతాడని నిశ్చయం చేసుకున్నాడు.

అప్పుడు రాముడుతో ఇంకా ఏమన్నా చెప్పుదామా అని ఆలోచిస్తూ బజాలు చివర కంటా చూస్తూ నిలబడ్డాడు. వీధిచివర కృష్ణాచార్లుగారింటి దగ్గిర బండి నిలుచివుంది.

బండీవాడు సామానులు లోపల పడేస్తున్నాడు. ఆయనకొడుకు కృష్ణద్వైపాయనాచార్లు బండీవెనుక నిలుచున్నాడు. ఆమె గడపమెట్లు దిగి అచిఅచి చూచి తల ఆడించి లోపలికి వెళ్ళింది.

వ్యాసమూర్తి ఆఫీసుగదిలోకి వెళ్ళి జేన జేనా పరీక్షించాడు. వెంటనే 'ప్యూన్' అని ముమ్మాఱు పిలిచాడు. రెండోపిలుపుకి ముందరే ప్యూన్ నరసింహం ఎదుట నిలబడ్డాడు.

ప్యూన్ నరసింహం సొంత నౌకరు కాదు. అతడు కోర్టునౌకరు. ఐనప్పటికీ ఇంటికీ కోర్టు జీతమిస్తుంది. ఇల్లు ఇతరత్ర ఇప్పిస్తుంది.

వ్యాసమూర్తి—'కళ్లేమయినా పోయినాయూ?' అని అన్నాడు. 'మీకు ఇన్ని ఉద్యోగాలు వచ్చిందాకా పోలేదు. ఇహ తాసిల్దారు ఐతే యేమో' అని అంటూ వ్యాసమూర్తి నిలబడ్డచోట వంగిచూస్తూ తమలపాకు ఒయ్యానె తీసి ప్యూన్ నరసింహం వాకిట్లోకి వెళ్ళాడు. వ్యాసమూర్తి 'వీడు కూడా అంటున్నాడూ, సుందరకాండలో పారాయణ పట్టగా సరిగా వచ్చింది. నాభార్యామాటా నా మాటా కలిసింది. ఇహ రామాయి నడితోవలోంచే వస్తే యోగం పట్టిందన్నమాటే. ఒకవేళ ఇవన్నీ అబద్ధమైనా సిద్ధాంతిమాట అబద్ధమవుతుందా?' అని ఆలోచిస్తూ కురిచీలో కూచున్నాడు. పక్క కిటికీలోంచి సూర్యకాంతి ప్రసరించినది.

ఆలోచనకూ చీకటికీ సావాసం వుంది కాని వెలుగుకు ఎక్కడిది?

అతడు 'ప్యూన్' అని మళ్లీ పిలిచి సంజ్ఞ చేయగా 'ప్యూన్' నరసింహం కిటికీతలుపు ఓరగా మూశాడు.

కోరికకు కుదురు లేదు. ప్రతీక్షకు ప్రశాంతి లేదు.

వ్యాసమూర్తి వాకిటిలోకి వెళ్ళి చూశాడు. ప్యూన్ నరసింహంకూడా చూశాడు. ఆవిధం వ్యాసమూర్తి చూచినప్పుడే ఇదికూడా కలిసిందనుకొనే వాడే.

రామాయి కూరలకు పోకుండానే వట్టి బుట్ట ఊపుకుంటూ టపానుంచి ఉత్తరాలు పట్టుకొస్తున్నాడు. వ్యాసమూర్తి ముఖమింత చేసుకొని గబగబా లోపలికి వెళ్ళి కవర్లు

చింపే చాకు బల్లమీఁద పెట్టుకొని కూచు న్నాఁడు. కిటికీతలుపు తానే తెరచుకున్నాఁడు. బయటినుంచి నరసింహం ఇదంతా చూస్తూనే ఉన్నాఁడు.

రామాయి కాలిచప్పుడయింది. వ్యాస మూర్తి కుర్చీలో కుదిరి కూర్చున్నాఁడు. ఫ్యూన్ నరసింహం ఉత్తరాలకట్ట తెచ్చి బల్ల మీఁదపెట్టి ప్రక్కగా నిలుచున్నాఁడు.

వ్యాసమూర్తి 'నీవు వాకిట్లోకి వెళ్లు!' అని విదలించాఁడు. అతఁడు వెళ్లింతర్వాత ఒక్కొ క్కఉత్తరమే తీసిచూసి నిట్టూర్చి ఆఉత్తరా లన్నీ అక్కడే పారేసి, కాసేపు కూచోని, 'ఫ్యూన్! ఎంతసేపల్లా వాకిట్లో కూర్చోవడం?' అని అనఁగానే నరసింహంవచ్చి ఉత్తరాలకట్ట చేత్తోపుచ్చుకొని ఒక్కొక్క ఉత్తరమే చేతి కిచ్చి చదువుకోంగానే అందుకుంటూఉన్నాఁడు.

అపాల వచ్చి గుమ్మము దగ్గఱనా నిలఁ బడ్డది. ఫ్యూన్ నరసింహం 'ఎవరది అవతలి కిపో, పో అవతలికిపో! ఇది అయ్యగారి ఆఫీసు అని రాసి ఉండలేదూ?' అని తలయెత్తి పెళ్లఁ గొవడం ఆభినయించాఁడు.

మేస్త్రీటు దర్జాకు అపాల సంతోషిం చింది.

వ్యాసమూర్తి ఒకసారి తలయెత్తి చూ చాఁడు. అపాల నవ్వుకుంటూ లోపలికి వెళ్లింది.

వ్యాసమూర్తి ఉత్తరాలు చూచుకొ న్నాక, 'ఏమోయ్ కొత్తతాశీల్దారు వచ్చిం దాఁకా మందేభారం. నేనురేపు పెళ్లికి వెళ్లాలి. కొత్తాయన వచ్చేనాఁటికే నేనూ రావాలి. నీవు జాగ్రతగావుండు. నేనిహ భోజనానికి లేస్తాను. నీవువెళ్లు' అన్నాఁడు. ఫ్యూన్ నరసింహం 'తమరేకాకుండా కొత్తతాసిల్దారేవచ్చి,గుం పెలతో బతుకఁగలఁడా?' అంటూ వెళ్లాఁడు. వ్యాసమూర్తి మళ్లీ పూజామందిరములోకి వెళ్లి పూజ ఆరంభించాఁడు.

రెండు జాములయింది.

అపాల మడిగట్టుకోమన్నది.

౨

అపాల పడుకొని లేచేసరికి నాలుగు అయి నది. నబ్బుతో మొహం కడుక్కొని అలంక రించుకుంది.

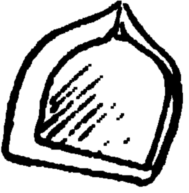
చాకలి పరదేశిగాఁడు ముందు నడవంటే అపాల అడుగుపెట్టి ఎఱుఁగదు. మందయాన ముతో గుమస్తాల యిండ్లు కటాక్షిస్తూ బయ లుదేరింది. హెడుగుమస్తాగారిభార్య అన్నమ్మ గారు అపాలను ఆహ్వానించింది.

అపాల లోపలికివెళ్లి కూచోనేసరికి అన్న మ్మగారి కూఁతురు ఆదిలక్ష్మి అపాలను చుట్టే సుకుని—'అత్తా, పేరమ్మగారింటికి పేర్తనానికి వెళదాం లే; ఉబుసుపోవడం లేదు!' అన్నది.

'పొద్దుపోని ముద్దరాలు పిలవకుండానే పేరంటం పోతుంది; ఉబుసుపోని ఒయ్యారికి ఊరంతా ఉబుసే. పేర్తనాలు పోకూడదమ్మా;' అని అపాల అంది.

'అయితే నివ్వెందుకొచ్చావ్?' అని ఆది లక్ష్మి అన్నది. అన్నమ్మగారు ఆదిలక్ష్మిని

చేతితో తట్టి—‘తప్పు; అల్లా పెద్దలను అనరాదు;’ అన్నది. అపాల—‘నాకూ పనివున్నదమ్మా, పోవాలి’ అనిలేచింది. అన్నమ్మగారు

“అపాలలో పలికి వెళ్లి చూచేసరికి...ఆదిలక్ష్మి అపాలను చుట్టేసుకుని
...అన్నది.”

చిన్నఁబోయి వెంటనే గదిలోనుంచి తాంబూలం తెచ్చి యిచ్చింది.

ఆదిలక్ష్మి గదిలోనుంచి—‘పేను, పెత్తనాలమారి; ఆబోతు పెత్తనాలమారి, ఉద్యోగస్తులపెళ్లాం పెత్తనాలమారి’ అంటూ పాడుకోటం మొదలుపెట్టింది.

అన్నమ్మగారు, ‘ఆదిలక్ష్మి ఇంకాపమేమి పాడిపోతుందేమో’ నని తానే ముందర దారితీసి రోడ్డుమీదికి తీసుకోవెళ్లి దిగవిడిచింది.

అపాల ఆనాడు మామూలుగా చేసే పెత్తనాలు మాని గుమస్తాల భార్యలమీద కటాక్షములు మాత్రమే పారేస్తూ కృష్ణాచార్లుగారి యింటికి వెళ్లింది. తలుపుతీసే వుంది, గాని ఇంట్లో ఎవ్వరూ లేరు. మేడమీద మాటలువినిపించి ‘కృష్ణద్వైపాయ నాచార్లూ’ అని పిలవగానే అతను దిగివచ్చాడు.

‘ఇంట్లో ఎవరూ లేరేమిటి?’

‘సర్కీటు వెళ్లారు.’

‘ఇవ్వేళ పొద్దున్న ఎవరో కొత్తలు వచ్చినట్లున్నారే; వారితో ఆడంగులెవరూ లేరే.’

‘ఆయనే ఆడంగి.’

‘ఎవత్తేమిటి ఆ ఆడంగి?’

‘మనవాళ్లే-సత్తెనపల్లి, సురభి బిందుమాధవరావుగారి మనమడు. నాకు స్నేహితుడు. నన్ను చూడ్డానికి వచ్చాడు.’

‘అయితే మనకు దగ్గిఱ చుట్టఱికమే?’

‘ఔను.’

‘ఈపూట మీరిద్దలూ మాఇంటికి భోజనానికి రావాలి.’

‘మానుగారికి తాసిల్దారు అయిందా నేమిటి?’

‘ఇదివఱకు మేస్త్రీటయితేనే విందుకు వచ్చావా నేమిటి? మీయింట్లో మీఅమ్మగారు లేరు కాబట్టి విందు. అన్నవస్త్రాలం తగా లేనివాళ్లకూ, బంధువులకూ, స్నేహితులకూ విందులుచెయ్యాలం నాకు అతిఅభిలాష. కాబట్టి పిలిచాను.’

‘విందు విలాసానికే అయితే కుందు. విందు భక్తినే గ్రేమందు. విందు విజ్ఞానాన్ని ఇస్తుంది,

తెస్తుంకీ. విందుకు విశ్వేశ్వరుడైన వచ్చి కూచుంటాఁడు; రాజాధి రాజైనా సరీగా చేయడానికి భయపడుతాఁడు. విందు బదరే చేసింది; భగవంతుఁడే ఆరగించింది.' అంటూ అపాల 'ఏమోయ్' నీవు మళ్లీ ఉద్యోగానికి ఊరూరూ తిరుగుతావు. రేపు మేము పెళ్లికి పోతూవున్నాము. మీయింట్లోనూ ఎవళ్లూ లేరు. కొత్త ఆయనకూడా వచ్చాఁడు. ఈ పూట భోజనానికి మీరిద్దరూ తప్పకరావాలి' అన్నది.

'వట్టిభోజన మయితే యెందుకూ?'

'మాయింట్లో ఏపూట పిండివంట లేకుండా వుంది?'

'పిండివంట మీకు మామూలే నాయెను, ఇఁక విశేషం?'

'ఏం చెయ్య మంటావు?'

'మామిడిపళ్లు, పనసతొనలున్నూ.'

'ఇంతేకదా! ఇంకేమి కావాలి?'

'ఏడు గంటలకే కావాలి.'

'మీరింకా ఉండఁగలరుగాని మావారు లేచుండలేరు. ఏడుకొట్టేసరికి విస్తళ్లు వేయిస్తా.'

'మంచిది.'

'ఏమండోయ్! ఎమ్మెగారూ! మావారు మళ్లీ రాలేదనుకోక ఏడుకొట్టేసరికే రండేం.'

'అదికొంచెం వ్యాసఘట్టమే. ఐనాచూదాం. అయితే లతన్ని వదిలేసి నన్నే రమ్మంటారా యేమిటి?'

'మామంచివాఁడ' వంటూ అపాల మేడ మీఁదికివెళ్లి బిందు మాధవరావును చూచి 'మీరా కెఱుఁగక పోయినా మనం ఒకకుటుంబం లోనివాళ్లం. మాపుట్టింటివారు సురభివారే. ఈపూట మాయింటికి భోజనానికి రావాలి. ద్వైపాయనాచార్యులవారికి చెప్పాను కాని మూలిగాఁడు. 'మీరు రావాలి. ఏమంటారు? మఱొమాట చెప్పకండేం' అన్నది.

బిందు మాధవరావు మేడ మెట్లకేసి చూస్తూవున్నాఁడు. కృష్ణద్వైపాయనాచార్లు కిందే ఉన్నాఁడు కాని మేడమీఁదికి రాలేదు.

అపాల-'అతనికోసం చూడకండి. అతఁడు మిమ్మల్ని వెళ్లమంటాఁడా?' అన్నది.

ఏమంటాఁడు అటువంటప్పుడు కొత్తవాఁడు? ఇంకోఁడైతే ఏమంటాఁడో కాని అతఁడేమీ అనలేదు.

'మాయింట మీకేం కొత్త? మేమూ సురభివారమే. మాది నరసారావుపేట. ఉద్యోగధర్మాన దూరంగావున్నాం. మీదీ మాదీ ఒకటే వంశం.'

బిందు మాధవరావు మాటాడలేదు. మాటాడక పోవడాన్నే అంగీకారంగా తీసి కొని అపాల మేడదిగిపోయి ఇంట్లో ఏదోపని అభినయిస్తూ వున్న కృష్ణద్వైపాయనాచార్లతో—'మొత్తంమీఁద ఆయనను ఒప్పించాను. ఏడుకొట్టేసరికే రండేం. మావారు మళ్లీ ఉండలేరు.' అని అపాల వెళ్లిపోయింది.

కృష్ణద్వైపాయనాచార్లు మేడమీఁదికి వెళ్లి—'ఏమిటోయ్! భోజనానికి ఒప్పుకున్నావా?' అన్నాఁడు.

'నేనా నీవా ఒప్పుకుంది?'

'నాకేం తెలుసు; ఆమె నీవొప్పుకున్నావన్నది.'

'నీవెంత సేపటికీ మేడపైకి రాకుండా వుండడమూ, ఆమె నేనూ సురభివారమేనని బలవంతపెట్టడమూ! నాపనిచాలాచిక్కింగానేవుంది.'

'నిజమే, వారిపుట్టింటివారు సురభివారే. మనకు దగ్గిఱచుట్టాలే. ఆవిడే చాలామంచిది. ఆయన మేస్త్రీటు సుమా! ఆయన అక్కడాక్కుఁలకు అక్కడాక్కు. రిఫార్మరుకి రిఫార్మరు. ఆయన కాళికి కాఫీ నైవేద్యాం పెడతాఁడు. అది కేతాలిసిటీ.'

'బాగానేవుంది. అయితే ఆయనను ఒకసారి చూడవలసిందే.'

'ఒకసారికాదు, ఎప్పుడూ మాస్తూనే వుంటావులే. సరేకాని షికారు వెడదామా?'

బిందు మాధవరావు బట్టలు వేసుకుంటున్నాఁడు. కృష్ణద్వైపాయ నాచార్లు తోఁటవైపునకు దారితీశాఁడు.

చైత్ర వసంతులవలె వారిరువురూ ఒకరి ప్రక్కన ఒకరు షికారు వెళ్లారు.

3

అపాల యింటికి వెళ్లేసరికే వ్యాసమూర్తి నౌకర్లమీఁద ధూంధాం చేస్తున్నాఁడు. వ్యవసాయదారుకు విత్తే అదను తెలిసినట్లు అపాలకు భర్తలో తన అభీష్టబీజం నాటే తరుణం బాగా తెలుసును.

'కృష్ణాచార్లుగారు సర్కీటు వెళ్లారు. ఇంట్లో కృష్ణద్వైపాయనాచార్లు ఒక్కఁడే వున్నాఁడు. ఆయన స్నేహితుఁడు ఎవరో మనవాఁడేనట వచ్చాఁడు. చేతులు కాల్చుకుంటారేమో అని విందుకు పిలిచాను. తామలపాకులూ, అవీ తెప్పించాలి. తాళపుచెవిట్లా తెండి.' అని అన్నది అపాల.

వ్యాసమూర్తి మఱి మాటాడకుండా తాళపుచెవు లిచ్చాఁడు.

అపాల 'రామాయిని పిలిచి వంటలక్కకు కబురంపించింది.

ఉద్యోగుల యిండ్లలో ఒక్కణ్ణి పిలిచినా సరే వంటలక్క లేందే విందుకాదు.

అపాల విందుహడావిడిలో వుండంగా వ్యాసమూర్తి స్వయముగా టెల్గ్రాం ఆఫీసుకువెళ్లి 'వైరురావాలి వచ్చిందా?' అని అడిగాఁడు.

'తమరే స్వయముగా దయచేశారు! తమకు ఆంతి యీలేనందుకు చింతగా వుం'దని మాష్టరన్నాఁడు.

వ్యాసమూర్తి వెంటనే యింటికి తిరిగి వచ్చి పూజకు ప్రత్యేకముగా గులాబిపూలు, నైవేద్యమునకు సోడాలు తెప్పించాఁడు.

స్నానముచేసి పూజకు కూచున్నాడు. సహస్రనామాలు అష్టోత్తరశతాలు మొదలయినవన్నీ అయినవి.

ఆయన ధ్యానంలో కాలు తాసిల్ దారుగా మారింది.

అపాల ఎదటికి వచ్చింది. వ్యాసులు కన్నెత్తి చూశాడు. 'ఆయన జమీందారీ కుటుంబంలో వాడు కూడాట! మనిషిని పంపిస్తే బావుండదు. మీరే వెళ్ళి పిలుచుకోవస్తే బావుంటుం దనుకుంటాను!' అనిఅపాలఅన్నది.

'పరదేశిగాణ్ణి పంపు' అని వ్యాసమూర్తి ఉరిమాడు.

'ఔను, పరదేశిగాడు చాకలిగా! పనికి వస్తా' డని అపాల పరదేశిగాణ్ణి పిలిచి భోజనానికి పిలవనంపింది.

భోజనశాలలో అపాల, వ్యాసమూర్తి కానుపీటా, కూర్చొనేపీటా, మిగతా యిద్దరికీ చెరో కూర్చొనేపీటా స్వయముగా పరిచింది. ఒకపెద్ద అరటాకున్నూ, రెండు చిన్న అరటాకులున్నూ వేసింది. భర్తకు వెండి చెంబూ, వెండిగిన్నా, వెండికంచం విస్తరిచుట్టూ పెట్టింది.

బింకు మాధవరావును భోజనానికి తీసుకోరావడం కృష్ణద్వైపాయ నాచార్లకు కృత్యాద్యవస్థ అయింది.

బింకు మాధవరావు, కృష్ణద్వైపాయ నాచార్లు పట్టుతోతాలు కట్టుకొనివచ్చారు. గడియారం పన్నెండు కొట్టింది. కృష్ణద్వైపాయ నాచార్లు 'మా యింట్లో గడియారానికి కూడా ఎటికెట్ సరిగా తెలుసు' అన్నాడు.

అపాల లోపలనుంచే ఆహ్వానించింది. ఇద్దరూ భోజనశాలలోకి వెళ్ళి చెక్కపీటల మీద కూచున్నారు.

'వడ్డన అయిం'దని అపాల అన్నాక వ్యాసమూర్తి పూజామందిరమునుంచి భోజనశాలలోకి వచ్చిచూచి, 'అంగడి పట్టుచావాయేమిటి? ఈ అనుపీట లేమిటి?! ఈ వెండిచెంబు లేమిటి? ఈ వెండికంచా లేమిటి? నేనేం పెళ్ళికొడుకు ననుకొన్నావా' అని అపాలతో అన్నాడు.

'పెళ్లికి వెడుతున్నాంగదా' అని బయటికి తీశాను. బయటికి తీశానుగదా అని వేశాను. మీరు వేయించుకున్నా రనుకోరు లేండి.' అన్నది అపాల.

'నేను అనుకున్నా మా బిందు మాధవ రావు అనుకోఁ' డని కృష్ణద్వైపాయనాచార్లన్నాఁడు.

వ్యాసమూర్తి కూచోని, పీట కానుకోని, బిందు మాధవరావును కన్నెత్తి చూచాఁడు 'ఈయన ఇప్పుడే సీమనుంచి దిగినట్టున్నాఁడే' అని అనుకున్నాఁడు. 'వడ్డన దబ్బున కానీ' అని గదమాయించాఁడు.

'వడ్డన అయి యెంత సేపయింది?' అని అపాల ప్రశ్నార్థకమును సరసంగా ప్రయోగించింది. ప్రత్యుత్తరముగా పరిహసించారు. అపాల నేయి వేసింది.

'కృష్ణద్వైపాయనాచార్లూ! నీ వుద్యోగమేమయింది? ఆదిన రేకాని వీరి దేవ్వారు?' అని వ్యాసమూర్తి అన్నాఁడు.

'ఇహ మావుద్యోగాలే అడగాలి? ట్యూటర్‌గా ప్రవేశిద్దామన్నా ముప్పైకన్న ఎక్కువ లేదు. ఎమ్మే యెందుకు పాసయినానురా అని అనుకుంటున్నా.'

'నిజమేనోయ్, మా అప్పర్ సెకండ్రీలు, ఆటెక్స్ట్లో, ఈటెక్స్ట్లో బాగా వున్నవి. అట్టే పట్టుకోని పైకి పాకవచ్చు.'

'ఔను, మీకు తాసిల్దారు అయిందని విన్నాను. అందుకే ఈవిందనుకుంటున్నాను.'

'ఆఁ, అంతా అసత్యం; ఎక్కడ విన్నావు?'

'ఊరంతా మోఁగి పోతూంటే.'

'నాకసలు తాసిల్‌దారు కావాలని లేదోయ్. ఉందులో అన్నీ పాతకాలే. ఇట్లాగే వుంటే ఏ ఈతిబాధా లేదు.'

'అలా అనకండి. మా బంధువుల్లో కూడా ఓ తాసిల్దారూ, ఓ డిప్టీకలెక్టరూ ఉన్నాఁ డని మేమనుకుంటాం. మాకు అయే యోగ్యత లేకపోయినా మిమ్మల్నైనా చూసి సంతోషించుకుంటూ వుంటాము.'

'మనవాళ్లలో ఈజిల్లాలో డిప్టీకలెక్టరా?'

'పైసంవత్సరం మీరే కాకపోతే చూడనూ?'

అపాల—'కామాక్షమ్మా! నీకే తాసిల్దారవుతుం దనుకున్న ట్లున్నావే!' అని అనఁగానే కామాక్షమ్మ వడ్డనకు వచ్చింది.

వ్యాసమూర్తి—'మనవాళ్లు మలపలోయ్.'

కృష్ణ—'మీమాట నిజం.'

వ్యాస—'మనవాళ్లు నౌకర్లనే తిన్నగా వుంచరోయ్. అదుపాజ్ఞలు చెయ్యరు. వాళ్లు నదురూ బెదురూ లేకుండా వుంటారు. ఇట్లా ఉపేక్షిస్తూ మనవాళ్లు పెద్ద ఉద్యోగాలకి ఉబలాట పడుతారు.'

కృష్ణ—'మీమాట నిజమేనని నే నిందాకే చెప్పానుగా?'

బిందు మాధవరావు అపాలా వ్యాస మూర్తుల ముఖాలుచూచి విశేషం ఏమీ లేక పోవుటవల్ల ఎత్తిన కళ్లు దింపాఁడు.

అపాల—'కృష్ణద్వైపాయనాచార్లూ! భోజనసందట్లో మఱచావేమో! మీమామ గారు ఈయన్ను గుఱించి అడిగారు.'

వ్యాస—'ఔనౌను, అడిగాను.'

కృష్ణ—'ఇందాఁక మీరన్న మాట చూశారూ? నూయింట్లో ఒక్క నౌకరూ పని చెయ్యఁడు.'

వ్యాస—'ఉద్యోగాన్ని పట్టి వుంటుంది లేవోయ్. ఉద్యోగాల్లో ఆఁడ ఉద్యోగాలు మగఉద్యోగాలూ ఉంటయ్.'

కృష్ణ—'ఇంకొకటి మఱచారేం?'

వ్యాస—'ఏమిటి చెపుమా?'

కృష్ణ—'నపుంసక-ఉద్యోగాలు.'

అపాల—'కామాక్షమ్మా! ఏమిటమ్మా భత్యాలు!'

వ్యాస—'టీకాలుపొడవడం అంతనపుంసక - ఉద్యోగం కాదుగాని ఆఁడ ఉద్యోగమే. అందులో మీనాయనగారికి రెండువందలు ముట్టినా ఏమీ దర్జాలేదు. నౌకర్ని ఇంటికే రావద్దంటాఁడాయె. అసలు దర్జా అనేది పౌరుషంలాగా జన్మతో పుట్టుక రావాలి లెద్దూ.'

అపాల—'ఆఁ, అల్లా అనుకున్నారో? ఆయన రమ్మండమూ అయింది, వాళ్లు రాకపోవడమూ అయిుంది.'

వ్యాసమూర్తి పకలఁబడి నవ్వాఁడు.

కృష్ణ—'వెనకాల వెలమదొర సామెతలా వుంది నూపని. మేమేదొరలం, మేమే నౌకర్లం.'

అపాల 'గారెలు పట్రావేమమ్మా!' అనఁగానే కామాక్షమ్మ 'అవేనమ్మా వడ్డించేవి. వేయించుకోటం లేందే' అని చెప్పఁగా బలవంతపెట్టి బిందు మాధవరావుగారికి రెండువేయించింది. అవి అతనివలెనే ఉదాసీనంగా విస్తట్లో ఉన్నవి.

'మీగేమో మీనౌకరనే గాని వీరిని కనుక్కోవడం లేదు. వీరేమీ పుచ్చుకోడమే లేదు. వీరివంతు కృష్ణద్వైపాయ నాచార్లకే వెయ్యి' అని అపాల అన్నది.

వ్యాస—'ఆచార్లూ వీరి దేవూరు?'

'సత్తెనపల్లి.'

'ఇంటిపేరు?'

'సురభివారు.'

'బిందుమాధవరావుగారి కేమవుతారేమిటి?'

'మనమఁడు.'

'ఏం పాసయారేమిటి?'

'నాలుగేళ్లక్రింద నాతోపాటే ఇక్కడ బి. యే. పాసయినాఁడు.'

'ఏముద్యోగం?'

'ఇప్పటి వఱకూ ఏమీ లేదు.'

'ఔనోయ్, బి. యే. పాసయి నాలుగేళ్లు నడిచినా ఉద్యోగం లేకపోతే పాపు పరీక్షలు ఎందుకు?'

'ఔనండీ, ఈ కాలములో పరీక్షలిచ్చిన వాళ్లూ, గొడ్డుమోతులూ సమానం.'

'చూశావా? ఇతను చిన్నవాడేననుకో. ముప్పైఏళ్లున్నవేమో! నాలుగేళ్లనుంచీ ఉద్యోగమే లేకపోతే ఇహ విసుకేమ సన్నమాట.'

అపాల—'మీకచ్చేరిలో కాళీలున్నాయన్నారే?'

వ్యాస—'సరిగా గుర్తుచేశావు, ఉన్నాయి. అయితే బి. యే. లు మాకింద?'

కృష్ణ—'అదేమిటండీ అలా అనకండి, నేను పనిచేయడానికి సిద్ధం.'

వ్యాస—"నీమాటకేమిలే ఇతనిమాట ఆలోచిస్తున్నాను. నాకిందే ఒకటిఖాలీఅయింది.'

'అయితే నాకింద బి. యే. పనిచెయ్యడం—'అపాల సాంతంగా మామిడిపండ్లూ, పనసతొనలూ వడ్డించింది.

కృష్ణ—'అయినా రేపు మీరు తాసిల్దారు కాబోతూవుంటే మీకింద పనిచెయ్యడం దర్జా.'

ఇట్లా మాట్లాడుకుంటూ వుండంగా వాకట్లోంచి 'నాకు ఈనాం, నాకు ఈనాం' అని వినిపించింది.

వ్యాసమూర్తి—'వెధవలు! అల్లరి! అందులో ఆఫీసు రూముదగ్గిఱ! వెధవ రామాయి ఏంచేస్తున్నాడు? నరసింహాన్ని వాళ్లని అవలికి వెళ్లగొట్టమను!' అనిఅపాలతో అన్నాడు. అపాల వాకిటిలోకి వెళ్లింది. వ్యాసమూర్తి చెవులు నిక్కపొడుచుకొని వింటున్నాడు.

పోస్టు బంట్రోతు—'అమ్మా! అయ్యగారికి అర్జంటు టెలిగ్రాం వచ్చింది. తాసిల్దారైనదట. నాకు ఈనాం వస్తుంది' అన్నాడు.

అపాల—'అది ఇల్లా పడెయ్యి.'

పోస్టు—'ఈనాం ఇస్తాందే ఇయ్యను. అయ్యగారి చేతుల్లో నేనే పెట్టాలి.'

అపాల నవ్వుకుంటూ లోపలికి వచ్చి, 'మీకు తాసిల్దారైందని అర్జంటువైరువచ్చిందట. అతిగాడే తమచేతులలో పెట్టాలనుకుంటున్నాడు.'

బిందుమాధవరావు వ్యాసమూర్తి వాలకం చూచి విచిత్రపడుతూ కూచున్నాడు.

కృష్ణద్వైపాయనాచార్లు నవ్వుతూ, 'అయితే మాయింట్లో విందు తాసిల్దారు గారూ!' అన్నాడు.

వ్యాస—'అబ్బా! నాకు భోజనానికి రావడం అలవాటులో లేదు. కచేరిగుమస్తాలకు కూడా అదే చెపుతూ వుంటా.'

అపాల—'మీకున్న జబ్బుఅదే! ఈసారయినా వెళ్లుదురూ.'

వ్యాసమూర్తి భోజనం మూడో కాలంలో పడ్డది. కృష్ణద్వైపాయనాచార్లు మందకొడిగిత్తలాగా వెనకపడ్డాడు. వ్యాసమూర్తి 'మీరు మెల్లగా భోంచెయ్యం'డని లేచి గబగబా గదిలోకి వెళ్ళి పదిరూపాయిలు బట్రోతుకిచ్చి టెల్లిగ్రాము ఆఫీసు గదిలోకి తెచ్చి కవరు చింపి, 'ఆచార్లూ, ఆయన్ను గూడా తీసుకోరా! ఇక్కడే తమలపాకులు వేసుకుందురుగాని' అని అనఁగా వారిద్దరూ లోనికి వెళ్ళి కుర్చీలమీద కూచున్నారు. బట్రోతు దస్కతుచేయించుకొని మాయమై పోయినాఁడు. 'ఆచార్లూ! ఈ అడ్రసు చదువు.' అని వ్యాసమూర్తి టెల్లిగ్రాము ఇచ్చాఁడు.

అప్పాల తమలపాకుల పళ్లెం తెచ్చి మేజాబల్లమీఁద ఉంచి 'పరదేశిగా' అని పిలిచింది. పరదేశిగాఁడు వచ్చి వ్యాసమూర్తికి విసురుతూ నిలుచున్నాఁడు. ఫ్యాక్టరీ నరసింహం వచ్చి ఎదురుగుండా నుంచున్నాఁడు. కామాక్షమ్మ మంచినీళ్ల చెంబు అక్కడ పెట్టడానికి వచ్చింది. ఇంట్లో వున్న గుమాస్తా సిబ్బందీ అక్కడ ఉంది.

అప్పుడు కృష్ణద్వైపాయనాచార్లు ఇట్లా అన్నాఁడు—'బిందుమాధవరావుకు తాసిల్దారైంది.'

ఇట్లా అని ఆ టెల్లిగ్రాము బిందుమాధవరావు చేతికి ఇచ్చాఁడు.

పొరపాటు

జంధ్యాల శివన్నశాస్త్రి గారు

నీకు సమధికమోహమ్ము నెగడఁజేయఁ - జారు శృంగార వేషభూషలను దాల్చి
బయలు దేఱితి సుపరిధవమ్ముతోడ - రాజమార్గమ్ము జనగణాక్రాంత మగుట!
నిలిచియుంటిని జనులు నిర్నిమిషు లగుచుఁ - బొగడుచుండిరి నాదు నపూర్వశోభ,
బళిర! యాత్మప్రశంస కెవ్వార లోడలు - మఱనకుందురు? లక్ష్యమ్ము మఱచి నేను
చూపుచుంటిని నావింత సోయగమ్ము - హృదయ మానందమున మున్కలెత్తుచుండె
అక్కటా! ఎంతపొరపాటు మిక్కుటంపు - దురభిమానమ్ము నన్ను సంధునిఁ బొనర్చె
నీవు నాగుంపునందునె నిలిచి నన్నుఁ - జూచుచుంటివిగాని నిన్ జూడనైతి
దీనవేషమ్ము దాల్చి యేతెంచె సంధ్య, - జారె గుంపును, నీదాన భారగరిమఁ
గరముఁ గ్రుంగిన భిక్షుకు లరుగుచుండి - రేను గన్నులు తెఱచితి నేమిలాభ
మదిర! యాడంబరమున నిన్నరయనైతి.

ఒక్కచదువున నొక్కని కక్కజమగు-ప్రౌఢి యలరారు నాతని ప్రజ్ఞ లాత్రి
చదువునం దించుకంతయు సాగకుండు-నుఱ్ఱియొక్కం డా చదువున నేర్పరిగ నుండు.

వాని కింకొక విద్య స్వాభావికముగ-నలవడకయుండు నొక్కని కిలఁ జదువుల
లోనఁ బొరన శూన్యంబగుఁ గాని చేతి - పనులలో నాతఁ డెంతయుఁ బ్రౌఢుఁడగును.

అది యసాధ్యంబు గాఁ దెంచునట్టివాఁ డొ-కండు వ్యవహారశూరుఁడై దండిమంత్రి
బలమునన్ రాజులకు రాయబారములను - దిద్దఁగలవాఁడుగా నుండుఁ దద్దయునిపు

ణత్వ మొకనికిఁ గలుగు వక్తృత్వమందు - మఱియు నొకఁడు కవితలో సమర్థుఁడగును.
పై విచిత్రమ్ము కనన నీధాత్రిమీఁద - నిట్టులే యీశ్వరకళలై యొసఁగ మసఁగు

శక్తులన్నియు నొక్కొక్క స్థలమునందు - నొక్కొక్కవిధంబుగాఁ బొల్చుచుండు నిట్టి
శక్తిసంస్కారరూపమై జన్మమాది - గా మనుష్యులలోన సూక్ష్మముగ నుండు.

అట్టి సహజశక్తికి వన్నె పెట్టి పెంపు-సేయఁ గలిగిన వ్యాసంగమే యలవడి
యున్నవో నాతఁ డద్దాన నున్నతుఁ డగు-నట్లు కానినాఁ డాతనియాత్మశక్తి

పైకి వెలువడకయె లోననే నశించు - నితరవిషయంబులందతం డెంతగఁ గృషి
సల్పియుండిన నద్దాన శక్తిమంతుఁ - డనుచుఁ జేయిమోయఁగ నేరఁ డవనిమీఁద.

సృష్టికి స్వభావ మిట్టు లుండఁ జిన్నమొదలుఁ - పెద్దదాఁక జాతిమతవివేచనంబు
లెంచక కులధర్మములఁ బాటించకుండ - తాతతండ్రులయాచారధర్మములను

దలఁపఁబోక సర్వజనసాధారణముగఁ - జదువుచదువని యన్యభాషయను పెద్ద
చాకిమూట బాలకుల భుజములమీఁద - వేసి మోసితీరవలెనం చానఁగొల్పి

సార మెఱుఁగఁగలేక సంసారములను - గుల్లలుగఁ జేసికొని ధనమెల్ల స్కూళ్ల
పాలు గావించి బాలుని ప్రౌఢి యెట్టి-విషయమునఁ బ్రసరించునో విపులశక్తి

వాని కెద్దానఁ బొల్చునో ప్రబలుఁడై య-ంతను నెద్దాని మిగులఁ బెద్దతనమందఁ
గలఁడో యంచు విచారించక సకలవిధ-ములఁగు స్వత్వంబుకంటెను బూజ్యమైన

వృత్తి నౌకరియే యని వెఱ్ఱియొకటి - మనములం బూనుకొని సర్వజనులును దమ
బాలురను బాఠశాలల పాలుసేయ - వారు నైసర్గికముగ విద్యారసికులు

గాకయుండిన నప్పుడు గ్రుడ్డిబోవు-నట్టి పర్యవసానంబు వారికి యెటులొ
పాఠశాలలకును దమపాఠములకుఁ-బాఠబోధకులకుఁగూడ నిప్పుడోవ

చిత్రచిత్రచరిత్రలఁ జెన్నుమిగిలి - వారు వర్ధింతు రేటికి సాహసముగను
చదువుకై పుట్టి శ్రద్ధతోఁ జదువునట్టి - బాలురును దమప్రతిభకు నల్లఁగాని

చదువుఁ జదువంగవలసిన శక్తిహీను-లై స్వకీయ సమస్థితి యడవిలోని
వెన్నెల యగుచునుండంగ వెఱ్ఱియెత్తి - యుపదంచుచు నాశాభంగ మేర్పడఁజేడు

చుండు రిఁకఁ గొంద ఱేవిద్యయందు నేని-దామ ననుకంజయిడని విద్యారసికు
బాలురు కుశాగ్రబుద్ధులు ప్రాణ మొక్క - సమ్ముగాఁ జదివెదు వారలేని వెఱ్ఱి

వానిచేతి తోలువలె దైవవశమైన-జయము నపజయమును గాఁ బడియున బెద్ద
లెంతయును గాసివెట్టఁ దదేకపరతా-తోడఁ జదివి చదివి శక్తి తొలఁగి దేహ

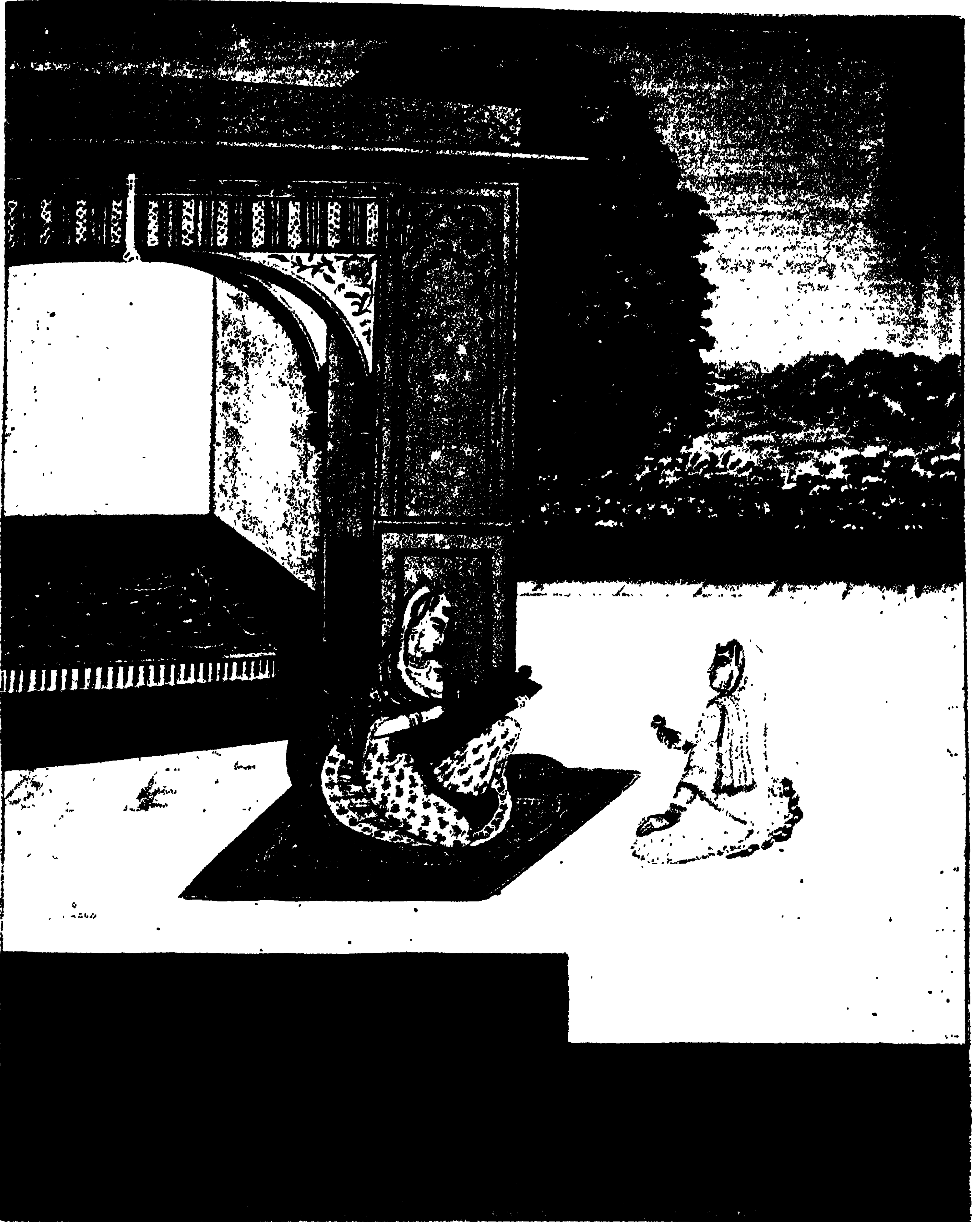
బలము బుద్ధిబలమ్మును వమ్ముగాఁగఁ-దుదకుఁ దేజోవిహీనులై ప్రోసిసిఁ బడి
పోవునట్లుగ బాఠశాలావరణము-నుండి వెలువడుచుందురు కొందఱికపర

తంత్రభావజుగుప్స స్వాతంత్ర్యవాంఛ-తోడఁగూడ మనంబునఁ దోఁచుచుండ
భావికాలవృత్తి సంబంధములకుఁ-జిత్తములలోన మిక్కిలి సిగ్గుపడుచు

బాల్యమాదిగ మటిమొకపనికి నెప్పు-డైన నలవాటుపడనివాఁ డౌటఁ జేసి
యుదరపోషణమునకుఁ గాలోచితమగు-నట్టి త్రోవ యింకొకటిలే కప్పటి కది

తప్పక శ్వపృత్తిలఁ వారు దగులు కొనుచు-రాత్మగౌరవ వాంఛల నవల నిలిపి
అదిమొదలు నోరు వెఱచి మాటాడుటకును-వలయుస్వాతంత్ర్యములు లేక వారు చదువు

పంజుమంజరీ రాగిణి

[illegible] నీనాన సుహాగ [illegible] హాగ [illegible] ఆగాన [illegible]

[illegible] వేణో నిగా [illegible] తాను పియోగజ [illegible] గత

తాహీ పిహా సుగిహీ ప్రియ ముఖ సన్మే నీకై జాన్హా [illegible] గతి

ఘోనవరసి సంజుమంజరీరాగనీ [illegible] హాం జాని గుణీజన గావత ॥

కొన్నెడుదినములలో లోకమునఁ గలప్పు-దేశముల చరిత్రములు తద్దేశవాసి
జనులస్వాతంత్ర్యములును సాక్షాత్తుగాఁ బ-ఱుచుచున్నప్పు డాత్మల నంచితముగఁ

బోడమెడియుదారసంకల్పములకు సముచి-తంబుగాఁ బెద్దలై చేయఁ దలఁచియున్న
దేశసేవ మున్నగుపను లాశయముల-యం దజీర్ణములగుచుండ నందఱకును

దారపుత్రాదిపోషణ తప్పనిసని-యగుచు నుండుటచేఁ బెఱమార్జనముల
చేత జీవించ గలశక్తి చిన్ననాఁడే-తొలఁగియుండుటచేఁ బోషకులనుఁ గొలిచి

ఘనముగా వారిపుష్పములుగాంచఁ బ్రజల-విత్తమధిపతులకు గట్టిపెట్టునట్టి
నానులెత్తఁగి జీవింపఁగివలసినట్టి-వారలె దేసు తమకున్న పేరు దమకుఁ

గలప్రతిష్ఠమర్యాద సుఖంబు పొలు-నకుఁ మాత్స్వాస్వతిప్పయి నాయకమగుచు
నిలుచుటయును దేశద్రోహములనిపెద్ద-నిష్ఠఁబూనిన జరుగక నీతిసభల

స్వార్థపరత్వతోఁ బయి పయియనేకస్తుతులను-నాస సేయుచుఁ దమజీవమాత్రలెల్ల
నిట్టులే ధర్మపథమున కెంతయేని-దూరములుగాఁగఁ బొరుగుశృంగారమున కె

పుట్టినారమన్నట్లుగాఁ బుడమికి భర-మగుచు వారలు జీవింతు రతిక్షణాన
కొంద ఱిట్టి పరీక్షలయందు దెబ్బ-దిని మరలఁ గోలుకోకనో తీరువు మదికిఁ

దోఁచ కిహపరముల కిదూరులగుచుఁ - గాలముఁ గడుపవలసి యిక్కట్టుపడుదు
రక్కటా! యిదయ్యో విద్యావివేక-శాలురాత్మలలోన నెంచంగ వలదె?

ఖండాంతర భారతీయులు

దిగవల్లి వేంకటశివరావు గారు

వలసపోయిన భారతీయుల చరిత్ర ప్రాచీన హైందవ ఔన్నత్యమును, నేటి భారతీయ దారిద్ర్యమును దెలుపు కథ. "విశాలభారత" మనదగు సుమత్ర, జావా, బోర్నియో, మలయా, త్రివిష్టప దేశములందు భారతీయుల జాతీయ జీవనము, మత సంఘ రాజకీయసంస్థలు నేటికిని గాన వచ్చుచున్నవి. చాలకాలము క్రిందటనే మనవారచ్చటికి వలసపోయియుండిరి. ఆఫ్రికా కుశద్వీపమనియు, నందు సంస్కృతధ్వనికల నామములతోడి ప్రదేశము లార్యుల వాసస్థానములనియు, నచ్చటికి సింధునదీతీరమునుండి భారతీయు లేడెనిమిదివేల సంవత్సరముల క్రిందటనే పోయి నెలకొనిరనియు, ఆర్యావర్తమున వర్ధిల్లిన నాగరకత యొక్క ప్రతిబింబమే ఆఫ్రికాలో నైలునదీ తీరమునను, మెసపొటేమియాలోను బేబిలోనులోను కనబడుచున్న దనియు పాశ్చాత్యచరిత్రకారులే సిద్ధాంతీకరించుచున్నారు. ఆఫ్రికాకు దక్షిణముననున్న మెడగాస్కర్ ద్వీపము లోనివారు మలయజాతి "హవోవా"లు. వీరిభాష, నాగరకత మనమలయులదే. అమెరికాదేశములో ఆదిమవాసులగు రెడ్ ఇండియనుజాతివారిలో మన సీతారామ కల్యాణకథ కనబడుచున్నది. అమెరికా ఐరోపా దేశములకు మనవారు వలసకేగినట్లు నిదర్శనము లున్నవని శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. అమెరికాను మొదట కనుగొనినది "కొలంబసు" కాడనియు, మన బౌద్ధసన్యాసియనియు నిటీవల మెక్సికోలో జరిగిన పరిశోధనలవలన తేలినది. గ్రీసు, రోము, పారసీక సామ్రాజ్యములు వర్ధిల్లిననాడు మన భారతీయశాస్త్రజ్ఞులు, యోగులు నచ్చటి కేగినట్లు చరిత్రలలో చదువుచున్నాము.

క్రీస్తుశకము పదునైదవశతాబ్ది పాశ్చాత్యుల యదృష్టమునకును, భారతీయుల దురదృష్టమునకును గారణమైనది. అప్పటికికూడ భారతీయ నౌకాజీవన ముండినట్లును, గుజరాతువర్తకులు ఆఫ్రికాతీరమున జాంజిబారులో జిలుగువలువల నమ్ముచుండినట్లును కెప్టెన్ లంకాస్టర్ వ్రాసియున్నాడు. భరతఖండముయొక్క సంపదను గూర్చిన కథలు పదునైదవశతాబ్దిలో పాశ్చాత్యుల నాకర్షించెను. తురుష్కరాజ్యములవారికి సుంకము లీయజాలకయు, వారితో విరోధించియు భరతఖండమునకు వచ్చుటకు సముద్రమార్గములను కనిపెట్టుటకు ప్రయత్నించిరి. వారి కష్టము ఫలించెను. వర్తకము, మతప్రచారము పేరున రేవుల నాక్రమించియు, దేశమున నెలకొనియు భరతఖండమున రాజకీయరంగమున చదరంగపు ఎత్తులు వేయదొడగిరి. భరతఖండమును కనుగొనుసందర్భమున ఇతర ద్వీపములను కనుగొని నల్లవారిని ద్రోసి రాజని వలస రాజ్యములు స్థాపించిరి. తెల్లవా రాక్రమించిన భూములు దున్నుటకు, తోటలలో పనిచేయుటకు, గనులు త్రవ్వుటకు కూలివారు కావలసియుండిరి. అందుచే అసహాయులును, అనాగరకులునగు నీగ్రోలను వంచించి బానిసలుగచేసి వారిచేత పనులు చేయించుకొనసాగిరి. ఈ ఘోరమైన బానిసతనము వృద్ధియయ్యెను. నీగ్రోల దురవస్థలు వర్ణనాతీతములు. క్రీ. శ. 1800 సంవత్సరము నాటికి ఆచిత్రవధలు, హింసలు, పాతకములు దుర్భరములు గాసాగెను. భరతఖండమున మెల్లగ సామ్రాజ్యమును సంపాదించుటవలన బ్రిటీషు వలసప్రజలు తమ ఏజంట్లు నిచ్చటికంపి అచ్చట వసతులు కల్పించి లాభము నొసగూర్తుమని నమ్మించి ఇచ్చటి కూలివారిచేత ఒడంబడికలను వ్రాయించి తీసికొని పోసాగిరి. వీరు మంచికర్షకులును, సద్గుణములు, ఓర్పుకలవారునగుటవలన నీగ్రోలకన్న నుపయోగకరముగ నుండిరి. ఈవీలు చూచుకొని బ్రిటీషువారు బానిసతనమును బాపెదమని 1833 లో బానిసతనమును నిషేధించి ఈక్రొత్తబానిసతనమును మొదలిడిరి. బ్రిటీషువలసరాజ్యములగు మారిషస్, జమెయికా, ఫీజి, ట్రినిడాడ్, బ్రిటీషుగయానా, కెన్యా, దక్షిణాఫ్రికా, కెనడా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజీలాండు మున్నగు దేశములలోని కర్షకులు, తోటయజమానులు భారతీయ

లను కూలివారిచేత ఒడంబడికలు వ్రాయించుకొని పని చేయించుకొనసాగిరి. 1837 లో మారిషస్, బ్రిటీషు గయానా, ఆస్ట్రేలియా దేశములకు మాత్రమే కూలివారు వలసపోవచ్చు నని శాసింపబడెను గాని తరువాత నేటాలు, ఫీజీ, జమెయికా, ట్రినిడాడ్ మున్నగు దేశములకు పంపవచ్చునని శాసింపబడెను.

1921 నాటికి బ్రిటీషువలసరాజ్యములందు భారతీయులు చాలమంది యుండిరి. కెన్యాలో 22,822, ఫీజీలో 45,000, ట్రినిడాడ్‌లో 1,17,000, జమెయికాలో 20,000, మారిషస్‌లో 2,60,000, బ్రిటీషుగయానాలో 1,30,000 దక్షిణాఫ్రికాలో 1,6[illegible],339, ఆస్ట్రేలియా, కెనడా, న్యూజీలాండ్ లలో 5,000 లోపుగను భారతీయులున్నారు. వీరిలో చాలమంది వలసకూలిప్రజలే. వీరుగాక వర్తకులు, ఉద్యోగులు గలరు. అమెరికాలో, రష్యాలో, జర్మనీలో, జపానులో, భారతీయ రాజకీయ నాయకులలో ప్రవాసము ననుభవించువారును, భారతీయ విద్యార్థులును, వర్తకులును గలరు. అందువలన ఖండాంతర భారతీయులు ప్రవాసము లనుభవించు భారతీయులు, భారతీయ విద్యార్థులు, వర్తకులు, వలస కూలిప్రజలు అను నాల్గుతెరగతులవారు గనవచ్చును.

పూర్వము వచ్చినారు మన దేశమునుండి రాజకీయ నిర్బంధితులను దేశాంతరముల కంపుచుండిరి. బ్రిటీషు పరిపాలనమున లాలాలజపతిరాయిగారు చాలకాలము అమెరికాలో ప్రవాస మనుభవించిరి. ఇంక అనేకులు ప్రవాస మనుభవించిరి. సుధీంద్రబోసుగారి నమెరికానుండి మన దేశమునకు మొన్నటివరకు రానివ్వలేదు. శ్యాంజీకృష్ణవర్మ, భాయిపరమానంద్, హరదయాళ్ మున్నగువారు రాజద్రోహులుగ నెంచబడి దేశాంతరముల ప్రవాసము లనుభవించిరి. విప్లవోద్యమ తత్పరులు కొందరు అమెరికాలో చేరిరి. మరికొందరు జర్మనీ, రష్యా దేశములలో చేరిరి. వీరిలో యం. యన్. రాయిగారు, ఆచారి, అబ్దుల్ రాబ్, అవనీముఖర్జీ, మహమ్మదాలీగారలు, మరికొందరును రష్యా, తురుష్కస్థానములలోని పట్టణముగు టాష్కెంట్‌లో చేరినట్లు షౌకత్ ఉస్మానీగారు "పెషావర్ టు మాస్కో" అను గ్రంథమున వ్రాసియున్నారు. వీరిలో అంతఃకలహములు కలిగినందున "మాస్కో"లో వీరికి కొంత పరపతి తగ్గినట్లుకూడ ఆయన వ్రాసిరి.

ఖండాంతర భారతీయ విద్యార్థులు అనేకులు అమెరికాలోను, ఇంగ్లాండులోను కలరు; ఇతరపాశ్చాత్య దేశములందును గలరు. వీరికి అమెరికాలో హోటళ్లలో, ఇతర హోటల్ల సౌకర్యములు లేకపోవుటయు, పరిచయస్థులెవ్వరైన చెప్పినగాని నీగ్రోలవలెనే అవమానము పొందుటయు మ. రా. శ్రీ ఆచంటపల్లి నారాయణరావు గారే చెప్పియున్నారు. ఇంగ్లాండులోకూడా మన విద్యార్థులు నల్లవారుగ నెంచబడుటయు, వీరి కవమానము కలుగుచుంటయు వినుచున్నాము. వర్ణభేదతత్త్వము మహామ్మారివలె వ్యాపించుచున్నది. జర్మనీ, రష్యా దేశములందుమాత్రము మనకు కొంత గౌరవము కలదు. ఆదేశములకు పోయివచ్చిన భారతీయనాయకు లిది గమనించియున్నారు.

భారతీయ వణిజులు వలస కూలివారితో వలస దేశములకు పోవుటయేకాక అమెరికా, కెనడా, ఆస్ట్రేలియా మున్నగు పెద్దదేశములకును పోయి వ్యాపారము చేయుచున్నారు. గాని వీరికి గౌరవము లేదు. ఆఫ్ఘనిస్థానములో హాయిబాక్ లోను, ఆఫ్ఘనిస్థానమున కుత్తరమున 'బొఖారా' ప్రజాస్వామ్యమందును హిందూముసల్మాను సిక్కువర్తకులు సుఖముగ నున్నారు. వీరికి పౌరహక్కులు, గౌరవము కలదు. ఈ సంగతి షౌకత్ ఉస్మానీగారు స్వయముగ చూచియున్నారు. దక్షిణ అమెరికాలో పెనామా ప్రజాస్వామ్యమందు కూడ 38 సింధు వర్తకు లున్నారు. కాని క్రొత్తవారు రాకుండ తెల్ల ప్రభుత్వములు ప్రయత్నించుచున్నవి.

మారిషస్, ఫీజీ, దక్షిణాఫ్రికా మున్నగు వలస దేశములందు 1911 సం. వరకును వర్థిల్లిన వలస కూలి పద్ధతి శాశ్వతబానిసపదవపు విధానమే యని నిష్పక్షపాతులగు రాజనీతిజ్ఞు లంగీకరించియున్నారు. వలసకూలి ఒడంబడికను వలసరాజ్యములవారి ఏజెంట్లు భారతీయ నిరక్షరాస్యులచేత వ్రాయించుకొందురు. వ్రాయునప్పుడు పదిలివా డామరతుకాలములో నేయజమానికడ కంపబడు

నో ఎరుగడు. నెలకు ఏడున్నర రూపాయిల కాసపడి పోవును. ఆదేశములు భూతలస్వర్గము వలె నుండునన్న మాటలు నమ్మును. అప్పటికి పోవ నంగీకరించును. పోయినపిదప దుఃఖించును. అచ్చట తోటలయజమానులు వీరిని పశువులట్లు చూతురు. వీరికి శ్రమ యధికము-తిండి తక్కువ. త్రాగుటకు మంచినీరుగాని, ఉండుటకు మంచి యిండ్లుగాని లేవు. అనారోగ్యకరములగు గూడెములందు వీరు నివసింపవలెను. వీరితోపాటు 100 కి 40 వంతున స్త్రీలనుకూడ కూలిచేయుట కచ్చటికి తీసికొనిపోవ సాగిరి. కాని కూలివారి పెండ్లిండ్లు న్యాయశాస్త్ర ప్రకారము చెల్లవనిరి. హిందువులు, మహమ్మదీయులు బహుభార్యాత్వము కలవారగుటవలన వీరి పెండ్లిండ్లు చెల్లవనిరి. ఇందువలన వ్యభిచార మధికమగుచు అచ్చటికి పోయిన భార్యాభర్తలను వేరుచేయుచుండిరి. వీరు పని విడిచి పోరాదు. గ్రామాంతరము పోరాదు. పురుషుడు జబ్బుగానున్నను, స్త్రీ ప్రసూతి సమయమునను వారిని హింసించిన యజమానులు కలరు. పాలను కొంచెముపరల కమ్మనినో, గుఱ్ఱమునకు దాణా పెట్టుట కాలస్యముచేసినచో, చిన్న తప్పిదము చేసినచో వీరిని [illegible] కొరడాలతో కొట్టుచుండిరి. వీరికి వైద్యసాహాయ్యము లేదు; విద్యయు లేదు. వలసకూలి మదుపుకాలమైన పిదప వీరు స్వేచ్ఛముగ కూలిచేసికొని జీవింపకుండగ వీరిపైన పలు పన్నులు విధించియు, వీరుచేసికొను వ్యాపారములు లైసెన్సులు లేకుండ చేయరాదని నిషేధించియు బాధించి మరల ఒడంబడిక వ్రాయునట్లు ఒత్తిడి చేయుచుండిరి. వ్రాయని వారిని దేశమునుండి పోవునట్లు చేయుటకు మునిసిపలు హక్కు లీయకయు, నీచముగ చూచియు, అవమానపరచియు, హింసింపసాగిరి. కూలివారినిగూర్చినశాసనములు అన్యాయముగ నుండెను.

తెల్లవారు కూలివారినిమాత్రమేకాక ఇతర భారతీయవర్తకులను,ఉద్యోగులనుకూడఅవమానపరచి బాధింప సాగిరి. నల్లవారని ఏవగించుకొనిరి. మర్యాదగా జీవించు ధనికులనుసైతము కూలివాడని నిందార్థకముగ ననసాగిరి. ఏభారతీయుడైనను తెల్లవారితోసమానముగ రైళ్లలో, ట్రాముబండ్లలో, గుఱ్ఱపుబండ్లలో ప్రయాణము చేయ రాదు; కాలిదారులలో నడువరాదు. హోటళ్లలో భారతీయుల కిడము లేదు. వీరికి విద్యాసౌకర్యములు గాని, వైద్యసౌకర్యములుగాని లేవు. మునిసిపలుహక్కులుకూడ లేవు. భారతీయు లెల్లరు రిజిష్టరుచేయించుకోవలెననియు, గురుతుపత్రము లుంచుకోవలెననియు, తలపన్ను నిచ్చుకో వలయుననియు శాసించిరి. హిందూమహమ్మదీయజనులు చేసికొనువివాహములు చెల్లవనిరి. అచ్చటివారు తమ భార్యలను బిడ్డలను భరతఖండమునుండి తెచ్చుకొనుటకు వీలులేదనిరి. న్యాయస్థానములందుకూడ భారతీయులకు న్యాయము జరుగకయుండెను. దక్షిణాఫ్రికా చరిత్ర మీకు తెలిసినదే! దక్షిణాఫ్రికాలో గాంధిమహాత్ముడు ప్రారంభించిన సత్యాగ్రహ మహోద్యమమువలన స్మట్సుమంత్రి గారు కొంత రాజీకివచ్చిరి. కాని, మరల వాగ్దాన భంగము గావించిరి. ఈదుస్థితులను సి. యఫ్. ఆండ్రూసు గారు [illegible]ముగ [illegible]చిరి. దక్షిణాఫ్రికాలోను, ఫిజీ లోను, [illegible] నున్నట్లు వ్రాసిరి. [illegible]లోను,మారిషస్ లోను, ఇతర వలసరాజ్యములందును భారతీయుల బాధ లను పలువురు వర్ణించియున్నారు. పై యన్యాయములు గాక ఇంక ననేకములుగూడ కలవు. తెల్లవారు పాలించెడి రాజ్యములందు నల్లవారి కిడము లేదనిరి. మారిషస్లో మనవారిని నీగ్రోలకన్న నధములుగ చూచుచున్నారు. భారతీయులు చాలమంది కూలీలుగ వచ్చిరి గాన భారతీయ జాతియే కూలీ జాతి యనిరి. చిన్న వలసరాజ్యములకన్న సంపూర్ణ స్వపరిపాలనముగల కెనడా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజీలాండ్ లలో నే కొంత నయము. అక్కడ న్యాయస్థానములందైనను కొంత సద్భావము కనబడుచున్నది. భారతీయులు తమభార్యాబిడ్డలను మాత్రము తెచ్చుకోరాదు. వీరును తమదేశమున నల్లవారి కిడములేదని ఉన్న భారతీయులను వెడలగొట్టుటకును, క్రొత్తవారిని రాకుండ చేయుటకును ప్రయత్నించుచున్నారు. వర్ణభేదతత్త్వము విజృంభించినది. చదువుకొన్నవారే గాని రాకూడదని శాసించిరి.

సామ్రాజ్యసభలలో బ్రిటిషుసామ్రాజ్యము స్వతంత్రరాజ్యముల సమ్మేళనమని రాజనీతిజ్ఞులు ప్రగల్భములు పలికిరి. భరతఖండమునుండిగూడ ప్రభుత్వ ప్రతినిధులు

సభలకేగిరి. 1918 లో బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునగల భాగములెల్ల తమతమ ప్రజల పునోవృద్ధికొఱకు వలసను గూర్చి నిషేధము నున్నను నియమములు చేసికొనవచ్చు ననియు, విద్యకొరకు, వర్తకముకొరకు, చూచుటకును ఒక దేశమునుండి యింకొక దేశమునకు స్వేచ్ఛగ పోవచ్చుననియు, ఇదివరకు ఇతర దేశములలో కాపురమున్నవారు తమ భార్యలను, బిడ్డలను వారు తమవారే యని రుజువుపరచుకొని తెచ్చుకొనవచ్చుననియు తీర్మానింపబడినది. ఇప్పుడు తీయని పలుకుల నాడిన యింగ్లీషులే తమతమ దేశములకు పోయి భారతీయులను దేశమునుండి వెడలగొట్టు ప్రయత్నములో నుండి గూడెములందుండునట్లును, కిరి స్వాతంత్ర్యము లెవ్వియు లేకుండునట్లును చేసి దేశమునుండి వెడలగొట్టసాగిరి. దక్షిణాఫ్రికాలో వర్ణ ద్వేష చట్టములను చేసిరి. పైనచెప్పబడిన బాధలు పోలేదు. దక్షిణాఫ్రికాలో ఎన్నికలకు మరల రాజకీయముగాని దక్షిణాఫ్రికా న్యాయముగాని వారికి లేదు. పౌరహక్కులుగాని, విద్యా కార్యములుగాని మనకు లేవు. మనము మంచినల్ల భూములు సంపాదింపరాదు. ఆరోగ్యవంతములగు ప్రదేశములు తెల్లవారికి ప్రత్యేకింపబడుచున్నవి. పాశ్చాత్య సివిలు పద్ధతికి వలసిన కట్టుబాట్లను దక్షిణాఫ్రికావారు చేసెదరంగురట. మనకును గూడ నాగరకత కల్పించి కొంతసౌకర్యముల నిచ్చెదరట. వారు నిర్ణయించిన ప్రకారము మండలములోనివారు భరతఖండమునకుగాని, ఇతర దేశములకుగాని పోవచ్చునట. పోవుటకు వారే కొంత సాహాయ్యము చేయుదురట. ఏమి ఔదార్యము! అప్పుడే నయముననో, భయముననో చాలమందిని వెడలగొట్టుచున్నారు. వారి నిజాభిప్రాయము తెల్లవారి దేశములందు నల్లవారి జాడయము లేకుండ చేయవలెననియే;

దక్షిణాఫ్రికాలోవలెనే తూర్పు ఆఫ్రికాలోను భారతీయులు బాధలొందుచున్నారు. అచ్చటి భారతీయుల నాదిమవాసులకన్న నీచముగ జూచుచున్నారు. దక్షిణాఫ్రికాను, తూర్పు ఆఫ్రికాను బాగుచేసినవారు భారతీయులే యైనను వీరిని తెల్లవారు లేవగించుకొనుచున్నారు. తూర్పుఆఫ్రికా గవర్నరుగారును వర్ణభేదమును పురస్కరించుకొని శాసనములు చేసిరి. అచ్చటి చిత్రహింసలు వర్ణనాతీతములు. తూర్పుఆఫ్రికాలోని భాగములనెల్ల తెల్లవారి రాజ్యసమ్మేళనముగ చేయుప్రయత్నమున ప్రభుత్వమువారున్నారు.

1927 సంవత్సరము డిసెంబరులో నైరోబీలో భారతీయజాతీయమహాసభవారచ్చటి కష్టములను వెల్లడించియున్నారు. భారతీయుల కన్నీటిని తుడుచుటకు బ్రిటిషువారు మనదేశీయులను కొందరిని ఉద్యోగరీత్యా నియమించి ఖండాంతరములందు ప్రత్యేకిగాని ఉపకారము చేయలేదు. శాస్త్రిగారును, రంగాచార్యులుగారును ఇంకను ఆశతో నున్నారుగాని సామ్రాజ్యసభలకేగిన సప్రూగారుమాత్రము ఆశాభంగము నొందిరి. వీరినంటి మితవాదకే ఆశాభంగము కల్గిన పరిస్థితు లెట్లుండునో యూహింపుడు.

నానాజాతులసభ (League of Nations)లో భరతఖండమునకు ప్రాతినిధ్య మిచ్చిరిగాని ఈ సభవారే యుద్ధానంతరము జర్మనీవారి వలసరాజ్యములను బ్రిటిషువలసరాజ్యముల పక్షము (Mandate) క్రిందనుంచి పరిపాలింపుమనిరి. ఈరాజ్యములందు సైతము భారతీయుల కాపురము లేదు. భారతీయులకు స్వరాజ్యము చేకూరిన గాని ఖండాంతరములందు గౌరవము కలుగదు.

సింగపుంబువారమును దాఁటి చిటికలోన - రెండుగాఁ గుడి కెడమ కాదండు చీలె;
ఒక్కదానికి రఘునాథుఁ డొడయఁ డయ్యె - రెండవదళంబు చంద్రభానుండు నడిపె.

ప్రాణములమీఁది ప్రేమకు స్వస్తి చెప్పి - ప్రళయకాలరుద్రాకృతిం బాటిసేసి
బారుటీఁటులు పట్టి నెవ్వాడిని దూఁకు - నామగలధాక కరుల మోహారము విచ్చె.

కలఁగి కలగుండుగొనియుఁ జీకాకుపడియు - వెనుక వెనుకకు నొదిగెడు విమతభటుల
గుదులు గుదులుగ నీఁటెల గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి - కసిమసంగిరి మనవారు గండుమిగిలి.

నఱికి వైచిన చెఱకువనంబుకరణిఁ - గోయఁబడినట్టి వరిచేనుచాయ డించె
యవనసైన్యంబు 'హరహరా'యనుచుఁ జొచ్చి - చంద్రభానుఁడున్ భట్టివంశమణి తాఁక.

ఆ తెఱపి చూచి దుర్గదాసాఖ్యుఁ బొంగి - జక్కిమిన్నలపైని మమ్మొక్కఁ బంచి
తక్కుగల రావుతులతోడ దౌడుతీసె - భవనమును వీడి యీశుపై భార ముంచి.

పాయ యిచ్చిన మొగలాయిబలమునడుమ - నస్రసిక్తమై చితచితలాడుబాట
నిరుమెయిని రేఁగుచుండ భీకరతఁ బోరు - బాణవేగంబున గుఱాలఁ బఱపినాము.

కాండ్రు కాండ్రనువ్యాఘ్రముఖంబువంటి - పొలికలను దాఁటినా మనుమోద మెట్లు
కీల లుమిసెడు పలుజజాయిలవాత - దిట్ట లందఱు విడిచి యేమెంచుమాకు?

తడవు వినవయ్యె ఢాంఢమీఢాధ్వాన మొకఁడె - తక్కుసందడి యెల్లను దఱిగె నోలి
సంగరవిధంబు జవనికచాటు దయ్యె - డిల్లిపురి వెన్కఁబడఁజేసి మళ్లిమాకు.

దూరనికటంబులు నికటదూరములుగ - జంగమములట్లు పరుగిడ స్థావరములు
స్థూలసూక్ష్మముల్ రెండు విజ్ఞోదుపడఁగ - సాగె నశ్వాళి మానసజవముతోడ.

పెడతలకు వచ్చె నడినెత్తి విడిచి ప్రొద్దు - విడిచి తరుమూలములు నీడ లెడగఁ బ్రాఁకె
జనపదంబులు నిర్జనస్థలులు కడచి - వచ్చుచుంటిమి మనభూమివైపు మేము.

అత్తఱిఁ బిఱిఁదినేల గొంతెత్తి యఱచె - శత్రువులు శత్రువు లటంచు సంభ్రమమున;
ఆపలుకు వింటి గుండె నీరయ్యె నాకుఁ - బురుషవేష మూనినను మైమరువు తోడిన.

నాదు ప్రాణములకొఱకుఁ గాదు తనయ! యట్లు భయవిహ్వలత్వ మే నందుటెల్లఁ
జిన్నవవతులకై వడిఁ జిలిని జొరక - యుండినయు నీకొఱకుఁ గాదె యుండినాను?

పెద్దసుడిగాలిలోఁ బలె విన్నుముట్టి - ధూళిపటలంబు కనిపించె దూరమందు;
గునపములు వేయిటను నేల గ్రొచ్చినట్లు - చప్పుడే తేరసాగె నాచక్కినుండి.

అంతకంతకు నెడమును నాహరించి - కలిసికొనఁ జూచునాపరాగమునఁ దోఁచె
జంద్రకేతన మాకాశసరణి నెగురఁ - దొరగఁ బఱతెంచు మొగలాయి దొరలపిండు.

సొరిది రణచోరుఁ డాదియౌ పఠాణిదమగలు - గిఱ్ఱున మరల్చి తమజిరా గుఱ్ఱములను
గలహమునకు సన్నద్ధులై నిలువఁబడిరి - అహితసాదిసమూహంబు నడ్డగింప.

ఆచమూనాథుకడ సెల వంద మంత్రి - క్రమ్మఱెను మమ్ముఁ గొని నిమేషమ్ము నిలక;
అరులు తెలుముదో వెనుకదం డడ్డునట్లు - ప్రథమమునఁ జేసికొనిరొ నిర్ణయము వారు.

ధర్మచోదితు లైన యాధైర్యగిరులు - ననయశాసన ప్రవిధేయు లైనయరులుఁ
దారసిల్లినకొలఁదిని దూరమైతి - మాద్యతపలాయనారంభు లైన మేము.

పశ్చిమోత్తరహిమ శైలవాటియందు - వింధ్యగిరిసమీప క్షేత్రవితతియందుఁ
ద్వజ్జనకు కీర్తిసంట కాధారు లైన - పోటరుల వీడి రాలేకపోయె మనసు.

అట్లు మానససాహసోత్సాహమ్ముతోడ - నెంతలెక్క- నిచ్చితినో గాని నెఱుఁగఁజాల
స్మృతిగలిగి చూచునరి కజమీరుకోట - రేకయాయి చుక్కయయి యడంగె నాకసమున.

ఆది వేర్పాటులేక మహాద్రిపోలె - ప్రమోలఁ బోడసూపె మనయోధపురపుఁగోట
కనుల కప్పుడు విడిచినకల్వ లగుచు - రాను రా సుంత బురుజు లేర్పడఁ దొడంగె.

ఆహరుస మంత యాతణంబందె యజిత! ఆనలిక్షణంబు సాంద్రభయావిలంబ
మరల ధారుణీతలనభోంతరమునందు - ధూళివిసర నేపథ్యంబు వ్రేలుకతన.

కడఁది శోకాంధతమసంబు గ్రమ్ముకొన్న - యుల్లమునఁ బాఱె మెఱుపట్లు లోకభయాశ
పగతుఱను దోలి జయలక్ష్మిపాణి పట్టు - వచ్చుచున్నారొ మనవీరవరులె యనుచు.

వెట్టిగేకాని యెంతటివీరు లైన - సూర్యు రేకదా యసంఖ్యుల నోర్వఁగలరె
అవరెదరెకాని మందరాహార్యమట్లు - కొంతవడి వైరిసేన సంక్షోభ మొంద.

మందలను గ్రమ్మి యంగద డింద కునికిఁ - బసికొనిన క్రూరమృగము పగిది నంత
మగఁడ వెన్నాడఁదొడఁగె రిమలకదొరలు - సురఁగులను గ్రక్కు తురగాలఁ దఱుముకొనుచు.

అపుడమాత్యుండు నన్నుఁ జూచి యనియె నిట్లు - 'అమ్మ! మావంతు వచ్చెను దప్పకొనఁగ;
పాఱిపోవలె మీరు కుమారుతోడ - నిముసమేనియు నిచ్చోట నిల్వకుండ.

అదిగొ నాకనంబడుచున్న యద్రిమీఁదఁ - గ్రాలు నదె జగన్నాథుని యాలయంబు;
ఎట్టిచిక్కును మీకు రానీక వీర-బంగరుతుకులై మిమ్ము మనుగిముత్తురు.'

అనుచు నేఁబదమందితో నాఁగి తాను - దక్కినేఁబదుగుర మావెంటఁ దరలఁబనుచు
నాపడిప్పుఁ గాంచి దుఃఖంబు నాఁపలేక - యేలుఁగు రాలుపడంగ నే నిట్టు లంటి.

'స్వామి! యింక నెందఱు నిట్లు బలియొసంగి - పాపపుశరీర మేను గాపాడుకొందు?
చాలు నీచిత్రవధ వేయుజన్మములకు - వెళ్లఁ డెసకుఁడు మీరు వీడి వెళ్ల నేర.

ఎదురుకొందము శత్రుల నెల్లరమును; - చీలి చను టంతమాత్రంబుఁ బోల దపుడు;
సమరమున నంద యొకమాటె చత్తు; మిద్ది - రాజకాంతల కున్నమర్యాద చొప్పె.'

అని వచింపనే, 'నౌర! యిట్లాడనగునె - సకలమార్వారురాజ్యానుశాసకుండు
ప్రబలమొగలాయి గర్వవిధ్వంసకుండు - నగుకుమారుని మీ రొడియందుఁ దాల్చి.

నేవ్యులరు మీరు మేము మీ సేవకులము - నెఱపుచున్నాము మావిధి నెగులువిడుఁడు
రక్తమునఁ దేలకుండ గాత్రములు మావి-గాయమును మీ మెయినిజూడఁగలమె మేము?

ఇంతకును యోధపురరాణి కేల చెప్ప? ఆలసించిన సర్వంబు వ్యర్థమగును;
సుతునిహిత మెంచి దేశంబు హితము నెంచి - యాచరింపుఁ డనియె నామహాత్ముఁ డజిత!

అంత నేమియు నేను మాటాడలేక - దైవనిర్ణయ మెట్టులుఁ దప్పదనుచు
కన్నులను బ్రక్కలదిమి వార్వమ్ముఁ గొల్పి - సత్వరమ వారి వీడ్కొని సాగినాను.

గండశిలలచే నిండినకటికినేల - హయఖురమ్ములు మ్రోఁగించినప్పుడెల్లఁ
దరిసి రగులంచుఁ గిడు నుల్కి తిరిగి చూచు - చరుగుదెంచితి గుడిని లక్ష్యముగ నుంచి.

గమనవేగంబునఁ దురంగకాయమందుఁ - గాఁరితపెల్లున మదీయగాత్రమందు
జాలువారెడు ప్రస్వేదజలము నార్చె - నస్వ ఖేదుఁడైన మలయమానిలార్భకుండు.

అసుగసు రటించు సహ్యాద్రిదయాగ్రశీతలము - మేము చేరుసరికి నబ్జకాముకుండు
పశ్చిమనగేంద్రమూర్ధంబుఁ బాసి చనియె - నంబరముఁ జిత్రవర్ణాంకితంబుఁ జేసి.

నింగితెరమీఁదఁ దులకించురంగు లన్ని - క్రమముగా మాసిపోయెను గాంచుచుండ;
సహజ నైల్యాంధకారంబె సాంద్రమగుచు - మిట్టుపల్లంబు లొకటిగా మెండుకొనియె.

నాదుజీవచరిత్రలో నాఁటిపుటయె - తిరుగనేయుచుఁ గూర్చుంటి దీర్ఘచింతఁ
బ్రెడ్డు తెరచాఁప చుక్కాని లేనినావ - నబ్ధి దాఁటంగ వలసినయతనిమాడ్కి.

ఏనిముస మెట్టిదో యని యేమఱిలక - చీమ చిటుకన్నయలికిడేఁ జెదరనీక
పట్టుకొను చున్న చెవిలోనఁ బడియెఁ దిరుగఁ - గదము నడచెడు గుఱ్ఱాలకాలిసద్దు.

వెంబడిని వినంబడెఁ గర్ణపేయముగను - బహుళశంఖస్వనంబులు గుహాలు సెలఁగ;
అవ్వి విజయసూచకములే యైన మాకు - శత్రుకల్పితంబు లనిసంశయము పొడమె.

తోన మనవారు కవచాలు తొడిగి మగుడ - నిలఁబడిరి బారుదీరి కోవెలకు నవల;
వారు చాఁచిన నిడువాఁడి బల్లెకోల - లేదు పెరిఁగినచందాన నెసఁగె నజిత!

తమ్ము మార్కొనఁ జేయుకోల్తలను జూచి - పక్కుమని రొక్కపెట్ట నావచ్చువారు;
'అరులు పఱచిరి హితులమే యాఁగుఁడంచు - గుఱ్ఱములనుండి దిగిరి గోద్దురు కుమార!

తొలుత దిగినాతఁడె యమాత్యదుర్గదాసు - కల్లెముల నూని యట్లు దగ్గఱకు వచ్చు
జేతలను గన్నులార వీక్షించినపుడు .. మేము పొందినయానంద మేమి చెప్ప?

ఇట్టులం బగుతమి వారిచుట్టు మూఁగి-గాఢముగఁ గౌఁగిలించిన కారణమునఁ
గట్టు టుడిగి గంటుల వెంటఁ గాఱు నెత్తు - రించుకించుక యెల్లరియెదల నంటె.

తుత్తునియ లయి వ్రేలాడుక త్తళాలు-కత్తళాల నెత్తురు చిమ్ము గాయములును
పిడులు మాత్రంబె మిగిలిన యడిదములును-అడుగులూడిన దిస్సయీఁటెలును జూచి,

స్వల్పతర మైనహత శేషసంఖ్యఁ జూచి - ప్రక్కలను రక్త మోడువాగ్వములఁ జూచి
సులభముగ జయం బబ్బమి తెలియుచుండఁ-బగఁబూఁదోలినక్రమ మేల వారి నడుగ?

ప్రెగడ యానాఁడు చూపినవిక్రమంబు - సమరపాండిత్యమును భుజాచండిమంబు
సన్నుతింపఁగ వేనోళ్లఁ జాల వనుచుఁ-జెప్పుదురు వారు నేఁడు సచ్చరువుగోఁప.

'ఎవరి వీపట్టెలని నన్నుఁ బృచ్ఛచేసి-తెవరివో తెల్లమయ్యెనే యిప్పుడు తండ్రి!
'నేల్చులా తెల్చు'మంటివి వీరిఁ జూపి-నగులెనైనను మనపాలిసురలె సేగు.

క్రూరుఁ డారంగజీబుని కుటిలవృత్తి - నసువులను నొడ్డి వీరస్వ డడ్డకున్న
మనమతము మన రాజ్యమ్ము మనముకూడ-నేమి యయియుందుమో దైవమే యెఱుంగు.

పూతరహతూసు వంశంపు మొలక వీవు - ననయుచుండ నేతుగక జనానలోనో
స్వర్గమున నున్న మీతండ్రినరస నిల్చి - యశ్రువులు నించుచుండు నే ననుదినంబు.

వీరికతమునఁ జుమ్మి మా రాష్ట్రులకిమ్మ-బీబి కాకుండ నున్న దీవేళవఱకు;
బలవదహితలక్ష్మీతో మయ్యుఁ బ్రభలు గురియు-సీసకూఁకటి మకుటంబు నేఁడు కుట్ర!

ఆత్మ దేశంబుకొఱకు నే త్యాగమూర్తు-లసువసంబుల సర్పింతు రలఘుబుద్ధి
వారి మనసారఁ గొల్వని వ్యర్థజీవి - పుట్టినను గిట్టిన నొకండె పుడమిమీఁద.

పల్లవచరిత్రమునందు కొన్ని సంశయములు

డాక్టరు యన్. వెంకటరమణయ్యగారు, యం. ఏ., పి హెచ్. డీ.

వేంగీదేశము పల్లవసామ్రాజ్యములోనిదనియు, పల్లవులు ప్రథమమున వేంగినుండియే దక్షిణదేశమును సాధించిరనియు కొందఱు పరిశోధకు లభిప్రాయ పడుచున్నారు. వీరభద్రరావుగారు, "శివస్కందవర్మగాక మఱికొందఱు పల్లవరాజుల పేరులు శాసనములందు గానవచ్చుచున్నవి"1 అని చెప్పుచు వేంగిదేశమునందు రాజ్యము చేసిన జయవర్మ, విజయదేవవర్మలను పేర్కొని యున్నారు. మఱియు, "సాలంకాయన గోత్రు లయిన పల్లవరాజులలో నొకరు నూతనముగా ననుకూల మగు నగరము నొకదాని నిర్మించి వేంగియనగా పులియని యర్థ మగుటచేతను, శత్రువులకు బెబ్బులివలె సమీపింప సాధ్యము కానిదని సూచించుచుండుటచేతను వేంగీపుర మని పేరు పెట్టి యుండును.... ఈవేగిదేశము పల్లవులకాలమునను, చాళుక్యుల కాలమునను దక్షిణమున కాంచీపురము వఱకును, నుత్తరమున మహానదివఱకును వ్యాపించినది."2

ఇందువల్ల మూడువిషయములు తెలియుచున్నవి: (౧) పల్లవులు వేంగిదేశముపై రాజ్యము జేసిరి. (౨) సాలంకాయనులు పల్లవులు. వంశము పల్లవవంశము. గోత్రము సాలంకాయన గోత్రము. (3) పల్లవులకాలమున వేంగిదేశము కంచినుండి మహానదివఱకును వ్యాపించి యుండెను. ఈమూడు అభిప్రాయములను చరిత్రకారు లంగీకరింప దగినవి కావు. ఏలన అవి ఆధారరహితములు. వీనియందొక్కొక్క దానిని ఈ క్రింద సూక్ష్మముగ జర్చించి వానియందలి నిజమును వెల్లడించుచున్నాను.

(౧) పల్లవులు వేంగిదేశము నేలిరా? యను ప్రశ్నకు లేదనియే సమాధానము చెప్పవలయును. ఈవిషయము పల్లవశాసనములను పరిశోధించుటచే తేలగలదు. వేంగిదేశము క్రీ. శ. ౬౧౭ సంవత్సరమున రెండవ పులకేశిచే జయింపఁబడి తదనంతరము చాళుక్యుల యధీనముననుండి యుండుటచేత క్రీ. శ. ౬౧౭ నకు పిమ్మటి పల్లవ శాసనములను మనము శోధింపఁబనిలేదు. తత్పూర్వపు పల్లవ శాసనములు అవి వ్రాయఁబడియుండు భాషచే రెండు తరగతులకు జేరియున్నవి: ప్రాకృత సంస్కృత శాసనములు. వీని నెంతసూక్ష్మదృష్టితో వెదకి చూచినను పల్లవ రాజ్యముయొక్క ఉత్తరపు సరిహద్దు కృష్ణను దాటినట్లగపడదు. అయితే పల్లవరాజ్యము వేంగిదేశముపై వ్యాపించి యుండవచ్చు నని శంకించుటకు కొంత యాధారము కలదు. క్రీ. శ. ౫ వ శతాబ్దాంతమున నెల్లూరు గుంటూరు మండలములపై రాజ్యము సేయుచున్న (యు. మ. విష్ణుగోపుని కుమారుఁడు) సింహవర్మ వెంగోరాష్ట్రముపై ప్రభుత్వము సేయుచుండినట్లగపడుచున్నది. ఇతని మంగదూరుశాసనమున తాను సదరు గ్రామమును బ్రాహ్మణులకు దానము చేసినట్లు చెప్పుకొని యున్నాఁడు.

["పల్లవానాంస్వమ్మీ మహారాజ (జః) శ్రీ సింహవమ్మా వేఙ్గోరాష్ట్రే మాఙ్గడూ(దూ) గ్రామే గ్రామేయకాన్స వ్వాధ్యక్షే పల్లభ శాసనసఞ్చారిణశ్చాజ్ఞాపయతి."3]

పైజెప్పబడిన వేఙ్గోరాష్ట్రము వేంగిరాష్ట్రమా లేక వేరొకదేశమా? పల్లవవేంగిరాష్ట్రములకు కృష్ణయే హద్దగుటచేత, వెంగి రాజ్యమును పల్లవులీకాలమున జయించియుందురేమో యను సందేహము కలుగుచున్నది.

1. ఆం. క. సం. పూర్వ యు. పుట 218.
2. Ibid, p. 222.
3. ఇం. ఆం. v, పు. 155.

ఈకాలమున పల్లవులు మిక్కిలి యున్నతపదవియందుండిరి. కంచిరాజగు రెండవ సింహవర్మ—మంగడూరు శాసనపు దాతయగు సింహవర్మయొక్క పెద్దతండ్రి—కృష్ణాకావేరులకును, తూర్పు పశ్చిమ సముద్రములకును మధ్యదేశముల నేలెను. అతనికి గంగరాజులు భృత్యులు. కదంబుల నాతడనేక సమరములయందు జిదుగగొట్టి పాదాక్రాంతులను జేసికొనెను. ఈరాజునకు గుడిచేయివంటి వాడాతని తమ్ముడు యువమహారాజు విష్ణుగోపవర్మ. ఈ విష్ణుగోపుని కుమారుడే మంగడూరు శాసనపుదాతయగు సింహవర్మ. కావున, పల్లవులీకాలమున కృష్ణను దాటి వేంగిని స్వాధీనముచేసికొనియుండినను నుండవచ్చును.

ఇందు కొకయాక్షేపణకలదు. వేఙ్గోరాష్ట్రము వేంగీరాష్ట్రము కాదు అన్యము. అని నామిత్రులు సోమశేఖరశర్మగారు చెప్పుచున్నారు. అట్లనుటకు కారణములు రెండు. మొదటిది: ఒక మంగడూరు శాసనమునందుదప్ప పల్లవులకు వేంగిదేశముతో నేలాటి సంబంధమున్నట్లుశాసనమునను గాన్పింపదు. కావున పల్లవులు వేంగి నేలిరని స్పష్టముగా చెప్పుటకు ఈ యాధారము చాలదు. ఇది యందఱిచే నంగీకరింపదగినదే. రెండవది: ప్రాచీన శాసనములనుబట్టి చూడగా కృష్ణకావలియొడ్డున నున్న దేశవిభాగములకు "విషయములని" పేర్లుండెనే కాని "రాష్ట్రము"లని పేర్లున్నట్లగపడవు. పల్లవ రాజ్య విభాగములకు రాష్ట్రములను పేర్లుండెననుట యందఱెఱిగినదే.—సాతాహానిరాట్టము, కమ్మరాష్ట్రము, ముండకరాష్ట్రము ఇత్యాదులు. కావున వఙ్గోరాష్ట్రమనునది కృష్ణకు దక్షిణమున నెచ్చటనో యుండిన పల్లవ రాజ్యభాగమున నొకదానికి పేరేగాని, కృష్ణాగోదావరుల మధ్యనున్న సుప్రసిద్ధమగు వేంగిదేశమున కన్వయింపదు.

ప్రథమమున శర్మగారివాదము చాల సమంజసముగ నుండినట్లగపడుటచే దాని నంగీకరించితిని. అయినను శాసనములను మరల చదువగా నాపూర్వపు సందేహము తిరుగ పొడకట్టినది. వేంగి వేఙ్గోశబ్దములకు విశేషముగు పోలిక గలదు. రెండవ సింహవర్మకాలమున పల్లవులు వేంగిరాజ్యమును జయించియుందురను నూహయు కేవలమచింత్యముగాదు. ఇక 'రాష్ట్ర'శబ్దముకృష్ణకావలియొడ్డుననున్న దేశభాగములకు జెల్లదనుమాట నించుక విచారింతము. సాలంకాయన విష్ణుకుండి, చళుక్యవంశజులగు రాజుల శాసనములు దేశ విభాగములను జెప్పునప్పుడు "రాష్ట్ర" శబ్దమును దలపెట్టక "విషయ" శబ్దమునే ప్రయోగించియున్నను పల్లవులు తాము జయించిన దేశమును రాష్ట్రమని పేర్కొనుటయందు వింత యేమియును గాన్పించదు. తమ రాజ్యములోని యితర భాగముల కన్నిటికిని రాష్ట్రములని పేర్లుండ, క్రొత్తగా జయించిన వేంగి దేశమునకు వేఙ్గోరాష్ట్రమని పేరిడుట సహజమే. ఒకరాజు పరరాష్ట్రమును జయించినప్పుడు, సాధ్యమైనంతవఱకును, స్వరాష్ట్రములందలి యాచార వ్యవహారములను జయించిన రాజ్యములో వాడుకలోనికి దెచ్చుటయసంభవమగు విషయము గాదు. ఇందుకొక యుదాహరణమును జూపెదను. చోళరాజ్యవిభాగములకు 'నాడు' లని పేరు. అయినప్పటికిన్ని, బాదామి చళుక్యరాజగు మొదటి విక్రమాదిత్యుడు చోళరాజ్యమును జయించి యచ్చట కొన్ని దానములనిచ్చియున్నాడు. గద్వాలు తామ్రపట్టిక[1]యందు "చోళికావిషయంప్రవిశ్య" యని చెప్పియున్నాడు. అరవదేశమున రాజ్యభాగములకు రాష్ట్ర విషయశబ్దములు అరవరాజులచే ప్రయోగింపబడియుండలేదు. అంతమాత్రముననే విక్రమాదిత్యుడు జయించినది కావేరీతీరమందలి చోళదేశముగాదు, మఱియొక చోళదేశమని చెప్పుటకు వీలగునా? విక్రమాదిత్యుడు చోళరాజ్యమును జయించినప్పుడు దానిని దేశాచారప్రకారము "నా"డని పిలువక స్వదేశాచారప్రకారము "విషయ"మని పిలిచెను. ఇట్లే పల్లవరాజులు చేసియుండినను నుండవచ్చును. కావున సింహవర్మ కాలమున వేంగి పల్లవులకు లోబడియుండెననుటకు నవకాశము లేకపోలేదు. అయినను వేంగి తరువాత అల్పకాలముననే తిరిగి పారతంత్ర్యవిముక్తిని బడసిన ట్లున్నది. పల్లవసామ్రాజ్యపు టుత్తరపుటెల్ల యెప్పుడో యొకప్పు డల్పకాలమువఱకు కృష్ణ నొకవేళ దాటియుండినను, చిర

1. ఎపి. ఇండి. x, పు. 100.

కాల మట్లుండెనని చెప్పుటకుగాని, వేంగి పల్లవసామ్రాజ్యములోని యంతర్భాగమని చెప్పుటకుగాని బొత్తుగ నాధారములు లేవు.

(౨) పల్లవ వంశపు రాజులలో సాలంకాయన గోత్రజులు కొందఱు కలరా? పల్లవుల శాసనములం దన్నిటియందును "భారదాయసగోత్రో పలవానాం,"[1] "భారద్వాజసగోత్రస్య...పల్లవానాం ధర్మమహారాజస్య"[2] అని చెప్పబడియున్నది. శాలంకాయనుల శాసనముల బరిశోధించిన "శాలంకాయనో మహారాజ"[3] యని కానవచ్చుచున్నది. భారద్వాజుడు కానిపల్లవుడుగాని, శాలంకాయనుడైనపల్లవుడుగాని శాసనములయందు చెప్పబడుట గానరాదు. "శాలంకాయన" శబ్దము గోత్రసూచకమో లేక అన్వయసూచకమో నిర్ణయించి చెప్పుటకు ఆధారములు లేవు. ఇట్టి స్థితియందు సాలంకాయన శబ్దము గోత్రసూచకమనియు, సాలంకాయనులు పల్లవాన్వయులనియు వచించు వాక్యములు సత్యమునకు దూరములు. ఇక్ష్వాకు బృహత్ఫలాయన వంశముల వలె శాలంకాయన వంశమును స్వతంత్రవంశముగ బరిగణింపబడవలసినదేకాని, పల్లవంశమునకు దాని నదికింప బ్రయత్నించుట సత్యమును గప్పిపుచ్చ నుద్యమించుటయే.

(౩) పల్లవుల కాలమున వేంగి మహానది మొదలు కంచిపర్యంతము వ్యాపించియుండెనా? వేంగి స్వతంత్ర రాజ్యమనియు, పల్లవుల యేలుబడికి—ఎప్పుడో యొకప్పుడు స్వల్పకాలపర్యంతము దప్ప—లోబడి యుండలేదనియు ఇంతకుపూర్వమే చెప్పబడియున్నది. చాళుక్యులు స్వాధీనము చేసికొనుటకు పూర్వము వేంగిదక్షిణపుహద్దు కృష్ణను దాటలేదు. చాళుక్యులు వేంగిని జయించిన పిమ్మట దానియెల్లలను విస్తరింపజేసినది వాస్తవమే కాని యప్పుడు గూడ వేంగిదక్షిణపుటెల్ల మున్నేటిని దాటినట్లగపడదు. ఇక కంచిమాటను వేరుగ జెప్ప వలయునా?

ఈచర్చవల్ల (౧) పల్లవులు వేంగియందు రాజ్యము సేయలేదనియు, (౨) సాలంకాయనులు పల్లవ వంశజులు కారనియు, (౩) వేంగిరాజ్యపు దక్షిణపుటెల్ల కంచివఱకెన్నడును వ్యాపించలేదనియు తెలియుచున్నది. అయితే వీరభద్రరావుగారు సుప్రసిద్ధ పరిశోధకులు. వారిట్లు పొరపడుటకు గారణమేమి? ఇందు కొక్క కారణ మగపడుచున్నది. పల్లవసాలంకాయనబృహత్ఫలాయన వంశీయుల శాసనము లన్నియు నొక్క లిపియందు వ్రాయబడియున్నవి. పరిశోధకపండితులు దీనికి వెంగిలిపియని పేరిడిరి. ఇంతేకాక, యీ లిపియందు వ్రాయబడియుండు శాసనములం దనేకములు పల్లవుల వగుటచే, తక్కినవి గూడ పల్లవ వంశజుల శాసనములుగనే నమ్మి బృహత్ఫలాయనులను, సాలంకాయనులను, కందారపురవరాధీశ్వరులను పల్లవ వంశజులని ప్లీటుగారు వ్రాసిరి. వారు పరిశోధకులలో ప్రథములగుటచే వారియం దిట్టిప్రమాదజనితములగు లోపములు గన్పించుట సహజము. తరువాతివారీవిషయమును జర్చింపక దానిని వేదవాక్యముగ నంగీకరించుటయే వింత. ఇట్లు పూర్వపరిశోధకపండితుల వాక్యములను సంపూర్ణముగ విశ్వసించుటచేతనే వీరభద్రరావుగారిట్టి ప్రమాదమునకు లోనై యుందురని నా నమ్మకము.

౨

ఈ సంపుటమున జర్చింపదగిన విషయము వేరొకటి కలదు. ఇటీవల భట్టా శేషగిరిరావుగా రొక నవీన విషయమును గనుగొనిరి. అది నిజ మగునేని దక్షిణదేశ చరిత్రనుగూర్చి మనకున్న యభిప్రాయములను మార్చుకొనవలసి వచ్చును. "సముద్రగుప్త శాసనము-కళింగదేశచరిత్ర" అను శీర్షిక క్రింద వ్యాసము వ్రాయుచు, అందలి "కౌరాలకమంతరాజ", "కాంచేయక విష్ణుగోప" అను పదములకు నూతనార్థములను జెప్పుచు సముద్రగుప్తుడు కళింగమును దాటి దక్షిణమునకు వెళ్లలేదని సిద్ధాంతీకరించి యున్నారు. ఇంతేకాక, "ఇక్ష్వా

1. ఎపి. ఇం. vi, 84.

2. ఇం. ఆం. v, 50-52.

3. భారతి, సం. ౧, సంచి. ౮, పు. 120.

కాంచేయక మనునదియు కళింగమందలి గ్రామములచే సమన్వయ మగుచున్నది... అను గ్రామములు అన్నియు పల్లవునాటిలో, కనబడుచుండుటచేత నీ కాంచీపుర రాజ్యము పల్లవరాజ్యమే యనదగియున్నది. ఇట్లు కళింగమందు కొరాలక కాంచేయక రాజ్యము లంతర్భాగములుగా క్రీ. శ. 4 వ శతాబ్దమధ్యమున సముద్రగుప్తుని దాడికి లోనై యుండును."[1]

శేషగిరిరావుగారి వాదములో నెంత సత్యము కలదో కనుగొన వలయును. అలహాబాదు శాసనమున బేర్కొనబడిన "కొరాళ" మెచ్చటనుండెను? రెండవ పులకేశి అయ్యావోళె శాసనమును బరిశీలించు సందర్భమున అందలి,

"కౌనాళమంబరమివోదితసాంధ్యరాగం"[2]

అను వాక్యములోని "కౌనాళ" శబ్దమును, అలహాబాదు శాసనములోని 'కొరాళ' శబ్దము నొక్కటియేయనియు, అదియే యిప్పటి కొల్లేరనియు కీలుహారన్ గారు వచించిరి. వీరి వాక్యములను నిరసించుచు మాత్రేగారు తమ ప్రాచీన దక్కను చరిత్రమునం దిట్లు వ్రాసియున్నారు:

"అయ్యావోళెశాసనమును బరిశోధించుచు కునాళమను సరస్సును, అలహాబాదు శాసనమందు జెప్పబడిన కొరాళరాజ్యమును నొక్కటియే యని కీలుహారన్ గారు నుడివిరి. వీరు చెప్పిన యర్థమును వితర్కించక యండఱును గ్రహించిరి. 'కొల్లేరు సరస్సుగట్టున రాజ్యము సేయుచుండిన రాజును సముద్రగుప్తుడోడించె'నని యండఱు నొప్పుకొనుచున్నారు, అయినప్పటికిని కొరాళమునకు కునాళముతో నైక్యము గల్పించుట కాధారమేమియును నాకు గన్పింపదు. ఈ పేర్ల కొండొంటితో పోలికలేదు. 'కొరాళ' అనుదానిని 'కొరాళ' యని చదువవలయుననియు, కొరాళరాజ్యమని తర్జుమా సేయవలయుననియు అలహాబాదు శాసనములో కొల్లేరు సరస్సు ప్రశంసయే లేదనియు నాతలంపు."[3]

మాత్రేగారి వాదమును తత్క్షణము గ్రహించి కొందఱు పరిశోధకులు సముద్రగుప్తుని దండయాత్ర కంచి వఱకు వ్యాపింపలేదని వాదించుచున్నారు. శేషగిరిరావుగారన్నతో సముద్రగుప్తుడు కళింగమును దాటలేదనుచున్నారుగదా. అలహాబాదుశాసనములోని 'కొరాళ' మునకును, అయ్యావోళెశాసనములోని 'కౌనాళ' మునకును సంబంధములేదని గదా వీరి వాదము. చూతము. అయ్యావోళెశాసనమున 'కౌనాళ' మను మాట లేదందురేమో. దాని ౩౦ వ శ్లోకమున నిట్లున్నది:

సన్నద్ధవారణఘటాస్థగితాన్తరాళం
నానాయుధక్షతనరక్షతజాఙ్గరాగమ్;
ఆసీ జ్జలం యదవమర్దిత మభ్రగర్భం
కౌనాళమంబరమివోదితసాంధ్యరాగం.[4]

ఈ పైశ్లోకమున పులకేశిసైన్యములు, కౌనాళజలాశయమునందలి ద్వీపము నాక్రమించుకొనినట్లు వర్ణింపబడియున్నది. ఇందువల్ల రెండు విషయములు తెలియుచున్నవి: (౧) అయ్యావోళెశాసనమున కౌనాళ ప్రశంస యున్నది. (౨) కౌనాళము సరస్సు; దాని యంతర్భాగమున ద్వీపము లున్నవి.

కాబట్టి, కీల్హారన్ గారు కౌనాళమును జూచుటతోడనే కొరాళమును దలచుట సహజము. రకారము నకారముగ మారుట యొక గొప్పమార్పుగాదు. అందుచేత అలహాబాదు శాసనములోని "కొరాళ" యు, అయ్యావోళెశాసనములోని "కౌనాళ"యును ఒక్కస్థలమునే సూచించునను మాట కవకాశము లేకపోలేదు. ఇక కొరాళ, కౌనాళములు కొల్లేరుతో సమన్వయించుట క

1. భారతి సం. ౫, భా. ౧, పు. 780.
2. ఎపి. ఇండి. vi, 6.
3. ప్రా. ద. చ. 59.
4. ఎపి. ఇం. vi, 6.

కాశము గలదేమో చూతము. పులకేశి జయించిన స్థలము లను ఉత్తరమునుండి దక్షిణమునకు క్రమముగా వరుస తప్పక వర్ణించుచు, రవికీర్తి పిష్టపురమును జెప్పి తరువాత కౌనాళమును, అటుపిమ్మట కాంచీపురీశ్వరుడగు పల్లవ రాజురాష్ట్రమును జెప్పియున్నాడు. కంచిపల్లవుల రాజ్యపుటుత్తరపు సరిహద్దు కృష్ణానది. కావున కౌనాళము పిష్టపురమునకు దక్షిణమునను, కృష్ణకు ఉత్తరమునను ఉండియుండవలయును. ఈ రెండు ప్రదేశములకును మధ్య నుండు జలాశయమొక్కటియే. అదియే యిప్పటి కొల్లేరు సరస్సు. ఈ సరస్సుమధ్య ద్వీపములుకలవు; అందిప్పటి కిని శిథిలమైన దుర్గములు కలవు. ఇవి చోళులకాలము నఱకును ప్రాముఖ్యము వహించినట్లు శాసనములు తెల్పు చున్నవి. కావున కౌరాళ, కౌనాళములను కొల్లేరుతో సమన్వయించుట సమంజసమే.

"కాంచేయక విష్ణుగోప"యనువాక్యమునకు ఆంద ఱు చెప్పుకొన్నట్లే దక్షిణదేశమందలి సుప్రసిద్ధపట్టణమగు కంచికిరాజగు విష్ణుగోపుడనియే మూర్జే యర్థమును జెప్పు కొనిరి. వారు కుగ్రామ నామములను డిస్ట్రిక్టుమ్యాన్యూల్సు సహాయమున దడవసాహసింపరైరి. అయితే సముద్రగు ప్తుడు కృష్ణను దాటి దక్షిణమునకు పోలేదను తమ వాదము నిల్పుకొనుటకై యొకయుక్తిని బన్నిరి. అది యేమనగా,

"కృష్ణాగోదావరుల మధ్య ప్రదేశములయందు రా జ్యము సేయుచుండిన రాజులందఱు—వారి యందు మిక్కిలిశూరుడు కంచిపల్లవరాజగు విష్ణుగోపుడు—కూడి సముద్రగుప్తుని నెదుర్కొనిరి... వీరిచే పరాజితుడై సము ద్రగుప్తుడు ఒరిస్సాలో జయించిన స్థలములను విడిచి, స్వదేశమునకు బోయెను. సముద్రగుప్తుడు మొదట రాజులను బందులుగ జేసి పిమ్మట విముక్తులను జేసినట్లు చెప్పబడియు న్నది. గుప్తుల స్వాధీనమున నక్కడను రాజ్యములయందే దియు లేకపోవుటయే దీనికి దార్కాణము. సముద్రగుప్తుడు మొదట కొందఱు రాజులను జయించి, పిమ్మట బలవత్తర మగు శత్రుసైన్యమెదుర్కొనుటచే, జయించిన స్థలము లను త్యజించి, సత్వరమ నిజరాష్ట్రమును జేరవలసి యుండెను."1

ఇట్లు మూర్జేగారు సముద్రగుప్తుడు కృష్ణను దాట లేదనగా వారికంటె ప్రతిభాశాలు లగు పండితసత్తములు అతనిని కళింగమునుండియే వెనుకకు మరల్చిరి. శేషగిరి రావుగారు పల్లవరాజ్యమునకు బదులు పల్లపురాజ్య మును సృజించి దానిని కళింగాంతర్గతమును జేసిరిగదా. ఇందలి సత్యాసత్యములను గనుగొనుట యవసరము.

"కాంచేయక విష్ణుగోప"యను వాక్యమున కర్థము జెప్పుకొనునప్పుడు మనమొక విషయమును జ్ఞప్తియందుం చుకొనవలసియున్నది. అలహాబాదు శాసనమున వర్ణింప బడిన స్థలములు కుగ్రామములు గావు. కుగ్రామములను సముద్రగుప్తుడు జయించెనని హరిసేనుడు చెప్పెనని తలం చుట న్యాయము కాదు. సముద్రగుప్తుడు లోకో త్తరుడైన వీరుడని లోకమునందు బ్రకటించుటయే యాతని ముఖ్యోద్దేశము. గొప్ప రాజ్యములను, దుస్సా ధ్యములగు దుర్గములను సాధించెనని వర్ణించినగాని యట్టి వీరుని శౌర్యము లోకమున గణనకెక్కదు. కావున అల హాబాదు శాసనములోని కాంచీరాజ్యము ఆ కాలమున సుప్రసిద్ధముగ నుండవలయును. సముద్రగుప్తుని కాలమున ద్రావిడదేశమందలి కాంచీపురమును రాజధానిగ జేసు కొని పల్లవవంశజులగు నృపాలురు కృష్ణాకావేరులకును, పూర్వ పశ్చిమసముద్రములకును మధ్యనున్న దేశము నేలు చుండిరి. ఈ విషయ మనేకములగు శాసనముల వల్ల దెలి యుచున్నది. ఇట్టి సుప్రసిద్ధమగు కంచిరాజ్యమును వదలి కళింగములోని కుగ్రామమును సముద్రగుప్తుడు గెలిచెనని హరిసేనుడు చెప్పియుండునా యనుట విచారింప దగిన సంగతి. కళింగమున సముద్రగుప్తునికాలమునగాని, తత్పూ ర్వముగాని, తదనంతరముగాని కంచిరాజ్య ముండెనని శాసన ప్రమాణపూర్వమున నిరూపించుటకెవ్వరికైన సాధ్య మగునా? శేషగిరిరావు గారు చూపిన ప్రమాణమునకు వారు దాని నెత్తిపై మోపిన భారము మోయగల శక్తిలేదు.

ఇంకొక విషయము: 'విష్ణుగోప' అను పేరు ద్రావిడదేశములోని కంచిని రాజధానిగా జేసుకొని ప్రభు త్వము సల్పిన పల్లవరాజుల వంశావళి యందే పలుమాఱు

1. ద. పూ. చ. 58.

కాన్పించుచున్నది. మఱి యొచ్చటను గానవచ్చుట లేదు. శేషగిరిరావుగారు కళింగనృపాల వంశావళులయం దట్టి పేరును సగ్గుపట్టగలిగినగాని అలహాబాదుశాసనములోని విష్ణుగోపుడు కళింగమున రాజ్యముచేసె ననువాదము నిలువదు. కాబట్టి "కాంచేయక విష్ణుగోప" యనుదానికి "కంచినేలు పల్లవరాజగు విష్ణుగోపు"డని కీల్హారన్ గారర్థమును జెప్పుట తెలివిమాలినందుచేతగాదు. తరువాతి పరిశోధకులు స్వప్రతిభాతిశయము ననుసరించి క్రొత్తమార్గములను ద్రొక్కియున్నారు. ఇందేదియు సత్యాన్వేషణమున కనుకూలించినదిగ గోచరదు.

ఇక దూబ్రేగారు సముద్రగుప్తుడు కృష్ణనుదాట లేదనుటను గూర్చి ఇంచుక చర్చింపవలసియున్నది. తమ వాదమును నిలుపుకొనుటకై వారు రెండుప్రమాణముల నాశ్రయించియున్నారు: ౧. సముద్రగుప్తుడు మొదట రాజులను బందులనుగ జేసి పిమ్మట వదలిపుచ్చుట, ౨. దక్షిణమునందొచ్చటను గుప్తులకు లోబడిన దేశము లేకపోవుటచేతను దక్షిణరాజులేకీభవించి సముద్రగుప్తుని దారసిల్లి యోడింపగా నతడు గెల్చినరాజ్యములను విడిచి నిజరాజ్యమునకు బరుగిడెనని చెప్పుచున్నారు. పైరెండు విషయములును నిజములేకాని వీనినాధారపఱచుకొని దూబ్రేగారు చేసిన సిద్ధాంతము తప్పు. హిందూరాజులు దిగ్విజయయాత్రలు బయలువెడలినప్పుడు పరరాజుల నోడించి కప్పములను గొనువారేకాని, పరరాజుల రాష్ట్రములను స్వరాష్ట్రముతో గలుపుకొనెడివారు కారు. అది యాచారవిరుద్ధము; శాస్త్రవిరుద్ధము గూడ. హిందూ దండనీతిశాస్త్రమునకు జనకుడగు కౌటిల్యుడిట్లు చెప్పుచున్నాడు:

"హతశత్రుని భూమి ద్రవ్య పుత్ర దారలను కొనరాదు. వాని వంశస్థులను వారివారి యుద్యోగములందు నిలుపవలెను. ఇట్లు గావించినచో దండోపనతులు వీని పుత్రపౌత్రుల ననువర్తింతురు.

"ఉపనతుల జంపియు, బంధించియు వారి భూమి ద్రవ్యపుత్రదారలను కోరునట్టివాని నాశముకొఱకు దక్షిణ రాజమండల మంతయు బ్రయత్నించును...స్వభూమ్యయుక్తులగువాని మంత్రులు సహితము వానిపై విరోధించి శత్రుమండలము నాశ్రయించి వాని రాజ్యమును బ్రాణమును హరింపగోరుదురు.

"కావున దండోపనతులగు రాజులు సామముచే వారివారి భూములందు నిలుపబడినవారైనచో రాజును, వాని పుత్రపౌత్రులను ననుసరించి వర్తించెదరు."1

సముద్రగుప్తుడు నీతిశాస్త్రవిధి ననుసరించి, బందులజేసిన రాజులను విముక్తులను గావించి వారివారి రాజ్యములను వారికొసగెనే కాని ఎదిరించిన శత్రుసమ్మేళనప్రఘాతకోర్వక జయించిన రాజ్యములను విడిచి నిజరాష్ట్రమునకు పరుగిడలేదు. సముద్రగుప్తుని నెదుర్కొనుటకు కృష్ణాగోదావరీ మధ్యదేశప్రభువు లందఱు కంచిరాజగు విష్ణుగోపుని యాధిపత్యము క్రింద సమ్మేకట్టిరని దూబ్రేగారు వ్రాసియున్నారుగదా. ఈ వ్రాతకాధారమేమి? దూబ్రేగారివాక్యమే. ఈవాక్యమునకెక్కువవిలువగలదో, అలహాబాదు శాసనమున కెక్కువ విలువగలదో పాఠకులే గ్రహింపగలరు. ఈ శాసనమున పలక్కడనేలు ఉగ్రసేనుని సముద్రగుప్తుడు జయించినట్లు చెప్పబడియున్నది. పలక్కడ కృష్ణకు దక్షిణమున నుండినదని శాసనపరిశోధకులందరొప్పుకొన్న విషయమే. కృష్ణ దాటనిది పలక్కడరాజుతో సముద్రగుప్తునికి సమరమెట్లు సాగినది? నాకు జూడ సముద్రగుప్తుని దండయాత్ర ద్రవిడదేశమందలి కాంచీపురమువఱకువ్యాపించినదనుటయే నిజముగనున్నది.

పై చర్చలోని సారాంశమేమనగా: (౧) కొరాశమే కొనాళము. దీనిని ఇప్పటి కొల్లేరుతో సమన్వయించుట సమంజసము. (౨) సముద్రగుప్తుని శాసనములోని కాంచీపురము ద్రవిడదేశములోని సుప్రసిద్ధ కాంచీ నగరమే కాని, శేషగిరిరావుగారు తలచినట్లు కళింగదేశములోని కుగ్రామము గాదు. (౩) దూబ్రేప్రభృతులు తలచినట్లు సముద్రగుప్తుడు కృష్ణయుత్తరపుటొడ్డున నుండికాని, కళింగమునుండియే కాని వెనుకకు మరల్పబడెననుటకాధారము లేదు. అతడు కంచివరకు దండయాత్ర సాగించెననుటకే కొన్ని యాధారములు గలవు.

1. కౌటి. ౭ అధి౧౬. అధ్యా. వెంకటగంగయ్య వెంకటశాస్త్రిగార్ల తర్జుమా, పుట ౪24.

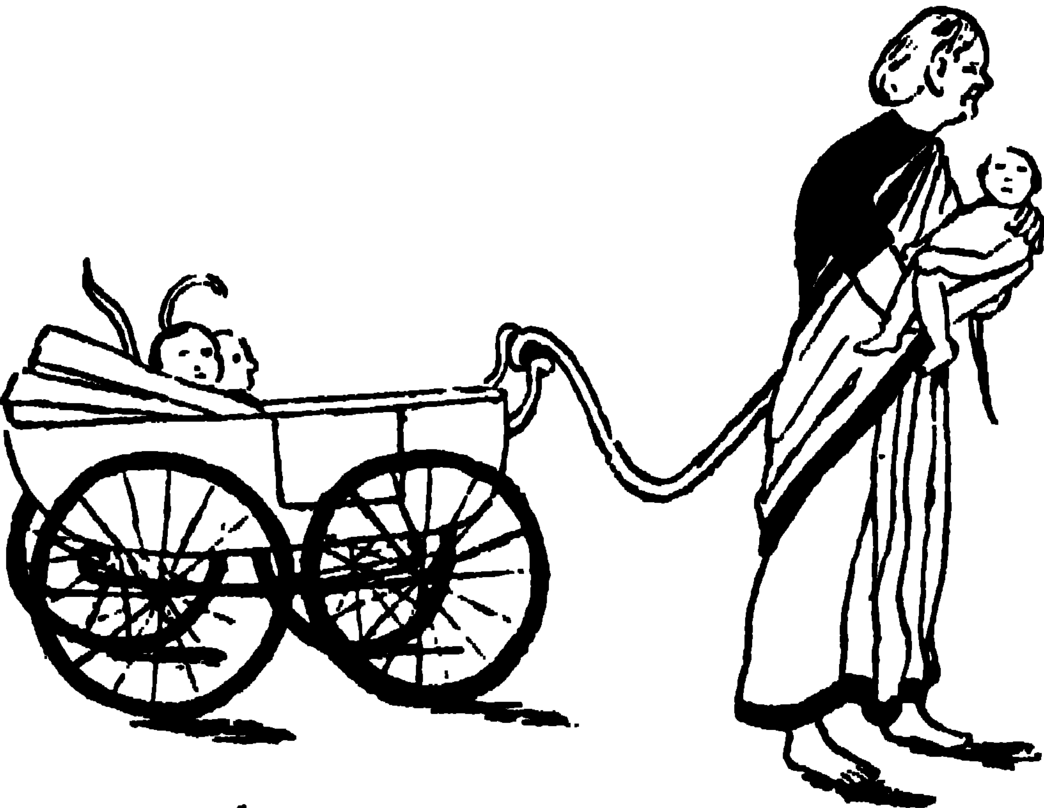
మనకు తోకలున్నచో?

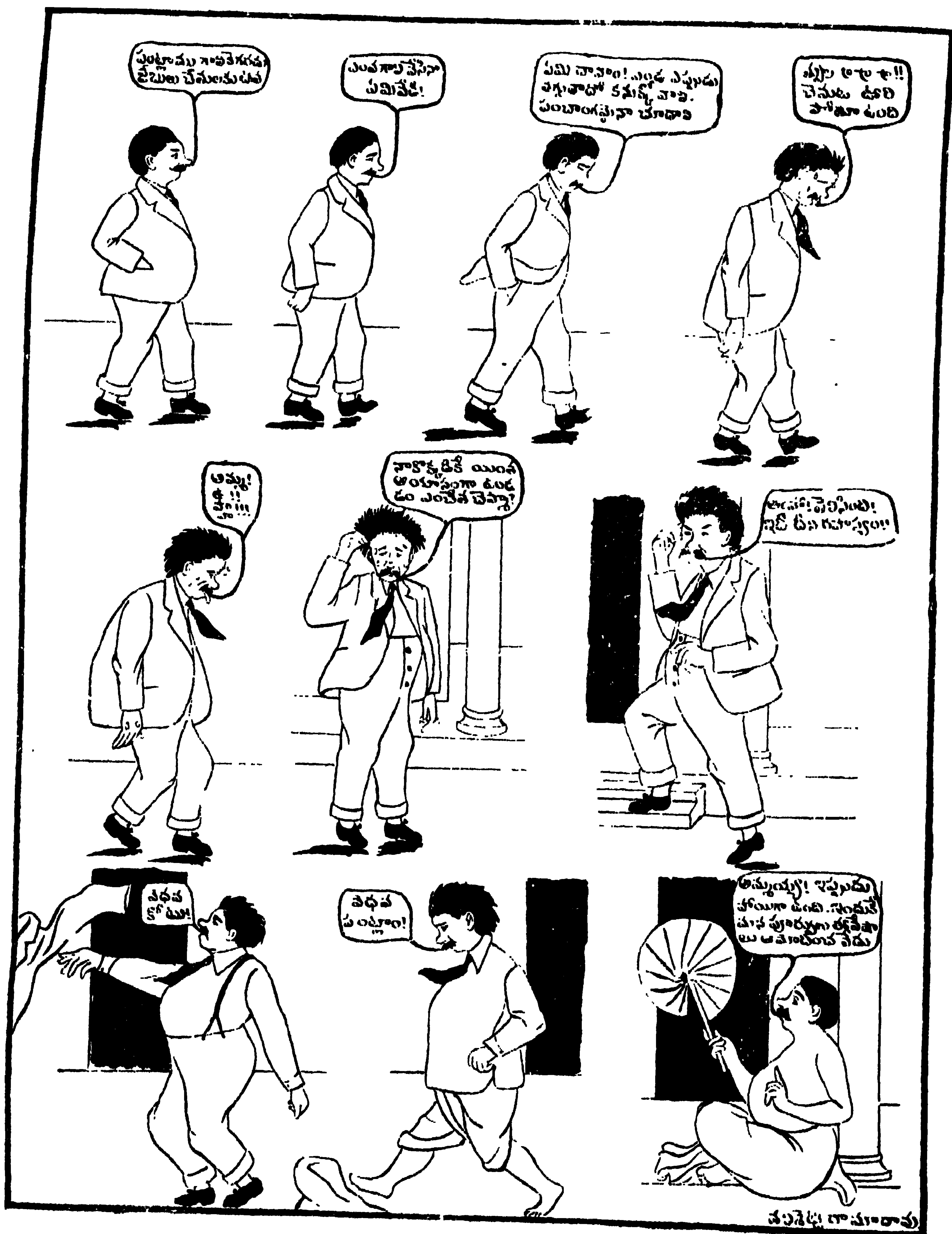

వలిశెట్టి రామారావు

వేసవి - విదేశవేషము

ఎంత గాలి వేసినా
ఏమి వేడి!
పంచాంగమైనా చూడాలి
చెమట ఊరి
పోతూ ఉంది
అమ్మ!
నాకొక్కడికే యింత
ఆయాసంగా ఉండ
డం ఎంచేత చెప్మా?
వెధవ
కోటు!
వెధవ
పంట్లాం!
అమ్మయ్య! ఇప్పుడు
హాయిగా ఉంది.
తలిశెట్టి రామారావు

కవి, కవిత, విమర్శకుఁడు

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు

కోరి కనుపారఁ గని పిచ్చిగుడ్లలోన
నున్నతఱిఁ గాకిగూటిలోఁ దన్నుఁ ద్రోసి
తల్లి దేశాల కడకు నిర్దయత నేఁగ,
కాకి పొదిగిటఁ బెరిఁగిన కారణమునఁ
బక్షిసౌందర్య మెల్లను బసఁ దొరంగ,
పరభృతంబాటఁ గల గౌరవమ్ము దఱుఁగ,
చివురు దిని చెట్టునీడను నేదఁ దేఱి
బ్రతుకుకోకిల సమయంబు వచ్చె నేని
పాడదే! మోడు మ్రాఁకులు పల్లవింప!
విరహిణీకాంత లాకర్ణనవేళఁ దన్నుఁ
దిట్టినను బాటలోఁ గల తీయఁదనము
తగ్గునే! మెచ్చ లోకమంతయును లేదె?

* * * *

మానసమునకు భావమే ప్రాణముగద!
లలితభావప్రపూర్ణమై చెలఁగు బుద్ధి
కావ్యమూలమ్ము, తద్వచఃక్రమము కవిత
శబ్దమున రూపసంపద స్పర్శయందు
రసములో గంధమునఁ గూడఁ బ్రకృతితత్త్వ
మరసి తద్ధ్యానంబుతో నైక్యమగుచు
దాని సవ్యక్తభావ సంధాన మెఱిఁగి
లలిత పదనూపురములు ఘల్లుఘల్లు రనఁగ
నాడి చక్కని భావాలఁ బాడు నతఁడు
కవి యనందగుఁ బెక్కువాక్యంబు లేల?

* * * *

గుండె జల్లని దడదడఁ గొట్టుకొనఁగ
కలఁగి మేనెల్లఁ బులకలు గ్రమ్ముకొనఁగ
ఫాలతలమునఁ జెమ్మట జాలుకొనఁగ
లావిచిగురట్లు చెక్కులు కావి దనరఁ
గాఢముభావంబు దక్క యీపుడమి నెల్ల
లిప్తమాత్రమ్ము మఱచి తల్లీన మగుచు
వేఁడినిట్టూర్పుఁ బుచ్చిన వింత సుఖము
కవి యెఱుంగునుగా కొరు ల్గాంచఁ గలరె!
సృష్టితోఁ బుట్టి సృష్టితోఁ జెలఁగునట్టి
కవిమనోవీథి నన్నె కెక్కకయ నెగడు
క్రొత్తభావంబు లెట దొరకొనెడు వెదక?
ఇపుడు వికసించి తావులు నీనుమల్లె
విస్పృచే వచ్చు నేఁటేఁట విరియకున్నె?
ప్రకృతి మాఱునె నూత్నభావములకొఱకు?
రాగ మన్నిటిలోఁ గడుఁ బ్రాఁతదయ్యు
గాయకుని కంఠచాకచక్యమును బట్టి
క్రొత్తకళ లొల్కదే పాడుకొలఁది నూఁది?

* * *

కుసుమధామంబులో ముద్దుగులుకు నొకటి
యతిపతులమీఁదఁ దాండవమాడు నొకటి
చెలఁగి సరసునిచేతిలో నలుగు నొకటి
పుట్టుతావుననే వాడిపోవు నొకటి
ఫలమెకా? యిన్ని పోకలఁ బోయియున్న!

తరుణమునుబట్టి వస్తుతత్త్వమునుబట్టి
కావ్యకుసుమమ్ము కీర్తిఁ గాంచఁగలదు
స్రష్టభారమ్ము రచనతోఁ జక్కఁబడదె?

* * *

సృష్టితో వచ్చు నిజపరిస్థితులవలనఁ
బత్రముల కూర్పునందున వన్నెలోనఁ
దళ్కులోఁగూడ నొక్కింత తగ్గియున్న
పూవులోఁ దేనెఁ దుమ్మెద ద్రావకున్నె!
ప్రవిమలానిల మాసౌరభమ్ముఁ గొనదె?
సరసు లొకవేళ నట్టి పుష్పమ్ము విడిచి
యన్యమును గౌరవించిన నగునుగాక
తత్ప్రసూనమ్ము తనదుసత్త్వమ్ముకొలఁది
బీజమై మొల్కయై మహావృక్షమగుచు
సరసులకు మేనఁ బుల్కలు జాలుకొనఁగ
కొమ్మకొమ్మకు ముత్యాలుగురియుపూలఁ
బూయకుండునె? కాలమ్ము పోవకున్నె?

* * *

ద్వంద్వభూయిష్ఠమై వస్తుబహుళమగుచు
మొదలుఁ దుదియును వేర్వేఱఁ బోల్పరాని
ప్రకృతిచిత్రములను జిన్నిపత్రములను
పటములోఁ దోఁచునట్టి రూపమ్ముతోడఁ
గంఠమునఁ దూఁగు సంగీతకళలతోడ
మనము నలముడు భావసంపదలతోడఁ
జూపుకావ్యమ్ము, ముకురమ్ము చూపుఁ బోలె
కావ్య మనని శ్రేయోదాయకంబుగాదె!

* * * *

క్రొందళుకులీను రేకుల కూర్పుతోడఁ
బొందలుపూనట్లు పదముల పొందుపుతోడ
రమ్యతరమైన హృదయస్థరసముతోడఁ
జెలఁగుకవితను భావవిశేషములను
బోల్చ గ్రహియించి యెక్కచోఁ బొందుపఱచి
జగతి నేఁగలనయవిమర్శకులు లేక
కలదె కవితారసమ్ము లోకమ్మునందు?
తేఁటి లేకున్నఁ బూవులోఁ దేనె గలదె?

కళింగదేశములోని శాసనములు—తేదీలు

గో. రామదాసు గారు

శ్రీకూర్మ దేవాలయములోనివి

South Indian Inscriptions, vol. V లో సే. క్ర 419 మొదలు శ్రీకూర్మనాథస్వామి దేవాలయమునందున్న శాసనముల మూల మివ్వబడియున్నది. అందు ప్రతి శాసనమం దిచ్చియున్న శాలివాహనశక సంవత్సరంబుల తిథులను క్రీస్తుశక సంవత్సరపు తేదీలకు మార్చితిని.

శాసనము: నెం. 1150.

సం_క్రి 8...స్వస్తిశ్రీ [శా] కవర్ష గ—
9 విగవిగణితే మేష స్థాల్యాం
సత్సూర్ధ్వాం సోయం శుక్రవారే

...14 ......శకవర్షంబులు ౧౨౧౨ గు నేంటి

15 వీరశ్రీ నరసింహదేవర విజయరాజ్యసంవత్సరంబులు ౧౪ ప్రాహి మేష శుక్ల ౪ శుక్రవారము...

క్రీ. శ. 1290 లో మేషప్రవేశము మార్చి ది 25 న గలిగినది. వైశాఖ శుక్లపక్షము ఏప్రిల్ ది ౧౪ వ నుండి ప్రారంభము. మేష శు. ౪ అంటే వైశాఖ శు. ౪ యే యగును. గాన

ఈశాసనపు తారీఖు

=క్రీ. శ. 1290 ఏప్రిల్ ది. 14 శుక్రవారము.

ఆనాడు చవితితిథి 30 ఘ. 24 వి. ఘ (లంకా కాలము) వరకున్నది.

నెం. 1151

1 శకవర్షంబులు ౧౨౨౭ గు నేండు శ్రీమదన నమ్మర.

2 ప్రతాపవీర శ్రీనరనారసింహ్వదేవరు ప్రవర్ద్ధమాన విజయరాజ్య

3 సంవత్సరంబులు 33 గు ప్రా ఇ విషు సంక్రాంత్తి నాండు...

క్రీ. శ. 1305 సం॥లో మేషప్రవేశము మార్చి ది 25 న 39 ఘ. 36 విఘడియలకు సూర్యాస్తమయమైన గురువారం సంక్రమణ ప్రవేశముగాన దానధర్మము లన్నియు మరునాడనగా ది 26 న జరుగును. గాన శాసనము తేది

=క్రీ. శ. 1305 మార్చి ది. 26 కు సమానము.

నెం. 1152

1 వీరశ్రీ గజపతి గౌడేశ్వర ప్రతాప—
2 శ్రీపురుషోత్తమదేవ మహారాజాజ్ఞా ప్రస—
3 వితే రాజకే సమస్త 3౫ అంకో ప్రా—
4 హి విచ్ఛా సంక్రాన్తి సు ౧ గురువారే
... ...

దీని తర్వాతి నెం. 1153 లో ఈరాజుగారి విజయరాజ్యసంవత్సరములు ౭ శకవర్షంబులు ౧౩౯౩ కు సమానమని యున్నది. గాన 3౫ వ సంవత్సరము శకవర్షంబులు 1417 కు సమానము. అది యెట్లో ఇచ్చట చెప్పవలెను. పూర్వపు కళింగరాజులనుండియు ఒక్కొక్కరాజు పరిపాలన సంవత్సరములను లెక్కించుటకొక సాంప్రదాయము నేర్పరచుకొనిరి. ఈగణనను 'అంక' 'సమస్త' యను పదములచే తెలియజేయుదురు. ఇందు 1, 6 న్ను, పది తప్ప సున్నతో చేరియున్న అంకెలను, 6 తో చేరియున్న అంకెలను వదలి లెక్కించెదరు. ఉ. 15 తర్వాతి వత్సరము 17 అని, 19 తర్వాత 21 అని ఇట్లున్ను, మొదటిసంవత్సరము రెండని గణనచేయుదురు. అందుచే 35 సం.లు పాలించెనని చెప్పిన రాజు నిజముగా 29 సంవత్సరములే పాలించియుండును. గాన పురుషోత్తమదేవుగారి పాలనసంవత్సరములు ౭ ను నిజముగా ౫ సంవత్సరములే. శకవర్షంబులు 1393 కు వారు 5 సంవత్సరములు పాలించియున్నట్టైతే వారు సింహాసనమెక్కిన సంవత్సరము 1388 వ శాకాబ్దము. దీనికి 29 వ సంవత్సరము శా. శ. 1417.

పైన ఉదాహరించినశాసనము శా. శ.1417 సం॥ వృశ్చికసంక్రాన్తి శు ౧ గురువారమునా డివ్వబడెను.

=క్రీ. శ. 1495 సప్టంబరు ద. 18 బుధవారము.

(లక్ష్మీవారముగాదు.) శు. ౧ దిని ఉదయాది 6 ఘ. వర కున్నది.

నెం. 1153

1 ...శకవర్షంబులు ౧౩౯౩ అగు

2 (o) నేంటి వీరశ్రీగజపతిగవుడేశ్వరప్రతాపవీర

3 శ్రీపురుషోత్తమదేవ విజయరాజ్యసంవ[త్స]

రంబులు

4 ర(క్రా)హి ఆషాఢ శు ౨ గురువారాన...

=క్రీ. శ. 1471 జూన్ ద. 20 గురువారము.

ఆషాఢ శు ౨ తిథి ఆనాటి సూర్యోదయాది 24 ఘ. 36 విఘ. వర కున్నది.

నెం. 1154–1155

1 శాకాబ్దే రవిసింధుసనిధమితే హేవా [ళ్లి]

తే వత్సరే మార్గే మాస్యసితే ద్వితీయదివసే వారే శుభే.

2—పండితే ... ...

6 ... శాకవరుషంబులు ౧౪౭౯ నేంటి మార్గ

శిర భౌళ ద్వితీ—

7—యాను పండితవారాన ... ...

=క్రీ. శ. 1357 నవంబరు 29 బుధవారము.

మార్గశిర బ ౨ తిథి ఆరోజు సూర్యోదయాది 36 ఘ. వరకున్నది.

నెం. 1156

1 శ్రీవీరబాణదేవంకర విజయరాజ్య సంవత్సర

౨౨౬ స......మేస—

2 సుక్ల ౧౧ గురువారే......

నెం. 1218 వ శాసనమువల్ల ఈవీరబాణ దేవు గారి 3 వ అంకసంవత్సరము శా. శ. 1275 గా తెలియు చున్నది. గాన వీరి 12 వ అంకసంవత్సరము శా.శ. 1283 గావున ఈశాసన తారీఖు

=క్రీ. శ. 1361 ఏప్రిల్ 16 శుక్రవారము.

నెం. 1157

1 శకవరుసంబులు ౧౨౮౧ అగు నేంటి మాఘ శు

2 క్ల పంచమి గురువారానను......

=క్రీ. శ. 1359 జనవరి 23 గురువారము.

మాఘ శు. ౫ తిథి ఆరోజు సూర్యోదయాది 42 ఘ. వర కున్నది.

నెం. 1158

1 శాకాబ్దే షష్ఠ్యాగ్ని ద్విజపరిగణితే చైత్రశుక్ల

దశమ్యా—

4 ంగురం(డ్ర) పే... ... ...

=క్రీ. శ. 1394 మార్చి 13 గురువారము.

చైత్ర శు. ౧౦ ఆరోజు సూర్యోదయాది 25 ఘ. 12 విఘ. వర కున్నది.

నెం. 1159

1 ...రాజీవాహన

2 శకే గతాబ్దాః ౧౭౪౯

3 కాగాను వర్తమాన సర్వ—

4 ధారి సం॥ చైత్రమాస వసంతనవ

5 రాత్రములు......

=క్రీ. శ. 1828 మార్చి 16 ఆదివారం మొదలు 26 బుధవారము

వరకు వసంతనవరాత్రములు.

నెం. 1160

1 ...శకవర్షంబులు ౧౩౧౪ గుంస్యే[ంటి]

వైశాఖశుక్ల ౧౩ రవి వారము.........

=క్రీ. శ. 1392 మార్చి 5 ఆదివారము.

ఈరోజున వైశాఖ శు. ౧౩ తిథి సూర్యోదయాది 29 ఘ. 24 విఘ. వరకుండెను.

నెం. 1161

1 వీరశ్రీగజపతి గఉడేస్వర నవకో-

2 ట్టికర్ణాట కలబరగేస్వర వీరాధి-

3 వీరప్రతాపరుద్రదేఉ మహారాజ్య-

4 సుభరాజ్జలీసమస్త రంగ అఙ్క-ప్రాహి

5 మేష బ ౧. సు ౫ సనివారే|......

=క్రీ. వె. 1601 మార్చి 28 శనివారము.

సూర్యోదయాది 15 ఘ.కు మేషప్రవేశ మాయెను. గాన ఈరోజే మేషమాసములో మొదటిది. ఈ రోజున సూర్యోదయాది 50 ఘ. 24 విఘ. లకు చైత్ర ను. ౫ పోయినది.

ఈరాజు గారి 41 వ సంవత్సరము క్రీ. వె. 1601 గాన వీరి ప్రథమ సం. క్రీ. వె. 1568.

నెం. 1162

1 శాకాబ్దె నిధిసింధురామశశిభృత్సంఖ్యా సమే

శేషునానాపాత్యాంకుజవా—

2 (స)రకే సురగణాధీశాయ హేమాద్రి తన్మనే|...

5 ... ... స్వస్తిశ్రీ[||]శకవరుషంబు

6 లు ౧౩౪౭ అగున్నేటి ప్లవంగ సంవత్సర

ఆషాఢపౌర్ణమాసి మంగళవా.

7 రమందు [శ్రీ] లావంళ సంభవ......

=క్రీ. వె. 1427 జూలై 8 మంగళవారము.

పౌర్ణమితిథి సూర్యోదయాది 36 ఘ. 12 విఘ. వరకుండెను.

నెం. 1163

1 స్వస్తిశ్రీ శకవత్సరే రసనియతే బాహులక

మాసం—

2 మ్మితే దీపార్థకం ... ...

4 ... ... శకవరుషంబు

5 లు ౧౨౧౬ నేంటిరివృషభసంక్రాంతినాండు... =క్రీ. వె. 1284 ఏప్రిల్ 25 మంగళవారము.

సూర్యోదయాది 10 ఘ. 12 విఘ.లకు ఋషభ సంక్రాన్తి ప్రవేశము. ఆరోజున వైశాఖ శు. ౯ తిథి సూర్యోదయాది 41 ఘ. 24 విఘ. వరకున్నది.

నెం. 1164

1 స్వస్తిశ్రీ [||] జయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౫౬౯

2 అగునేటి సర్వజిత్తునామ సంవ్వత్సర చైత్ర శు ౧౩ గురు-

3 వారనాండు ... ...

=క్రీ. వె. 1647 ఏప్రిల్ 7 గురువారము.

చైత్ర శు. ౧౩ తిథి సూర్యోదయాది 22 ఘ. 12 విఘ. వరకున్నది.

నెం. 1165

1 ... శకవర్షంబులు ౧౩౮౨ అగు-

2 నేంటి వీరశ్రీగజపతిప్రతాపగాడేశ్వరప్రతాపకపి[లే]శ్వ

3 రదేవవిజయరాజ్య సంవత్సరంబులు ౩౨ గు ప్రాహి

4 విక్రమ సంవత్సర జేష్ట బ ౫ సో ...

=క్రీ. వె. 1460 జూన్ 9 సోమవారము.

జ్యేష్ఠ బ. ౫ తిథి సూర్యోదయాది 28 ఘ. 12 విఘ. వరకున్నది.

నెం. 1166

1 స్వస్తిశ్రీ శకవత్సరే వసనిధిక్షోణీందుభిస్స మ్మితే...

... ...

4 ... ... శకవరుషంబులు ౧౧౯౮ గు నేంట్టి సింహ్వాపక్ష ఏ

5 కాదశియందు ... ...

=క్రీ. వె. 1276 ఆగష్టు 21 శుక్రవారము.

జూలై 28 న సింహప్రవేశము. అప్పుడు శ్రావణబహుళం గాన సింహశుద్ధము భాద్రపదశుద్ధము.

ఏకాదశి తిథి ఆరోనాన సూర్యోదయాది 38 ఘ. 24 వి. వరకున్నది. వారము శుక్రవారముగాని సోమవారము గాదు.

నెం. 1167

1 శుభమస్తు శకవర్షంబులు ౧౩౩౬ అగునేంటి నయితా—

2 ఖ శుద్ధత్రయోదశి గురువా[రా]న ...

=క్రీ. వె. 1414 మే 2 గురువారము.

౧౩ తిథి సూర్యోదయాది 53 ఘ. 24 విఘ. వరకున్నది.

నెం. 1168

1 స్వస్తి [।।] శకవర్షంబులు ౧౧౯౮ నేటి ఉత్తరాయణ సంక్రాంతినాండు...

=క్రీ. వె. 1276 డిసెంబరు 26 శనివారము.

డిసెంబరు 25 న సూర్యోదయాది 48 ఘ. కు మకరప్రవేశము. ఈసమయమునకు సూర్యాస్తమయమై పోవును గనుక మరునాడు సంక్రాంతికర్మలుచేయుదురు.

నెం. 1170

1 శ్రీశాకే మునిబాణవిశ్వగణితే సంవత్సరేరాక్ష—

2 సే మాఘే మాసివ[రే]హ్ని మన్మదతిథాప క్షే సితే [క్షేత్ర]—

3 ధ రే౩

=క్రీ. వె. 1436 జనవరి 23 మంగళవారము, రేవతీనక్షత్రము.

నెం. 1172

1 స్వస్తిశ్రీ శకవత్సరే శరగగనాతిగ్మాంశు శం ఖ్యాన్వితే...

4 ... ... స్వస్తిశ్రీ శకవరుషంబులు ౧౨ ౧౫ గు నేంట్టి నా

5 ఘ శుక్లపంచమియు రవివారమునందు...

=క్రీ. వె. 1294 జనవరి 3 రవివారము.

ఘ. ౫ తిథి సూర్యోదయాది 49 ఘ. 48 విఘ. వరకుండెను.

నెం. 1173

1 వీరశ్రీ నారసింహ్యాదేవర విజయరాజ్యసంవత్సరం

2 బులు ౩౮ అగునేంటి కార్తిక కృష్ణ ౧౩ గురువారా—

3 న... ... ...

=క్రీ. వె. 1306 అక్టోబరు 6 లక్ష్మీవారము.

(పూర్ణిమాంతము) కృ. ౧౩ తిథి సూర్యోదయాది 29 ఘ. 24 విఘ. వరకున్నది.

నెం. 1174

1 స్వస్తిశ్రీ శకవరుషంబులు ౧౩౪౪ అగునేటి జ్యేష్ట

2 బహుళ దసమి గురువరన ... ...

క్రీ. వె. 1422 మేలో పూర్ణిమాంత జ్యేష్ఠము తో. కృష్ణపక్షము గలిగెను. మే 14 తారీఖున ౯ తిథి 31 ఘ. 40 విఘడియలకు పోయి ౧౦ తిథి వచ్చెను. ఇది 16 తారీఖున సూర్యోదయాది 3 ఘ. 36 విఘ. కు పోయినది. కాన 15 తారీఖంతయూ ౧౦ తిథియే. అందుచే శాసనము తారీఖు

=క్రీ. వె. 1422 మే 15 లక్ష్మీవారము.

నెం. 1175

1 స్వస్తిశ్రీ శకవరుషంబులు ౧౩౪౧ అగునేంటి జేష్ట బ—

2 హుళ బుధవారాన త్రయోదశి...

=క్రీ. వె. 1419 మే 11 బుధవారము.

(పూర్ణిమాంతము) బ ౧౩ తిథి సూర్యోదయాది 34 ఘ. 48 విఘ. వరకుండెను.

నెం. 1176

1...సంవత్ ౧౪౫౯॥ సా

2 శే॥ ౧౩౭౫॥ సమయే॥ సర్వధారీనామస

3 వత్సరే॥ ... ...

=క్రీ. వె. 1403

నెం. 1177

1 శకవర్షంబులు ౧౨౦౫ నేంటి వైశాఖ ఏకాదశియందు...

=క్రీ. వె. 1283 ఏప్రిల్ 9 శుక్రవారము.

శు. ౧౧ తిథి సూర్యోదయాది 28 ఘ. 48 విఘ. లవరకున్నది. వైశాఖ శు. ౧౧ కి మోహినీయేకాదశి యని పేరు.

నెం. 1178

1 శకవరుషంబులు ౧౨౧౧ గు నేంటివీరనరసింహదేవరు

2 విజయరాజ్యసంవత్స[ర]ంబులు ౧౪ గు శ్రీమిథున శుక్ల ౧౧

3 యు మంగళవారమున

ఇందులో వీరనరసింహదేవుగారి 14 వ పాలన వత్సరము శా. శ. 1211 అని యున్నది. నెం. 1150 గల శాసనములో 14 వ పాలన వత్సరము శా. శ. 1212అని యున్నది. శా. శ. 1211 సం. మిథున శుక్ల ౧౧ తిథి లక్ష్మీవారమునాడైనది. అందుచే ఇది పనికిరాదు. శాసనములో శకవరుషంబులు 1212 అని యుండవలెను.

=క్రీ. వె. 1290 జూన్ 20 మంగళవారము.

ఆషాఢ శు ౧౧ తిథి ఈనాడు సూర్యోదయాది 9 ఘ. 36 విఘ. వర కుండెను.

నెం. 1179

6 ... ...శాకాబ్దే శరబిందు-

7 సూర్యగణితే వైశాఖమాసే సితేపక్షే

=క్రీ. వె. 1283 మార్చి 29 సోమవారం మొదలు ఏప్రిల్ 13 మంగళవారం వరకు

వైశాఖశుద్ధము.

నెం. 1180

1 వీరశ్రీనరసింహదేవనకరవిజయరాజ్య సంవత్స-

2 రంబులు ౧౩ ౪ అగునేంటి పుష్య శుక్ల పౌర్ణమీ చ-

3 ంద్రవారాన.

=క్రీ. వె. 1403 జనవరి 8 సోమవారము.

పౌర్ణమిసూర్యోదయాది 47 ఘ. 24 విఘ. వరకుండెను.

నెం. 1181

1 ... శాకాబ్దే రామతర్కద్విమణి పరిమితే కుంభకృష్ణే

2 దశమ్యాం వారే కావ్యేన లగ్నే భిజితిసముచితే.

... ...

5 ... ...శకవర్షంబులు ౧౨౬౩ గుంనేంటి

6 ప్రతాపవీరనరసింహదేవ విజయరాజ్యసం

7 వత్సరంబులు ౧౫ కుంభకృష్ణ దశమి శుక్రవారా

8 న ....

=క్రీ. వె. 1342 ఫిబ్రవరి 1 శుక్రవారము

ఫాల్గున కృష్ణ ౧౦ ఆనాడు సూర్యోదయాది 40 ఘ. 12 విఘ. వరకుండెను.

నెం. 1182

1 శక వరుషంబులు ౧౩౬౭ అగునేటి

2 రక్తాక్షి సంవత్సరవైశాఖ సుక్ల త్రా[యో]

3 దశి గురువారమున

=క్రీ. వె. 1445 ఏప్రిల్ 20 మంగళవారము

వారము గురువారముగాదు. సూర్యోదయాది 7 ఘ. 48 విఘ. వరకు శు. ౧౩ తిథి యుండెను.

నెం. 118౯

1 ...శకవరుశంభులు ౧౨౪౩ గునేంటికర్కాటక శుక్ల త్ర

2 యోదశియు గురువారమునాండు ... ...

=క్రీ. వె. 1321 జూలై 8 బుధవారము.

గురువారము గాదు. ఆషాఢ శు ౧౩ తిథి సూర్యోదయాది 12 ఘ. వరకే యుండెను.

నెం. 1184

1 ... శకవరుషంబులు ౧౩౨౫ అగు—

2 న్నేంటి స్వభానుసంవ్వత్సర వైశాఖ క్రిష్ణ ౫ శుక్రవారం

3 నను

=క్రీ. వె. 1403 మే 11 శుక్రవారము.

కృష్ణ ౫ తిథి సూర్యోదయాది 31 ఘ. 48 విఘ. వరకుండెను.

నెం. 1185

1 స్వస్తిశాకవర్షే మనుగవిగణితేశాంగకే కృష్ణే దశేమ్యాం

2 [శౌరే] వ్యాఘ్రే సులగ్నే......

... ...

5 శకవరుషంబులు ౧౨౧౪ అనునేంటి ప్రతా

6 [ప] సీగ శ్రీనరసింహదేవుగు ప్ర [వ] ర్ధమాన విజయరాజ్య

7 సంవత్సరంబులు ౧౭ అను శ్రావణ మార్గశిర కృ[ష్ణ]౧౦ యు

8 శుక్రవారమున............

=క్రీ. వె. 1292 డిసంబరు 5 శుక్రవారము.

కృ. ౧౦ తిథిసూర్యోదయాది 11 ఘ. 24 విఘ. వరకున్నది.

నెం. 1186

1. స్వస్తిశ్రీ [।] శకవరుషంబులు ౧౨౦౭ అనునేంట్టి మకరశుక్ల

2 ౫ యు గురువారమున

=క్రీ. వె. 1286 జనవరి 1 మంగళవారము.

గురువారముగాదు. మకర శు. ౫ అనగా మాఘ శు. ౫. ఇది ఆనాటను 43 ఘ. 48 విఘ. లున్నది.

నెం. 1187

1 స్వస్తిశ్రీ శాకవర్షే శశికరనయనే భూవిశే మీన—

2 మాసే పక్షేక్క [ౕ] వారేవసుతిథిసహితే సౌమ్య—

3 ధిష్ణేసులగ్నే॥ ... ...

... ...

5 ... స్వస్తిశ్రీ [।] శుభశాసన శక

6 వరుషంబులు ౧౨౨౨ అనునేంటి మీనశుక్లాష్టమియు రవివా—

7 రమున మృగశిరనక్షత్రము నాండు శుభముహూర్తమునను ...

=క్రీ. వె. 1300 ఫిబ్రవరి 28 ఆదివారము.

సూర్యోదయాది 35 ఘ. 24 విఘ. లకు తిథియిన్ని, 53 ఘ. 24 విఘ. లకు మృగశిరానక్షత్రమున్ను పోయినవి.

నెం. 1188

11 ... శకవరు[ష]ంబులు ౧౧౭౨ నే [టి] మకరశుక్ల ౧౩ యు సోమవా

12 రమున... ... ...

=క్రీ. వె. 1251 జనవరి 7 శనివారము.

సోమవారము తప్పు. సూర్యోదయాది 13 ఘ. 12 వి. లకు ఈ ౧౩ తిథి అంతమయ్యెను.

నెం. 1189

1 శాకాబ్దే బాణనేత్ర క్షితిశశిసంఖ్యాగణాన్వి—

2 తే॥ జ్యేష్ఠే మాసి ద్వితీయాయాం శుక్లపక్షే క్షకవాసరే॥

... ...

10 ... ... శకవర్షంబులు

11 ౧౨౧౫ సన్నేంటి జ్యేష్ఠశుక్ల ద్వితీయాయు రవివారమునాండు.

... ...

=క్రీ. వె. 1343 ఏప్రిల్ 27 రవివారము.

ఈతిథి సూర్యోదయాది 4 ఘ. 48 విఘ. లకు పోయినది. ఈసంవత్సరమందు అమాంతమైన శాఖము అధికము. పూర్ణిమాంతగణనప్రకారము నిజమైన శాఖమే జ్యేష్ఠమాస మగును.

నెం. 1190

1 స్వస్తిశ్రీ [||] శాకాబ్దే శృతిసింధునేత్రధరణీసంఖ్యాన్వి-

2 తేమార్గకే మాసే మంగళశుక్లపక్షతిధిసే ఏకాదశీసం_

3 యుతే|| శుక్రేశకాబ్దదినే... ...

=క్రీ. వె. 1322 నవంబరు 20 శనివారము.

ది 19 న దశమి తిథి 18 ఘ. 0 విఘ.కు పోయినది. గాన ది 20 అల్లా ఉండె ది 21 న సూర్యోదయాది 1 ఘ. 12 విఘ. కు పోయినది. కాన ది. 20 పూర్తిగా ఏకాదశి. అదే శుక్రవారము.

నెం. 1191

1 స్వస్తిశ్రీ [||] శకవ__

2 రుసంబులు ౧౨౭౧ నేటి కిరాదవీర నరనారసింహ్యదేవ విజ

3 యరాజ్యసంవత్సరంబులు ౫౮ ను ప్రావేశును శుక్ల ఏకాదసి

4 మంగళవారమునాంటి|

=క్రీ. వె. 1349 డిసంబరు 21 సోమవారము.

మంగళవారము కాదు. ఏకాదశి తిథి సూర్యోదయాది 8 ఘ. 24 విఘ. వరకున్నది.

నెం. 1192

1 శాలివాహన శకేగతాబ్దే ౧౨౭౧ అను

2 నేటి క్రోధనవాము సంవత్సర ఆ

3 శ్వీజ శుద్ధ ౧౫ మి సౌమ్యవాసర—

4 మందు ... ...

=క్రీ. వె. 1866 అక్టోబరు 23 బుధవారము.

పౌర్ణమీ తిథి 57 ఘ. 36 విఘ లవరకుండెను.

నెం. 1193

1 శకవరుషంబులు ౧౭౮౮ అగునేంటి మేష క్రిష్ణగురు—

2 వారమున ... ...

=క్రీ. వె. 1331 ఏప్రల్ 25 గురువారము.

మేషకృ.3 సూర్యోదయాది 45ఘ.వర కుండెను.

నెం. 1194

1 శ్రీసకవరుసంబులు ౧౨౫౩ అను నేటి

2 శ్రీప్రసప సుమన్ప్రతీత సనివరన వీరశ్రీ

3 నరపతి గజపతిదేశ్వర ప్రతిపకపి శేశ్వర—

4 దేవంకన విజయరాజ్య సమస్త ౫౫ ప్రాహి...

=క్రీ. వె. 1455 ఆగస్టు 16 శనివారము.

సూర్యోదయాది 15 ఘ. 36 విఘ. కు. 3 తిథి ముగించెను.

నెం. 1195

1 ప్రతాపవీరశ్రీ నరసింహ్యదేవస్యప్రవర్ధ (మా)న విజ

2 యరాజ్యసంవత్స ౫ ప్రావ రిషభశుక్ల పౌర్ణమి సోమ

3 వారమున

=క్రీ. వె. 1335 మే 8 సోమవారము.

సూర్యోదయాది 33 ఘు. 36 విఘ. వరకు పౌర్ణమి తిథి యుండెను.

ఈనరసింహదేవు మహారాజుకు ఇదిరెండు మునటి సంవత్సరము.

నెం. 1196

1 స్వస్తిశ్రీ [||] శకవరుషంబులు ౧౨౫౭ ను నేంటి ప్రతాపవీర

2 భాను దేవర ప్రవర్ధమాన విజయ రాజ్యసం[వ]
త్సరంబులు 3
శాకః భాద్రపద శుక్ల ప్రతిపదాపంచితవారము స

= క్రీ. శ. 1354 ఆగస్టు 19 బుధవారము.

శుక్ల ప్రతిపత్తిథి సూర్యోదయాది 52 ఘ. 48 విఘ. వర కుండెను.

నెం. 1197

1 శాకాబ్దేరసపాణి నేత్ర గణితే సంఖ్యాన్వితే
చైత్రకేమాసే
2 శుక్లయుతే దినే ప్రతిపది సూర్యవారాన్వితే

= క్రీ. శ. 1226 చైత్ర శు 1 ఆదివారము.

శుక్ల ప్రతిపత్తిథి సూర్యోదయాది 1 ఘ. 48 విఘ. వర కుండెను.

నెం. 1198

1 శాకాబ్దే గుణశైలవహ్నివసుధా
2 శంఖ్యాయుతే వత్సరే|మాఘే మా
3 సి చ పంచమీగురుయుతేకుంభేస్థితే భా
4 స్కరే|... ... ...
దీని తెనుగుతర్జుమాయే ఈ క్రిందిశాసనము.

నెం. 1199

1 స్వస్తిశ్రీ శకవర్షంబులు ౧౩౭౩ అగు నేంట్టి
ప్రజాప

2 తి సంవ్వత్సరమగు శుక్ల పంచమీ గురువారమను

= క్రీ. శ. 1452 జనవరి 27 లక్ష్మీవారము.

శుక్ల పంచమితిథి సూర్యోదయాది 12 ఘ. వర కున్నది. ది 26 న సూర్యోదయాది 31 ఘ. 48 విఘ. కుంభప్రవేశమాయెను. గాన ది 27 కుంభ మాసములో ప్రథమదినము.

నెం. 1200

1 స్వస్తి[॥]శక వరుషంబులు ౧౨౬౭గు నేంటి
ప్రతాప

2 వీరనరనారసింహ్యదేవస్య ప్రవర్ధమానవిజయరా

3 జ్య సంవ్వత్సరంబులు ౨౩ శాహీకుంభ శుక్ల
ప్రతిపద

4 బుధవారాన...

= క్రీ. శ. 1346 ఫిబ్రవరి 23 బుధవారము.

ది 23 న మీనప్రవేశము సూర్యోదయాది 54 ఘ. 36 విఘ. అనగా ది 24 నుండే మీనమాస ప్రారంభము. గాన ది 23 న సూర్యోదయాది 11 ఘ. 24 విఘ. వరకు ఫాల్గుణ శు. ప్రతిపత్తున్నదిగాన ఇదియే కుంభ శుక్ల ప్రతిపత్తిని చెప్పియున్నది.

(స శేషము)

సంప్రార్థనము

సాహిత్యవర్ధనుఁడు

బలవంతుల్ బలహీనులన్ గడిమిమై బాధించుచో, వారి చే
ష్టల వారింప, నవశ్యమైనఁ దనుచేఁ జక్రంబు సమర్పింపఁగాఁ
గల సత్త్వంబును ధ్యానమున్ గొలిపి లక్షల్ కోట్లు జన్మంబు ల
ర్మిలిఁ జేకూర్పఁగదయ్య; లేదు కాద; తండ్రీ! సర్వలోకేశ్వరా!

కవిప్రబోధము

మంగిపూడి వేంకటశర్మ గారు

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

భాషకు విభూషణము లౌ ప్రబంధమణులె - సభ్యములు గావనుచు ప్రజ చదువకుండ
చట్టములు చేయు ప్రభువు లీ చెట్టపోత్త - కాలజ్ఞోలికి పో రేమి కాలమహిమ?

రాజ్యంబు పరులు చేయగ - పూజ్యంబగు దేశభాష పోషణ లేకే
త్యాజ్యంబగు గవితా సామ్రాజ్యంబు నశింపకున్నె మన దేశమునన్.

పాలకులు శాసనాలన - పాలనకనుగోరు ప్రజలు బహుమూఢులు భా
షాలలన కాలవాలము - లాలము మేలగునె మీ కహో, కవులారా!

ఏవో వ్రాయుచునుంటిమి - యేవో ప్రజ చదువుచుండి రిక నేమనుచున్
భావింపక బాగోగులు - దైవముఖము చూచి తలపదగు కవులారా!

ఎన్నెన్ని గ్రంథమండలు - లున్నవి ధన మెంత లాగుచున్నవి జాతీ
యోన్నతిని గూర్చు గ్రంథము - లెన్నున్నవి వీనిలోన నెన్నగవలదే.

ఎచ్చటను నచ్చుకూటము - లెచ్చుగ గలవనుచు విత్తమిచ్చుట కెవడో
యచ్చుకొనుననుచు కూటికి - చచ్చుం గృతు లల్లు సాహసము తగ వగునే.

క్రొత్త దిదె గ్రంథ మనగా - నెత్తు ఖరీ దెంత యనుచు నెవరే నడుగన్
బొత్తిగను సిగ్గువోడమదె - పొత్తకముల చెత్తగూర్చ బోలునె మీకున్.

కవులు లేరె పూర్వకాలమం దీలాటి - కల్లపుస్తకముల నల్లినారె
వారి ప్రజ్ఞయేమి వారిలోకజ్ఞాన - భాగ్యమేమి వారి యోగ్యతేమి?

కవితవారు ప్రౌఢకవివారు శృంగార - కవితవారు చిత్రకవితవారు
మధురకవితవారు మరి బంధకవివారు - దిట్టకవులు మునుపు తెనుగు భువిని.

ఎంత సమర్థత గలిగిన - నంతగ మతసాంప్రదాయకాదుల దీక్షా
స్వాంతు లగుచు సారస్వత - కాంతను పెంచిరి స్వదేశకల్యాణ రతిన్.

ఎవ రేగ్రంథము వ్రాసిన - నవునని బుధులెల్ల మెచ్చి యౌరాదల దాల్పన్
కవిధర్మ మెరిగి శ్రమపడి - వివిధార్థా దర్శములుగ విరచించి రహో!

ఏనాటి కవులొ వారల - కీనాటికి నిల్చియున్న కీర్తి యదేమో
లోనెరిగి కీర్తిపరులై - మానక మన పూర్వకవుల మార్గము గొనుడీ.

తిక్కన గంటము నూంచిన - తిక్కనియొర కిపుడు గలుగు సామ్రాజ్యాశకున్
అక్కవి కవితయె మూలము - చొక్కపు గంటంపు యొరియె చూపంగ వలెన్.

అద్దర యెవరికివారే - పెద్దలనెడు భావమందు పెరుగుటకతనన్
బుద్ధులెవరు చెప్పిన పెర - సుద్దుల నీ కవులు చెవుల జొరనీ రిపుడున్.

రెండు రకంబుల కవు లీ - మండలమున గలుగు పూర్వమతమాన్యమతుల్
చండతరనాగరకరతు - లొండొరుల భావములు దక్కిణొత్తిర ధ్రువముల్.

యతులును ప్రాసములును వ్యా-కృతులు ప్రధానములు కొందరికి, కొందరి కీ
యతులును ప్రాసములును వ్యా-కృతులు ప్రధానములుగావు కృతికర్తలలోన్

తొలి యష్టాదశవర్ణన - ములు నేటి ప్రబంధములకు ముఖ్యంబులుగా
తలపరు మనసున నాగర - కులు త్రోవలు వేరు క్రొత్త క్రొత్తరకంబుల్

రెండురకంబులలో నొ-క్కండును తన తోడివాని కవియనగా నొ
ప్పండు గదా తన కంతె నె - కొండిక తన మగునొ ఘనతకును కొరతగునో

రసమును నౌచితియుగల స-రసకావ్యము నరసిరేని రచయితమతి కీ
రసపడి మతిచెడి యతినీ - రస మీకృతి యంద్రుగాని శ్లాఘింప రినీ!

రకముగ నెవరో యొక పు-స్తకమును రచియించి చూప సంతసపడి యా
సుకవికి ప్రోత్సాహకముగ - నొకమాటాడగ సహింతు రొకొ తెనుగు కవుల్.

ఛందోలోపము లెంచియొ - యెందో వ్యాకరణదోష మెంచియొ గ్రామ్యం
బం దున్న దనియొ రేఫల - చందములకొ వాదులాట సలుపుదు రకటా.

కవులనిపించుకొనగ నెక్కువ లుండిన మాత్ర గవు లగుదురే తగు స
త్కవులకు గల విధివిహితము - లెవియో తెలియంగ వలవదే కవులారా.

కవి యన్నన్ వివిధార్థము - లవనిన్ గలవందు సార్థకాఖ్యం గను నా
కవియే కవియగు నితరుడు - భవి యగు నిజమాతృగర్భపవి యగుజుండీ!

ఊరూరను నింటింటను - నూరాగులు కవులు గలరు నుడుగులచెలి నూ
రారిచికలకన్ దేరిచి - తీరుచు నా రెవరు లే రిదేమి తెలివియో!

తెనుగుకవుల బిరుదుల నె - న్నిన సురకవికైన గర్భనిర్భేద మగున్
పని బూని పరీక్షించిన - ఘనప్రతిభ మందుకైన గనరా రెందున్.

తిక్కనకు తిక్క విడిపింప దివురువారు - అభినవోభయ కవిమిత్రు లైనవారు
సహజపాండిత్య సంజ్ఞాప్రశస్తివారు - తెలుగునాడుకవులు నేడు వెలసినారు.

ఆశుకవిచక్రవర్తు లష్టావధాన - శతావధాన విధానులు సచిత్రబంధ
కరణదక్షు లనేకులు గలరు గాని - తెనుగునకు గల్గులోపముల్ దీర్ప రెవరు.

ఎందరో కావ్యతీర్థులు నెందరో పు - రాణతీర్థులు నాంధ్రసరస్వతులును
నాంధ్రవాచస్పతులు గల రందరున్న - తెలుగుబాసకు దైన్యంబు తొలగదేమొ.

కవులంట బాలకవులంట - నవకవులంట యువకవు లభినవకవులటహో
కవకవులట తెలుగుభువిన్ - కవితకుగల భాగ్య మెన్నగా దరమగునే.

కవివయసుతో పనేమీ - కవిపాండిత్యంబుతోడ గలపని యేమీ
కవిరచనలు దేశాభ్యుద - యవిశేష విభూషితంబు లవు నవియైనన్.

బాలకవులె కాదు పాలబుగ్గలనిగ్గు - వారలైన వగ్గు వారలైన
దేశజనులతృష్ణ దీర్చెడునట్టి సం - దేశ మిచ్చువారె దేవసములు.

భావకవులెయైన భావజ్ఞకవులైన - దేశనష్టి పుష్టి తేటపరచు
కావ్యరత్నములనె కల్పించి దేశక - ల్యాణదాతలై చెలంగవలయు.

అహదనకరతామ్రశాసనము

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

అవతరణిక

ఆంధ్రవాఙ్మయాభ్యుదయమునకై యాయుష్యము ధారవోసి కీర్తిశేషులయిన శ్రీ. వి. లక్ష్మణరావు పంతులుగారు, నేఁటి కాఱేండ్లకుమునుపు ఆంధ్రపరిశోధకమండలీ పంచమవార్షికోత్సవాధ్యక్ష్యోపన్యాసమున ఈయహదనకరతామ్రశాసనమును గూర్చి కొంతసంభాషించిరి ఫ్లీటుదొరగారు ఇండియన్ ఆంటిక్వెరి XIII వాల్యూంలో ప్రకటించిన యీశాసనము తెలుఁగుభాగము దురవబోధముగ నున్నదనియు, దాని కర్థమును గనుఁగొనుటకయి సీమనుండి దాని ప్రతిబింబముల మరలఁ దెప్పించి చూచితిమనియు, ఫ్లీటుదొరగారు ప్రకటించిన ప్రతిబింబములకును వానికిని భేదము లేదనియు, నందుఁ గొంతభాగమున కర్థము చేసికొంటి మనియు, నింక నెవ్వరికైన నేమైన దానియర్థము దెలియవచ్చెనేని దానిఁ దమకుఁ దెలుపఁగోరుచుంటి మనియు వారప్పుడు వ్రాసిచ్చిరి. ఆశాసనపుఁ దెలుఁగుభాగముపాఠమును గూడ నపుడు వారు ప్రకటించిరి. కాని దానిని కడముట్ట నర్థము చేసికొని ప్రకటించుట జరగకమునుపే యాంధ్రదేశ భాగ్యలోపమున వారు పుణ్యలోకములకుఁ బోవుటయ్యెను. వారియుపన్యాసమునకు సమకాలముననే శ్రీ సోమశేఖరశర్మగారును నాశాసనమున తెలుఁగుభాగముమాత్రము రాజనరేంద్రపట్టాభిషేక నవతిశతమపట్టాభిషేకమహోత్సవోపన్యాససంపుటమునఁ బ్రకటించిరి. వారిర్వురును నట్లు ప్రకటించుటచేతనే నేనాశాసనము నెఱిఁగితిని. అర్థావబోధమునకై యటతటంపడితిని గాని నాకప్పుడందుఁ గొన్నికొన్ని పదములకే తెలిసెనుగాని తుదదాఁక నర్థము తోఁపదయ్యెను.

అప్పుడు నాకుఁ బ్రాచీనచాళుక్యలిపిపరిచయము మిక్కిలి తక్కువ. పయిమిత్రులిర్వురును తెనుఁగక్షరములతోఁ బ్రకటించినపాఠములను బట్టుకొనియే పరిశీలించితిని గాని మూలమును జదువఁజాలమిచేఁ జూడనయితిని. ఇటీవల నేనాలిపి నేర్చుకొంటిని. దాని నేర్చుకొనుటలో రెండుమూఁడుతడవ లక్కడక్కడ సోమశేఖరశర్మగారు నాకుపదేశకు లయిరి. పిదప పదింబదిగాఁ బ్రాచీనశాసనములఁ జదువుటలో ఫ్లీటుదొరగారు,కృష్ణశాస్త్రిగారు మొదలగువారు పఠించిన యక్షరసంకేతములందు నాకుఁ గొన్ని సందేహములు పొడమెను. ఆ సందేహములు ప్రాచీనశాసనములఁ జదువను జదువను నాకు బలపడసాగెను. ఇట్టిపట్టున ఫ్లీటుదొరగారు ప్రతిబింబములతోఁ బ్రకటించిన 'అహదనకర' శాసనమును జదువఁ గుదిరెను. అక్షరసంకేతములనుగూర్చి నేను చెందుచున్న సందేహములకు స్థానము లిందును గలవు. ఫ్లీటుదొరగారు చదివినతీరునఁ జూడఁగా దురవబోధములుగా నున్న పదములకు నేనంతకుఁ గొంతకాలమునుండియు సందేహించుచున్నట్లు క్రొత్తతీరునఁ జదువఁగా నర్థము గుదిరెను. మఱియు నేనంతకుఁబూర్వమునుండియు సందేహించుచున్నవిధమునఁ జదువుటే సరి యనుటకుఁగూడ దగినసాధన మందు దొరకెను. ఎట్టకేల కెట్టెట్టో తుదముట్ట శాసనమున కర్థమును సమకూర్చుకొంటిని. అది యిందుఁ దెలుపుకొందును. ప్రాజ్ఞు లింకను బరిశోధింపఁగలరు.

శాసనస్థితి

ఫ్లీటుదొరగారు ఇండియన్ ఆంటిక్వెరీ ౧౩ వా వాల్యూంలో దీనిని బ్రకటించుచు నిట్లు వ్రాసిరి: "మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీలోని అహదనకరమునుండి సంపాదితమై సర్ వాల్టర్ ఇలియట్ కె. సి. యస్. ఐ. గారి యొద్ద నుండిన మూలపురేకులఁబట్టి యీశాసనము ప్రకటింపఁబడినది. వారు దానిని బ్రిటిష్‌మ్యూజియమున కొసఁగిరి. అవి యైదురేకులు. పొడుగు $8\frac{1}{2}$; వెడల్పు $2\frac{7}{8}$ అంగుళములు. వీనిలో కడపటిరేకు పట్టిది. దానికి రెండువైపులఁగూడ వ్రాఁతలేదు. అది బహుశః క్రమ్మఱదలకై

చేర్పఁబడియుండును. మొదటిరేకు, నాల్గవరేకు, వెలుపటి ప్రక్కలందు వ్రాఁతలేకయే యున్నవి. కావున నీరెండవ రేకునందుకై చేర్పనక్కఱలేదు. రేకులయంచులు ప్రక్క ప్రక్కలకుఁ గొంచెము సాగఁగొట్టఁబడినవి. శాసన మేమాత్రమును జెడక మంచిస్థితిలో నున్నది. దాని వలయము రాగిది. దళ్ళసనము 1/3, అంగుళము. మధ్య కొలత $3\frac{3}{4}$ అంగుళములు. ఈ వలయము శాసనము నాకుఁ జిక్కు నాఁటికే తెగఁగొట్టఁబడి యున్నది. తొలుత దీనికి ముద్ర అదికింపఁబడి యుండును. 17 బంతివఱకు శాసనభాష సంస్కృతము. అటుపైఁ దుదివఱకుఁ దెలుఁగు. శాసనలేఖనమున వర్ణక్రమము సరిగాలేదు. ఇది సత్యమైనన దానమని నే ననుకొనఁజాలను. శాసనము అసంపూర్తిగా నున్నట్టున్నది. వ్రాయవలసినవిషయ మింకను నుండఁబోలును. ఇది చాళుక్య విష్ణువర్ధనులలో నాల్గవవానిదో, అయిదవవానిదో అగును. ఆయిద్దఱిలో నెవ్వనికిఁ జెందినదో స్పష్టముగా జెప్పఁజాలను.1 శాసనమునఁ గాలనిర్దేశము లేదు. తెలుఁగుభాగమును నేను బరివర్తింపఁజాలనయితిని. మఱి యేవిధమునను గూడఁ దాని పరివర్తనమును బడయఁజాలకపోయితిని. ఇది పృథివీపల్లవపట్టణమందలి విష్ణువర్ధనుని దానమును గూర్చియైనను అక్కడివారగు నితరుల దానమును గూర్చియైనను, జెప్పునదిగా నుండును."

ఫ్లీటుదొరగారిచేతికి వచ్చునాఁటికే దీనివలయము తెగఁగొట్టఁబడి యున్నదనుటచే నంతకుఁ బూర్వమే బర్గెస్‌దొరగారు దీనిఁ దెగఁగొట్టి ప్రతిబింబములఁగైకొనిరని తలఁపఁదగును. ఇందు వ్రాఁతగల యాఱువైపుల లోను తొలుటి మూఁడువైపులు, నైపుకై దేసిబంతులును, ఇంచుమించుగా బంతికి 28 అక్షరములును గలవై యుండఁగాఁ దర్వాతి మూఁడువైపులు నైపుకు ఏడేసిబంతులును, 32 అక్షరములును గలిగియున్నవి. మొదటి మూఁడువైపులలో సంస్కృతభాగము గలదు. అది పెద్ద యక్షరములతోఁ దూరదూరముగా విస్పష్టముగా నున్నది. తర్వాతి మూఁడువైపులలోఁ దెలుఁగుభాగము గలదు. అది చిన్నచిన్న యక్షరములతో జిలుగై వ్రాఁతతప్పులు హెచ్చుగా గలదై యున్నది. అగ్గలేశముగల తెలుఁగుపట్టు ముఱి వ్రాఁతతో అజాగ్రత్తగాఁ జెక్కఁబడినది. అక్షరలోపములు గలవు. ఇలియట్ దొరగారు శాసనమును సంపాదించినగ్రామ మగు 'అహాదనకరము' ఎక్కడకలదో తెలియకున్నది.

ఫ్లీటుదొరగారీశాసనమును అయిదవ విష్ణువర్ధనుని నాఁడు వెలసినదానిఁగాఁ దలఁపఁగా సోమశేఖరశర్మగారు మూఁడవవిష్ణువర్ధనుని నాఁటఁ వెలసినదానిఁగాఁ దలఁచిరి. అట్టితలఁపునకు బెక్కుకారణములను శర్మగారు పేర్కొనిరి.2 వారు తెలిపినకారణము లాశాసనము మూఁడవ విష్ణువర్ధనునిది గాఁదగు ననుటకు సాధకములే కాని అయిదవ విష్ణువర్ధనునిది గూడఁ గావచ్చు ననుటకు బాధకములు గావు. అయినను శర్మగారు తెలిపినకారణములను బట్టియు శాసనమందలి తెలుఁగుభాష తీరును బట్టియు నేనుగూడ మూఁడవ విష్ణువర్ధనుని నాఁటిదే కాఁదగు నని తలఁతును. కాని యయిదవ విష్ణువర్ధనుని నాఁటిదనుట కీశాసనమున నొక క్రొత్తసాధనము నాకు గోచరించినది. సాతలూరి తామ్రశాసనమున3 అయిదవ విష్ణువర్ధనునికి 'కరిగల్ల' బిరుదమున్నట్లొకశ్లోకము తెల్పుచున్నది. "గురుతరదీనభాగవతమానసమానితకల్పపాదపః, వరకరిగల్ల భూమిపభుజా సిరిహోజిభువిప్రభాసతే" అని. ప్రస్తుతశాసనమునఁ గూడ 'కరిగల్ల పృథివీమహాసత్త్వ' నామము గలదు. దీనినిబట్టి యీశాసనము అయిదవ విష్ణువర్ధనుని నాఁటిదని తలఁచుట సంగతమగును. మూఁడవ విష్ణువర్ధనునికిఁ గూడ నీబిరుదుండుట వ్యక్తమయ్యేనేని యిది మూఁడవ విష్ణువర్ధనుని నాఁటిదే యని నమ్మవచ్చును.

1. ఇక్కడనట్లు వ్రాసినను అన్యత్ర ఈశాసనము అయిదవ విష్ణువర్ధనునిదే యని వ్రాసిరట.

2. భారతి 1-వ సంపు. 12-వ సంచిక.

3. శ్రీలక్ష్మణరావుగారు దీనిని భారతి మొదటిసంపుటము మొదటి సంచికలోఁ బ్రకటించిరి.

ఈశాసనము సమగ్రముగా 'ద్రవిడసంస్కృత శాసనములు' అను గ్రంథమున బర్గెస్‌దొరగారుగూడ ప్రకటించిరట కాని దాని నేఁ జూడలేదు. శ్రీ సోమశేఖరశర్మగారు బర్గెస్ దొరగారు పఠించిన పాఠమునే పట్టాభిషేకపు సంచికలోఁ బ్రకటించినట్లు తెలిపిరి. శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు స్వయము ప్రతిబింబములను జదివి వ్రాసిన పాఠమును ఫ్లీటుదొరగారిపాఠముతో సరిచూచి ప్రకటించినట్లు తెలిపిరి. కాని ముద్రణ ప్రమాదముచేఁ గాఁబోలును లక్ష్మణరావు గారు ప్రకటించిన పాఠమున శాసనమందలి రెండుబంతుల యక్షరములే లేకున్నవి. తక్కినదానిలో ఫ్లీటుదొరగారు చదివిన పాఠముతో భేద మంతగాలేదు. బర్గెస్‌దొరగారి పాఠమునకు, ఫ్లీటుదొరగారిపాఠమునకుఁ గూడ భేద మంతగాలేదు.

ఇందు ఫ్లీటుదొరగారు ప్రకటించిన ప్రతిబింబములఁ బట్టి నేను జదివిన పాఠమునే ప్రధానముగాఁ జూపుచున్నాను. ఆపై ఫ్లీటుదొరగారి, లక్ష్మణరావుగారి, శర్మగారి పాఠభేదములను దెలుపుదును. సంస్కృతభాగమున నంతగాఁ జిక్కులులేవు. తెలుఁగుభాగమే ముఖ్యమయినది. అంటే నేను వేఱువిధముగాఁ జదువుటకుఁ గల యనావశ్యకతను ఆధారములను ముఖ్యముగాఁ జేర్కొందును.

ఇందు నేను సంస్కృతభాగమునకుమాత్రము సంస్కారముల నధోజ్ఞాపికలలోఁ జూపించితిని. తెలుఁగుభాగమెల్ల సందేహాసంకులమై యున్నదిగాన దానిలోని నానాసంస్కారములుగూడ సందేహగ్రస్తములే యగును. వానిని అర్థవిచారప్రసక్తిలోఁ జెప్పెదను.

మూలము

మొదటిరేకు: రెండవప్రక్క

౧ స్వస్తిశ్రీమతాం సకలభువన సతూ[1]యమాన[2] వ్యసగోత్రాణం[3] హారి

౨ తిపుత్రాణాం కౌశికి[4]వరప్రసాదలబ్ధరాజ్యానా[5] మాతృగణ పారిపలి[6]

3 తానాం [స్వా[7]]మి మహాసేన పాదానా[8] [9] [10]...నాం భగవన్నారాయణప్ర

౪ సాదసద[11]సమాసాదిత వరా[12]వరాహలాఞ్ఛనా[13] క్షణక్షణవశీకృ

౫ త[14]రాతి [[15]మ]ణ్డలానాం అశ్వమేధావభృథస్నాన పవిత్రీకృత వపుషం[16]చా

రెండవరేకు: మొదటిప్రక్క

౬ ళుక్యానాం క[17]లమలంకరిష్ణో స్వ[18]సిధారా ప్రభావావర్జితా శే[19]ష మహీమణ్డల

౭ స్యశ్రీవిష్ణువర్ధన మహారాజస్య[20] భ్రూభం[21]గమాత్రవిఘాత స[22]మాస్తారాతిమణ్డలస్య

౮ [23]కారిణ [24]అనేకతులాధృత శాతకుమ్భవిశ్రాణనవదాతశరీరస్య శ్రీవిజ

౯ యాదిత్య మహారాజస్య ప్రియతనయః చక్రవర్తి[25] లక్షణోపేతః చక్ర

౧౦ ధరఇవ లక్ష్మీ[26]వల్లభః భాస్వా ని[27]త్యోపజాయమానోదయః చన్ద్రఇవ జ

1. సంస్తూ, 2. 'మాన(మాన)వ్యస', 3. ణాం, 4. కౌశికీ, 5. నాం, 6. పరిపాలి, 7. అస్పష్టము, 8. ను, 9. 'దా'కు దీర్ఘము కొమ్మును గలవు. 10 'న' క్రింద వింతతీరుఒత్తు కలదు. దీనిచర్చ ముందు రాఁగలను, 8,9,10.అక్షరములు 'నుధ్యాతా' అని యుండవలెను. 11. 'సద' ఈ రెండక్షరములను దొలఁగింపవలెను. 12. ర, 13. 'నానాం', లేక, 'నే'14.తా, 15.'మ'ఉండఁదగినది. ఏదో వికారపులిపి గలదు. 16.షాం.17.కు,18.'ఃస్వా'19. శే, 20.'పౌత్రః' ఉండవలెను. 21. భం, 22. మ, 23. దీనికిఁబూర్వ మేదోపదముండవలెను. 24. ణః, 25. ర్తిఞ, 26. క్ష్మీ, 27.వని.

అహాదనకర తామ్రశాసనము

౧. మొదటి రేకు- రెండవ ప్రక్క

౨. రెండవ రేకు- మొదటి ప్రక్క

3. రెండవ రేకు- రెండవ ప్రక్క

౪. మూడవ రేకు- మొదటిప్రక్క

౫. మూడవ రేకు- రెండవప్రక్క

౬. నాల్గవ రేకు- మొదటిప్రక్క

రెండవ రేకు: రెండవ ప్రక్క

౧౧ గదాహ్లాదనకరః సురగజఇవ దానవషి[1] జలనిధిరివ గమ్భీరసత్వః[2] యుధిష్ఠిరఇవ

౧౨ భీమసేనాన్వితః కార్త్తికేయఇవా ప్రతిహతశక్తిః శక్తిత్రయోపేతః చతస్సృషుస్స

౧౩ విద్యాసు విచక్షణః యుద్ధేషువిషమసిద్ధిః అర్థి[4]జనే కామధేనుః స్త్రీషు మ

౧౪ కరధ్వజః రిపుతిమిర విధ్వంసనే ప్రలయాదిత్యః జ్వాలాస్ఫురితాపానలజ్వాలావలీ

౧౫ ఢరిపున్నృపాః ప్రభుపవనః[5] విజిగిషుర్[6]ద్ధర్మ్మవిజయీ పరమబ్రహ్మణ్యః పరమా[7]హే

మూడవ రేకు: మొదటి ప్రక్క

౧౬ శ్వరఃసర్వలోకాశ్రయశ్రీవిష్ణువర్ద్ధనమహారాజఃరాష్ట్రకూటప్రముఖాన్ కుటు[8]మ్బినః స

౧౭ ర్వాన్నిత్థ మాజ్ఞాపయతి విదితమస్తు వోస్మాభిః స్వస్తి[9] ప్రితిసిపల్లవపట్టనబున ఊరి

౧౮ వారు కరిగళ్ళ వడవరికి ఊరిస్వామ్యమ్ ఇచ్చిన స్తితి రెడ్డివాడపలపట్టనావురకు

౧౯ అరియు డగు తెజెయు సిద్ధాయంబు దన్డుదసపరాధంబును సర్వబాద ప

౨౦ రియారువు ఊరుదాయసేసి ఇచ్చి దీనికి వక్రంబులేదు వచ్చినవారు గళరేని ఉరి స్తితి

౨౧ దప్పినవారు దీనికి వక్రంబువచ్చిన గచ్చురు రెడ్డినపల ఏలే మువసు లేములచే

౨౨ సినదియు చన్ను వీరిపయినాడువరు గల్గిన ఏళేముళ చేసిన సేయుదు సను

మూడవ రేకు: రెండవ ప్రక్క

౨౩ మహానబియుళ్ నరాళోక మహాసత్తవుళ్ విరావవ మహానబియుళ్ గజ్జంబు సె

౨౪ డ్లనడుపుళ్ శమస్తభువనశ్రియ కనడిరజు బద్దపెరెయ ఊరిపనిన ప్రవసివర

౨౫ వయ్యోటి మాహానభిళ్ వయ్యోటి మహాభిళ్ పనికొళు చేనేరక పచ్చినప్రసి

౨౬ వయ్యోటి మహానభియుళ్ మరల కొన్డుకళ్ సవ్వలోకశ్రయ మహాసత్తవళ్

౨౭ పెద్దర్ళ్ నెరవద్యమహాసత్తర్వళ్ పసిడ్డిముడ్లు వెటన్దలచరువయ్య విష్ణువర్ద్ధనమ

౨౮ హాసత్తవళ్ పసుతేవుల కొన్డుకళ్ అచ్చకుట్టువనియు కొన్డుకళ్ గజ్జ సెడ్లల ·

౨౯ నడుపుళ్ ప్రిథిమిమహాసత్తర్వళ్ వెటన్దళ్ పానికన్డిఅము కొళనడుపు విష్ణువర్ద్ధన

1. ష్ఠీ; 2. త్త్వః; 3. ర్తిః; 4. ర్థిః; 5. 'నృపాభిపవనః' అనియుండునేమో! 6. గీషు; 7. మమాః; 8. టు; 9. స్తి.

నాల్గవ రేకు: మొదటి ప్రక్క

౩౧ మహాస్థానవల కొన్డుకలు నిరవద్యప్రిథివి కనడిరజుళ్ గునవన మహానభియుళ్
౩౨ ముద్దకచ్చికొళ్ రమిస్వారా ప్రిథివీమహాస్థానవళ్ అనయజనువకొల కొన్డుకళ్ కొరిన్డికొళ్
౩౩ కరిగల ప్రిథివీమహాస్థానవల కొన్డుకళ్ నన్దిమహానవింనమపు శ్రీమహా
౩౩ సత్థవళ సకలోకశ్రయ్య ప్రిథివీమహాస్థానవల దివకరయ్య పఞ్చ
౩౪ కొళ్ శ్రీ జప్టి పెద్దటుజ్జ గడ్డాడ్డు.

సమన్వయము

ఇందు నాలవబంతిలో "లాఞ్ఛనాత్మణత్మణ" అనుదానిని 'లాఞ్ఛనేక్షణక్షణ' అని ఫ్లీటుదొరగారు సంస్కరించిరి. మఱికొన్ని చాళుక్యశాసనములందు నిట్లు గానవచ్చుచున్నది. కాని నేను "లాఞ్ఛనానాం క్షణక్షణ" అని యుండవలెను ననుకొందును. మఱియు ౮ బంతిమొదట 'కారిణః' అనుదానికిఁ బూర్వమేదో యుండవలెనని నేననుమానించితిని. ౯ బంతిలో 'వక్రపత్థిలక్షణో' అని ఫ్లీటుదొరగారు చదివి యందు 'వర్త్తి' అని సంస్కారముచేసిరి. ఈశాసనమున ౧౭ బంతిలోని 'ఇత్థ' అనుచోటి లిపి చిహ్నము బట్టి యిది తకారముక్రింద థకారముగాఁ జదువఁదగినదే యున్నది. నేను నట్లే పఠించితిని. కాని యిందు లిపికారుఁడు పెక్కుచోట్ల సంయుక్తాక్షరములందు ద్వితీయహల్లగు 'త'కారమున కిట్టి లిపి సంకేతమునుగూడ నుంచెను. మఱియు సంయుక్తాక్షరములందు ద్వితీయ హల్లగు 'థ'కారము నింకొకవిధమున నుంచెను. కాన ఈసంయుక్తాక్షరమందలి ద్వితీయహల్లును 'త'కారమునుగాఁ గూడఁ జదువఁదగును. ౭వ బంతిలో 'విష్ణువర్ధన', ౧౩వ బంతిలో 'యుద్ధేషు', 'సిద్ధః', ౧౪వ బంతిలో 'గీషుద్ధర్మ', ౧౮వ బంతిలో 'సిద్ధా' అనుదానిలో 'ధ'కారలిపి వేఱుతీరుగా నున్నది. మఱియు ౧౨వ బంతిలో 'కార్త్తికేయ', ౧౩వ బంతిలో 'అర్త్తిజన', ౨౪, ౨౮, ౨౭ బంతులలో 'సత్తసళ్' అని కూడఁ జదువవచ్చును. కాని సంయుక్తహల్లులలో ద్వితీయహల్లు 'త'కారమునకు నేఁటి 'ఒత్తుతకారము(_)'వంటి లిపి చిహ్నముగూడ నిందుఁ గలదు. ౧౫ బంతిలో 'స్వస్తి', ౧౭వ బంతిలో 'శక్తి' ఇత్యాదులు చూడఁదగును.

౧౦వ బంతిలో 'భాస్వానిత్యోపజాయమానో వయః'అనుచో ఫ్లీటుదొరగారు 'భాస్వానివోప' అని సంస్కారముచేసిరి. నేను 'భాస్వానివనిత్యోప' అని చేర్చి సంస్కరించితిని. ౧౪వ బంతిలో 'రిపునృపాః ప్రభుపవనః' అనుచో 'రిపునృపః', 'శీఘ్రపవనః' అని దొరగారు సంస్కారముచేసిరి. నేను 'రిపునృపాభ్రపవనః' అగునేమో అనుకొంటిని. ఇంతవఱకు సంస్కృతభాగమున సంస్కారవిశేషములఁ దెలుపుకొంటిని. ౧౭వ బంతి సగమువఱకు నిట్లు సంస్కృతభాష గలదు. దానికి నేను క్రొత్తగా నర్థము వివరింప నక్కఱ యుండదు.

తరువాతి తెలుఁగుభాగమే కొంచెముకఁబడెడిది. దానికిఁ దాత్పర్యార్థము నీక్రిందివిధముగా నేను గ్రహించితిని.

"పృథివీపల్లవపట్టణమనే గ్రామమున నెలసి యున్న 'కరిగల్ల వడవరు'అనేదేవరకు ఆగ్రామాధిపతులు ఆయూరిలోని రెండువాడలపట్టునకు లేక రెండువాడల పట్టణమనే పేరుగల వేఱొకయూరికి, అరి, తగ్గు, తెర్లు, సిద్ధాయము, దండు, దశాపరాధము అనే పన్నులను సర్వబాధలను పరిహరించి, ఆయూరిని దానముచేసి ఇచ్చినారు. దీనికి అడ్డులేదు. అడ్డు వచ్చినవారు ఉండిరా వారు ఊరిలో ఉనికిని (ఊరిలో జీవికను) దప్పినవారగుదురు. దీనికి అడ్డువచ్చినవాడల (వాండ్రవిషయమున) ఆ రెండువాడలను (పృథివీపల్లవపట్టణమందలి భాగమునో,

లేక రెండువాడలనే వేఱొక(గ్రామమునో) పాలించునట్టి ముగ్గురు అధికారులు ఏమిచేసినను చెల్లును. అంతే కాక ఆయధికారులమీఁద తప్పునాడువారెవరైనకల్గిరేని (వారివిషయమునఁగూడ) ఆ యధికారులు చేసినచేఁత చెల్లును." (ఇంతటితో మూఁడవరేకు మొదటిప్రక్క ముగిసినది. మూఁడవరేకు రెండవవైపునను, నాల్గవ రేకు మొదటివైపునను దానముచేసిన యాయూరి స్వాముల పేళ్లున్నవి.)

సాధారణముగాఁ జాళుక్యరాజుల సంస్కృతశాసనములందుండు మతలబే యీశాసనమునను గలదు. కాని కొంతభాగ మయినతర్వాత భాష తెలుఁగుగా మాఱుటచేత, మతలబుకూడ కొంతమాఱినది. 'విదిత మస్తువోస్మాభిః—'అన్నంతవఱకు సంస్కృతమున నున్నది. 'అస్మాభిః' అన్న తృతీయాంతమునకు సాధారణముగా చాళుక్యశాసనములందు (ఫలానివాని కింతభూమి) దత్తమ్ (ఇయ్యఁబడెను) అనుపదముతో నన్వయముండును. ఇందు 'అస్మాభిః' తర్వాత తెలుఁగుగలదుగాన దానికట్టియన్వయము పొసఁగదు. కాన యిందు 'మాచేత మీకు విదితమగుఁగాక' అని యర్థముచెప్పి యన్వయము పొసఁగించుకొనవలెను.

మీఁదఁజెప్పిన తాత్పర్యార్థమున కించుక విస్తరణము:—మూఁడవవాఁడో నాల్గవవాఁడో అయిదవవాఁడో 'కరిగల్ల' బిరుదాంకుఁడు చాళుక్యవిష్ణువర్ధనుఁడు (బెజవాడరాజధానిగా) రాజ్య మేలుచుండఁగా నాతని రాజ్యములోని పృథివీపల్లవపట్టణమున (పల్లవపట్టనమే నేఁడు 'పల్లపట్టు, పల్లపట్ల' అని పేర్కొనఁబడుచున్న గ్రామమని నేఁ దలఁచుచున్నాను.) కరిగల్లవడవ అను పేర దేవప్రతిష్ఠ జరగెను. దక్షిణభారతదేశమున నీవిధమున ననేకదేవప్రతిష్ఠ లానాఁడు జరగినవి; నేఁటికిని జరుగుచున్నవి. చాళుక్యభీమరాజు తనపేర భీమేశ్వరలింగములను, నాలయములను నిర్మించెను. చాళుక్య నరేంద్ర మృగరాజు తనపేర నరేంద్రేశ్వరలింగములను, ఆలయములను నిర్మించెను. కాకతీయ గణపతిదేవుని పేర గణపేశ్వరలింగములును, ఆలయములును నిర్మితము లయ్యెను. వెలనాటి చోడభూపాలుని పేర చోడేశ్వరలింగమును, ఆలయములును నిర్మితము లయ్యెను. హైహయాన్వయుఁడగు నమగుఁగామరాజుపేర నిష్టకామేశ్వర లింగములును, నాలయములును నిర్మితము లయ్యెను. ఇట్లెన్నింటినేని పేర్కొనవచ్చును. 'కరిగల్ల' బిరుదాంకుఁ డయిన చాళుక్యరాజు (ఈ బిరుదు ఐదవ విష్ణువర్ధనునికిఁ గలదని మన కిప్పటికిఁ దెలియును.) తనపేరఁ దనరాజ్యములోనిదగు పల్లవపట్టణ (పల్లపట్ల)మున నాయూరియజమానులట్లు దేవప్రతిష్ఠ చేసి, ఆయూరిలోని కొంతభాగమునో, లేక, రెండువాడలను పేరుగల గ్రామాంతరమునో ఆదేవరకు సర్వకరపరిహారముగా ఇచ్చిరి. దేశాధీశ్వరుఁడగు నావిష్ణువర్ధన మహారాజు దానికి సమ్మతించి, తనయంగీకారము నీశాసనము మూలమున వెల్లడించెను. ఆయూరియజమానులే దీనిని సాగించినవారగుటచే నీశాసనమున వేఱుగా "ఆజ్ఞప్తి" ప్రసక్తి యక్కఱలేకపోయెను. ఈ పుణ్యకార్యము సాగించిన 'యూరిస్వాముల' పేళ్లు పెక్కు లీశాసనమునఁ జెప్పఁబడినవి. మహారాజు పేరనే దేవప్రతిష్ఠ జరగెనుగాన యీ ధర్మనిర్వాహకులలో మహారాజుగాక యాతని (కరిగల్ల పృథివీమహాసత్త్వల) కొమారుఁడును, తద్బంధూద్యోగి సంఘమును నీశాసనమునఁ బేర్కొనఁబడిరి. దానప్రశంసాపరములయిన శ్లోకములు—సర్వశాసనసాధారణములు—దీనఁగానరాకుండుటచేతను, శాసనసమాప్తిసూచకమైన వ్రాఁత లేకపోవుటచేతను, తుదను వ్రాఁత లేకుండ మూఁడువైపులకు మించి రాగిరేకులుండుటచేతను, శాసనమున నింకను వ్రాయవలసినవిషయ ముండెనేమో, ఏకారణముచేతనేని అది వ్రాయకుండ విడువఁబడెనేమో అనికూడ తలఁపఁదగును. ఫ్లీటుదొరగారీశాసనము నే నమ్మరానిదానిఁగాఁ దలఁచిరి. అట్లు తలఁపఁదగ దనుకొందును.

పద, పదార్థ నిర్ణయము

ప్రిథివీపల్లవపట్టనబున—'పృథివీ'పదము ప్రాచీన చాళుక్యశాసనములందు బిరుదప్రాయముగాఁగానవచ్చును. చాళుక్యశాసనములందే 'యువరాజు'కు 'పృథివీయువరాజు', 'పృథివీపోతి' (మంగియువరాజు కూఁతురు) ఇత్యాదులందు చూడఁదగును. బిరుదప్రాయమయిన 'పృథివీ'పదము విడువఁగా 'పల్లవపట్టనబు' అయినది. అది 'పల్లపట్ల' అని నేఁడు పేర్కొనఁబడు గ్రామమంటిని. ఇది

రేపల్లె తాలూకాలో నున్నది. 'పట్టనంబు'ను 'పట్టనబు' అని రూపాంతరమునుగను కడచిన భారతిలో 'నాగబు' పరిశీలనమునఁ దెలిపితిని. నేఁటి కిట్టిరూపములు మాసిపోయినవి. కాని 'గారాబు' మాత్రము మిగిలినది. పట్టనము, పట్టణము, పత్తనము అని రూపములు గలవు. కొందఱు 'పట్టణ'రూపము తప్పందురు. దీనిఁగూర్చి నేనింతకుముందు ప్రభావతీప్రద్యుమ్న వ్యాఖ్యా విమర్శనమునఁ గొంతచర్చించితిని. తిక్కనసోమయాజులవారు దానిఁ బ్రయోగించిరి. "క. రణవిజయముగ్గైకొని పట్టణముద్భటసుభటసంకటంబుగ-"నిర్వ-ఉత్తర రా. ప్రాకృతభాషలలో 'పట్టణ'రూపమే కలదు. "నౌభిరేవకు యద్గమ్యం పట్టణం తన్నిగద్యతే"—అర్థశాస్త్రము. ఈ పట్టణము పల్లవులచే నిర్మితమై యుండును.

ఊరివారు కరిగళ్లవడవరికి—ఊరివారైన కరిగళ్లస్వామికి-అని యర్థము. విశేష్యము షష్ఠ్యంతముగా నుండఁగా విశేషణము 'అను' ధాతుసంబంధము లేకే ప్రథమాంతముగాఁగూడ నుండుట ప్రాచీనభాషా సంప్రదాయము. "విద్యారాశిఁ భవుంఁ మారయకుఁ బుణ్యాచారశీమాంబకుక్"—శృంగారనైషధము. 'కరిగళ్ల' పదమునకర్థమేమో సరిగాఁ దెలియదు. ఈపదము సాతలూరి తామ్రశాసనమున 'కరిగల్ల' అనికలదు. మనయీశాసనముననే 3వ పంక్తిలో 'కరిగల' అనికలదు. 'కరిగల్ల' పదమునకు 'ఏనుఁగుచెంప' అని యర్థమగును. 'ఏనుఁగులచెంపలు గొట్టువాఁడు' అనునర్థమున 'కరిగల్ల తాడన' ఇత్యాది విధమున నుండవలసిన బిరుదమునకిది నామైకదేశగ్రహణమువలని రూపమేమో! 'వడవరు'అనుపదము'ఉడెయవర్'అను ద్రవిడపదముననుండి పుట్టినది. దానికి 'వేల్పు' 'స్వామి'అని యర్థము. అది ప్రాయికముగా నీశ్వరునికిఁ జెల్లుచున్నది. ఇది యొక మనుష్యుని పేరని తెలుఁచుట యంతి సంగతముగా నాకుఁ దోఁచకున్నది.

ఊరిస్వాముల్—ఊరియజమానులు, వీరి పేర్లే మూఁడవరేకు రెండవవైపున, నాల్గవరేకు మొదటివైపున కలవు.

ఇచ్చిన స్తితి— ఇచ్చినవృత్తి: స్థితియనుటకు స్తితి. ఈపద మీయర్థమున నింకను గొన్ని శాసనములందుండుటను శ్రీ సోమశేఖరశర్మగారు పేర్కొనిరి.1 ఇక్కడి కొక్క-వాక్యము ముగిసినది.

రెణ్డువాడల పట్టనాపురకు—రెండువాడలపట్టునపురకు— అని సంస్కరింపఁగా— పైగ్రామములోని రెండు వాడలపట్టునకు—అని యర్థమేర్పడును. లేదా —రెండువాడల పట్టనపురకు—అని సంస్కరింపఁగా రెండువాడల పట్టనమనే గ్రామమునకు అనియర్థమేర్పడును. తలవరి, ఊరు, చెఱువు మొదలగుపదములు దేశిభాషలో ఇకారోకారాంతములుగా నున్నను ఇక్ష్వాకు సాతవాహన సాలంకాయన బృహత్ఫలాయన పల్లవరాజుల ప్రాకృత సంస్కృతశాసనములందు తలవర, ఊర, చెఱువ ఇత్యాదివిధములఅకారాంతములుగాఁ బ్రయుక్తములయ్యెను. తలారి2, తలవరి యని తెలుఁగున నుండఁగా నిక్ష్వాకు పురుషదత్త శాసనములందు 'తలవర'అని అకారాంతముగాఁ గలదు. ఈ పదము తల + అవర్ అను పదముల కూడికచే నేర్పడినది దీని పరిణామములఁజర్చకిది చోటు గాదు. మఱియు బృహత్ఫలాయన జయవర్మ కొండముది శాసనమందు కుమూర, పాటూర అనియు, సాలంకాయన నందివర్మ పెదవేంగిశాసనమున3 'ప్రొలూర, మంజూర, కంబురాంచెఱువ' అనియుఁ గలవు.

అరియు=అరి యనఁగా భూమిపన్ను. 'యు' సముచ్చయము. పైరుపండిన తర్వాత చెల్లింపవలసిన సిస్తుపేరు అరి. ఇది ధాన్యరూపముగా నుండుననుకొందును. దానిని రాజునకొసగుటకై తెచ్చి కాచుకొనియున్న కాపునకు 'అరికాపు' అని పేరు. "క్ష్మాతలనాథు

---

1. రాజనరేంద్ర పట్టాభిషేకసంచిక.

2. చూ. 1122 నెం. శాసనము, 'దక్షిణహిందూదేశ శాసనసంపుటము', 4 వాల్యుం. 'తలారి' అని కొన్ని శాసనములందుఁ గలదు.

3. ఈ తామ్రశాసనము సోమశేఖరశర్మగారు భారతి 1, సంపు. 8 సంచికలో ప్రకటించిరి.

చెల్ల నరిగాపుల మాడ్కిన తీఱువెట్టు"—శక 1037 నాఁటి శాసనము.1

డగు—దగు అనికాని,డసు అనికాని,దీనిని జదువ వచ్చును. ఇదియు పన్నులలోని భేదమే. దగ్గు=తిరుగు పలకై యిచ్చెడు పన్ను గావచ్చును.

తెతెఱియు—'యు'సముచ్చయార్థకము.'తెఱె' యను పదము కర్ణాటభాషలో 'పన్ను' అనునర్థమునఁ గలదు. 'సబళగద్యాణ తెఱె'యని యుండుటచే నది ధన రూపమని తెలియఁబడును. 'తెఱె'పదము తెలుఁగులోఁ గానరాదు. కాని అమ్మేవానికి,కొనేవానికి నడుమనుండి ధాన్యాదికము బేరము నడుపువాఁడు కైకొను ద్రవ్యమునకు 'తఱుగు' అని తెనుఁగునఁ బేరు గలదు. అట్టి వ్యాపారము చేయువాఁడు 'తఱిగరి' యనఁబడును. 'దళాళ్' 'కమిషన్' అని దానికి నేఁ డితరభాషాపదముల వాడు చున్నాము. 'తెఱెగళ్' అను బహువచనాంతపదమున నుండి (కెఱెగళ్ పదమునుండి చెఱువులు, తర్వాత చెఱువు పుట్టినట్లు) తఱుగులు, తర్వాత తఱుగు పుట్టినవి. 'తఱుగు' పదము నేఁడేయర్థమున నున్నదో ఆయర్థముననే యీ శాసనమునఁగూడఁ బ్రయుక్తమై యుండవచ్చును. 'అరి' టీకలో నుదాహరించిన శాసనపద్యమునఁ గల 'తీఱు'తోఁగూడ నిది సంబంధముగలదై యుండవచ్చును.

సిద్ధాయంబు—ఇదియు నొకతీరు పన్ను. నేల పండినను పండకపోయినను, ఇచ్చి తీఱవలసినట్లు నిర్ణీతమైన పన్ను. ఇది 'సిద్దాయ' మనియుఁ బేర్కొనఁబడును. 'వెచ్చపు సొమ్మునందుఁ గూడఁ బెట్టిన ధన'మని. శబ్దరత్నాకరకారులు. ఈయర్థ మిక్కడ సరిపడదు. సిస్తుల భేదములు 'ఆయము' లని పేళ్లుగలవి మఱికొన్ని గలవు. 'అర్ధాయము, అంతరాయము, వడ్డాయకాలయము లోనైన సమస్తాయములు;'2 'యీయూరివల యచుట్టు ఆలవూబన్నసయు నంతరాయముం గీడెఱము లోనైన సర్వకరపరిహారము,'3 '[అ]డ్డమూరి యలము సిద్ధయ సమ[స్తా]యు అంతరాయ అభినవాయములు'4; 'చెఱువుక్రింద పండివచ్చినవడ్లకు సకలాయం పుట్టి ౧ కి కుంచెడు '5

దన్డు—ఇదియు నొకపన్ను. యుద్ధాదులు ప్రసక్తించినప్పుడు సైన్యవ్యయమునకై యియ్యవలసిన దగును.

దసపరాధంబును—దీనికర్థము నాకుఁ దెలియ లేదు. ఇదియు నొకపన్నే యగును. 'దశాపరాధము' అని యగునేమో! దశాపరాధము లేవో యెఱుఁగను. ఆయపరాధములు సంభవించినప్పు డియ్యవలసిన పన్నగు నేమో! లేక 'దేశాపరాధంబు' అగునో! శత్రురాజులకు దోడ్పడుట మొదలగు విధమున దేశమునకు అపరాధము చేసినపుడుగాని, దేశమునకు ఎవరివల్లనైన అపాయము వచ్చినపుడుగాని యియ్యవలసిన సిస్తుగావచ్చును. దీనియర్థ మింకను బరిశోధింపవలసి యున్నది.

సర్వబాధపరియారువు—(మీఁదఁజెప్పిన) సర్వబాధలు లేకుండునట్లుగా. పరిహారశబ్దము ప్రాకృతమున 'పరియారో' అయ్యెను. అది తెలుఁగున 'పరియారువు' అయినది. 'పరిహారము' అనురూపము సంస్కృత తత్సమము. 'పరియారువు' ప్రాకృత తత్సమము. ధర్మువు, కర్మువు ఇత్యాదు లిట్టివే. 'సర్వబాధ పరిహార' శబ్దము మొత్తమునఁ బ్రాకృతన్యవహారమున 'సర్వబాధ పరియారో' అని రూఢమై తెలుఁగున కిట్లు వచ్చినది. 'పరియారువు'కు 'పరిహారువు' అని కూడ రూపము గలదు. ఇట్టివి సంస్కృతసమాసములందుఁ దుదినుండఁగాఁ గూడ నిట్టి రూపములతోఁ గలవు.

ఊరుదాయ నేసి—(మీఁదఁబేర్కొన్న)గ్రామమును దానముచేసి. దాయ = దానము. పాళీ భాషలో 'దాయో' అని పదముగలదు. దానికి దాన మర్థము. లేక, మీఁద బేర్కొన్నగ్రామమును విభాగముచేసి యనియర్థ.

1. నెం. 787 శాసనము, 2. నెం. 1040 శాసనము, 3. నెం. 1228 శాసనము, 4. నెం. 1268 శాసనము—చూ. దక్షిణహిందూదేశశాసనసంచయము. 4–సంపుటము. 5. నెల్లూరు శాసనములు, నెం. 571 చూ.

ము చెప్పవచ్చును. 'దాయ' యనఁగా కర్ణాటభాషలో 'భాగము, వంతు' అనియర్థము గలదు.

ఇచ్చి—'ఇచ్చిరి' ఉండఁబోలును. ఇక్కడి కింకొక వాక్యము ముగిసినది.

దీనికి వక్రంబు లేదు—ఈయీవికి, అభ్యంతరము (అడ్డంకి, అంకిలి, తిరుగు) లేదు. 'వక్ర' పదము ఈయర్థమున నేఁడును సమాసగతముగా వాడఁబడుచున్నది: 'ఆపని నిర్వక్రముగా సాగినది; అతఁడు అవక్ర పరాక్రముఁడు' ఇత్యాదులు. శాసనములందిది 'వక్రంబువచ్చు', 'వక్రంబు వచ్చువారు' అను పలుకుబడితో నుండును. అదియిందుఁ గూడ నీక్రమంబు చూడఁదగును. 'లేదు': ఇల్లి + అదు, (తత్సంస్కృతము) ఇల్లదు = 'లేనియది' అయి, దానినుండి 'లేదు' పుట్టినది. 'ఉరల్' 'రోలు' గా మాఱినట్లు 'ఇల్లదు' 'లేదు'గా మాఱినది.

వచ్చినవారు గళరేని ఉరిస్తితి దప్పిన వారు—వక్రంబు వచ్చినవారు—అభ్యంతరము గలిగించినవారు ఉండిరా, వారు ఊరిలో జీవిక - బ్రదుకు - గోల్పోయినవారు.

దీనికి వక్రంబు వచ్చిన గచ్చురు—'గచ్చురకు' అని యుండఁబోలును. మఱియు దీనికి అడ్డుగలిగించిన పాగరుఁబోతులకు. లేక 'గచ్చురు' గ్రామాధికారులవిశేషణము గావచ్చును. 'రత్నకులు' అని యప్పు డర్థము.

రెణ్డువడలప లే—'రెండువాడల' గ్రామమును బాలించునటువంటి—ఇక్కడ 'ఏలే' కలదు. దీనితర్వాతి బంతిలో మరల నీపదమే 'ఏళే'అని కలదు. ఈ ధాతువే అఱవమున 'ఆళ్' అనురూపముతోఁ గలదు. అఱవమున అకారాదు లయిన శబ్దములు పెక్కులు తెలుఁగుఁ దనమును బడయునప్పుడు ఏకారాదు లయినవి. అఱు-ఏఱు, యానై-ఏనిక, నాన్ - నేను ఇత్యాదులు. 'ఏలే' యనుటను కావ్యవ్యాకరణము లొప్పకున్నవి. 'ఏలెడు', 'ఏలెడి'యని వాని సంస్కారము. కాని నాఁటికి నేఁటికిఁ గూడ వాడుకభాషలో 'ఏలే' కలదు.

మువరు లేములచేసినదియు చన్ను—'మూవరు'— లేక, ముప్వరు, ఉండవలెను. మూ + అవరు మూవరు = ముగ్గురు. 'లేముల' అనుచో 'లే' తప్పుగాఁ బడినది; తొలఁగింపవలసినది. ఏలనఁగా, ఈపదమే తర్వాతిబంతిలో మరల వచ్చుచున్నది. అందు 'ముళ' అనియే కలదు. 'ముల', 'ముళ' అనునవి షష్ఠీసమాసగతములు. ప్రాతిపదికము 'ముళ్'గా నుండును. ౨౭వ బంతిలోనున్న 'పసిణ్డిముడ్లు'లోని 'ముడ్లును', ఈపదమును ఒకటేయని నానమ్మకము. కడచిన భారతిలో నేను ప్రకటించిన లక్ష్మీపురపుశాసనమునఁ గూడ 'ముళ్లు' కలదు. మఱియు శాలంకాయన నందివర్మకంతేరు తామ్రశాసనమున1 'మునుడసహితాన్ గ్రామేయకానాజ్ఞాపయతి' అని కలదు. "ఈశబ్దమునకు అర్థమగుట లేదు. ఇది దేశ్యశబ్దముగఁ గానవచ్చుచున్నది. ఇది కొల్లేరు ఏలూరు శాసనములందును గలదు. దీనిని గొందఱు 'మున్యుడ' అనియుఁ, గొందఱు 'ములుడ' అనియుఁ జదివిరి. దీని స్వరూపమును, అర్థమును సంశయాస్పదముగనేయున్నవి" అని లక్ష్మణరావుగారు వ్రాసిరి. శాలంకాయనుల సంస్కృత శాసనములలోని 'మునుడ'యే చాళుక్యులనాఁటి తెలుఁగుశాసనములలో బహువచనమున 'ముణ్డు' 'ముడ్లు'! 'ముళ్'గా నుండెనని నేను దలఁచుచున్నాను. శాలంకాయన శాసనములం దాపదమునకు గ్రామాధికారి యని యర్థము సంగతమగును. ఇక్కడను నాయర్థమే పొసఁగును. చేసినదియు = చేసినశిక్షు, పన్ను = చనును-చెల్లును. ఈయర్థమున 'చన్ను' అనురూపము నన్నయాదుల భాషలో లేదుగాని యిదే ప్రశ్నార్థకమయిన 'ఏ'తోఁ గలసి కలదు. "చిఱుత వానికింత తఱుచుంటి పలుకులు పన్నె వృద్ధజనము లున్నచోట" - నన్నయభారతము. ఇట్లే 'ఉన్నె' 'కొన్నె' రూపములును గలవు. ఎల్లరు నిక్కడ "చేసినదియు చన్ను" అని చదివిరి.

వీరిపయి నాడువరుగళ్గిన—ఈయధికారుల మీఁద ఆక్షేపించువా రుండరేని.

1. దీనిని కె. వి. లక్ష్మణరావుగారు ఆం. సా. ప. పత్రిక ౧౧ సంపుటలో ప్రకటించిరి. అందు "మునుడ" అనియుఁ జదువవచ్చును.

ఏ శేముళ చేసిన సేయుడుసను—గ్రామాధికారు లయిన పైవారేమిచేసినను నా చేత చెల్లును. ఇందు 'చేసిన సేయుడు' అనుచో 'చే'కు 'సే' ఆదేశము కావ్యభాషలో లేదు. 'చేయుడు'లో అరసున్న గలదనువాదము నీరూప మపాకరించుచున్నది. 'చేయుణ్డు' అని లేదు! 'సను' 'సన్ను' రూపాంతరము.

మహానభియుళ్ నరాలోక—ఈపద మిందు ఈ బంతిలోనే మరలవచ్చెను. మఱియు 25వ బంతిలో 'మాహానభిళ్' అనియు, 'మహాభిళ్' అనియు, 26 వ బంతిలో 'మహానభియుళ్'అనియు, 30 వ బంతిలో 'మహానభియుళ్'అనియు, 28 వ బంతిలో 'మహానవిల' అనియు వచ్చెను. మహత్,అభిజ్ఞుల్, లేక అభియుక్తుల్, అను పదములకు డిక పై వాడుకలో నేర్పడిన రూపవికారములే యివి యెల్లను. 'అయ్యంగారు','శాస్త్రిగారు','పంతులుగారు', 'రావుగారు', 'ప్రెగ్గడగారు' ఇత్యాది విశేషములు బూజార్థక బిరుదములు పేళ్లకుఁ జేర్పఁబడుచున్నట్లు ఆకాలమున 'మహాన్,అభిజ్ఞ' పదములు చేర్పఁబడుచుండవలెను.

నరాళోకమహాసత్వుళ్—నరలోక మహాసత్త్వులు అనుటకిది వ్యవహారవికారరూపము. మహాన్ అభిజ్ఞులయిన నరలోకమహాసత్త్వులు. ఇట్టి పేరుగలవాడొకఁడు.

విరాపవమహానబియుళ్—వీరపర్వమహత్ అభిజ్ఞుల్ అను పేరివాఁడొకఁడు.

గజ్ఞంబుసెడ్లనడుపుళ్—'గజ్ఞము' 'గంజము' అని నేఁడు పేర్కొనఁబడుగ్రామము గావచ్చును. ఈ గ్రామము పల్లపట్లకు మిక్కిలి దగ్గఱగాఁ గలదు. సెడ్లు = (అక్కడి) రాజోద్యోగులు. నడుపుళ్=(వారి)నడిపివారు, 'గంజముగ్రామపు రాజోద్యోగులలోనివారు' అని యర్థము. వారుకూడ నీధర్మ నిర్వహణమునఁ దోడ్పడి యుండవచ్చును. 'ముడ్లు' వలెనే 'సెడ్లు'కూడ రాజోద్యోగులు. ఈపదములు నేఁడున్నస ము లయినవి. "స్థానపతులు నారుద్రదేవర ముదిసెలి సుప్పనాయకుణ్డు భీమేశ్వరమహాదేవరకు నిచ్చిన అఖండవర్తి"—ఇది శక 986 నాఁటి శాసనము.1 "రాజేంద్రచోడయముదిసెలి నారాయణపెగ్గడ."2 'ముదిసెడ్లు' అని బహువచనరూపముకూడ శాసనములందుఁ గలదు. పై పదములందు 'ముది' వృద్ధవాచకము గావచ్చును. 'సెలి' 'సెలవు' పదములకు సంబంధ ముండవచ్చును. 'సెలవు= ఆజ్ఞప్తి' కావచ్చును. ఫ్లీటుదొరగారిక్కడ "సెథునడుపుళ్" అనిచదివి 'సెళ్లనడుపుల్' అని సంస్కారము జరపిరి. బర్గెసు గారు "గజ్నబుసెటనదుపుళ్" అని చదివి రనుకొందును. శర్మగారు రాజరాజనరేంద్ర సంచికలో ప్రాచీనాంధ్రభాషాస్వరూప' మను పేర వ్రాసిన వ్యాసమున నిట్టిపాఠము గలదు. లక్ష్మణరావుగారు "గిజ్ఞపు సెగ్లనడుపుళ్" అని చదివిరి.

'సెడ్లు' అని చదువుట సంగతమని నాతలఁపు. దీనినిగూర్చి యింకను ముందు చర్చింతును. 'గజ్ఞంబు సెడ్లనడుపుళ్' అను పదములే 28, 29 బంతులలోఁగూడ 'గజ్ఞ సెడ్లలనడుపుళ్' అని వచ్చినవి. ఈరెండుచోట్ల అక్షరవ్యత్యయము గలదు.. శాసనము ముగియుచోటెక్కడను చెక్కను లేఖకున కజాగ్రత్తయెక్కువగుట యిందు స్పష్టముగాఁ గానవచ్చును. శాసనోపక్రమలేఖనముననున్న యక్షరసౌందర్యము పోనుపోను మిక్కిలి చెడుచువచ్చినది. కావున నిందు 23, 24 బంతులలోని లేఖనమే 28, 29 బంతులలోని లేఖనమునకంటెఁ బ్రామాణికముగాఁ గొనఁదగు ననుకొందును.

శమస్తభువనాశ్రియ కనడిరజుబద్రపెరెయ:

సమస్తభువనాశ్రయ కన్నడిరాజు బద్రపెరెయ—యను వాఁడొకఁడు. 'గజ్ఞంబుసెడ్లనడుపుళ్' ఏతద్విశేషణము గావచ్చును. 'పెరెయ' పేరే 'పేరయ్య' యని నేఁడు మాఱినది. లేక కనడిరాజువేఱు, బద్రపెరెయవేఱు నయినను గావచ్చును.

1, నెం. 1018 శాసనము, 2. నెం. 1228 శాసనము—చూ. ద. హిం. శా. సంపుటము 4.

ఊరిపనిన ప్రసివర వయ్యేటిమాహానభిళ్ — ఇందు 'వయ్యేటి' అనునది మున్మాఱు వచ్చినది. లక్ష్మణరావుగారు "వయ్యేటి" అని చదివిరి. ఫ్లీటుదొరగారిపాఠమును సోమశేఖరశర్మగారి పాఠమును 'వయ్యేతి' అని కలదు. శాసనమున ఆయక్షరము 'తి' యనికాని, 'టి' యనికాని స్పష్టముగ తెలియుట శక్యముగాకున్నది. 18, 20 బంతులలోఁగల 'తి'కిని, దీనికిని సంబంధము లేకున్నది. 'టి' ఈశాసనమున దితరత్ర రాలేదు. అది 'తి' అనుటకంటె 'టి' అనుటయే సంగతము. ఊరిపనిన=(ఈ)ఊరి పనియందే, ప్రసివర=వస్సివచ్చుచున్నట్టి (అనఁగా శ్రమపడిపనిచేయుచున్నట్టి), వయ్యేటిమాహానభిళ్ - య్యేటి= వయ్యేలుఅని యింటిపేరుగల, మహత్ అభిజ్ఞులు.

వయ్యేటిమహాభిళ్ పనికొళు చేనేరకపళ్చి న ప్రసివయ్యేటి మహానభియుళ్ — పూర్వోక్తులయినవయ్యేటిమహత్ అభిజ్ఞులు ఊరిపనులనుచేయఁగ లక తమకుబదులుగాఁ బంపఁగాఁ బనులుచేయుచుండువారు నేళ్ళొకవయ్యేటిమహత్ అభిజ్ఞులును, (అనఁగాపితద్గ్రామ కార్యనిర్వాహకులు (కరణముగావచ్చును) వయ్యేటిమహానభియులు ఉద్యోగమునుండి విశ్రాంతి సెలవు పుచ్చుకొన్నప్పుడు వారికి బదులుగా ఊరిపనులను నిర్వర్తించువారు(Acting man). పనికొళు=పనికళుకురూపాంతరము. 'కొళు' రూపమే తర్వాత, 'కులు'గా మాఱినది. అకుసులు, నుడుసులు, పలకులు, ములుకులు ఇత్యాదులలోని 'సులు' 'కులు'లు ఇట్టి 'కొళు' నుండి మాఱినవే. 'ప్రసివయ్యేటి' అనుచో 'ప్రసివరవయ్యేటి' అని యుండవలెను. 24 వ బంతిలో అట్లే కలదు. 'ప్రస్సి'అనియుండవలసినదానికి పెక్కుశాసనములందు 'ప్రసి' కలదు.

మరలకొన్డుకళ్ — ఫ్లీటుదొరగారును, లక్ష్మణరావుగారును 'సకలకొన్ధుకళ్' అని చదివిరి. బర్గెస్ పాఠముగూడ నిట్లేయుండును. సోమశేఖర శర్మగారుగూడ నిట్లే యుదాహరించిరి. కాని యిందలి తొలియక్షరము 'మ' కాని 'స' కాదు. ఈశాసనము నందలి తక్కిన 'స''మ'లను బరిశీలించిన నిది స్పష్టపడును. రెండవయక్షరముగూడ 'క' కాదు. తలకట్టుక్రిందియక్షరముతో సంధించుటకు నిలువుగీత 'క' కాగమున కుండును. ఈ యక్షరమున కట్లులేదు. అక్షరముతో నొత్తియుండవలసిన తలకట్టుకు స్థలముచాలక లేఖకుండించుకయెడముగాఁ జెక్కెను. 'మరల కొన్డుకళ్' అని చెక్కవలసిన దానికి శాసనము చెక్కినవాఁడు ప్రమాదముగా 'మరల కొన్డుకళ్' అని చెక్కెను. శాసనము చెక్కుటకై వ్రాసి యిచ్చిన మాతృకలో 'మ' యుండఁగా నాతఁడు ప్రామాదికముగా దానిని 'మ' అని చెక్కెను. 'మ' వ్రాఁత 'మ' వ్రాఁతగాఁ బొరపడవగియుండును. మీఁదఁజెప్పిన యూరిపనిచేయు (Permanent and acting) ఉద్యోగుల కుమాళ్లును—అనియర్థము. లేక, 'మరల కొన్డుకళ్' అనుపాఠమే సరియగునేని యీ యర్థము దానికిఁ గూడఁ జెప్పవచ్చును.

ఫ్లీటుదొరగారు మొదలగువారెల్లరును, 'కొన్ధుకళ్' అని చదువఁగా నేను 'కొన్డుకళ్' అనిచదువుటకుఁ గారణముల నిక్కడ పేర్కొనుచున్నాను.

మిక్కిలి ప్రాచీనములగు తెలుఁగు శాసనములందు 'బండిఱ'తోఁ గొంతపోలికయున్న వింతవింత లిపిసంకేతములు నాకుఁ గొన్ని గానవచ్చినవి. వానిని ఫ్లీటుదొరగారు, కృష్ణశాస్త్రిలుగారు మొదలగువారు కొన్నిచోట్ల 'ద'గాను, కొన్నిచోట్ల 'ఱ'గాను జదివిరి. ఆయక్షరముల స్వరూపముల నాయాశాసనములఁ జూచినఁ గాని స్పష్టముగా గ్రహింపఁ గుదురదు. ఇప్పటికిఁ బ్రకటితములయిన శాసనములలోఁ గానవచ్చునట్టి యట్టి వింతలిపి సంకేతములఁ గొన్నింటి నిక్కడఁ బేర్కొనుచున్నాను.

ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా XI వాల్యూం 316 రావు బహదూర్ హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిలుగారు సత్యాదిత్యచోళమహారాజు తెలుఁగుశాసనమును బ్రకటించిరి. అందు 10, 17, 18, 21 బంతులలో 'పాఱ', 'మఱుతు', 'సెఱువు' అనుచో శకటరేఫము నేఁటిశకటరేఫపు లిపిలోనే స్పష్టముగా నున్నది. కాని 7, 9, 21, 25, 30 బంతులలో 'శత్యాదిత్యన్ఱు' 'ఎఱుమన్ఱి' 'వేవాన్ఱాఱ్ఱు' 'వచ్చువన్ఱు', 'న్వాన్ఱు' అని చదివినచోట్ల బండిఱగాఁ దలఁపఁబడిన యక్షరములు 10, 17, 18, 21 బంతులలోని బండిఱతో

స్పష్టమైన భేదము గల్గి వేఱుపడియున్నవిగాని దానివలె లేవు. ఈ శాసనమును నేను జాగ్రత్తగాఁ బరిశీలించి చూచితిని. మద్రాసు మ్యూజియమునకుఁ జేర్పఁబడిన యీ శాసనశిలను ప్రత్యక్షముగాఁ జూచికూడ నీ భేదమును స్పష్టపఱుచుకొంటిని.[1] 7, 9, 21, 25, 30 బంతులలోని యీ యక్షరసంకేతము బండిఱతో వేఱుపడియున్నది గావున నది వేఱొక యక్షరమని యేల తలఁపఁగూడదని నాకుఁ దొలుత నాక్షేపముతోఁచెను. మఱియు 'ఆదిత్యుఱ్ఱు' 'ఉఱ్ఱి' 'వాఱూఱ్ఱు' 'వచ్చువఱ్ఱు' 'వాఱ్ఱు' అనుశబ్దములు, ఆదిత్యుడ్డు 'ఉడ్డి' 'వాడ్డూడ్లు' 'వచ్చువడ్డు' 'వాడ్డు' అనువిధమున నించుమించుగా నీశాసనము పుట్టినకాలమునను, తర్వాతి కాలమునను వ్యవహృతములగుట స్పష్టమగుటచేతి నాయక్షరసంకేతము 'డ'గానో, లేక తర్వాత 'డ'గా మాఱినట్టియు, డకుఁ బ్రకృతియయినట్టియు వేఱొకయక్షరముగానో యయియుండుననికూడఁ దోఁచెను. శబ్దనిష్పత్తి శాస్త్రరీతినిబట్టి పరిశీలింపఁగా ద్రవిడభాషలోఁగాని, కర్ణాటభాషలోఁగాని, 'ఆదిత్యుఱ్ఱు' 'ఉఱ్ఱి' 'పొఱ్ఱు' 'వాఱ్ఱు' అనురూపముల యునికిఁ దెలియదయ్యెను. ప్రసిద్ధులయిన ద్రవిడకర్ణాట పండితులవలన నీవిషయము నెఱిఁగితిని. కాని దాని 'డ'గాఁ దలఁచుటకు బాధకముగా స్పష్టముగా 'డ' లిపి వేఱువిధముగా నీశాసనమందే యుండెను. ఒకవేళ నీక్రొత్తలిపి శ్రీకాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారికిని, శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులుగారికిని ఇప్పటికింకను చర్చలోనున్నట్టిదియు, 'డ'కు బూర్వరూపముగాఁ దలఁపఁబడుచున్నట్టిదియు నగు 'ఱ' అనునేమో అని యోజించితినిగాని ఈశాసనముననే ఆ 'ఱ' రెండుచోట్లఁ గానవచ్చెను. పై సత్యాదిత్యశాసనము తొలిబంతిలోనే 'స్వస్తిశ్రీ చోఱ' గలదు. 13 వ బంతిలో "చిఱుంబూరి" కలదు. ఇవి స్పష్టముగా బండిఱకంటె వేఱై అడ్డుగీత లేక 'ఝ' వంటి యుచ్చారముతో నున్న యక్షరములుగానే యున్నవి. ఇట్లున్నను కృష్ణశాస్త్రిలుగారు, 'చిఱుఁబూరు' అనుదానిని 'చిఱుంబూరు' అని చదివిరి. అది చిఱుంబూరు, అని చదువుటే సరియని నా నమ్మకము. ఏలనఁగా నాగ్రామమిప్పుడు 'చిలుమ్కూరు' అనుపేర నున్నది. 'ఱ, డ, ళ, ల'లు సంబంధముగల యక్షరములగుటచే చిఱు, చిడు, చిళులుగా మాఱుటసంగతము.

ఇట్లీలిపిసంకేత విషయమున నేను ఇదమిత్థమని నిశ్చయింపఁజాలక చిక్కుపడుచు నింకను బెక్కు శాసనములఁ బరిశీలించుచుంటిని. ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా II వాల్యూంలోనే శ్రీకృష్ణ శాస్త్రిలుగారే చిలుముకూరి దగ్గఱిదేయగు కడపమండలపు పుణ్యకుమార తామ్రశాసనమును బ్రకటించిరి. అందు సీమాచిహ్నములలోని యొకగ్రామనామమును కృష్ణశాస్త్రిలుగారు 'బీరపాఱు' అని చదివిరిగాని యందలి కడపటి యక్షరము నేనింతకుముందు సత్యాదిత్యచోళుని శాసనమునఁ గ్రొత్తగాఁగానవచ్చినదన్న యక్షరమువంటిదిగా నుండెను. దానిని బండి'ఱ'గాఁ జదువుట సరిగాదేమో. ఆగ్రామనామము 'బీరపాడు' అనికాని, 'బీరపఱ్ఱు', 'బీరపఱు' అని కాని యుండును గాని 'బీరపాఱు' అని యుండునాయనియు, నది 'బీరపాడు' అని చదువవలెనేమో అనియుఁ దోఁచెను. ముద్రితమయిన ప్రతిబింబమును బట్టిచూడఁగా 'బిరిపాడు' అని చదువఁదగి యున్నది. మఱియు కె. వి. లక్ష్మణరావుగారు రెండవ పులికేశి కొప్పరశాసనమున[2] సీమాచిహ్నములలో "కొండవేఱు పురపథా"అని చదివినచోట, 'ఱ' లిపికూడ మీఁద నేను పేర్కొన్న లిపుల పోలిక కొంతగలది. లక్ష్మణరావుగారు దానిని నేఁటి 'కొండవీడు'గా నిర్ణయించిరి. కావున దానిఁగూడ 'కొండవేడు'అని చదువుట సంగతము గావచ్చును. మఱియు నెల్లూరిజిల్లా శాసనములలో ప్రాచీన చాళుక్య లిపిలోనున్న శాసనములు కొన్నింట నిట్టి లిపి గానవచ్చెను. 676 పేజీ కనిగిరి తాలూకా వలజనం

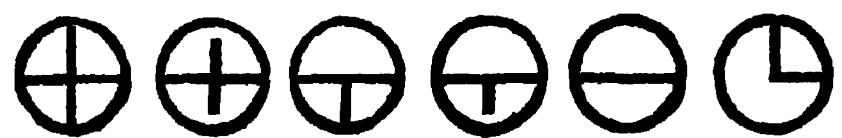
1. శ్రీ సోమశేఖరశర్మగారు మరల దీని ప్రతిబింబము నెత్తిరి. వారు దానిని ప్రకటించినచో పాఠకుల కా యక్షరముల భేదము స్పష్టముగా గుర్తింప నవుపడును.

2. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక ౧౧ సంపుటమున ప్రకటితము.

పాటి శాసనమున నొకపట్టు "పళేయరి కొడుక బాదిరా జెన్వ్యాన్బురాజు బయమూన్బువుట్టు అల్బపట్టు" అని చదువఁబడెను. ఇందు "న్వ్యాన్బు" "మూన్బు" "అల్బ" అనువానిలో 'బ' గాఁ జదువఁబడిన లిపికూడ మీఁద నేను దెలిపిన లిపివంటిదే. ఇక్కడఁగూడ 'న్వ్యాన్డు' 'మూన్డు' అల్డపట్టు' అని చదివిన సరిపడును. మఱియు 606 పేజిలో కందుకూరు తాలూకాలోని పెట్లూరి వీరభద్రస్వామిగుడిశాసనమున మగన్బు' రచ్చయిట్బికి' అల్బపట్టు' అని చదువఁబడిన వానిలోని 'బ' లిపికూడ నిట్టిదే. బండిఱకును దానికిని స్పష్టముగా భేదముగలదు. మఱియు నాశాసనమందే "ప్రభురామున్బు క్త్రొచేరాజుమగ" అని యున్నపట్టునఁగూడ 'న్బు' 'న్డు' గాఁ జదువఁదగినదే. ఇట్టివింకను బెక్కులుగలవు. మిక్కిలి ప్రాచీనము లయిన శాసనములందు 'అల్డపట్టు' అనియే కలదు. ఇక్కడఁగూడ నట్లే కాఁదగును. ప్రాచీన కర్ణాటక శాసనములందుఁ గూడ నీవింతలిపిగలదు. అవి 6, 7, శతాబ్దములనాఁటి శాసనములు. వానిలో క్లీటుదొరగారు లిపులను బండిఱగానే పఠించిరి. అట్లు పఠించుటలో ననేకాసందర్భములుప్పతిల్లెను. వాని నెల్ల వారు సంస్కారముసూచించియు, నర్థము వివరింపకయు, అర్థమే వ్రాయకయు బహువిధములదాఁటిరి. అట్టివానిలో నేను బరిశోధించినవి కొన్ని 'డ'గాఁ జదువుటచే సమన్వితములయినవి. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వానినెల్ల నిక్కడఁ జేర్పకున్నవాఁడను. అందుకై ప్రత్యేకవ్యాసము వ్రాయుదును. ఇట్లు పెక్కుశాసనములఁ బరిశోధింపఁగాఁ బరిశోధింపఁగా నాక్రొత్తయక్షరపు లిపి 'డ' గాఁ జదువఁదగినదన్న యనుమానము ప్రబలమయ్యెను. ఇట్టి దశలో నేను క్రొత్తగాఁ గొన్ని శిలాశాసనములను గనుఁగొని వాని ప్రతిబింబముఁ దెచ్చి పరిశీలించుట యేర్పడెను. వానిలో కడచిన భారతిలో నేను ప్రకటించిన లక్ష్మీపురశిలాశాసనముకటి. అందుఁగూడ నిందు నేను జేర్కొన్న లిపిసంకేతము గలదు. దానినే నిటీవల 'కడుఎండ్లు'గా నిర్ణయించుకొంటిని. (మూఁడవబంతి కడపటియక్షరము'డ్లు' చూచునది.) మఱియుఁ గపిలేశ్వరపురపు శిలాశాసనమునఁ[1] గూడ "తంబున్డు" (ఇట్లు చదువవలసినట్లు నే నిటీవల నిశ్చయించుకొన్నాను.) అనుచోటఁగూడ 'న్డు'లో నిట్టి లిపిసంకేతము గలదు. మఱియు మద్రాసుమ్యూజియమునకుఁ జేర్పఁబడిన శిలాశాసనములలోఁ గొన్నింటఁగూడ నిట్టి లిపిసంకేతములే కొన్ని నాకుఁ గానవచ్చెను.

అందు చిలుముకూరి దేయగు నొక శిలాశాసనమున 'చిఱుబూరు' అని యితరులు చదివిన తీరుతో పదము గలదు. అందలి 'ఱు' లిపి + చిహ్నము చుట్టును సున్న చుట్టి కొమ్మిచ్చినట్టున్నది ఇదికూడ 'డు'గా చదివిననే 'చిలుముడూ'రను శబ్దనిష్పత్తికి సరిపడును. కాని యీపదమే కృష్ణశాస్త్రిగారు ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా II వాల్యూంలో ప్రకటించిన శాసనమున 'చిఱుంబూరి' అని యుండెను. దీనినిబట్టి 'ఱ'కును దీనికిని గూడ సంబంధముండినట్టు తోఁచెను.

ఇఁకఁ బ్రస్తుతశాసనము:—మీఁద నేను జేర్కొన్నలిపులను బోలిన లిపి యీప్రస్తుతశాసనమునఁ బెక్కుచోట్లఁ గలదు. 24 బంతిలో, 'సెల్లనడుపుళ్' 26 బంతిలో 'కొనుకళ్', 27 బంతిలో 'ముట్ల', 28 బంతిలో 'కొన్డుకళ్', మరలనందే 'కొన్డుకళ్', 30 బంతిలో 'కొన్డుకలు', 32 బంతిలో 'కొన్డుకళ్', 34 బంతిలో 'గన్డాన్డు' అనుచోట్లఁ జూడఁదగును.

ఈశాసనములలో నీ వింత లిపి యిట్టివిధముల నున్నది.

ఇంతకుఁ బూర్వము నేను పెక్కు శాసనములలో నున్నట్టు తెలిపిన లిపులుగూడ నిట్టి తెఱఁగుల నున్నవే. మఱియు నీప్రస్తుతశాసనమున బండిఱ 28,29,34, బంతులలో స్పష్టముగా నేఁటి బండి'ఱ' యాకృతితోనే వేఱుగా నున్నది. ఇంతకుఁబూర్వము నేను జేర్కొన్న శాసనములం దితరులు చదివిన విధముగా నిక్కడఁగూడ నీ లిపి బండిఱగాఁ జదువవలసి యుండెను. కాని యీశాసనమునుజదివినవారెల్లరు వీని నెల్ల 'ఘ'కారములఁగాఁ జదివిరి. బండిఱగాఁ జదివినను, 'ఘ'గాఁ జదివినను నిక్కడ నర్థసంగతి దుర్ఘటమే అగును. అట్లు చదువుట చేతనే యీ శాసన మెల్లరకును దురవబోధ మయ్యెను.

1. ఇది యప్రకటితము. దీని ప్రతిబింబము నాదగ్గఱనున్నది. వచ్చే నెలభారతిలో దీనిని బ్రకటింపనున్నాఁడను.

నే నీ శాసనమూలమును జగుపుటలో నంతకుఁ బూర్వమే నాలోఁ బొడమియున్న యనుమానమునుబట్టి 'ముడ్లు' 'కొణ్డుకళ్' 'గణ్డు' ఇత్యాదివిధమునే యనుసరించితిని. అర్థము కుదిరెను. కాని నేను జదివినదే సరియనుటకుఁ బ్రబలప్రమాణము కావలెఁగదా యని చింతించుచుండఁగా నది యిందే దొరకెను. ఇందు 'కొణ్డుకళ్' అను పదము 26, 28, 30, 32 పంక్తులలో అయిదుపర్యాయములువచ్చెను. ఈఅయిదుచోట్లను ఇతరులు 'ఢ' గా చదివినలిపితోనే పయిపదములున్నవి. కాని 31వ పంక్తిలో మరల నీ'కొణ్డుకళ్' అనుపద మాఱవతూరి వచ్చెను. ఇక్కడ మాత్రము ఇతరులు ఇతరశాసనములందు 'ఱ' గాను, నీశాసనమందు 'ఢ' గాను జదివిన వింతలిపి లేక స్పష్టముగా 'న' క్రింద 'డ' ఒత్తును, దానికి కొమ్మును గలదై 'కొణ్డుకళ్' అని నిస్సంశయమయిన లిపి కలదు. దీనినిబట్టి యేమని తలఁపవలెను? 'డు'కు లిపిలో రెండురూపము లుండెడివనికాని 'కొణ్డుకళ్' అని తర్వాతను ఉచ్చరింపఁబడుచుండిన శబ్దమునకు వేఱొక విధమయిన యుచ్చారణ యేదో యంతకుఁ బూర్వకాలమునుండి దానికొక లిపి సంకేతముండి, ప్రస్తుత శాసనకాల మా యుచ్చారముల మాఱుపాటు జరగుకాలమైయుండి కొన్నిచోట్ల నా ప్రాఁతయుచ్చారపు వింతలిపి, కొన్నిచోట్ల క్రొత్త 'యుచ్చారపు' డకార లిపి చేర్పఁబడుచుండెనని కాని తలఁపవలెను. కాని దానిబండి 'ఱ' గాఁగాని 'ఢ' గాఁగాని చదువరాదు. ఇంతకుఁ బూర్వము నేను జేర్కొన్న స్థలముల యెల్ల నిట్లే సమన్వయము కుదురును. ఇట్టి యుచ్చారణ లిపి సంబంధ మీ వింత లిపికిని డకారమునకు మాత్రమే కాక నేఁడు శ్రీ బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి గారును, శ్రీ రామయ్యపంతులు గారును 'డ'కు లిపి రూపాంతర మగును, గాదు అని చర్చించుచున్న 'ఱ' అక్షరమునకుఁ గూడఁ గలదు. ఏలనఁగా చిలుముఱూరి శాసనములలో నొకట 'చిఱుంబూ' రనియు, (వేఱొకట నీశాసనమం దున్నట్టుగా 'చి(+ చిహ్నమునకు సున్నచుట్టి కొమ్మిచ్చినట్టు) ంబూ' రనియూ లిపి గలదు. ఇంతేకాక 'శ'తోఁ గూడ నీలిపులకు సంబంధము గలదనుటకుఁ గొన్ని యాధారము లున్నవి. ఇప్పటికి నానమ్మక మేమనఁగా, శ, డ ఱ ప్రస్తుతపు వింతి లిపి పరస్పరము సంబంధముగల నగుట 67 వ శతాబ్దాల శాసనములందుఁ గానవచ్చును. వాని యుచ్చారణములు వేఱుగానున్నను తార్మ్యలుగానుండెడివి. ఉచ్చారణముల వలెనే వాని లిపులును వేఱుగానున్నను వ్రాఁతలో నవియు తార్మ్యలుగానే యుండెడివి.

ఇఁక 'కొణ్డుకళ్' అనుపదమునకు 'కొడుకులు' అను నర్థ మెట్లువచ్చెనో తెలుపుదును. అందు 'కొణ్డు' ప్రాతిపదికము 'కళ్' ప్రత్యయము. కొణ్డు=అనుపదమునకు యువ, చిన్న, చిఱుత అని యర్థము. అఱవమున 'కుఱుంది', కన్నడమున 'కోడ', తెలుఁగున 'కోడె' 'కొండె' 'కొంటె' పదములును దీననుండియే పుట్టినవి. కొణ్డు + కళ్ కలసి కొణ్డుకళు అయ్యెను. 'ఈంగళు' నుండి, ఏకవచనము 'ఈంగ' పుట్టినట్లు, 'కొణ్డుకళు' నుండి ఏకవచనము 'కొండుక' పుట్టెను. 'కొండుక' యనఁగా చిన్నది, కొంచెపుది 'కొండుక'యే పెద్దనాదుల నాళ్ళనుండి 'కొండిక' గా మాఱినది. అది నేఁటికి 'కొండొక' గాఁగూడ మాఱినది. 'కొణ్డుకళ్' మహదర్థమున యువ (పుత్త్రి) వాచకముగా నీశాసనమందుఁ గలదు. ఇదియే శిథిలద్విత్వముచే 'కొడుకళ్' 'కొడుక' 'కొడుకు' రూపములఁ బడసినది. కోడ + అళ్ కలసి స్త్రీవాచకమయిన 'కోడళ్-కోడలు' పదము పుట్టినది. ప్రాచీనకాలమునఁ దండ్రియుండఁగాఁ బుత్రులకు 'యువ' యని వ్యవహారము. యువమహారాజు, యువాపత్యము ఇట్టివే. కుమారపదముగూడ నిట్లే కలదు. 'కుమారసింగభూపతి' 'కుమారవిష్ణు' ఇత్యాదులు చూడఁదగును. మీఁదఁ జేర్కొన్న రూపములకన్నింటికిని శాసనములందును గ్రంథములందును బ్రయోగము లున్నవి. నెల్లూరిశాసనములు 1201 పేజి సన్నమూరు రామలింగేశ్వరస్వామిగుడిలోని శాసనము (శక 890?) 'పెద్దరాజ్యాన' 'కొండుకరాజ్యాన' అని రెండుచోట్లఁ గలదు. ఆ గ్రంథమందే 676 పుటలో నలజనంపాటిశాసనమున "పళె యరికొడుక బాదిరాజన్వా"... శ్రీ సోమశేఖర శర్మ గారు రాజనరేంద్రపట్టాభిషేక సంచికలో 'కొడుకళ్' అనుపదమును *Ep. col. Nos. 359, 364 of 1920' జూచినట్లు వ్రాసిరి.

"కామాంధల్ వెలనాటికొడెవిపవల్" అని క్రీడాభిరామమునఁ గోడె = లేఁతవయసు అనునర్థమునఁ బ్రయోగము.

సవ్వాలోకాశ్రయమహాసత్త్వవళ్ — సర్వ లోకా శ్రయమహాసత్త్వాలు అను పేరివారు

పెద్దళ్ నెరవద్య మహాసత్త్వవళ్ — పెద్దలయిన నిరవద్య మహాసత్త్వాలు

పసిణ్ణముడ్డు వెటన్దల చరువయ్యా — స్వర్ణాధికారి (ట్రజరర్) (వెటన్దల యొక్కయూరు) అది యింటి పేరుగల చరువయ్య యనువాఁడు.

విష్ణువర్ధనమహాసత్త్వవళ్ — విష్ణువర్ధన మహాసత్త్వాలని పేరుగలవాఁడు.

పసుక్షేత్రులకొన్డుకళ్ — పసుక్షేత్రపుల కొన్డుకళ్ అని యుండఁబోలును. పశుక్షేత్రాధిపులకొమాళ్లు యిన

అచ్చకుట్టువనియు కొన్డుకళ్ — అచ్చకుట్టు వని యనువాఁడును వాని పుత్రులును, లేక అచ్చకుట్టు యనువాఁడును, వనియయు, వానికుమాళ్లును

గజ్జసెడ్లలనడుపుళ్ — దీనిని గూర్చి యింతకు ముందే కొంత వ్రాసితిని. గంజము సెడ్లలోని వారగు — గంజము పల్లపట్టు (పల్లపట్లు) మునకుఁ జేరువనేకలగు.

ప్రిథిమిమహాసత్త్వవళ్ — పృథివీ మహాసత్త్వలనువారు

వెటన్దళ్ పొనికన్డిఅముకొళనడుపు — వెటన్దల యనుగ్రామపు పొనికన్డిఅముకొళ్ ?! అనువారిలోనివాఁడగు. ఇందు 'పొనికన్డిఅముకొళ్'కు అర్థము తోఁపలేదు. అదేదో పేరు.

విష్ణువర్ధనమహాసత్త్వవలకొన్డుకలు నిరవద్య ప్రిథివికనడిరజుళ్ — విష్ణువర్ధనమహాసత్త్వాలకొమాళ్లు నిరవద్య పృథివీకన్నడరాజులు అనువారు

గునవనమహానభియుళ్ — గుణవన మహాత్ అభిజ్ఞుల్ అనువారు

ముద్దకఞ్చికొళ్ — ముద్దకంచి యనువారు. ఇట్టి పేరు 12, 13 శతాబ్దుల గ్రంథములలోఁగూడఁ గలదు.

ఉ. కోయిల పంచమశ్రుతిని గ్రోల్చినభంగినిముద్దకంచి రా
మాయణ మాలకించెఁబముల నచ్యుతుజాగరవేళఁబాడు —
— క్రీడాభిరామము.

ఈపద్యమునగూడ 'ముద్దకంచి' యని కవిప్రయోగమయి యుండవచ్చును.

రమిస్వరాప్రిథివీమహాసత్త్వవళ్ — రామేశ్వర పృథివీమహాసత్త్వాలను పేరుగలవారు

అపయజనువకొలకొన్డుకళ్ కొరిన్డి (న్ధి?) కొళ్ — అపయ=అప్పయ్య, జనువ=జనువ్వ అనువారి కొమాళ్లు కొరిన్డి (న్ధి?) కులను వారు

కరిగల్లుప్రథివీ మహాసత్త్వనలకొన్డుకళ్ — కరిగళ్ల పృథివీమహాసత్త్వాల కొమాళ్లు

నన్దిమహానవిలనడుపు శ్రీ మహాసత్త్వనళ్ — (వళ్) అని కాఁబోలును! నందిమహానభిజ్ఞులలోనివారగు శ్రీమహాసత్త్వాలు,

సకలలోకాశ్రయ్య ప్రిథిపిమహాసత్త్వవల దివకరయ్య పఞ్చకొళ్ — సకలలోకాశ్రయ పృథివీమహాసత్త్వాలయొక్క (వారిపురోహితుఁడేమో!) దివాకరయ్య పంచాగ్నులు.

శ్రీజప్పిపెట్టటలుఅగన్డాను — శ్రీ జప్పిపె ట్టుల గండన్డు కాఁబోలును. వేత్రధారియైన, పెద్దయైన పట్టుల గండఁడు. పట్టులను జయించినవాఁడు.

ఆ కొండ్లపముసుపు లక్ష్మణరావు పంతులుగారీ శాసనమున కొంతభాగమున కర్థమును గుర్తించినట్టు వ్రాసిరి.

మఱియు వారప్పుడు సీమనుండి శాసనప్రతిబింబముల దెప్పించినట్లు తెలిపిరి. వారు గుర్తించిన యర్థమును, ఆ ప్రతిబింబములు నిప్పుడు దొరుకునేమో అని దీని ముద్రణదశలో శ్రీ సోమశేఖరశర్మగారినడుగఁగా, వారు లక్ష్మణరావుగారీశాసనమునకు టీక వ్రాసియుంచినట్లు గాన రాలేదని వారు సీమనుండితెప్పించిన శాసనప్రతిబింబములను నా కొసఁగిరి.

అహదనకర తామ్రశాసనము

౧. మొదటి రేకు- రెండవ ప్రక్క.

౨. రెండవ రేకు- మొదటి ప్రక్క

3. రెండవ రేకు- రెండవ ప్రక్క

౪. మూడవ రేకు- మొదటిప్రక్క

౫. మూడవ రేకు- రెండవప్రక్క

౬. నాల్గవ రేకు- మొదటిప్రక్క

అనంతవర్మ కుమారుడు ఇంద్రవర్మ యొక్క తామ్రశాసనము

శ్రీ శ్రీ శ్రీ లక్ష్మీనారాయణ హరిచందన జగద్దేవు రాజాబహద్దూర్,
పురాతత్త్వవిశారద్, M. R. A. S.

ఇంద్రవర్మయొక్క తామ్రశాసనమును గురించి మనము తెలుసుకొనుటకుముందు అతని పూర్వచరిత్ర కనుగొనుట ఆవశ్యకము గనుక యీ చరిత్రము సంక్షేపముగా ఈ క్రింద వివరింపబడినది:—

పూర్వమొకానొకప్పుడు దక్షిణభాగతమునందు వీరసింహుడను రాజు కోలాహల పురంబును పాలించుచుండెను. అతడు స్వర్గస్థుడైన పిమ్మట అతని తమ్ముడు, ఈవీరసింహుని కుమాళ్లు నేవురను పారదోలి తాను రాజయ్యెను. ఈతనిచే తరుమబడిన 1. కామార్ణవుడు, 2. దానార్ణవుడు, 3. గుణార్ణవుడు, 4. మారసింహుడు, 5. వజ్రహస్తుడు అను ఈ అయిదుగురుసోదరులు తమతల్లితో బయలువెడలి రాజ్యకాంక్ష గలవారై ఉత్తరమునకు వచ్చి అప్పటి కళింగదేశాధీశుడగు శబరాదిత్యునితో పోరాడి కళింగనగరమును జయించి సమీపమునసున్న మహేంద్రాచలమునకుం బోయి తచ్ఛిఖరమున నున్న గోకర్ణేశ్వరుని యిష్టదైవముగా నారాధించుచు కళింగ రాజ్యపాలనము చేయుచుండిరి. ఈసోదరపంచకమును, వీరి తల్లిని గనిన అప్పటి అసభ్యప్రజలు వీరిని పంచపాండవులనియు, వీరితల్లిని కుంతీదేవియనియు చెప్పుకొనసాగిరి. ఆ మహేంద్రాచల శిఖరంబున కొన్ని దేవాలయములు గలవు. వాటిలో గోకర్ణేశ్వరాలయము ప్రధానాలయముగా నుండెడికారణమున ఇప్పటికిని ప్రాముఖ్యము జెంది యున్నది. ఈదేవాలయము వీరికిముందుండెడివారి వలన నిర్మింపబడినట్లూహింపవచ్చును. ఈమహేంద్రాచల శిఖరంబున గల దేవాలయములలో యుధిష్ఠిర, భీమ, కుంతీ నామంబుల మందిరములు గలవు. అప్పటిలో అర్జును డచ్చట లేకుండుటంజేసి యతని నామంబున శివాలయము లేదని వదంతికలదు. అర్జునసమానుడగు దానార్ణవునకు, యుధిష్ఠిరసమానుడగు కామార్ణవునకు ఈమందిర నిర్మాణ సమయంబున ఏకమత్యము లేనందున అర్జునుని పేరిటమందిరం లేకుండెనచ్చునని ఊహింపవలసి యున్నది. ఇందువలన కామార్ణవుని జీవితకాలమునుంచి దానార్ణవునకు, నాతనికి ఏకమత్యము లేదని స్పష్టమగుచున్నది. ఈ మందిరములెవ్వరు గురుసోదరులు వేరైనపిమ్మట యెవరికివారు నిర్మించియుండ వచ్చును. వీరందరు నైకమత్యము గలిగియున్నప్పుడు గోకర్ణేశ్వరుడు వీరి యిష్టదైవతముగా నుండెను. వీరు వేరైన పిదప తిన్నగా గ్రామమున ఎవరికి వారు కోరకు వారు యిష్టదేవతా సాన్నిధ్యంబున దేవాలయనిర్మాణంబులు చేసియుండ వచ్చును. కాలక్రమమున ఈదేవాలయములు పంచపాండవ కుంతీనామంబుల విఖ్యాతమైనవి. ఈ పంచసోదరులలో పెద్దవాడగు కామార్ణవుడు దంతపురమును రాజధానిగా ఏర్పరచుకొని కళింగరాజ్యపాలనము చేయుచుండెను. ఈరాజధానికి దంతపురంబను నామము యెట్లు లభించెననగా బుద్ధునితదనంతర మతని దంతావశేష మొకటి ఆ కాలపు కళింగరాజులచే ఒకస్తూపమున దంతపురములో నుంచబడినట్లు బుద్ధచరిత్రవలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఆ దంతము ఉంచబడినస్తూపము అనగా మంజూష — తెనుగున పెట్టె (మందసము) ఈరీతిని ఉండుటవలన 'మందస' అయి ఉండవచ్చును. గనుక ఈదంతపురము మందస అయి ఉండవచ్చును. ఈమందస ఇప్పటిలో చిన్నగ్రామమైనను, ఆకాలములో ప్రస్తుతము మందసకు తూర్పు వైపున సమీపములో ఉన్న 'మహేంద్రతనయ' అను నదిమొదలు ప్రస్తుతమందసవరకు వ్యాప్తమై ఉండ వచ్చును. ఈ మహేంద్రతనయ తీరంబుననున్న (పాటీశ్వర) పాటేశ్వర మందిరములోనున్న శిలాలిపివలన ఈప్రదేశము అప్పటి దంతపురముగా దృఢమగుచున్నది. ఈకామార్ణవు డాకళింగమును పాలించుచున్న సమయం

బున తన నల్వురుసోదరులకు నాలుగురాజ్యముల నిచ్చెను. 1. దానార్ణవునకు 'కందికాబాధారకంఠ'మను రాజ్యము నిచ్చెను. ఈరాజ్యము ప్రస్తుతపు ముఖలింగమునుంచి విశాఖపట్నంజిల్లాలో కొంతవరకు ఉండవచ్చును. దీనికి రాజధాని ముఖలింగము. 2. గుణార్ణవునకు బొబ్బిడిరాజ్యమునిచ్చెను. ఇది ప్రస్తుతపు బీహారు ఒరిస్సా డివిజను లోనున్న 'బామూదా' అయివుండవచ్చును. దీనికి రాజధాని 'దేవదుర్గము.' 3. మారసింహునకు 'సోదామండలము' నిచ్చెను. ఇది గంజాం జిల్లాలోని ప్రస్తుతపు 'సురదా' అయి ఉండవచ్చును. దీనికి 'సురదా' రాజధాని. 4. వజ్రహస్తునకు 'కంటకవర్తని' యను రాజ్యము నిచ్చెను. ఇది బీహారు ఒరిస్సాలో నున్న కలహండి రాజ్యమై ఉండవచ్చును. దీనికి రాజధాని 'కలహండి' కామార్ణవుడు 36 సంవత్సరములు కళింగరాజ్యపరిపాలన చేసి గతించినపిదప వానికుమాళ్లు అల్పప్రాయులగుటనో, లేక దుర్బలులగుటనో దానార్ణవు డాకళింగరాజ్యము నాక్రమించుకొనినట్లు చోడగంగుని కొర్ని తామ్రశాసనములవల్ల తెలియుచున్నది. అప్పటికి దానార్ణవుడుకూడా తన అన్నయగు కామార్ణవు డొసంగిన రాజ్యమును 36 సంవత్సరము లేలియుండవచ్చును. ఈదానార్ణవుడు తన అన్నయొక్క కళింగరాజ్యమును ఆక్రమించుకొని 4సంవత్సరములు పాలించెను. అనగా తాను మొత్తముమీద 40 సంవత్సరములు పాలనచేసినట్లు తెలియుచున్నది. ఇతను కాలముచేసినపిదప యీదానార్ణవుని సంతతివారే వంశపారంపర్యముగా కళింగరాజ్యపరిపాలనము క్రమముగా చేయుచుండిరి. అయినను దానార్ణవుని సోదరుడగు కామార్ణవుని వంశీయులకు మహేంద్రాచల ఉత్తరభాగమునుండి కళింగనగర దక్షిణమువరకు సముద్రతీరమువైపున కొంతరాజ్య ముండెను. ఈరాజ్యమునకు దంతపురము రాజధానిగా ఉండెను. అందుకు నిదర్శనముగా ఈరాజ్యములోనున్న కొన్నిగ్రామము లొసంగినట్లు దానశాసనములయొక్క తామ్రశాసనములు దొరకుచున్నవి. ఈకామార్ణవవంశీయులు వంశపారంపర్యముగా 'వర్మన్' అనే ఉపాధి ధారణ చేసియున్నారు. కామార్ణవుడు కళింగరాజ్యపాలనచేయుచున్న నాటినుండి విజయరాజ్య సంవత్సర నామముతో ఈఉపాధి ధారావాహికముగా వచ్చుచున్నది. ఈవంశీయులకు కళింగసామ్రాజ్యపాలన లేకపోయినను వీరి ఆదిపురుషుడగు కామార్ణవుడు కళింగమును పాలించుటచే వీ రొసంగిన తామ్రశాసనములో కళింగాధీశులు మొదలగు బిరుదులున్నవి. ఈ'వర్మన్' ఉపాధిధారకులు దంతపురము, కళింగనగరము, తుంగాం, ఇత్యాదిస్థలములలో దానము లొసంగియుండుటచేతనను, వీరియిష్టదైవము మహేంద్రాచల ప్రతిష్ఠిత గోకర్ణేశ్వరుడగుట చేతనున్నూ గంగవంశీయులనియు, కళింగాధీశులనియు, తామ్రశాసనములలో ఖోదితమగుటచేతను వీరు కామార్ణవవంశీయు లని దృఢీకరింపవచ్చును.

మేము సంగ్రహించిన'వర్మన్'ధారకుల తామ్రశాసనముయొక్క రేకులుకడియమునుండి విడదీయబడలేదు. ప్రస్తుతము మేము అనంతవర్మపుత్రుడగు ఇంద్రవర్మయొక్క తామ్రశాసనమును టెక్కలికాపురస్థుడగు సత్యనారాయణపట్నాయకునివద్దనుండి తెచ్చినాము. ఇది మూడు రాగిరేకులలో ఉన్నది. ఇవి ఒకరాగికడియమునం సమర్చబడినవి. సదరుకడియమునకుఒకరాజముద్రఉన్నది. ఆ ముద్రపై వృషభమును, చంద్రుడును చెక్కబడి ఉన్నారు. ఈమూడురేకులు ఒకదానికొకటి తగులకుండునటులు వీటిఅంచులు కొంచెము కొట్టబడినవి. ఇట్లు కొట్టుటచేతఅంచులు వెడల్పుఅయినవి. రేకుయొక్క పొడవు 5¾ అంగుళములు; వెడల్పు 3 అంగుళములు; కడియముయొక్క వ్యాసము 3¾ అంగుళములు. కంకణసహితముగా శాసనముయొక్క తూనిక 122 తులములు. రాజముద్రయొక్క వ్యాసము 1½ అంగుళము. మొదటిరేకుయొక్క మొదటి వైపునను, మూడవరేకుయొక్క రెండవవైపునను ఖోదితమై ఉండకపోవుటచేత అవి అట్లులనే ఉండి శాసనమును సంరక్షించుచున్నవి. మొదటి రేకుయొక్క రెండవవైపునను, రెండవరేకుయొక్క మొదటిప్రక్కను 8 పంక్తులు చొప్పునను, రెండవరేకుయొక్క రెండవప్రక్క 7 పంక్తులును, మూడవరేకు మొదటిప్రక్క 9 పంక్తులును ఖోదితమై ఉన్నవి. ఈ దానశాసనములో ఇది యెవరిచే వ్రాయబడినదో, యెవరిచే చెక్కబడినదో వ్రాయబడలేదు. ఈ శాసనము ప్రాచీనశాసనము. కళింగవంశీయుడగు ఇంద్రవర్మది. ఈ శాసనలిపి ప్రాచీననాగరము. భాష సంస్కృతము.

మూలము

మొదటిరేకు: రెండవప్రక్క

1 ఓం స్వస్త్యమరపురానుకారిణ సర్వర్తుసుఖరమణీయా
2 ద్విజయవత శ్రీ కళింగనగరాద్వాసకాన్మహేంద్రాచలా
3 మలశిఖర ప్రతిష్ఠితస్య చరాచరగురోస్సకల
4 భువననిర్మాణైకసూత్రధారస్య శశాంకచూడా
5 మణేర్భగవతో గోకర్ణస్వామినశ్చరణకమ
6 లయుగళప్రణామాదపాస్తసకలకలికళంకో
7 గంగామలకులోద్భవనిస్త్రింశధారోపార్జితసక
8 లకళింగాధిరాజ్యప్రవితతచతురుదధితరంగమేఖ

రెండవరేకు: మొదటిప్రక్క

1 లావనితలామళియశో అనేకసంక్షోభజని
2 తజయశబ్దః ప్రతాపావనతసమస్తసామంతచక్ర
3 చూడామణి ప్రభామంజరీపుంజరంజితచరణ
4 పరమమాహేశ్వరోమాతాపితృపాదానుధ్యాతోనయవి
5 నయదయాదాక్షిణ్యశౌర్యోదార్యసత్యత్యాగా
6 దిగుణసంపదామాధార శ్రీ అనంతవర్మసూనుమహారా
7 జశ్రీమానింద్రవర్మఘరేయభక్తిః పానివిఖలేకాగ్రా
8 మవాసినోభోగికవారికప్రముఖ సర్వాంసమ(ల) వేతో

రెండవ రేకు: రెండవప్రక్క

1 క్టుంబిన సమాజ్ఞాపయతివిదితమస్తువోయదాస్మిన్గ్రా
2 మేస్మాభిశ్రీమా(న)ంద్రవర్మా సూర్యోపరాగే పుణ్యావిబృ
3 ద్ధయేరాజపుత్రఖాలినామాభూపతకః నివేశ
4 ససహితకపిలమండపయమలేపొల్లరిత్ర
5 కా(స)ండిల్యసగోత్రాయ బ్రాంహ్మణత్య శర్మణే మాతృ

6 శర్మణో దుగ్గశర్మణేచ సర్వకరభరైః పరివ్యాప్త్య

7 చంద్రార్కప్రతిష్ఠ ప్రతిపాదిత యితి పూర్వేణాహోల్లంగినామ

మూడవ రేకు: మొదటిప్రక్క

1 గ్రామసీమా సేతుదక్షిణేన ప్రవహతి దక్షిణేనసీమా

2 సేతుపశ్చిమదక్షిణకోణపాషాణపశ్చిమేణ వాపీ

3 ఉత్తరపశ్చిమకోణేపాషాణవృత్తరేణ కొణగర్తాపగా

4 ర్వేణ ప్రవహతి రాజ్ఞః ప్రజ్ఞాపయతి। మాభూద

5 ఫలశంకావః పరదత్తేతి పార్థివాస్వదానాత్ప

6 మానుశ్యపరదానానుపాలనం। బహుభిర్వసుధా దత్తా రాజ

7 భిసగరాదభిర్యస్యయస్యయదాభూమి తస్యతస్య

8 తదాఫలమితి, ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరశతే ౧౫౧

9 ఆషాఢపంచమీప్రతిష్ఠ్కీర్ణశాసనం*

---

*మూలమునకు తర్జుమా:—

ఓం స్వస్తి అమరావతి సదృశ సర్వర్తుసంచార సుఖ ప్రేమభూమిన అత్యంత రమణీయ విజయ కళింగ నగరము నుండి మహేంద్రాచలశిఖర ప్రతిష్ఠిత గోకర్ణ దేవుని యొక్క గల భక్తివలన సకలకలికళంకరహిత ముగు, స్వీయ ఖడ్గ ధారాస్వాధీనము కళింగమండలమునగల సామంతరాజుల మకుటమణిప్రభావమున శోభిల్లు పాదపద్మములు గల వాడును, మాతృపితృభక్తుడును, పరమ మాహేశ్వరుడును, శౌర్యాది సకలసద్గుణ మండితుడును అగు మహారాజ అనంతవర్మగారి కుమారుడు మహారాజ ఇంద్రవర్మ హాన్విభలేక గ్రామవాసులకు ఇచ్చిన ఆజ్ఞ.—

"సూర్యగ్రహణసమయంబున పుణ్యవృద్ధికొరకు ఖాళినామునందే రాజపుత్రుడు సామంతరాజుల యెదుట మేము ఈగ్రామము కౌండిన్యసగోత్ర సంభూతులగు ఆదిత్యశర్మ, మాతృశర్మ, దుగ్గశర్మ, వీరికి ఆచంద్రార్కము అర్పించినాము. దీనికి ఏవిధమగు పన్ను లేదు ఇది యితరులవల్ల యివ్వబడినట్లూహింపగూడదు. ఒకరు దానమిచ్చినది అనుభవింపనిచ్చుట తాను దానమిచ్చినదానికంటె ఉత్కృష్టమైనది. సగరచక్రవర్తి మొదలగువారీవసుధను దానముసంగియున్నారు. ఏసమయమున ఆరాజ్యము ఎవరిది అగునో ఆఫలమును అతను అనుభవించును."

ప్రవర్ధమానవిజయరాజ్య సంవత్సరములు ౧౫౧ ఆషాఢపంచమినాడు ఈశాసనము ఉత్కీర్ణము చేయబడినది.

ఈగ్రామమునకు సరిహద్దులు, రాళ్లు ప్రవాహములు, దిబ్బలు వగైరాలె కాని గ్రామములు ఉన్నట్లు కానరాదు.

'వర్మ' ఉపాధిగలవారియొక్క ప్రస్తుతము దొరకిన శాసనముల పట్టీ యిక్రింద వ్రాయడమైనది.

1. హస్తివర్మ	గాంగేయప్రవర్ధమాన విజయసంవత్సరం	80	ఉర్లాం తామ్రశాసనము.
2. ఇంద్రవర్మ	,,	87	మేముసంగ్రహించినది.
	,,	91	అచ్యుతాపురం తామ్రశాసనము.
3. రాజేంద్రవర్మకుమారుడు దేవేంద్రవర్మ	,,	110	మాతమ్ముడుగారు సంగ్రహించినది.
4. ఇంద్రవర్మ	,,	128	శ్రీకాకుళం
	,,	136	డిటో
5. దానార్ణవునికుమారుడు యింద్రవర్మ	,,	149	పుర్లి ,,
	,,	154	మేము సంగ్రహించినది.
6. గుణార్ణవునికుమారుడు దేవేంద్రవర్మ	,,	183	శ్రీకాకుళం (నడిపినది.
	,,	184	అదన తామ్రశాసనము మేము సంగ్రహించి
	,,	195	సిద్ధాంతం
7. దేవేంద్రవర్మకుమారుడు అనంతవర్మ	,,	204	ఇతని తమ్ముడు జయవర్మ అనుమతిని 'తాలతేరు' అనే గ్రామము ఒక వేదాంత విద్యార్థికి ఇచ్చినాడు.
	,,	204	అదన తామ్రశాసనము మేము సంగ్రహించి
8. అనంతవర్మకుమారుడు ఇంద్రవర్మ	,,	221	మేముసంగ్రహించినది. (నడిపినది.
9. అనంతవర్మకుమారుడు దేవేంద్రవర్మ	,,	251	కళింగశాసనము.
	,,	254	విశాఖపట్నంశాసనము
10. రాజేంద్రవర్మ కుమారుడు దేవేంద్రవర్మ	,,	308	సౌత్ ఇండియన్ ఎపిగ్రాఫీ; 1918సంవత్సరం అన్యూయలు రిపోర్టులో ఉన్నది.
11. దేవేంద్రవర్మకుమారుడు రాజేంద్రవర్మ	,,	342	బీహారుఒరిస్సా రీసెర్చిజర్నలువాల్యూము 12, 101 పేజీలోఉన్నది.
12. దేవేంద్రవర్మకుమారుడు సత్యవర్మ	,,	352	శ్రీకాకుళం

(11, 12 వీరిద్దరు సహోదరులై ఉండవచ్చును.)

13. ఇంద్రవర్మ (రాజు); రాజుకుమారుడుమార సింహు; అతని కొడుకు భూపేంద్రవర్మ; అతనికొడుకు దేవేంద్రవర్మ	397	'చేదముప' తామ్రశాసనము.

14. దేవేంద్రవర్మ—1081 శకాబ్దము కంబకాయశాసనము.*

* ఇది భారతి 4 సంపుటము 11 సంఖ్యలో ప్రకటితమైన దేవేంద్రవర్మకంబకాయశాసనము. "విజయరాజ్య శకాబ్దసహస్రే ఏకశతత్ర్యధికే" అని ఉన్నది. ఇది "సహస్రమేకోనశతత్రయాధిక" అనిఉండవచ్చును. ఈప్రకారం అయినయెడల 1031(?) శకాబ్దము అయిఉండవలెను. అట్లయినయెడల ఈశకము దానార్ణవవంశీయుడగు ననంతవర్మ చోడగంగదేవుని పాలనలో ఉండవలెను.

అప్పటిలో ఈయనంతవర్మ ఈవంశీయులనందరిని ఓడించియుండుటచేత పూర్వపు ధారావాహిక ప్రవర్ధమాన విజయసంవత్సరములు వేయక శాలివాహనశకాబ్దము నారంభించెనని ఊహింపవచ్చును.

రాజ్యపరిపాలనకాలక్రమము
వీరసింహుడు

1 కామార్ణవుడు | 2 దానార్ణవుడు | 3 గుణార్ణవుడు | 4 మారసింహుడు | 5 వజ్రహస్తుడు

1 కామార్ణవుడు
హస్తివర్మ ప్రవర్ధమానవిజయరాజ్య సంవత్సరములు 80
ఇంద్రవర్మ ,, ,, 87–91
రాజేంద్రవర్మ
దేవేంద్రవర్మ ,, ,, 110
ఇంద్రవర్మ ,, ,, 128–136
దానార్ణవుడు
ఇంద్రవర్మ ,, ,, 128–149–154
గుణార్ణవుడు
దేవేంద్రవర్మ ,, ,, 183–195

జయవర్మ

అనంతవర్మ ,, 204
అనంతవర్మ
ఇంద్రవర్మ ,, 221
అనంతవర్మ
దేవేంద్రవర్మ ,, 251–254
రాజేంద్రవర్మ
దేవేంద్రవర్మ ,, 308

రాజేంద్రవర్మ

సత్యవర్మ 352
ఇంద్రవర్మ (వజ్రి)
మారసింహ
భూపేంద్రవర్మ
దేవేంద్రవర్మ 397
దేవేంద్రవర్మ 1031 శా. శ.

రసాయన చిత్రములు

కల్లూరి చంద్రమౌళి గారు, బి.యస్.సి., (ఎగ్రి) ఎబర్డీన్

మన మొక మ్యూజియమున కేగినపుడు వివిధ వర్ణాకారములు గల యనేకవస్తువులను గాంచెదము. వేరు వేరు మృగములను, వివిధజాతుల పక్షులను, అనేకజాతుల చెట్లను వివిధ వర్ణాకారములుగల రాళ్లను చూడగలము. ఈవివిధ వర్ణాకారములు కొద్దిపదార్థముల సంయోగము వలననే కలిగినవనియును, వివిధ జంతువృక్ష జాతుల భేదములు బాహ్యములే యనియును బాగుగా పరిశీలించిన మనకు విశదమగును.

గానపాండిత్యమంతయు, స,రి,గ,మ,ప,ద,ని యను నేడక్షరములపై నాధారపడియున్నది. ఆ యేడక్షరముల యాధారముతో వేరువేరుకృతులను వేరువేరురాగములతో సంగీతవిద్వాంసులు పాడగలరు గదా! అటులే యాంగ్లభాషలో 26 అక్షరములు గలవు. ఎన్ని వేల మాటలు, ఎన్ని కోట్ల వాక్యములు-ఇది యది యననేల-నాంగ్లభాషా పాండిత్యమంతయు నీ యిరువదియారక్కరములపై నాధారపడి యున్నదిగదా!

పైన చెప్పబడిన మ్యూజియమున కేగినపు డొకయరలో నొక కొయ్యముక్క, కొంతగోదు, బిండు, రబ్బరుముక్క, సీసపుపెన్సిల్, బ్లాటింగుకాగితము, పంచదార, వరిపిండి, వజ్రము ఉన్నవనుకొనుడు. ఆసొరుగుపై నతికించిన కాగితముపై "ఈ సొరుగులోని వస్తువులన్నియు కర్బనము (Corbon), ఉదజని (Hydrogen), అమ్లజని (oxygen)యను మూడు మూలద్రవ్యముల(Elements) సంయోగముచే కలిగిన"వని వ్రాసియున్న జాలును. రసాయనశాస్త్రము తెలియనివారికి వివిధ రూపగుణ వికారములుగ గన్పించి పైసిద్ధాంత మాశ్చర్యమును గలిగించును. ప్రపంచములోనున్న వస్తువులన్నియు సుమారు 80 మూలద్రవ్యములచే నేర్పడినవని రసాయనశాస్త్రజ్ఞులు సిద్ధాంతించిరి. అయితే యీ 80 లో చాల కొద్దిమాత్రమే యెక్కువ వస్తువులలో మిళితమై యున్నవి. తక్కినవి చాల యరుదుగ గన్పించును. ప్రపంచములో నున్న వస్తువులన్నియు నీ మూలద్రవ్యముల సంయోగముచే నేర్పడినవని చెప్పియుంటిమిగదా. చిత్రకారుడేడు మూలవర్ణములతో ననేకవిధములైన రంగులను తయారుచేసి యనేకచిత్రములను రచించునట్లు రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు గూడ నీ మూలద్రవ్యములనుంచి యనేక కోట్ల వస్తువులను, వివిధ ధర్మములు గలవిగను వేరు వేరు నామరూపములు గలవిగను సృష్టించును. ఈ ద్రవ్యములలో కొన్నిటికి కొన్నిటితోమాత్రమే ఎక్కువ రసాయనానురాగము (Chemical affinity) గలదు. ఈ రసాయనానురాగము గల ద్రవ్యముల గొన్నిటిని ఒసగిన, రసాయనశాస్త్రవేత్త యొక క్రొత్త ప్రపంచమును సృష్టింపగలడు. కొంతమంది శాస్త్రజ్ఞులు యీ మూలద్రవ్యములన్నియు నొక యాది మూల ద్రవ్యము నుండియేవచ్చినవనియును, ద్రవ్యమంతయు(All matter) నేకత్వములో నున్నదనియును చెప్పుచున్నారు. అనగా యీ ప్రపంచములోనున్న పదార్థము (Matter) నుంచి గాని, శక్తి (Force) నుంచిగాని కొంత తీసివేయుటగాని, కలుపుటగాని జరుగనేరదు. ఎప్పుడును ద్రవ్యశక్తులు, సమానముగానే యుండును. ఒక రూపమునుంచి మరొక రూపమునకు మార్పుగలుగుదుమే గాని హెచ్చు తగ్గులు మాత్రము జరుగనేరవు.

పరమాణువులు (Atoms) ఋణ (Negative) ధన (Positive) విద్యుత్‌ను గలిగియుండును. ఉదజని పరమాణువు ఋణవిద్యుత్‌ను గలిగి ధనవిద్యుత్ చుట్టును తిరుగుచుండును. ఏ పరమాణువునుంచి వచ్చినను విద్యుత్ అణువు (Electron) లన్నియు సమానముగానే యుండును. ఉదజని పరమాణువులో నొక విద్యుత్ అణువును సౌరము (Helium) పరమాణువులో రెండును ఉన్నవి. కాబట్టి ద్రవ్యమంతయు విద్యుత్ స్వభావమును గలిగియున్నదని తేలుచున్నది. పరమాణు

వులు వేరువేరుగనున్నను ఒకే పదార్థమునుండి వచ్చిన వని ప్రస్తుత శాస్త్రవేత్తలు నమ్ముచున్నారు.

ద్రవ్యరూపములు

ఒకేవిధమైన పదార్థము మూడు విధములైన స్థితులలో నుండును. వాయుపదార్థము, ద్రవపదార్థము, ఘనపదార్థము. ఒకస్థితిలోనుంచి మరియొక స్థితిలోనికి మారునపుడు వేరువేరు ఆకారములును భౌతికధర్మముల (Physical properties) మార్పులను జెందును. ఈమార్పులు పరమాణువుల సంయోగమార్గమును బట్టియు వలన వేగమును బట్టియు సంభవించును. అనగా వాయురూపమున నున్నప్పుడు పరమాణువులు చాల దూరముగనుండి తమ్ముకొన నాకర్షణశక్తి గలిగియుండును. తదుపరి యుష్ణమును తగ్గించిన పరమాణువుల చలనవేగము తగ్గి కొంచెమున దగ్గరకు కనబడి ద్రవరూపముగ మారును. ఇంకా ఉష్ణమును తగ్గించిన పరమాణువులు దగ్గరకు చేరి యొకదానినొకటి యాకర్షించుకొని ఘనరూపముగ మారును. వీటినే భౌతికములైన మార్పులందురు.

నీటియావిరి వాయురూపమున నుండి ద్రవరూపమైన నీరుగా మారును. కొంత యుష్ణము తగ్గింపువలన ఘనరూపమైన మంచుగ మారును.

ఒకమూల ద్రవ్యముయొక్క పరమాణువు మరియొకమూల ద్రవ్యపరమాణువుతో కలసినయెడల రసాయనమిశ్రమద్రవ్య మేర్పడును. దీనినే రాసాయనికమయిన మార్పని యందురు. రెండుపరమాణువుల ఉదజని యొకఆమ్లజని పరమాణువుతో రసాయనమిళితమైన నీరు యేర్పడును. $H_2+O=H_2O$

ఒక నత్రజని పరమాణువు మూడు ఉదజని పరమాణువులతో రసాయనమిళితమైన అమ్మోనియా యేర్పడును. $2N+3H_2=2NH_3$

ఇట్లు రాసాయనికమయిన మార్పువల్ల వచ్చిన రసాయన మిశ్రమద్రవ్యము (Chemical-Compound) మొదట కలసిన పరమాణువుల సగటు ధర్మములను గలిగియుండదు క్రొత్తధర్మములను, క్రొత్తయాకారములను గలిగియుండును. దీనినే రాసాయనికమయిన మార్పనెదరు.

సామాన్య మిశ్రమములు, రసాయన మిశ్రమములు

సామాన్యమిశ్రమమునకును, రసాయనమిశ్రమమునకును చాల భేదమున్నది. ఇసుక పంచదార కలసిన సామాన్యమిశ్రమ మేర్పడును. సీమసున్నము పంచదార మొదలైనవి రసాయన మిశ్రమములు. సామాన్యముగా రసాయనమిశ్రమ మెగుడుదిగుడుగా నుండక సమానత్వమును గలిగియుండును. సామాన్యమిశ్రమమును సులభముగ విడదీయవచ్చును. పంచదార యిసుక కలసియున్న దనుకొనుడు. నీళ్లలో వేసిన పంచదార నీళ్లలో కరగిపోవును. ఇసుకను వడపోత వలన విడదీయవచ్చును. పంచదార కలసిన నీరును కాచిన పంచదార తిరిగి లభించును. సీమసున్నపు గుండయినుపపొడి కలసియున్న అయస్కాంతముతో యినుపపొడి నాకర్షింపజేసి విడదీయవచ్చును. వీనిని భౌతికములయిన మార్పులందురు. రసాయనమిశ్రమము నిట్లువిడదీయ వీలులేదు. రసాయనప్రయోగములవలననే విడదీయవలెను. వేడినో, విద్యుత్తునో యుపయోగించి దాని మూలద్రవ్యముల నులోనికి విడదీయవచ్చును.

నీరు, ఉదజని అమ్లజనుల రసాయన మిళితమైనప్పటికిని పరిశుద్ధమైన స్థితిలో దొరకుట దుర్లభము. ఏ పదార్థములోనైనను, ఎంత కొద్ది యితరపదార్థము కలసినను యాపదార్థము మలినపదార్థమగును.

1/1000 వంతు అంజనము (Antimony) మంచి రాగిని చెడగొట్టును. 1000వ వంతు బిస్మత్, రాగియొక్క విద్యుత్ప్రవాహశక్తిని తగ్గించును. 1/500 వ వంతు బిస్మత్ బంగారమును నాణెములకు పనికిరాకుండ జేయును. సామాన్యమిశ్రమమును సులభముగను, రసాయన మిశ్రమమును రసాయనపద్ధతుల వలనను విడదీయవచ్చునని యిదివరకే నుడివియుంటిమి గదా! ఉప్పును యెంతచిన్న పలుకుగ మారినను అది రసాయనమిశ్రమముగనే యుండును. దానిని పరమాణువులలోనికి విడదీసిన సోడియము

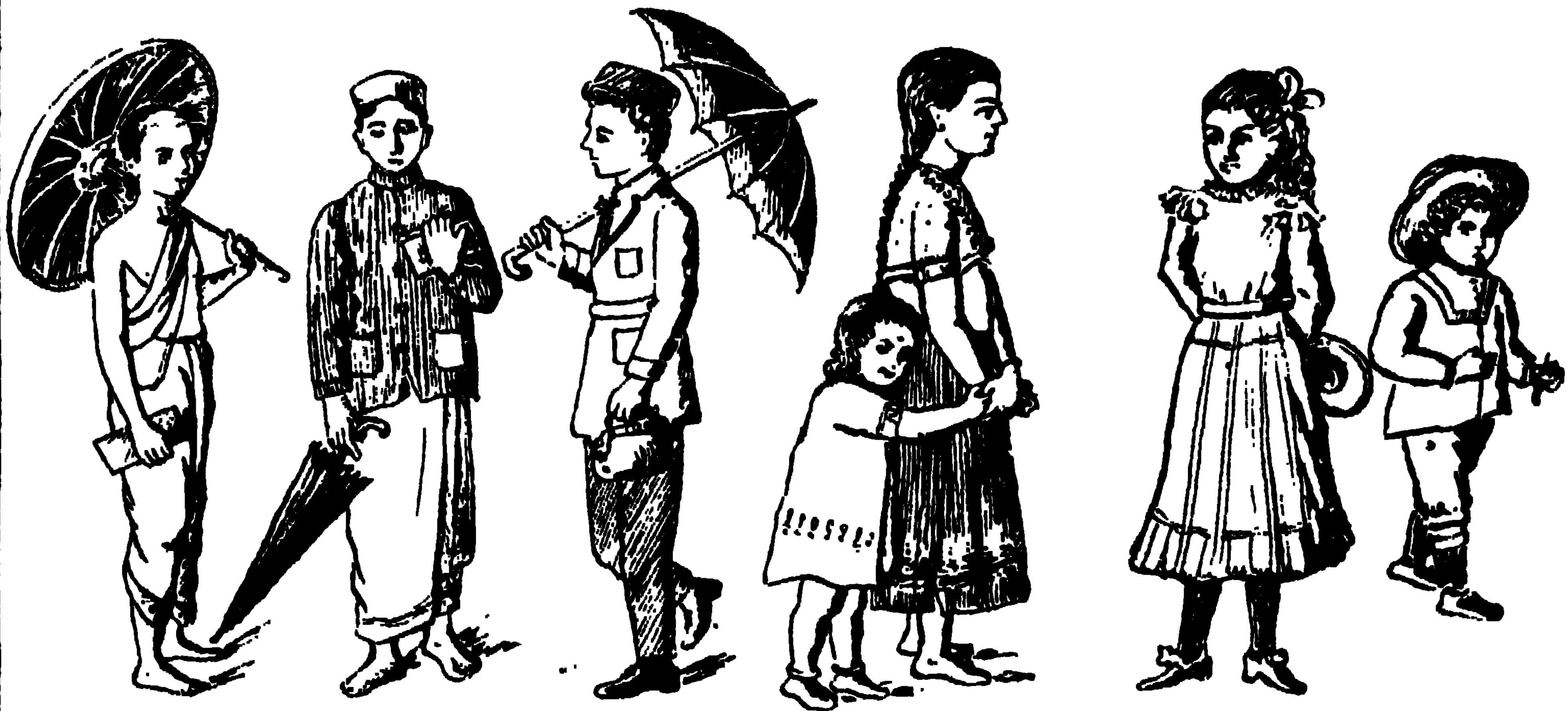
అప్పుడు-ఇప్పుడు ౧

సనాతన సంక్రమ నవీనములు పూర్వ వర్తమాన వందనములు

వైదిక కర్ణాటక మాధ్యమిక మిశ్రిత పాశ్చాత్యములు

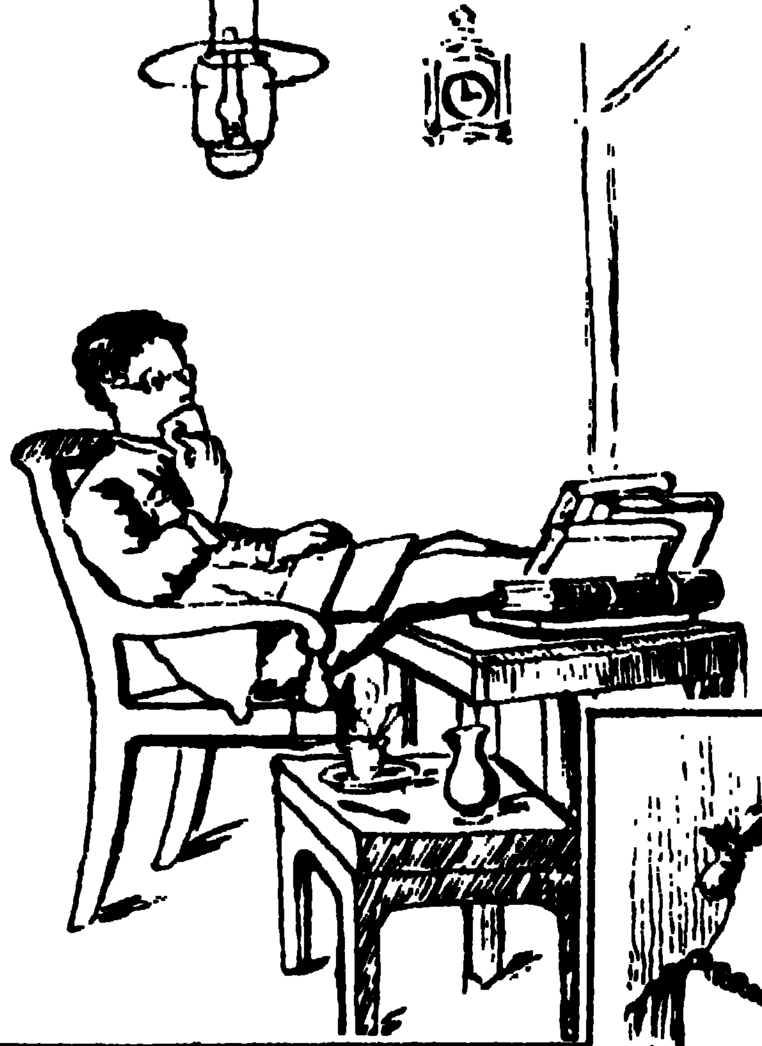

బాలబాలికల సనాతన నవీన వైఖరులు

అప్పుడు-ఇప్పుడు ౨

పురాతన విద్యార్థి

నవీనవిద్యార్థి

సనాతన సాంసారిక జీవనము

ప్రస్తుతసాంసారిక జీవనము

(సనాతనము) భోజనమున భేదము (నవీనము)

పాశ్చాత్యరీతుల గరపుట

(Sodium), హరిదము (Chlorine), పరమాణువులు వచ్చును. అనగా ఒక చిన్న యణువును (Molecule) గృహముయొక్క గోడకుపోల్చిన దాని పరమాణువుల నొక్కొక్క రాతికి పోల్చవచ్చును. మూలద్రవ్య మనగా దాని అణువు యొకేవిధమైన పరమాణువులను గలిగియుండును. కాని థురము (Thorium), యురేనము (Uranium) మొదలైన మూలద్రవ్యములు యితర మూలద్రవ్యములను గలిగియున్నవి. మొత్తముమీద అణువు ఒకేవిధమైన పరమాణువులను గలిగియుండునని చెప్పవచ్చును.

రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు స్థూలదృష్టితో కనబడనటువంటి చాల వస్తువులతో మెలగవలెను. గాలి తడిలేక శుభ్రముగ నున్నంతకాలము కనబడని వస్తువులలో లెక్కయే. సామాన్యముగా మనము ఉదజని, అమ్లజని మొదలైన వాయువులను రాగి, వెండి మొదలైన ధాతువుల వలె చూడలేము. చాల వాయువులకు రంగు, రుచి, వాసనలు లేవు. అయితే రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు దేయందువలన ఈ కనపడనటువంటియు, రంగు, రుచి, వాసనలు లేనటువంటియు వస్తువులను నమ్మి లోకసామాన్యముగ "చూచుటయే నమ్ముట" యను వాక్యమును త్రోసిపుచ్చవలెనని యడుగవచ్చును. అవి చేయు పనులనుబట్టి వాటి గుణములను కనిపెట్టుటయేకాక యీవస్తువు లున్నవని మనము నమ్మవలెను. ఎట్లన యినుము తుప్పు పట్టుట అమ్లజని యినుముతో రసాయన సంయోగమున నుండుటవలననే కర్బన ఏకామ్లజని (Carbon monoxide) ని లోనికి పీల్చిన చనిపోయెదము. ఓజోన్ (Ozone) వాయువు చుట్టుప్రక్కల దుర్వాయువులను శుభ్రపరచి సువాసన నొసగును. హరిదము (Chlorine) వాయువులో రంగు గుడ్డనుంచిన రంగును తీసివేయును. నీళ్లలో నొకగ్లాసును బోర్లించి చేయిపెట్టి ఎత్తినను నీళ్లు లోనికిపోవు. గ్లాసులో నున్న గాలి నీటిని రానీయక తన శక్తితో వెలుపలకు నెట్టును. మరియును, ప్రతి వాయువునకును బరువు ఉన్నది. వాయువిమానములలో నెంతో తేలికయని యుపయోగించు ఉదజనికూడ బరువుగలిగి యున్నది. ఇది గాలి కన్న సుమారు 14½ రెట్లు బరువు తక్కువ. ప్రతి వాయువునకును బరువున్నదనియును, దానిని త్రాసుతో తూచిన కనుగొనగలమనియును ఫ్రెంచి రసాయనవేత్తయగు లెవాయిశీర్ కనిపెట్టెను. కాని యీ వాయువులను ద్రవరూపముగను, ఘనరూపముగను మార్చు కొన్ని పద్ధతులను కొంతమంది ప్రస్తుతము కనిపెట్టిరి.

అణువులుగాని, ఒక్క అణువులోని పరమాణువులుగాని వాయుస్థితిలో నున్నంతకాలము చలనవేగము ముక్కువగనుండి యొక అణువును మరియొక అణువు నెట్టుచుండును. ఒక అణువులోని పరమాణువు లొక్క నిమిషములో నొకదాని నొకటి కొన్నిలక్షలసార్లు నెట్టుచుండును. అనగా అమ్మోనియావాయువు ఒకబుడ్డిలో నున్నదనుకొనుడు. ఆ బుడ్డిమూత దీసిన వది యీగదిలోనికి విస్తరింప జూచును. దాని వాసనను పీల్చుటకు మనకు కొంతకాలము పట్టును. వెంటనే పీల్చజాలము. ఎందువలన ననగా గాలియొక్క అణువులచే అమ్మోనియా అణువులు నెట్టబడి వెంటనే వాసనను విస్తరింపకుండ జేసి కొంత యాలస్యమును గలిగించును. అయితే క్రమేణ అమ్మోనియాగాలి గదిలో విస్తరించి వాసనను గది నిండ నింపును. ద్రవపదార్థములో నీ చలనవేగము చాల తక్కువగ నుండుటవలన త్వరగ విస్తరింపజాలదు. నార్థుమోరు (North more) గంధకామ్లము వాయువును (Sulphurous-acid gas) ద్రవరూపముగ 19 వ శతాబ్దారంభమున ఒత్తిడివలన మార్చగలిగెను. 1823 సం న డేవి (Sir Humphry Devy), ఫారడే (Faraday) యనువారలు హరిదము, కర్బనద్వయామ్లజనిదము, అమ్మోనియా మొదలైన వాయువులను ఎక్కువ ఒత్తిడివలన ద్రవరూపముగ మార్చి సులభసిద్ధాంతముల నేర్పరచిరి. తరువాత థిలోరియర్ (Thilorier) కర్బనద్వయామ్ల జనిదమును ద్రవరూపము నుంచి తెల్లగ మంచువలెనుండు ఘనపదార్థముగ మార్చెను. ఇది చాల చల్లగ నుండుటచే చల్లదనమున కుపయోగించెదరు. 1889 సం|| లో డేవార్ (Sir James Dewar) ఉదజని వాయువును ద్రవరూపముగ మార్చెను. ఇట్లు వాయువుల నన్నిటిని ద్రవఘనరూపములుగ మార్చి వాటి ధర్మములను సులభముగ తెలిసికొనునట్టి యేర్పాటు చేయగలిగిరి.

మొదట మన పూర్వులు ఒక లోహమును మరియొక లోహముగా మార్చుటకు వీలున్నదనియును, పాదరసము నుండి బంగారమును తయారు చేయవచ్చుననియును నమ్మిరి. ఇనుపముక్కను మైలతుత్తము (Copper Sulphate) తో కాచిన రాగిగ మారునని గూడ నమ్మిరి. కాని తదుపరి రసాయనశాస్త్రవేత్తలిట్లు చేయ వీలు లేదనియును, నొక మూలద్రవ్య మెప్పుడును మారక యట్లే యుండుననియును చెప్పనారంభించిరి. అయితే యిప్పుడు కొంతవర కాయుద్దేశ్యమును మార్చుకొని పూర్వుల యుద్దేశ్యముతో నేకీభవించుచుండిరి. ఎట్లన వరుణము (Uranium)నుంచి రదము (Radium) వచ్చుననియును, ధురము (Thorium) నుంచి రదము వచ్చుననియును చెప్పుచున్నారు. ప్రొఫెసర్ సాడి (Soddy) యను నాంగ్ల రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడీ విషయములో చాల ప్రయోగముల జేసి పై విషయములను బాగుగ విశదపరచెను.

జీవులరసాయనచరిత్ర

ఏనుబది మూల ద్రవ్యములలోను, జీవులలో 29 కంటె నెక్కువ యెప్పుడును గాన్పింపవు. వానిలో 12 అరుదుగ నుండును. ముఖ్యముగ ఎల్లప్పుడును గన్పించు మూలద్రవ్యములు ఉదజని, అమ్లజని, కర్బనము, నత్రజని, స్ఫురము, గంధకము, పొటాసియము, మగ్నము, ఖటికము, ఇనుము. కొన్నిటిలో సోడియము హరిదము శైలము కొద్దిగా కన్పించును. జీవులలోనుండు మూల ద్రవ్యములు సామాన్యముగ ప్రకృతినుండి సులభముగ లభించును. జీవి కత్యావశ్యకములైన మూలద్రవ్యములు—ఉదజని, అమ్లజని, కర్బనము, నత్రజని యను నాల్గును, కొన్ని జీవులలో గంధకమును—సామాన్యముగ ప్రకృతిలో సులభముగ లభించును. ఉదజని గాలిని పీల్చుటకును, జీర్ణతను ముఖ్యావశ్యకము. అమ్లజని ఉష్ణజ్వాలలోని కావశ్రమును మార్చి దేహమునకు శక్తినొసగుట కుపకరించును. మరియు నితరోపయోగములకు వస్తువుల నాకర్షించును. ఉదజని అమ్లజనుల రసాయన సంయోగము వలన నీరు ఏర్పడును. ఇది ప్రతిప్రాణికిని ముఖ్యావశ్యకమని మనకెల్లరకు విశదమేగదా! నత్రజని కర్బన ఉదజని అమ్లజనులతో గలసి ప్రాణమునకు ముఖ్యాధారమగునని నుడివెదరు. కర్బనము యితర మూలద్రవ్యములతో కలసి సులభముగ రసాయన మిశ్రమగును. ఇది అమ్లజనితో శ్లేషముగ గలసి గాలిలోని విడి స్థితిలోనున్న యొక్కవ అమ్లజనిని చెట్లగూకులు విడదీయుటచే, వృక్షములకును, మనుష్యులకును లభించునట్లు చేయును. కర్బనము అమ్లజని ఉదజనులతో గలసి యనేకకోట్ల రసాయనమిశ్రమములను జీవుల కొసగుచున్నది. ఈ కర్బన రసాయనమిశ్రమము లదియొక గొప్ప రసాయనశాస్త్ర శాఖగ నేర్పడినది.

కాబట్టి మనకు తెలిసినంతవరకు జీవిత మంతయు రెండు సిద్ధాంతములపై నాధారపడి యున్నదని తేలుచున్నది. (1) వయ్యిభాగముల గాలిలో సుమారు మూడు పాళ్లు గలిగి యెంతో కొద్దిగానుండి అమ్లజని తీక్ష్ణతను తగ్గించు కర్బన ద్వ్యమ్లజనిపైనను; (2) కర్బనద్వ్యమ్లజనిలోనున్న కర్బన పరమాణువు యొసగు శక్తిపైనను, ఈ శక్తి చెట్లయాకులలోనున్న యాకుపచ్చని రంగువలన, సూర్యరశ్మివలన లభించుచున్నది. కర్బనము ప్రకృతిలో 3 స్థితులలో లభించుచున్నది. 1. కర్బనము 2. సీసముగనుండు గ్రాఫాయితము (Graphite), 3. వజ్రము. వజ్రములను గనులనుండి స్వభావసిద్ధముగ తీయక రసాయన పద్ధతులపై వర్తకసరళిని కర్బనమునుండి తయారు చేయవలయునను ప్రయత్నము లింతవరకును జయప్రదములు కాలేదు. కాని కొద్దిగ మాదిరికి మాత్రము చేయ వీలుపడెను.

స్ఫురము ఎముకలలోను మెదడులోను ఎక్కువగ నున్నది. గంధకము మాంసకృత్తులలో (Proteins) ఎక్కువగ లభించును. పొటాషియము జీవులలో నుద్రేకమును గలిగించును. ఇట్లు వేరు వేరు మూలద్రవ్యములు వేరువేరు విధములుగ జీవితములో పని చేయుచున్నవి.

ఇట్లు రాసాయనికములైన మార్పులు జీవితములో చిత్రవిచిత్ర వికారములను గలిగించుచుండును. రసాయనశాస్త్రము ప్రతివస్తువుతో సంబంధముగలదై యనేక చిత్రములను సృష్టించుచుండును.

విద్వద్గోష్ఠి

చిలుకూరి నారాయణరావు గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

జ్యేష్ఠమాస 'భారతి'లో బ్రహ్మశ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిలుగారు వ్రాసిన "ప్రాచీనాంధ్రశాసనములు" అనే వ్యాసము చాలా ముఖ్యమయినదిన్ని, ఆంధ్రభాషా చరిత్రనిర్మాణమునకు అమూల్యమయినదిన్నీ అయిఉన్నది. వారి వ్యాసము చదివినతరువాత నాకుగలిగిన సంతోషమునకు మితిలేదు. వారింకను నిట్టి శాసనములను ప్రకటించిఆంధ్రవిద్వాంసులకృతజ్ఞతకు పాత్రులగుదురు గాక.

వారి వ్యాసమును చదివినపిమ్మట నాకు గలిగిన కొన్ని ఊహాలను ఇచట పొందుపరుస్తున్నాను.

(1) నాగబు

ఇచట 'బు'ను (1) నాగబు వెనుక సున్నగాని చుక్కగాని లేకపోయినా దానిని 'ంబు'గనే చదువవల సినదిగా నాకు తోస్తున్నది. బిందువిరహితమైన 'బు'ను 'ంబు'గా చదువవలసినట్లు పూర్వశాసనములనుబట్టియే కాక, అర్వాచీన శాసనములను బట్టి కూడ ఊహించడమున కవకాశమున్నది. గంజాముజిల్లాలోని శ్రీకాకుళము దగ్గరనున్న అర్సవెల్లి సూర్యనారాయణస్వామి ఆలయములోని అనంతవర్మ చోడగంగ దేవుని నాటి ఒక శిలాశాసనములో బిందువిరహితమయిన ఒక 'బు' ఉన్నది. దానిని 'ంబు'గ చదివినగాని అర్థము కుదురదు. ఈ విషయమును కీ.శే. రావుబహద్దర్ హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిగారితో ముచ్చటింపగా వారు నా యూహ సరియైనదని చెప్పినారు. ఎట్లయినను పై 'నాగబు' శబ్దములోని 'బు'కు సానునాసికోచ్చారణ ముండెననుట నిశ్చయము. అది అనునాసికోచ్చారణము కలదని తెలుపుటకే తరువాతి శాసనములను వ్రాసినవారు దాని తలపై చుక్కను నిలిపి యుందురని నా ఊహ. 'బు' తలపై చుక్క ఉండడము వల్ల దానిని 'ంబు' అని సున్నను వెనుకచేర్చిగాని 'బుం' అని తరువాతచేర్చిగాని చదువకూడదని నా అభిప్రాయము.

పాలీభాషలో సంస్కృత ప్రథమైకవచన ప్రత్యయమైన 'స్' అనునది 'ఉ'గా మారినది. శబ్దముయొక్క అంత్యాక్షరమును బట్టికాక, వస్తువుయొక్క సహజ లింగమునుబట్టి శబ్దముయొక్క లింగము ఏర్పాటగుట ఆ భాషలో ఆరంభమయినది. అందుచేత 'నాగ' శబ్దము 'నాగమ్'అయి దానిమీద ప్రథమైకవచన ప్రత్యయమైన 'ఉ'కారము చేరి 'నాగము' అని ఏర్పడవలసి ఉండేది. కాని ఆ భాషలో కొన్ని శబ్దముల మకారములోని అనునాసికత్వము శైథిల్యమునొంది కేవలము 'బు'గానో, అనునాసిక ధ్వనియుక్తమైన 'బు'గానో ఉచ్చరింపబడుతూ ఉండేదని నా ఊహ. శాస్త్రిలుగారు వ్రాసినట్లు 'నాగబు' అనునది సమస్తపదము కాదనే అభిప్రాయముతో నేనేకీభవిస్తానుకాని, 'బు'నుమాత్రము సానునాసికముగా ఉచ్చరింపవలెనని నా తలంపు.

'నాగబు' అనునది పాలిభాషాపదమయినను కావచ్చును. అది ఆంధ్రపదమయి ఆనాడు ఆంధ్రభాష ప్రత్యేకస్వరూపమును పొంది ఉండడమును తెలియజేస్తే, నాకున్ను పరమసంతోషమే. కాని, అట్లు ప్రతిపాదించడమునకు ఈ ఒక్క పదముకంటె ఎక్కువ ప్రమాణము కావలసి ఉంటుంది. ఒక వాక్యమయినా, వాక్యములోని ఒకముక్క అయినా దొరకి ఉంటే బాగుండేది.

(2) లక్ష్మీపురశాసనము

(1) మంగిదొగరాజు

'మంగి' అనేది 'మహీ' శబ్దమునకు ప్రాకృతరూపమయి ఉంటుందేమో! 'సింహ' శబ్దము ప్రాకృతములో సిహ, సీహ అనే రూపములనే కాకుండా 'సింఘ, సిఘ' అనికూడా అవుతుంది. దీని సామ్యమునుబట్టి 'మహీ' శబ్దము ప్రాకృతములో 'మహ్మి' అయి 'మంఘి'గా మారి తుదకు 'మంగి' అయినదేమో.

దొగ, దొవ, దుగ, దుర అనేరూపములు సంస్కృత 'ద్వా' శబ్దమునకు ప్రాకృతరూపములయి ఉండవచ్చును. 'దొరరాజు' అంటే రెండోరాజు, రాజు తరువాతరాజు కావలసినవాడు, అంటే యువరాజు అని చెప్పుకోవచ్చును.

(2) ముడ్లు

'ముడి' అంటే ఒకఅధికారి అనే అర్థము సరియైనదే అయినట్లు తోస్తుంది. అప్పుడు 'ముడియము'అంటే ముడియొక్క ధర్మము, అధికారము అని అర్థమవుతుంది. 'ముద్దరాజు, ముత్తరాజు ముత్తరసు, మొదలయినవాటి లోని 'ముద్ద' 'ముత్త' శబ్దములున్నూ 'ముడి'తో సంబంధించి ఉండవచ్చును. దక్షిణ హిందూదేశశాసనావళి నాలుగో సంపుటములో (S. I. I. Vol. IV) 'పంచనదిముడి' అని ఒకశాసనములో ఉన్నది.

(3) విట్టబూలు

ఇచట రేఫము మూర్ధన్యమయిన 'ట'తో చేరి ఉండడముచేత అలఘుత్వమును పొంది ఉండవచ్చును. ఇట్లే "కొట్టంబుల్వెళ్లెను" అన్న చోట చూడవలెను. 'రాజు' శబ్దములోని ముడిటరేఫమునకు తనువులో ఒకానొకప్పుడు అలఘూచ్చారణముండి తీరవలెను. లేకపోతే దానినుంచి 'రేడు' అను వికృతి ఏర్పడదు. ఇట్లే ఆయాశబ్దములలో శకటరేఫము ప్రాచీన శాసనములలో కనబడడమునకు వాటికి ప్రకృతులైన శబ్దములలో శకటరేఫముండడమే కారణమని నాభావం. క్రావడి గల శబ్దములకు ప్రకృతులయిన కొన్నిశబ్దము లితర ద్రావిడ భాషలలో అలఘురేఫయుతములయిఉండవచ్చునని తలుస్తాను. శకటరేఫ విచారమును ప్రత్యేకముగా చేయవలసి ఉన్నది.

(4) ప్రతమరాజ్యంబున

ఇచట 'త'వర్ణము 'థ'కు మారుగా ఉన్నదనడమునకు 20 వ పంక్తిలో 'యతాభూమి' అనేచోట 'థా' కు 'తా' వ్రాయడమే నిదర్శనము. 'ప్రథమరాజ్యంబున' అంటే రాజ్యముయొక్క ప్రథమసంవత్సరమున అనే అర్థమే సరియైనదికాని, ప్రథమ అనేది 'ప్రవర్ధమాన' అనేదానికి సంక్షేపరూపమై ఉండదు.

(5) కడువండ్లల

ఇది యీ రూపముతో గ్రామనామమై ఉండి నదనుకొంటాను. ఇది సప్తమీవిభక్తి బహువచనరూపము. దీనికి ప్రథమా బహువచనరూపము 'కడువండ్లు' అనిన్నీ, ప్రథమైకవచనరూపము 'కడువలి'అనిన్నీ అయిఉండును. 'కడువలి' నుంచియే 'కొండాలి'అనే నేటి గ్రామనామము పుట్టి ఉండును. అయితే, బహువచనప్రయోగము సంస్కృత మర్యాదననుసరించినదయిన అయి ఉండవలెను. లేదా 'కడువలి' గ్రామములు కొన్ని చేరి ఒకే గ్రామముగా నయినా బహువచనప్రయోగముండవచ్చును. కడువలి అంటే పెద్ద పల్లె అనే అర్థమయి ఉండవచ్చును.

(6) రెన్డువటి, రెన్డువట్టి, రెన్డట్టి

'వట్టి'యొక్క శిథిలరూపము 'వటి'. 'వృత్తి'లోని అంతిమ హల్లోపముచేత 'వట్టి' అనేరూప మేర్పడినది. వటి, వట్టి, వృత్తి అనేవి 'వృత్తి' శబ్దమునకు ప్రాకృతభాషా రూపములు. వీటిలోని ఆదిమ వకారము పత్వమునకు సంధిలో ఆదేశముగా వచ్చినది కాదు. బ్రాహ్మణాగ్రహారము కొన్నివృత్తులుగా విభజింపబడి ఉండడము ప్రసిద్ధి. ఈ వృత్తులవ్యవహారము విశాఖపట్టణముజిల్లాలో ఇప్పటికిన్నీ ఉన్నది చూ. వేదలువురు.

(7) మిరియమ్ముబోళిజ

ఇచ్చట 'ంపు' ఆదేశముగా వచ్చుటను శ్రీశాస్త్రిలుగారు చూపడము భాషా చరిత్రమున కమూల్యమయినది. నన్నయ కర్వాచీన కవులంపరాపు, ంపులనాగమములుగావాడి ఉన్నారు. నన్నయగ్రంథములో మాత్రము షష్ఠీతత్పురుషమునం దీయాగమము నాకు కనబడలేదు. దీనిని నేనే ముందట కనిపెట్టిన వాడననుకొంటున్నాను. ఆర. i 34 తపంబుగౌరవంబు; ఆర. ii 68 పుట్టంబు చెంగు; ఆర. ii 209 తపముబలమునన్; ఆర. iii 273 ఆశ్రమంబు దెసకు; అని నన్నయ ప్రయోగములు షష్ఠీ సమాసమందే కాక కర్మధారయమునందును "పుంపు"లు

నన్నయ గ్రంథములో ఉండవేమో అని నా కనుమానము. ఆది. vi 221 బలితంపురక్కసు; ఆది. vii 260 విరుద్ధంపురము; అర. i 49 పీని పుట్టినపాపంపు వేళ; అర. iii 300 పరుసంపు రాలపై ;— అనువాటిలోని 'బలితంపు రక్కసు'అనేదానికి 'బలియుండౌ రక్కసు'అనిన్నీ, 'పాపంపువేళ' అనేదానికి 'పాపంబువేళ'అనిన్నీ, గౌతమీ గ్రంథాలయస్థ తాళపత్త్రప్రతులలో నాకు కనబడినవి. తక్కిన రెండింటికిన్ని పాఠాంతరములు నాకు కనబడలేదు. ఇంకా చూడవలసిఉన్నది. నేను చెప్పినది ఒక్క నన్నయ గ్రంథస్థభాషకే చెల్లుతుందిగాని, భాషకంతటికిన్ని చెల్లదు. అంతమాత్రముచేత చిన్నయసూరికి ఎరుంగమి నాపాదింపడము తప్పేఅయినా, శాస్త్రిలవారన్నట్లు కొందరు ఆ వైయాకరణశిరోమణిని అధిక్షేపిస్తున్నారు. నన్నయకు పూర్వ్వుడయిన యీ శాసనములో 'ంపు' ఆగమమును చూపి శాస్త్రిలవారు భాషాచారిత్రమునకు పరమోపకారమును చేసినారు.

(8) పెడశిన

ఇక్కడ 'పె'లోని ఎత్వము 'అ' కుమారుగా తప్పుగా వ్రాయబడినదికాదని నా తలంపు. ధాతువు 'పెడయు' అని ఉంటాను. 'ఇచ్చు, సమర్పించు, వదలిపెట్టు' అని దీని అర్థమయి ఉంటుంది. 'పెడ(బాయు)'-అనే దానిలో ఈ 'పెడ(యు)' ధాతువు కనబడుతున్నది. అందుచేత, 'మిరియమ్మ బోళజకు తెంగరి పెడశిన' అంటే మిరియమ్మ బోళజకు తెంగరి ఇచ్చిన, దానము చేసిన అని అర్థము చెప్పుకొంటాను. తెంగరిదాత; మిరియమ్మ బోళజ ప్రతిగ్రహీత అని నా అభిప్రాయము.

(9) 'అష్లపట్టు...నేల

దీనిని 'అష్లపట్టు' అని సవరించుకో వలెననుకొంటాను. ప్రాచీన శాసనములలోను, గ్రంథములలోను కూడ ఇట్టి ప్రయోగములే బహుళముగా కనిపిస్తున్నవి.

(10) నేల

నేల, నిలవు, నెలవు—ఈ మూడున్ను 'నిల్' ధాతువు నుంచి వచ్చినవే. యుద్ధమల్లుని బెజవాడశాసనములో 'తివిరియిన్నిలవ' అని కనబడుతున్నది. దానిని చదివినవారు 'యిన్నెలవ' అని చదివినారు. ఈలక్ష్మీపురశాసనము యుద్ధమల్లునికి పూర్వ్వుడి కాబట్టి అంతకు పూర్వమే 'నేల' అనేరూపము భాషలోనున్నదని చెప్పవలెను.

(11) తూఱ్ఱు

ఇది 'తూఱ్' అనే హలంతధాతువు నుంచి పుట్టినది. దీనికి కృదంతరూపము తూఱ్ఱు. ఇది శిథిలమయి తూఱుపు అనేరూప మేర్పడ్డది. ఇట్లేమాఱ్, మాఱ్ఱు, మాఱుపు మొదలయినవి. తూఱ్ఱు ప్రాచీనరూపము, తూఱుపు అర్వాచీన రూపము అని నా ఊహ.

(12) వేడ్లుము

'వే'కున్ను 'డ్లు'కున్ను మధ్యను 'స'ను చేర్చుకోవలెనని శాస్త్రిలుగారు వ్రాసినారు. 'వే + ఇడ్లు' అని చెప్పిన సరిపోదా? "వేయిగృహములను నాశనము చేసిన" అని అర్థముచెప్పుకో వచ్చునేమో.

(13) వేశెఱువులు

ఇక్కడను 'పెడశిన'లోను శవర్ణ ముచ్చారణమునకనుసరించి ఉన్నది. 'పెడసిన' 'వేసెఱువులు' అని వ్రాయడము సంస్కర్తల సంప్రదాయము. ఇంట'శె(స)ఱు'అనేది 'సరస్' శబ్దభవమై ఉండును. అదిమొదట 'సఱు' అయి తరువాత ఆదిమ అకారము ఎకారముగా మారడమువల్ల 'సెఱు' అనిన్ని వ్రాతలో 'శెఱు' అనిన్ని ఉండవచ్చును. దీనినుంచే కన్నడములో 'కెఱె' అనేరూప మేర్పడి ఉంటుందని నా ఊహ. 'రెండువ(వు)ట్టి'లోని వకార మెట్లు ఆగమవర్ణము కాదో 'వేశెఱువులు'లోకూడా శ (స) వర్ణము ఆగమవర్ణము కాదనియను కొంటాను.

(14) వేవ్రుగు

ఇది వే + ఉవర్ అయి ఉంటుంది. వే + అవర్ అని విడదీస్తే వేవరుఅనే రూపము మొదట కనిపింపవలెను. నాథ, నాథుడు, నాథుండు; దేవ, దేవండు, దేవుడు మొదలయినవి కనిపిస్తూ ఉన్నవి. ఆ సామ్యమునుబట్టి వే + అవర్ అనిసాధింపవచ్చును గాని, వేవరు అనేరూపము ఇప్పటికికనబడలేదని చెప్పవలసిఉంటుంది

పైని నాకు తోచిన రెండుముక్కలను వ్రాసినాను. ప్రభాకరశాస్త్రిగారు భాషాతత్త్వజిజ్ఞాసువులయి చేస్తూ ఉన్న పరిశ్రమ స్తవనీయమయినది. వీరింకా ఇట్టి నూతన విషయములను బయటబెట్టి భాషాపాండిత్యమునకు వన్నె పెట్టుదురు గాక!

భారతదేశపు స్త్రీలు

శ్రీమతి అయ్యదేవర బాలాత్రిపురసుందరమ్మగారు

ఏ దేశము ప్రఖ్యాతమై, సీత, దమయంతి, చంద్రమతి, మున్నగు పతివ్రతల చేతను, రాణీ ఝూన్సీ లక్ష్మీబాయి, ఖడ్గతిక్కనభార్య, రాణీ దుర్గావతి మొదలగు వీరనారీమణులచేతను, మొల్ల, తరిగొండ వెంకమాంబ, భండారు అచ్చమాంబ మొదలగు కవయిత్రులచేతను పేరెన్నిక గాంచినదో, అట్టి భారతదేశమున నేడు స్త్రీలు ఉపేక్షాదృష్టితో పరిగణింపబడుచున్నందున భారతమాత కడుంగడు దుఃఖించుచున్నదనుట కింతమాత్రము సంశయము లేదు. సంసారమను బండికి నొకచక్రము పురుషుడు, నొకచక్రము స్త్రీ, మొదలగు సమస్త పరికరములు కదా; అట్టి స్త్రీలయొక్క దుస్థితి కనుగొనిన వారలు ఇపుడిపుడు పురుషపుంగవులలో నూటికేపదిమందియో స్త్రీవిద్యాభిమానులు కలరనుట నిస్సంశయము. నేను చూచినంతవరకు ఈ కాలములో సంపూర్ణ విద్యావతులైన స్త్రీలు నూటికొకరో ఇద్దరో కలరు. పురుషుడు జన్మింపగానే తలిదండ్రులు వానికొరకై ప్రత్యేకముగా కొంతసొత్తు నార్జించెదరు. స్త్రీ జన్మింపగానే జననీజనకులకు విసుగుపుట్టి వివాహమున కేయేబది ఏడుల పెండ్లికొడుకునో ఆర్జించియుంచెదరు. ఇదిఇటులుండగా వరశుల్కమను మహాపిశాచ మొకటి దేశము నావరించి పీల్చి పిప్పి చేయుచున్నది. భారతమహిళాసభలనియు, సమాజములనియు, సమావేశములనియు, తీర్మానములనియు, యార్భాటములు చేసినగాని సంఘమునకు శ్రేయము చేకూరదు. ఆచరణమునకు యోగ్యములైన తీర్మానముల గావించి పట్టుదలతో పనిచేసిననే కాని ఈ మహిళాసంఘమును పునరుద్ధరింపజాలము. సంఘమును పీల్చి పిప్పి చేయుచున్న వరశుల్కములు, కన్యాశుల్కములు, అతిబాల్యవివాహములు లోనగు ఘోరదురాచారములను మున్ముందు పారద్రోలవలయును. ప్రతితాలూకాకు బాలికాపాఠశాలలు స్థాపించి తగు శ్రద్ధ వహించి స్త్రీవిద్య నభివృద్ధికి దేవలయును. స్త్రీ సంఘమునకు ఐకమత్య మనునది నానాటికి క్షీణించిపోవుచున్నది. విద్యావ్యాప్తిచే గాని సంఘ మభివృద్ధి పొందనేరదు. విద్య చేకూరిన సువర్ణమునకు వాసన కలిగినట్లు. మన బాలిక లున్నతవిద్య సంపాదించిననాడే సంఘము కీర్తివంతమగును. తలిదండ్రులు తమ బాలికలకు విద్య గరపుటకై తగు శ్రద్ధను వహింపవలయును. విద్యాలోపముచే స్త్రీలు బాల్యమున ఆటపాటలయందును, యౌవనమున గవ్వలాట, పచ్చీసు మొదలగువానియందును, వృద్ధాప్యమున కోడండ్రతోను, ఇరుగుపొరుగులవారితోను పోరాడుటయందును కాలము వృధాపుచ్చుచున్నారు. భావి భాగ్యమున కాధారభూతమైన స్త్రీల విద్యాభివృద్ధికై పురుషులును, స్త్రీలునుగూడ గట్టి ప్రయత్నము చేయవలయును. పురుషులయభ్యుదయము, జాతియొక్క యున్నతి, బాలుర వికాసము, ఇవి యన్నియు స్త్రీజాతిపై నాధారపడియున్నవి గాన విజ్ఞానవంతులు స్త్రీవిద్యకు తోడ్పడుట యవసరమని విన్నవించుచున్నాను.

జపాను 'మాసపత్రికల మానవాధీశుడు'

'ది యంగ్ ఈస్టు' అను పత్రికలో జపాను దేశమున 'మాసపత్రికల మానవాధీశుడు' (Magazine King)అని ప్రఖ్యాతిగాంచిన 'సెయిశీ నోమా'గారి జీవితగాథ ప్రకటితమైనది. అది తన కట్టి గొప్పపేరు వచ్చుటకయి యాతడు కావించిన యద్భుతకార్యములనేకాక జపాను దేశము పత్రికాప్రచురణపఠనముల విషయమున నైతము నెంతయు ముందునకు సాగుచుండుటను చాటుచున్నది. మనదేశమునందలి పత్రికాధిపతులు, సంపాదకులు నీతని చరిత్రముననుండి యించుక దెలిసికొనదగిన యంశములుగలవు.

ఇరువదేండ్లకు పూర్వము 'సెయిశీనోమా' ఒక యనామధేయుడు. అపుడాతడొక రాష్ట్రీయపాఠశాలయందు తక్కువజీతముగల యొకచిన్న యుపాధ్యాయుడుగ నుండెను. ఇపుడాతడు కోటీశ్వరుడు. ఇంతేకాదు. "సూయజు"కాలువకు తూర్పునగల భూమండలమున నాతడిపుడు గొప్ప గ్రంథపత్రికా ప్రకాశకుడయినాడు. ఉదాహృతములయిన యాతనివివిధప్రచురణముల సంఖ్యలు కల్పితములుగ దోచును. ఇతడు బహుగ్రంథప్రకాశకుడే కాక తొమ్మిది పెద్దమాసపత్రికలకును అధిపతి. వీనిలోనొకటియైన 'కింగ్' అను పత్రికకు గట్టిగా పదునైదులక్షలు చందాదారు లున్నారు. తక్కినవానిలో లక్షచందాదారులకు తగ్గిన పత్రిక ఒకటియైన లేదు. మొత్తమున నతని పత్రికలను చదువువారు కోటికి తక్కువగ నుండరు. అనగా జపానీయులలో నైదింట నొక్కడీతని పత్రికలను జదువుచుండుననుట. మంచూరియాలోని 'హొక్కయిడు' మొదలు 'క్యూషూ'దీవులను, కొరియాలోను, ఫార్మోసాలోను, సాఘేలియనులోను, జపానీయులు నివసించుచున్న సంయుక్తరాష్ట్రములలోను ఈపత్రికలే యెక్కువగా కానవచ్చుచుండును.

అద్భుతావహమయిన యాతని యీవిజయమునకు గల కారణములేవి? మూలధన మత్యధికముగనుండెనా? లేదు. ఆతని మూలధన మత్యల్పము; లేదనియే యనవచ్చును. అయిన ప్రజల అభిరుచుల ననుసరించి వారిని సంతోషపెట్టుటకు తగిన అవకాశములను కనిపెట్టి వినియోగించుకొనుటయందతనికిగల చాకచక్యమా? కాదు. అతడట్టి నేర్పు కలవాడును కాదు. అతడు గ్రంథప్రచురణ వ్యాపారమును ప్రారంభించినది మొదలు పట్టుదలతోను,విశ్వాసముతోను,కష్టించి పనిచేయుటయే యిందుకు కారణము. ఈతని యింతగొప్పవ్యాపారమునకిదియే పునాది. ఇంకనేదియుకాదు.

అతడిపుడు తొమ్మిది చక్కని మాసపత్రికల కధిపతియై అన్యులు స్పర్థించు గొప్పపదవియందున్నాడు.కాని యాతడొక్కనాడయినను సోమరియై యుండువాడుకాదు. 'సాటర్‌డేఈవినింగ్' (Saturday Evenig) పత్రికాధిపతి 'కర్టిస్'గారివలె వేకువజాముమొదలు రాత్రి చాలప్రొద్దుపోవువరకు నీత డమానుషశక్తితో బనిచేయును. ఆతని యనుదినకార్యక్రమమున విశ్రాంతి విహారములకు తావులేదు. కడచినసంచికకన్న రానున్న

సంచిక మిన్నగానుండ నుపాయముల నాతఁడనునిత్యము నారయుచుండును. ఒక్కొకతఱి నాతఁడు సమర్థుఁడగు సంపాదకుఁడు; ఇంకొక్కతఱి చక్కని వ్యాసరచయిత; కొండొక్కతఱి తెలివితేటలుగల విగ్రహకుఁడు; వేఱొకతఱి చేయి తిరిగిన ప్రకటనకారుఁడు (Advertiser). అతఁడనుదినమును నైదుగురు చేయుపనిని తానొకఁడే చేయును. అతనిని గాంచి అతనిక్రిందపనిచేయుచున్నవా రుత్సాహవంతులై సంతోషముతో పనిచేయుదురు.

ఆతని తొమ్మిదిపత్రికలలో ప్రతిపత్రమును ఆతని ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వమును, ఆశయములను, ఆలోచనలను వెల్లడి చేయుచుండును. అతఁడు బోధకుఁడుగా తన జీవితమును ప్రారంభించుటను మరువక తనజీవితము నంతయును నట్లే-బోధకుఁడుగనే-కడపుట కాతఁడభిలషించెను. జపాను దేశమునందుగల ప్రజానురంజకు లగు నీనాటి బోధకులలో, మతనాయకులలో నీత డొకఁడన్న నతిశయోక్తికాదు.

అతనిపత్రికలలో, స్త్రీలకొఱకొకటి, బాలకులకొఱకొకటి, శిశువులకొఱకొకటి కేవలము వినోదములతో నిండినదొకటి ఉన్నవి. కాని ఇన్నిటిని మించిన దింకొకటి గలదు. దానినతఁడు తన అభిమానపత్రికగా దలచుచుండును. అది "క్యూసెన్" (వక్తృత్వము) అను పేరుగలది. వక్తృత్వమును గూర్చి పెక్కు గ్రంథములున్నవి; కాని ప్రత్యేకము వక్తృత్వమునుగూర్చిచర్చించు నిట్టిపత్రిక జపానులో దప్ప నింక నేదేశమునను గానరాదు. ఈపత్రిక నిరుపమానస్వభావము గలదనుటయే కాక పత్రికాప్రచురణవ్యాపారమున నాతనికి గట్టి యాధారమయినదియు నగుటచే గాని నతఁడు మిగుల ప్రేమించుచ నుండును.

శ్రీమానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు, యం. ఏ.,

౧౯౨౮ సం.జూన్ నెల మాడరన్ రివ్యూ మాసపత్రికలో శ్రీ. కే. పి. జయస్వాలుగారు శ్రీ యదుగిరి యతిరాజస్వామి సంపాదితమై, శ్రీ ఏ. రంగస్వామి సరస్వతి (రాజకీయశాసన పరిశోధనశాఖ, చెన్నపురి) గారిచే ప్రకటితమైన భోజరాజకృతశృంగారప్రకాశైకదేశమును విమర్శించి యది భోజరాజకర్తృకమే యగునని నిరూపించుచు నొకవ్యాసమును ప్రకటించినారు. అందు వారు నామమాత్రావశిష్టమైయుండిన యీశృంగారప్రకాశమాతృకను సంపాదించి సంస్కృతసారస్వతమున కమూల్యసంపదను సమకూర్చిన శ్రీ రామకృష్ణకవి గారినిగూర్చి కొంతముచ్చటించినారు. వేద సంహితలు మొదలుకొని యముద్రితమగు సంస్కృత వాఙ్మయము నీనాఁడు పరిశోధించి, సంస్కరించి,ముద్రించి వ్యాప్తికిం దెచ్చుచున్న మైసూరు, తిరువాంకూరు బరోడాసంస్థానములట్టి మహత్కార్యమునకు కొందఱు ప్రత్యేకవ్యక్తులగు ప్రముఖులుగూడ పూనుకొనిరని చెప్పవచ్చు,

అట్టివారిలో తనకాంతులను నలుదిక్కులకుఁజిమ్ముచున్న ఉన్నతమగు దీపగృహము (Light house) వలె వెలుఁగొందుచున్న యాత డొక్కఁడుగలఁడు. ఆతఁడు రాజమహేంద్రనగరనివాసి యగు శ్రీమానవల్లి రామకృష్ణకవి (యం.ఎ.) గారే. ఆయనకు ప్రభువులసాహాయ్యము లేదు; హృదయమే సహాయము. దారిద్ర్య మాయన రాజ్యము. ఒకమాధ్యమిక పాఠశాలలో నాయన యొక యుపాధ్యాయుఁడు.

మానముతో, వినయముతో నాయన మలబారు నందును, తత్సమీపప్రదేశములయందును గల భారతీయ గృహములకు సారస్వత తీర్థయాత్రలు సల్పిరి. అచ్చట దక్షిణభారతమునందలిసమకాలీనపరిశోధకులకొఱలుపులకలెత్తించునదియు, నిఖిలభారత సంస్కృత విద్వాంసుల కానందమును, అభిమానమును గలిగించునదియు నగు నమూల్యసారస్వతనిధానమును కనుఁగొనిరి. విస్మృతములై

యుండిన కుందమాల, నాలుగు భాణములు, ఇప్పటికి తెలియరాని అద్భుతకళా చరిత్రమును సమకూర్చుచున్న అభినవ గుప్తపాదుల భరతనాట్యశాస్త్ర సుప్రసిద్ధ వ్యాఖ్యానము, దండిభారవుల చరిత్రములను బయలుపఱుచుచున్న అవంతిసుందరీకథ, అవంతి సుందరీ కథాసారము

శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు

అను గ్రంథములను సేకరించి, పరిష్కరించి, ప్రకటించినారు. ఇంతేకాక విశాఖదత్తుని దేవీచరిత్ర గుప్త యను చారిత్రక నాటకమును, తాపసవత్సరాజము, విక్రాంత శూద్రకము నను నీమొదలయిన చారిత్రకనాటకములను లెక్కింటిని కనుగొన్న ప్రతిష్ఠను సైతము బడసిరి. మఱియుకవిగారు సుప్రసిద్ధభారతీయ సంగీతశాస్త్ర గ్రంథమయిన మిథిలాపురాధిపతి 'నాన్యదేవుని భరత భాష్యము'ను, సంస్కృత ప్రాకృత పద్యవాఙ్మయముపై నుత్కృష్టకళావిమర్శనమును, ధారానగరాధీశ భోజరాజ కృతమును నగు శృంగారప్రకాశమును సేకరించిరి.

శ్రీరామకృష్ణకవియే స్వయ మొక నూత్నోపలబ్ధ వస్తువు. ఆయన సంస్కృతసాహిత్యజ్ఞాన మతి మానుషము; అనగా అపారము; సవిమర్శకము. ఆ భాషయం దాయనకు గల యభినివేశ మద్వితీయము.

నష్టప్రాయమైన భారతీయుల సారస్వత కులధనమును మరల సేకరించుటతో వీరిశక్తిగల పరిశ్రమ మంతరించలేదు. అయ్యది తత్పరిచరణమునందును ఉత్సాహము గలిగియున్నది. 'దక్షిణభారతి' అనుపేరిట నొకగ్రంథమాలను వీరు ప్రారంభించినారు. కాని చాలినంత ధన సహాయము లభింపమిచే నందు గ్రంథములు తఱచు వెలువడకున్నవి.

అని నుడివి పిదపడి శృంగారకావ్యమును గూర్చి యింతవిమర్శించి మరల నిట్లు చెప్పినారు:

శ్రీరామకృష్ణకవిగారు తాము శృంగారప్రకాశమునందలి నాటకభాగమును పరిష్కరించినట్లు నాకు లేఖను వ్రాసియున్నారు. నష్టములై పోయిన నాటకములనుండి యుద్ధృతములైన భాగములందుండుటచే దానిని గాంచనెంతయు కుతూహలముతో వేచియున్నాము. అందు భాసకవికృతమగు 'స్వప్నవాసవదత్త'నుండి కొంత భాగ మున్నట్లు తెలియవచ్చినది.

అన్యరాష్ట్రీయులగు శ్రీ జయస్వాలుగారు గుర్తించిన యీ కవిగారి భాషాభిమానమును, పాండిత్యమును, పరిశోధనశక్తిని, పరిశ్రమమును ఆంధ్రసహృదయులు గుర్తింపజాలకుండుట కడు విచారకరము. ఇంతటనైనను సర్వధా సమర్థులగు శ్రీకవిగారి కుచితరీతిని సాహాయ్యమొనరించి తమకును, కవిగారికిని కీర్తినిబొందజేయజూచుట పరమావశ్యకము.

భారతీయ గ్రామముల వినాశము

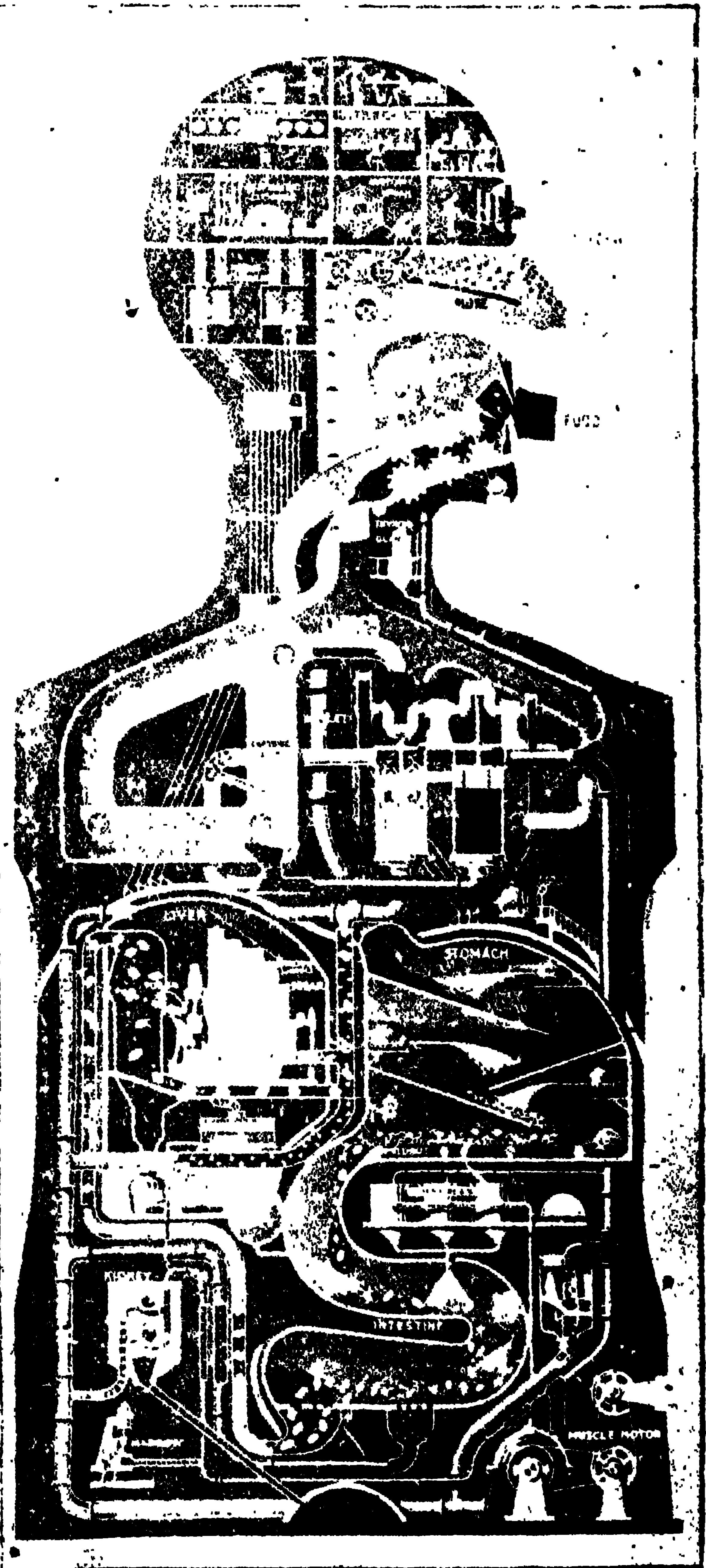
"ది మైసూర్ ఇకనామిక్ జర్నల్" ఏప్రిలు సంచికయందు శ్రీ హుసేన్ అల్ కాట్ గారు భారతదేశమునందలి గ్రామముల పరిస్థితులను గూర్చి వివరించుచు నొక చక్కని వ్యాసమును వ్రాసిరి. రెండుమూడు శతాబ్దముల క్రిందటివరకు నీశ్వరుని సుందరసరిణికి చేరువగా ప్రశాంతముగ జీవితమును కొనసాగించి యుండిన గ్రామస్థులకు నేడు దారిద్ర్యము, అజ్ఞానము, వ్యాధి, మృత్యువులను కలుగజేయుచున్న సంక్షోభము నతఁ డందు వర్ణించియున్నాడు:—

గ్రామస్థునకు వ్యాధియు, మృత్యువును ఘోరమైన నష్టకారులు. అతడు స్వయముగా శుభ్రముగా నుండఁ గోరును. తఱచుగా స్నానమును చేయుచుండును గాని, యశుభ్రమైన, మురికియైన పరిసరములలో నివసించును. అతడు తన కుటుంబమునకు శ్రీకారువుగా నుండినను తమకు రోగమును దెచ్చునట్టివగు, పెంటకుప్పలు తన యింటికి దగ్గఱగా నుండుట సహించును. మేఘములచే నాటంకపరుపబడి, సూర్యుని కిరణములు బాగుగా తగులని యితర దేశములకంటె మన భారతదేశము చాల నయమే. సూర్యుని వేడిమివలన వ్యాధిమూలము లగు సూక్ష్మజీవులు నశించుట గ్రామస్థుని భాగ్యమే. సూర్యుని యుపకారమే లేనియెడల నిప్పటి మరణసంఖ్య సుమారు 1000 కి 30 కంటె నెక్కువయై యుండును. మొత్తముమీఁద, పట్టణములకంటె గ్రామములు కొంచెము ఎక్కువ ఆరోగ్యవంతములే. గ్రామములలో వాంతిభేదియు, మహామ్మారియు (కలరా ప్లేగులు) ఘోరమైన నాశనమును కలుగజేయునుగాని, అనారోగ్యకరమైన యిండ్లలో క్రిక్కిరిసియుండు మనుష్యులతో నిండియుండు పట్టణములలో నవి యింకను ఎక్కువమరణములకు కారణమగును. ఎట్లయినను, 1918 లోను, 1919 లోను 120 లక్షల ప్రాణులను వినాశమొనర్చిన విషపడిసెము(ఇన్‌ఫ్లుయెంజా) ఉపద్రవము పట్టణములలో కంటె పల్లెటూళ్లలోనే యెక్కువ భయంకరముగ విధ్వంసమొనర్చెను. ఒక్కరైనను బ్రదికి మిగులని గ్రామము లనేకములు గలవు. ఏదైన భయంకరరోగము వచ్చుసూచనలుకనబడునప్పుడు గ్రామస్థుడు గ్రామదేవతకు కోడిపుంజనో, మేకపోతునో వెల్లమె బలియిచ్చును. భయంకరములగు నిట్టియంటు రోగములకు తోడు అలవాటుమేరకు తిననర్హనము నిచ్చుటకై వచ్చి గ్రామస్థుల ద్వారములయొద్ద ఆమదేవత తన యొక్క భయంకరాకారముతో సిద్ధముగా వేచియున్నది. భారతదేశపు కృషీవలుల జవసత్త్వములను దినదినము నశప క్రమంగ చేయుచు, దేహమును,బుద్ధిని కృశింపజేసి యుండుటను కొంతగానివారినిగా చేయుచున్న యాగానమ్మరాని రోగములకైన ప్రజ లంతగా భయపడరు. చలిజ్వరము (మలేరియా), కాలాజారు జ్వరము, కొంకిపురుగుజాడ్యము నిట్టిమితిలేనినష్టమునుకలిగించునవి. తీవ్రమైన యంటురోగములవలె నివి త్వరగా గుర్తింపదగినవి కాకుండుటచే వీని నివారణము కష్టతరము. అవి బహుళ ఎక్కువకీడును కూడచేయునవి యగును. ఒక్కజ్వరము వలననే సంవత్సరమునకు 40 లక్షల మరణములు కలుగుచున్నవి.

దారిద్ర్యమును, అజ్ఞానమును చాలినంత యాహారము లేకుండుటకును, అపరిశుద్ధ జలమునకును, అశుభ్రమగు నివాసస్థితులకును కారణములగుచున్నవి. వానితోపాటు మోటుమతాచారమును, బాల్యవివాహములును గలిసి యనారోగ్యమును, మరణములను దెచ్చిపెట్టుచున్నవి. ఈ మరణములు చాలవరకు నివారింపదగినవే కాని గ్రామములలో తగిన వైద్యసహాయము కరవుగనున్నది వైద్యసహాయమునకు తోడు గ్రామపునర్నిర్మాణ కార్యక్రమములను చాలినంతగా నాచరణలో పెట్టవలెను. అంతవరకు గ్రామస్థులు తఱుచు దమ్మును భీతిలచేయువ్యాధులనుండి విముక్తిని బడసి సమృద్ధముగ బ్రతుకజాలరు.

మానవశరీరము-యంత్రశాల

బెర్లినులో నిప్పుడు జరుగుచున్న ఆహార వైద్యశాస్త్రవస్తుప్రదర్శనమున ప్రదర్శింపబడిన యొక మానవరూపచిత్ర వివరములు: ఈ చిత్రము మానవశరీరమున గలుగు చలనములను కొన్ని సుప్రసిద్ధయంత్రముల చలనముతో పోల్చిచూపుటకై కావించిన ప్రయత్నము.

అమ్లజని పరమాణువులు ముక్కుల లోనికి ప్రవేశించుచున్నవి. అవి శ్వాసకోశములలోనికి జేరి అక్కడ రక్తనాళములలోనున్న రక్తముతో కలిసిపోవుచున్నవి. అమ్లజనితో మిశ్రమైన యీ రక్తము హృదయములోనికి బోవును హృదయ మా రక్తము శరీరమునం దంతట ప్రవహించునట్లు జలయంత్రమువలె ఒత్తిడి గలిగించును. ఈచిత్రమున జలయంత్ర స్వరూపమును హృదయస్థానమున గాంచనగును. శరీరమునందలి వివిధామ్లజనీకరణముల (Oxidations) వలన పుట్టిన కర్బనద్వ్యమ్లజనిదము (Carbon dioxide) శ్వాసకోశములలోనికి ధారాళముగా ప్రవేశించి యటనుండి ముక్కుల ద్వారమున బయటికి వచ్చును.

నోటినుండి ప్రవేశించు నాహారము మెత్తగా పండ్లతో నములబడినపిదప ఉమ్మితో గలిసి కంఠనాళముద్వారా కడుపులోనికి పోవుచున్నది. అచ్చట నుత్పన్నమగు కొన్ని జీర్ణకరస్రావములవలన నది జీర్ణమగుచున్నది. తర్వాత అప్పుడపుడు కడుపుక్రింది వైపున నున్న 'పైలోరస్' (Pylorus) అను ఆంత్రముఖమున బడుచున్నది. ఇట్లు పడుచోట నొక ద్వారపాలకుని చిత్రము నిందు కాంచనగును. అంత నాంత్రములలో ప్రవేశించి యాహారము కాలేయము (Liver) నుండి పుట్టు పిత్తరసముతోను, మధురరసముతోను, ఆంత్రరసముతో కలిసి చక్కగా జీర్ణమయి మూడు ఆహార మూలద్రవ్యము — కర్బనోదజనితము (Carbon hydrate), మాంసకృత్తులు (Protein) క్రొవ్వు—ల రూపమును జెందును. కర్బనోద జనితము చక్కెరబిళ్లలవలెను, మాంసకృత్తులు గుండ్రనిబిళ్లలవలెను రక్తప్రవాహమున గలియుట నీచిత్రమున గాంచనగును. ఈరక్తము కారిజములోనికిబోవును. అక్కడ రక్తమున నున్న రెండురకముల బిళ్లలును మార్పును జెందును. చక్కెర

గంజీనలేనక్కడనిలిచియుండును. ప్రోటీను ఇంకను పలువ బడి తుదకు కొంచెము చక్కెరను గలుపుకొని మరల నొక మారు రక్తములో జేరును. ఈ సందర్భముననే కారిజమువలన వ్యర్థవిషపదార్థమును మూత్రిక (Urea), రక్తము, వీనివలన కొన్ని వ్యర్థపదార్థములును పుట్టు చుండుట చిత్రమున చూడనగును. అందు మూత్రికను రక్తము మూత్రపిండములోనికి కొనిపోవుచున్నది. అచ్చట మూత్రములోని వ్యర్థపదార్థము వేరయి, చిత్రము క్రింది భాగముననున్న మూత్రాశయములోనికి పోవుచున్నది. మూత్రపిండమున పరిశుభ్రమయినరక్తము మరల ప్రధాన రక్తప్రవాహమున గలిసి తుదకు శ్వాసకోశములోనికి మరల పోయి కర్బన ద్వ్యమ్లజనిదమును గోలుపోయి హృదయమున బ్రవేశించి యక్కడనుండి శరీరమునందంతటను ప్రవహించును.

చిత్రముయొక్క కుడివైపున రక్తసంచలనక్రమమును గాంచనగును. రక్తప్రవాహమున నొకభాగము నరములలోనికిని, కంఠమునందలి మాంసగ్రంధిలోనికి మఱియొక భాగమును, ఇంకొకభాగము ప్లీహము (Spleen) లోనికిని, నేఱొక భాగము వృక్యము (Pancreas) లోనికిని పోవుచున్నది.

ఎడమవైపున అస్థిసారము (Bone marrow) కొంతభాగము పైకిపోవుచున్న రక్తవాహినిలోనున్న రక్తకణములలోజేరి వాని సెషతెగక నక్కపరుచుచుండుటను చిత్రమున గననగును. బాహ్యవిషయములన్నియు నేత్రముల ద్వారమున లోనికి ప్రవేశించుచున్నవి. ఇందిది ఛాయాగ్రహణయంత్రవ్యాపారరూపమున జూపబడినది.

శ్రవణేంద్రియవ్యాపారము వాయువార్తాయంత్రవ్యాపారమున జూపబడినది. శరీరముపై మెదడునకుగల యధికారము వెన్నెముక ననుసరించి క్రిందికి మీదికి వ్యాపించియున్న నరముల మూలమున గాంచనగును. వానిలో నొక కేంద్రమునుండి కొన్ని కార్యములోనికిని, ఇంకొకదానినుండి కొన్ని జీర్ణశక్తికి తోడ్పడుటకై ఉదరములోనికిని వ్యాపించియున్నవి. నరముల కేంద్రమునకు గ్రహణప్రేషణశక్తులు రెండును గలవు. శ్వాసమునకు సంబంధించిన దొకటి. స్వీయకార్యక్రమమును నిర్వర్తించుట కొకటి; ఇట్లు కొన్ని కేంద్రములు నరములకుగలవు. శరీరరాజ్యమున మెదడు ప్రధాన రాజధానీనగరముగ జూపబడినది. వివేకమునకు, బుద్ధికి, మనశ్శక్తి వినియోగమునకును ప్రత్యేకస్థానము లిందు గలవు.

[స్ఫియరునుండి]

డాక్టరు సండర్లాండు–భారతబంధువు

డాక్టరు సండర్లాండు భారతదేశమునకు గావించు సేవలు, నిస్స్వార్థములగుట, నమూల్యములు. సత్యము, ధర్మము, స్వాతంత్ర్యము, సర్వసహోదరత్వము మున్నగు మహదాశయములకే యతడు తొలినుండియు తన జీవితము వినియోగపఱుచుచున్నాడు.

డాక్టరు సండర్లాండు

డాక్టరు సండర్లాంటు 1842 సం. ఫిబ్రవరి 11 తేదిని జన్మించెను. ఇప్పుడెనుబదియేడవ వత్సరము గడచు

చున్నది. ఇంతవయసు గడచియు నతఁ డిప్పుడుగూడ తరుచుగ భారతీయులసభల కధ్యక్షత వహించుచు, మిక్కిలి యుత్సాహముతో నుపన్యసించుచుండును.

చిన్నతనముననే యతనిహృదయమున భారతదేశముపైఁ ప్రేమయు, నభిరతియు నెలకొనెను. నాఁటనుండియు నతఁడు భారతదేశమును గూర్చిన యనేక విషయముల జదువుచు వినుచుండెను. భారతదేశమునుండి వచ్చిన యిరువురు మిషనరీలతో నతఁడు పరిచయము గావించుకొని యచ్చటి విశేషముల దెలిసికొనెను. తానే యొక మిషనరీయయి భారతదేశమున వసింపవలె నను నిచ్ఛ శీఘ్రముగనే యతని హృదయమున మొలకెత్తెను. కళాశాలయందును, ధార్మికశిక్షామందిరమునను (Theological Seminary) గూడ ఈకోర్కె, యీస్వప్నము అతని వీడలేదు. అతఁడు తన విద్యాక్రమమంతయు భారతవాసమున కనుకూలించురీతి నడపుకొనెను. అతని సోదరియు, కొందఱు మిత్రులును మిషనరీలయి భారతదేశమునకు వచ్చుట సంభవించెనుగాని యాతఁడుమాత్రము సంకల్పముమాఱి మార్గాంతరము చేకొనెను. ఐన నాతని యగాధమగు భారతప్రేమ సుంతయు కృశింపదాయె. భారతదేశపు గొప్పగొప్పమతములు, విశాలవాఙ్మయము, అమూల్యశాస్త్రములు, సుదీర్ఘమగు నితిహాసము, అన్నిఁటిని మించి హృదయస్పర్శులగు నేటి సాంఘిక రాజకీయ సమస్యలు-వీనినిగూర్చి యాతఁడు నలుబదియేండ్ల కెక్కువగ శ్రద్ధతో నధ్యయనము సేయుచున్నాఁడు. భారతీయ విషయములందు చిరపరిచయము గలవాఁడగుటచే నతనిని బ్రిటిషు జాతీయాద్వైతవాది మహాసంఘము (British National Unitarian Association) వారు 1895-96 సం.న మత, సంఘ, విద్యాదిసంబంధములగు విషయముల నరసి రాఁ స్పెషలుకమిషనరుగా నంపిరి. మరలిన వెనుక నాతఁ డావిషయముల గూర్చి లండను నగరమున విస్తృతమగు వివరణమును ప్రకటించెను. 1913-14 లో బ్రిటిషుఅద్వైతవాది మహాసంఘమువారును, అమెరికను అద్వైతవాది మహాసంఘమువారును గలిసి అట్టి కమిషనుమీఁదనే యతనిని తిరిగి భారతదేశమున కంపిరి. మిషనరీలను, ప్రభుత్వోద్యోగులను, ఆంగ్ల వాణిజ్య నిర్వాహకులను, భారతీయప్రముఖులను సందర్శించుచు, ప్రధాననగరముల నుపన్యసించుచు, అన్ని మతములకును, రాజకీయపక్షములకును జెందిన భారతీయ నాయకులెల్లరితో సంభాషించుచు నప్పు డతఁడీదేశమున 18,000 మైళ్ళకు పైగా ప్రయాణము చేసెను. పెద్దనగరములందే కాక చిన్నపట్టణములందును, అమెరికనులు మున్నెవ్వరును త్రొక్కియెఱుగని మాఱుమూలల పల్లెలందు సయితము, కొన్నివారములు గుఱ్ఱముపైపయనముచేసి, శ్రమపడుచు, నతఁడు తనపరిశోధనాదికము సాగించెను. నాఁటికిచట నడచుచుండిన వివిధపత్రికారాజముల కాతఁడు ముచ్చటపడి, అనేకములకు చందాలుగట్టి, తద్ద్వారమున పెక్కువిషయముల గ్రహింపనొడఁగెను. ఇట్టులతఁడు భారతదేశమందలి వాస్తవపరిస్థితుల సాంగోపాంగముగ నరసి, యనేక ముఖ్యవిషయముల బ్రిటిషుజనుల కెఱిగింపగల్గెను.

అఖిలభారత జాతీయమహాసభయొక్క రెండు వార్షికాధివేశనములయందును, భారత జాతీయసాంఘిక సమాజమునందును నతఁ డుపన్యసించెను; అఖిలభారతాస్తిక మహాసభ కధ్యక్షతకూడ వహించెను. ముఖ్యముగ సభలయందు వివిధప్రాంతముల రాజకీయ సాంఘికోద్యమ నాయకులతోడను, ఆర్యబ్రహ్మసమాజాద్యాస్తిక నాయకులతోడను అతఁడు పరిచయము గావించుకొనెను.

భారతదేశస్వాతంత్ర్యము అతనికి పరమ ప్రియమగు వాంఛ; అగుటనే యతఁ డీవయసున సైతము, పెక్కురివలె విశ్రాంతితో గూరుచుండక, భారతదేశమునుగూర్చి యెల్లపుడు వ్రాయుచుండును.

భారతదేశము నెడతెగని దాస్యమున బంధించి, నాగరకలోకమున దాని నధోగతిపాల్సేయవలె నను ప్రతికూలభావములు బ్రిటిషు ప్రోద్బలమున నమెరికా మున్నగుదేశముల మిక్కుటముగ వ్యాపించుచుట గని, యాతని ధార్మికశక్తి వెచ్చగిలెను. ఆ ప్రతికూలప్రచారమును ప్రతిఘటించుటకై అమెరికాయందును, ఇతర దేశములందును భారతీయప్రాతినిధ్యము నెలకొల్పుట యావశ్యకమని యాతఁడు తలంచెను. లాలా లజపతిరాయి అమెరికాయందున్నసమయమున (1914-1919) డాక్టరు

అతని కెల్లవిధముల సాయమొనర్చెను. అది యొక మహా భాగ్యమని యాతఁ డెంచెను. అట్లొనర్చుట హిందూ దేశముపక్షమున, అనగా మానవకోటిలో నైదవభాగము పక్షమున, లోకముయెదుట ధర్మబద్ధమగు న్యాయవాద ము సల్పుట యని యతడు తలంచెను. 'ఇండియా హోమ్ రూల్ లీగ్'ను సంస్థాపించుటయందతఁడు లాలాజీతో పాల్గొనెను. 'యంగ్ ఇండియా' మాసపత్రిక సంపాద కీయకార్యమున తోడ్పడెను; లాలాజీ అమెరికాలో వ్రాసి ప్రకటించిన మూడు గ్రంథములకును ప్రూఫులు దిద్దెను; అందొక దానికి పీఠిక వ్రాసెను. ఇంక ననేక విధముల తోడ్పడెను. లాలాజీ భారతదేశమునకు మరలి వచ్చినపు డతడు 'యంగ్ ఇండియా'కు సంపాదకు డయ్యెను; 'ఇండియా హోమ్‌రూల్ లీగు' నకును, 'ఇండియా ఇన్ఫర్మేషన్ బ్యూరో' కును అధ్యక్షు డయ్యెను.

అతని వ్రాతలు ధార్మికభారతపక్షమును లోకమున నమోఘముగ వ్యాపింపజేసెను. 1908 లో డాక్టరు భారతదేశపు టశాంతికిగల కారణములనుగూర్చి 'అట్లాంటిక్ మన్త్లీ' అను పత్రికయందు వ్యాసము వ్రాయ బ్రిటిషు పరిపాలనమునుగూర్చి హిందూదేశమున నది కల్గించిన విపరీతాభిప్రాయము కారణముగ, ఇట్టివ్యాసములు ప్రకటించుట బ్రిటిషు పురోవృద్ధికి భంగకరమని కర్జను ప్రభువు స్వయముగ ఆపత్రికకు వ్రాసెను.

అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందును, కనడా యందును హిందూదేశమునుగూర్చియు, అందలి మతములు, కళలు, వాఙ్మయము, సాంఘికసమస్యలు, స్వాతంత్ర్యము మున్నగు విషయములగూర్చియు నతడు విపులముగ నుపన్యసించెను. అతడు రచించినవి రెండు గ్రంథములు భారతదేశమున ప్రకటితములయ్యెను.

అతని 'భారతీయదుర్భిక్షములకుగల కారణములు', 'భారతదేశము, అమెరికా, విశ్వమానవసోదరత్వము', 'భారతస్వాతంత్ర్యపు హక్కు' (ఇదిఅముద్రితము) అనునవి ప్రతి భారతీయ విద్యాసంపన్నుడును చదివితీరవలసిన యమూల్యగ్రంథములు. ఇందలి తుదిగ్రంథ మిక ముద్రితము కానున్నది. భారతదేశమున రమారమి నాల్గుమాసములుమాత్రము పర్యటనముచేసి సేకరించుకొన్న జ్ఞానము సాయమున, ఒక గొప్పదేశమునకు తీరనియపకార మొనరించు దురుద్దేశముతో, స్వార్థపరతను తృప్తిపఱుచుకొను నీచసంకల్పముతో, కేవలము పైశాచికభావములతో, కల్లలు వ్రాసిన మేయోకన్య దుర్గ్రంథమును గొండలు ప్రమాణముగ నైకొను నీయువనున డాక్టరుగారి యీ గ్రంథరాజము భారతదేశమునకు గావించు నుపకార మనల్పము. ఈగ్రంథము ననుబంధమున మేయోకన్య కాతని సంక్షిప్తసమాధాన ముండునట. ఇట్టిగ్రంథము రచించుట కాత డెంతయు సమర్థుడు. ఎల్లపుడు నతడు డజను భారతీయపత్రికలు చదువుచు దేశపరిస్థితుల గమనించుచుండును. అంతియ కాక, భారతదేశవిషయమై ఆంగ్లభాషయందు గల ముఖ్యగ్రంథములలో నొక్కటియు నాతడు చదువనిది లేదు. ఇంతటిపరిచయమునకు నాతని భారతప్రేమ చైతన్యము పోయుచున్నది; రక్షమంత్రములవెల్లి గొలుపుచున్నది.

మేయోకన్యయు అమెరికనే; డాక్టరు సండర్లాండును అమెరికనే. ఇరువురును భారతదేశముతో రాజకీయసంబంధము లేనివారే. కాని,వారు బుద్ధిపూర్వకముగ గల్పించుకొనిన సంబంధములం దెంత వ్యత్యాసమున్నది! ఈసంబంధములకుగల ప్రోద్బలముల దిలకించినచో, శ్రీతారకనాథదాస ప్రభృతులు సండర్లాండు పురాతన మహర్షులతో బోల్పదగిన మహనీయు డనుటలోని యాథార్థ్యము తేటపడగలదు.

అతడు చిన్నతనముననే అమెరికాయందలిబానిసతనమును నిర్మూలింప సన్నద్ధుడై, నాటి విఖ్యాత నాయకులతో గలసి పనిచేసెను. సత్యప్రియుడై,ఆస్తికక్రైస్తవ శిరోమణియై, వివిధమతధర్మములసామరస్యమును గుర్తింప నతడు తన జీవితమును వినియోగింపజొచ్చెను. ఈమహోన్నతాశయము నెఱవేర్చుకొనుటకే యతడు తూర్పుదేశముల సంచరించి, యిచటిజనులయెడ మక్కువ గని, విశ్వమానవసోదరత్వమును బెంపొందింప నేటికిని నలపెఱుగక పాటుపడుచున్నాడు.

ఏనాటి ఋణానుబంధముననో మనతల్లి దేశమున కాత డీపరమసేవనము లొనరించుచున్నాడు! ఆప్రేమ

మయుని యాశయముల దీపికలుగ చేబూని భారతసంతానము కాలపథమున తన దీర్ఘయాత్ర జయశాలియై కొనసాగించుకొనుగాక! ఇదియే యామహాత్మునెడ కృతజ్ఞత వెల్లడింప యోగ్యమగుమార్గము!

తమ గాఢమగు భక్తికి చిహ్నముగ అమెరికాలోని భారతీయులును, భారతాభిమానులును న్యూయార్కునగరమున ఇండియా సొసైటీ యాజమాన్యమున డాక్టరుగారి కొకవిందు నొసంగియున్నారు. రవీంద్రుడొక ప్రశంసావార్తను, స్వలిఖితమగు నొక చిత్రమును డాక్టరుగారికి కానుకగా నంపెను. ఇంక ననేకులు ప్రశంసాపత్రముల నంపిరి

ఆతడు సజీవుడై యుండగనే భారతదేశము స్వాతంత్ర్యమును బడసి, ప్రసన్నుడగు అతని ఆశీర్వాదముల గొని వర్ధిల్లుగాక!

[కొం. జ.]

పాటలీపుష్పము

పాటలిని తెలుఁగులో 'పాదిరి' అని 'కలిగొట్టు' అని పేరు. ఇదినిడుపు హెచ్చుగా గొప్పవృక్షముగాఁ బెరుగును. దీని యాకులు గుబ్బుగుబ్బుగా బాదమాకుల కంటెఁ జిన్నవిగానుండును. ఇది పుష్పించునే కాని ఫలింపదు.

పనసామ్రపాటల సమా
స్స్యురిహోత్తమ మధ్యమాధమాః పురుషాః,
ఫల, సుమఫల, సుమనిస్సమైః
కర్మ, వచఃకర్మ, వాఙ్నిస్సమైః-(నీతిద్విషష్టిక)

తెలుఁగుదేశమున నీ వృక్షము నాకుఁ గానరాలేదు. కృష్ణాతీరమున 'వడుకుపూరు' అను గ్రామమునమాత్రమొక్కచెట్టును జూచితిని గాని రెండేండ్లక్రిందట పిడుగుపాటు తాకిడికది పడిపోయినది. చెన్నపురమున కొన్నిచోట్లను, దక్షిణదేశమున పెక్కుచోట్లను నీచెట్లుగలవు. వేసగిలో నీచెట్లు ఒక్కతూరిగా వేపలు, మావులు పుష్పించినట్లు పుష్పించును. వసంతఋతువు కడచినతర్వాత గ్రీష్మముననే యివి పుష్పించును. కాళిదాసమహాకవి యీపుష్పసౌభాగ్యమును బాగుగా గుర్తించినాడు:—శాకుంతలమున

సులభసలిలావగాహాః
పాటలసంసర్గసురభివనవాతాః;
ప్రచ్ఛాయసులభనిద్రాః
దివసాః పరిణామరమణీయాః.

అని గ్రీష్మవర్ణనమునఁ బాటలమును జేర్చెను. ఇంకను పెక్కుచోట్ల దీని వర్ణనములు గలవు.

దీనిపుష్పము సరిగా నువ్వుఁబువ్వును బోలియుండును. పుష్పమంతగా సుందరమైనది గాదు. కాని దాని రంగు హృద్యమయినది. ఎఱుపు మీఱిన తెలుపురంగు. సూర్యుఁడస్తమించునపుడు ఆకాశము పడమటిదిక్కున తెల్లమబ్బుల మీఁద సూర్యకిరణములు పడఁగా సరిగా నీ పూవులరంగు చూపట్టును. ఒక్కచెట్టు పుష్పించెనేని పరిసరమెల్లఁ బరిమళించుచుండును. గ్రీష్మకాలమున నీ పుష్పములు విరివిగా దొరకుటలో గొప్ప ప్రయోజనమున్నది.

ఒక్క బిందెడు చల్లనిమంచినీటిలో నాలుగు పాటలీపుష్పములను వేసినచో నా బిందెడు మంచినీరును హితమైన సుగంధము గలదై హృద్యమైన పానీయమై యొప్పును. పాటలీవృక్షము చేరువగలవారు గ్రీష్మకాలమున నిట్లు చేయుదురు. మఱియు ఒక్కసారి మొత్తముగా పుష్పించి యుడిగిపోవునుగాన యీచెట్లు బాగుగా పుష్పించినతఱినే రాలిన పుష్పములను శుద్ధమయిన బంకమట్టిని (పుట్టమన్నుగాని, రేవడమన్నుగాని) ముద్దపదనుగా పడిపి అందీపుష్పములనుగూడఁ జేర్చి పిసికి కుంకుడుగింజ లంతలేసి మాత్రలుగాఁ జేసి నీడ నారఁబెట్టుదురు. ఆ మాత్రలను సంవత్సరము దాఁక, మరల నాచెట్లు పుష్పించుదాఁక గోరిక గల్గినపుడు ఒకటిరెండు మంచినీళ్ల బిందెలలో వేయుచుందురు. పుష్పగంధము మాత్రము నీటికిఁ బట్టుకొని మన్ను అడుగునకుఁ జేరును. నీరు సుగంధము గలదై హృద్యమై యుండును. చల్లనీటిలో వట్టివేళ్లను వేయుటచే గల్గినసుగంధముకంటె నీపుష్పములను వేయుటచేఁ గల్గు సుగంధము హృద్యము. పాటలీపుష్పముగుణమును వైద్యశాస్త్ర మిట్లు వాకొనుచున్నది.

పాటల్యాఃకుసుమంమనోహరతరంపానీయదోషాపహం
తృష్ణాదాహవినాశనంసుఖకరంశ్రేయస్కరంకాంతిదమ్;
శ్లేష్మాణాం తనుతే విశిష్ట మతిభి స్సంసేవ్యతే సర్వదా
పైత్యస్యోపశ్శతినాశనంసురభిళంశ్రీ సేవ్యమేతత్సదా!

శ్లో॥ఘనరసఘనకోప హరం
తృష్ణాదాహాస్ర పిత్తరోగ హరమ్;
స్నిగ్ధం, శీతం, హృద్యం
సతత సముద్గంధి పాటలీపుష్పమ్.

పానీయ పంచకమున:—

స్వచ్ఛం సజ్జన చిత్తవల్లఘుతరం దీనార్థివ చ్ఛీతలం
పుత్రాలింగనవత్త థైవమధురం తద్బాల్యసంజల్పవత్;
ఏలోశీరలవంగపాటల లసత్కర్పూరకస్తూరికా
జాజీచంపకకేతకై స్సురభిళంపానీయమానీయతామ్.

[వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి]

అగ్ని

'భ'చక్రములో గల వింత లనేకములు. అందు 'అగ్ని'కిని దానికిని గల సంబంధ మొకటి. హెచ్. హెచ్. విల్సనుగారు ఋగ్వేదసంహితలోని మొదటి శ్లోకమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాయుచు 'అగ్ని' యను శబ్దమునకు అర్థములు పెక్కు చెప్పబడినవనియు, అగ్నియొక్క గుణశీలాదులగురించి ప్రాచీనహైందవులకు గలయభిప్రాయముల నని వెల్లడి చేయుచున్నను బయటికిమాత్రమవి అత్యాహ్లాదకరముగ నుండుననియు నుడివిరి.

మాక్సు ముల్లరుగారు వారి భాషాశాస్త్రము (Science of language)లో ఆకాశమునకు దేవుడగు ఇంద్రుని, నిప్పునకు దేవుడగు అగ్నిని, కొన్నిసమయములలో ఐక్యముచేసి "ఇంద్రాగ్ని"యని మన పూర్వులు వాడుచున్నారనిచెప్పియున్నారు. ఇద్దరిని ఒక్కసారిగా ప్రార్థించునపుడు ఇంద్రాగ్నుల నొక్కదేవునిగానే భావింతురు. ఋగ్వేదములోని యొక శ్లోకములో (i. 109. 4) వారిని 'అశ్వినా' (Acvina) అనియు, వారు అశ్వినుల యొక్క గుణముల ననేకములు గలిగి యున్నారనియు, వారిరువురును సాక్షాత్ పరబ్రహ్మస్వరూపులనియు చెప్పబడియున్నది. ఈ భావములో ఇంద్రాగ్నులు సోదరులని నమ్మవచ్చును.

ఈవిధముగానే ఇంద్రుని, వరుణుని కలిపి ఇరువురు ఇంద్రులుగాను, మైత్రవరుణులను గలిపి ఇరువురు వరుణులుగాను సంబోధించుట యాచారమై యున్నది.

సాధారణముగా 'అగ్ని' యనగా ప్రకృతమున మనకు గోచరమగుచున్న నిప్పు, మంట, మొదలగునవి మూర్తీభవించినట్లును, దృశ్యముగను అదృశ్యముగను నుండినట్లును (మాక్సుముల్లరిగారి ననుసరించి) మన పూర్వులు గూడ దలచుచు వచ్చిరి.

To Quote Max Muller :—

"Agni (is) one of their principal gods means clearly fire: it is the same word as the Latin 'ignis'. Hence we have a right to explain his other names and all that is told of him, as originally meant for fire".

(Ibid P. 552).

మాక్సుముల్లరుగారి స్వంతమాటల లోనే:—

"అగ్ని వారియొక్క ముఖ్యమగు దేవులలోనొకడు. స్పష్టముగా నిప్పు, లేక మంట యనియేఅర్థము. లాటినుభాషలోని 'ఇగ్నిసు' దీనికి పర్యాయపదమే అయి యున్నది. అందుచేత వాని (అగ్ని)యొక్క ఇతర నామములను, ఇంకను అగ్నియను అర్థము నిచ్చి వానిని గురించి చెప్పబడిన ప్రతి పదమును వ్యాఖ్యానము జేయుటకు మనకు హక్కు గలదు."

ఈవ్యాసమున కాదిని జెప్పబడిన హెచ్. హెచ్. విల్సనుగారు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానమునుండి మనకు ఇంకను క్రొత్తయంశములు తెలియవచ్చుచున్నవి. ఈభూప్రపంచములో 'అగ్ని'నిదేవు లందరిలోను అగ్రజునిగా ప్రార్థించుచున్నారట. దేవలోకమున ఈ అగ్నినే దేవులందరకు అగ్రణి (తోవజూపువాని)గా జూతురట. దేవులందరి కాదిని అగ్నియే జన్మమొందినాడట.

"In these derivations Agni is compounded irregularly out of Agra first, and in to lead. It is also derived from Anga body because he offers his own substance in the lighting of the sacrificial fire".

ఈ పైని జెప్పిన వివిధార్థములలో 'అది'యని అర్థమిచ్చు 'అగ్ర'అనుమాటను తోవ జూపు అని అర్థమిచ్చు 'ని' యనుమాటను విషమముగా కలుపుటచే అగ్నియను మాట కలిగి యుండవచ్చును. మరియు యజ్ఞహోమములలో తన దేహమునే సమర్పించుచున్నాడు గాన 'అంగి' యను మాటనుండి కూడ అగ్నియనుమాట యుత్పత్తి జెంది యుండవచ్చును.

ద్వితీయవర్గు ఆరవ శ్లోకములో ఆంగీరసు డను నొకానొక ఋషి నామము చేర్చబడియున్నది. ఇయ్యది 'అగ్ని'యనుమాటను వ్యతిరేకముగా నేర్పరుచుట చేతనే వచ్చియుండ నగును.

కాని ఒకడే దేవుడగు యీ అగ్ని, అంగీరసులు అను ఒకకుటుంబముగా రానురాను ఎట్లు మారెనో మార్కండేయులు యుధిష్ఠిరునకు జెప్పినట్లుగా ఒకానొక గాథ చెప్పుచున్నది.

మరియొక కథ ప్రకారము అథర్వణ అను వేరొక కుటుంబమును అగ్నికి బదులుగా వాడుచుండెడి వారని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈ కుటుంబమునే అప్పుడప్పుడు ఆంగీరస్ అని యనుచుండు వారట. అథ్రవణ యనగా యజ్ఞము చేయించువాడు. అగ్ని 'అగ్నిరసు' అనుమాట నుండి 'ఆంగీరసు' అనునది ఎట్లు వచ్చెనో 'అథ్రవణ' యనుదానినుండి 'అథర్వణ' అట్లే వచ్చెను.

లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలకుగారు వారి 'ఓరియన్' అను గ్రంథమునందు 'అగ్రహాయన' అనుపదమును గురించి యొక అధ్యాయము వ్రాసియున్నారు. క్రీ. పూ. రమారమి 4000లో మకరసంక్రాంతి Winter Solistice ఫాల్గుణమాసములో వచ్చుచుండెడిదనియు, అప్పుడు అగ్రహాయనమని మృగశిరనక్షత్రమునే పిలుచుచుండి రనియు వారు చెప్పియున్నారు.

"We find that Mrigashiras has been designated by a name, which, if possibly understood denotes that it was the first of the cycle of the Nakshatras, thus showing that the vernal equinox was once near it."

"మృగశిర అనుపదమున కర్థము మనము సరిగా గుర్తించినచో, అది నక్షత్రము లన్నిటిలోను మొదటి దనియు ఒకానొకప్పుడు సంవత్సరారంభము దానితో నగుచుండెడిదనియు స్పష్టమగుచున్నది."

నిఘంటువులోని యీ క్రిందినిర్వచనము జూడుడు:
"సౌమ్యో, మృగశిర, శ్చాంద్ర, అగ్రహాయని కశ్చసత్"

ఇవన్నియు జూడ అగ్నియొక్క దైవాంశయనియు, పురాతనమున మృగశిరానక్షత్ర మున్న వృషభరాశితో గలిపి జెప్పబడెడిదనియు, సంవత్సర మప్పుడు మృగశిర నక్షత్రముతో మొదలగుచుండెడి దనియు తేలుచున్నది. మరియు ఆంగిరసు, అథర్వణ మొదలుగాగలవి సుమారు 4000 ఏండ్ల క్రిందట మృగశిరా నక్షత్రముతో సంవత్సరాది యగునప్పుడు, చేయబడుచుండెడి పవిత్ర కార్యములే యనియు కూడ తెలియవచ్చుచున్నది. ఇట్లు చేయబడెడు పవిత్రకార్యములలో (అగ్రహాయన అను మాటనుండి వచ్చిన) అగ్రహాయనుడు అను పేరిట దేవుని పూజించుచుండెడివారు. తుదకు ఈతడే అగ్ని అను నామమున ప్రస్తుతము దేవుడుగా బూజింపబడుచున్నాడు.

నాటినుండియే అతనిని పూజచేయువారలను అగ్నిరసులు లేక ఆంగీరసులనియు, అథర్వణులు (యజ్ఞము చేయించువారు) అనియు ఋగ్వేద ఋక్కులలో చెప్పబడుచు వచ్చెను. తక్కిన యంశములు ప్రస్తుతము ప్రచురింపబడిన వ్యాఖ్యానములనుండి ఎత్తుకొనవచ్చును.

నవీన విద్యాధికులు కొందరు ప్రాచీనపరిజ్ఞానమును విని లేనిపోని ఆధిక్యము తెచ్చిపెట్టికొని చిరునవ్వు నవ్వుదురే కాని ప్రాచీనగ్రంథములను విమర్శించి వ్రాయబడిన కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయము వారి Journal of the department of Letters, vol. iii లో నున్న ఒక

వ్యాసమును జదివినంతనే నాకంటికి గానవచ్చిన యాంశముల నిందుపొందుపరచినాడ.

[చేబోలు లక్ష్మణరావు.]

శ్రీ అల్లూరి రామరాజు గారు

ఈ యాంధ్ర వీరాగ్రణి ముప్పది రెండవ జన్మదివస మహోత్సవము జూలై ౪౯-వ తేది నాడు ఆంధ్రదేశమున పెక్కుచోటుల జరిగినది. భారతదేశ స్వాతంత్ర్యమునకు, స్వరాజ్య లాభమునకునయి ౧౯౨౨-౧౯౨౪ సం॥లో ఏజన్సీలలో స్వాతంత్ర్యయుద్ధమును నెఱపి ప్రభుత్వమువారిని పలుపాటులబెట్టిన యీతని నామ మాంధ్రదేశ చరిత్రయందు సువర్ణాక్షరములతో వెలయ దగినది. ఈతనిని గుఱించి ఆంధ్రభారతియందు రెండువ్యాసములు గలవు. అందొకటి శ్రీ డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్యగారు వ్రాసినది. దానినుండి యీ క్రిందిభాగము:

శ్రీరామరాజుగారు దోపిడి చేయలేదు. పితూరీ గావింపలేదు. స్వార్థముకొఱకు ఘోరకృత్యములు నలుపలేదు. తన దేశ విముక్తి కొఱకు బ్రిటిషువారిపై యుద్ధము చేసెను. ఆనాడు నానాఫడ్నవీసు, రాణీ లక్ష్మీబాయి మున్నగు వారు భారత స్వాతంత్ర్య యుద్ధముకొఱకు యెటుల పోరాడిరో అటులనే, 3 సం॥ లకాలము, బ్రిటిషు ప్రభుత్వోద్యోగులకు పూర్వసూచనలు గావించి బహిరంగ యుద్ధములకై స్థల కాల నిర్ణయములతో నాహ్వానముల నంపుచు యుద్ధమును జరిపెను. ఇట్టితరి కైలుస్టేషనుకు 2 మైళ్ళ లోపుగనున్న అన్నవరం పోలీసు స్టేషనుకు ముందుగా తెలిపి ఆయన స్వయముగ రాగ, స్టేషను నిర్జనమై యుండుటచూచి, ప్రేక్షకుల పుస్తకము నందు తగు వ్రాసంతకములు గావించి వెడలిపోయెను. ఇట్టి రాజును బ్రిటిషువారు సంహరించుటకు సైనిక బలమును యుద్ధ శాసనమును అమలులో నుంచుట ఆపౌరుషేయమని గెంచి సివిల్ శాసనములతోను, పోలీసు సిబ్బందులతోను పరాజితునిగ జేయుటకు నిరర్థక ప్రయత్నములను సలిపిరి. చివరకు రాజు పట్టుబడెను.

శ్రీ అల్లూరి రామరాజు (బాల్యమున)

రాజే పట్టుబడెనని నమ్మెదము. రాజే చంపబడెనని అంగీకరింతము. రాజు పట్టుబడు సమయమునకు విశాఖపట్నంజిల్లాలో అమలులోనున్నది సివిల్ శాసనమా? యుద్ధశాసనమా? యుద్ధశాసనమగుచో అప్పటి కలెక్టరు టి. జి. రూథర్ ఫర్డుగారికిగాని, దళాధిపతి మేజరు గూడాలుకు గాని ఈయన హత్యనుగూర్చి యెట్టి బాధ్యతయు నుండ జాలదు. కాని ప్రబలియున్నది సివిల్ శాసనము. రాజు పట్టుబడిన పిమ్మట పారిపోవ యత్నించుచుండెననియు, అందుచే టుపాకితో కాల్చి చంపితిమనియు విశాఖపట్నం లోని యధికారులు మద్రాసు గవర్నమెంటు వారికి మే. 16 వ తెదీని తెలిపిరి. అయితే హత్యజరిగిన దెప్పుడు?

మే. 7 వ తేదీన. దహనమెప్పుడు? మే. 8 వ తేదీన. కాబట్టి 11 రోజుల యవకాశమేల జరిగియుండవలెను? ఈ లోపుగనే ప్రజలలో నాందోళన గలుగకుండ 9, 10 తేదీలయందు ఒక సబ్ యినస్పెక్టరు, యినస్పెక్టరు జనరల్ ఆఫ్ పోలీసునకు, ఫలానివారు ఫలాని విధమున పట్టుబడి మృతిచెందెనని ఒక తంతివార్త యిచ్చినట్లు పత్రికాముఖమున తెలుపబడెను. తైజరువంటి శత్రువు పట్టుబడినప్పుడు, అతనిని పారిపోవునట్లు యెట్లు బంధించిరి? అతను మృతిజెందిన వార్తను రు 60 లు జీతము గల యుద్యోగి ప్రైవేటు తంతిమూలమున యేల ప్రకటింపవలసివచ్చెను? ఇది సరే—రాజును టుపాకితో కొట్టి చంపిరిగదా. ఆతని శవమును గూర్చి విచారణ (inquest) జరుపబడెనా? సివిల్ లా-ప్రకారము ఇట్టి విచారణ అనివార్యముగదా? పోస్టుమార్టమ్ పరీక్ష జరుపబడెనా? సివిల్ లా-ప్రకారం యిట్టిపరీక్ష అనివార్యము కాదా? పారిపోవువానిని టుపాకితో కొట్టినచో, గాయములు కాలిమీద తగులవలసి యుండెను గదా? ప్రాణమెట్లు పోయెను? ఎన్ని గాయములు తగులువరకు ఈయోధుడు మేజరు గుడాల్ యొక్క పాశములనుండి తప్పించుకొని పారిపోవుచుండెను? తప్పించుకొని పారిపోవువానిని ఒకటి రెండు గుండ్లతో అశక్తునిగ జేయలేని దళమా రాజుతో యుద్ధము సలుపుచున్నది? ఇది అంత అయినపిమ్మట తగు సమాధానములు దొరకకుండుటకా గుడాల్ మున్నగు అధికారులు శెలవుమీద వెళ్లి పోయిరి?

పోనీ మన నాయకులేమైన నిట్టి విపరీతచర్యలను గూర్చి శాసనసభలలో జర్చించిరా? ఇంతవరకు ఒక్క ప్రశ్న అయినను శాసనసభలలో వేయకపోవుట ఆశ్చర్యకరముగ నున్నది. రాజు సహాజనుగణము నొందెనని వీరి తలంపా? లేక సర్ ఆర్థర్ నాప్‌గారి పరిపాలన లోటు లేదని వీరి యూహయా? రాజే విచారింపబడి, లోతుపాతులను ఆతని ముఖతః ఆతను వెల్లడిచేసినచో బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారి పటుత్వము వెల్లడి అయ్యేడిది.

అందే శ్రీ మద్దూరి అన్నపూర్ణయ్యగారు వ్రాసినది: శ్రీ రామరాజుగారి జీవితము దిఙ్మాత్రము గలదు. అది చదువదగినది. దానినుండి యించుక:

రాజుగారు దచ్చిరి!

౧౯౨౪ సం. మేనెల 8 తేదీని రాజుగారికిని గవర్నమెంటువారికి సంఘర్షణము జరిగినట్లున్ను అందు రాజుగారు పట్టుపడినట్లున్ను, ఖయిదీగా పట్టుబడిన పిమ్మట పారిపోయినట్లున్ను, పారిపోతుండగా కాల్చి చంపినట్లున్ను, గూడెంలో ఉద్యోగులు శవమును చూచి ఆనవాలుపట్టిన తరువాత దహనంచేసినట్లున్ను, గవర్నమెంటువారు తెల్పిరి. దానిపై వేసిన ప్రశ్నలకు సమాధానమివ్వరు. ఎట్లు పారిపోవుట తటస్థించెను? ఎవరుకాల్చిరి? పారిపోతూంటే కాలిపై నేల కాల్చలేదు? పంచాయతీ యెవరుచేసిరి? తీర్పుయేమి? వైద్యపరీక్ష యెవరుచేసిరి! వారేయభిప్రాయ మిచ్చిరి? ఈప్రశ్నల కింకను సమాధానమే లేదు.

ఈ సమాధానముల నొసగవలసిన బాధ్యత ప్రభుత్వమువారిపై గలదు. అట్టి సమాధానములను బడయవలసిన బాధ్యత నాయకులపై గలదు.

శ్రీయుత యస్. సి. సేనుగారు, ఓ. బి ఇ.

ఇంగ్లాండు దేశమున 1600 భారతీయవిద్యార్థులు గలరు. వారిలో సగమునకు పైగా లండనుపట్టణమున నున్నారు. ఈ భారతీయవిద్యార్థుల కందఱికిని విద్యాభ్యాస విషయమున హితమును బోధించుటకు శ్రీ సేనుగారు నియమింపబడియున్నారు. వీరి తండ్రి బ్రహ్మానంద కేశవచంద్రసేనుగారు సుప్రసిద్ధ మత, సంఘ సంస్కర్త; ప్రాచ్యపాశ్చాత్యనాగరకతా సమ్మేళనమునకై చాల పాటుబడినవారు; 1870-వ సంవత్సరమున వీరు లండను నగరమున కేగినప్పుడు విక్టోరియా మహారాజ్ఞిచే సన్మానింపబడి అపటి ప్రముఖులయొక్క పొగడ్తను గాంచిరి.

యస్. సి. సేనుగారు కలకత్తాయందు జన్మించి ఆల్బర్టు కళాశాలయందు విద్య నభ్యసించి పద పడి ఇంగ్లాండునకు బోయి అచట ఎడింబరో విద్యాలయమున జదివిరి. అటనుండి భారత దేశమున కేతెంచి బీహారు సంస్థానమున

యస్. సి. సేనుగారు, ఓ.

నుద్యోగములో ప్రవేశించిరి. 18 ఏండ్లు అందుండి తరువాత బీహారు ప్రభుత్వముక్రింద రెవిన్యూశాఖలో నాలుగేండ్లుండిరి. పదునై దేండ్లకు పూర్వము ఇండియా అండర్ సెక్రటరియగు మాంటేగుగారు లండనులో నున్న భారతీయవిద్యార్థులకు సదయబుద్ధితో హితము నుప దేశించుటకును, వారికిగల కొరతలను దీర్చుటకును ఒక భారతీయప్రముఖుడే యుండుట సమంజస మని తలచి యీ సేనుగారి నాహ్వానించిరి. అప్పుడు వీరు లండనుకు పోయి ఇండియా ఆఫీసులోనుండి ముఖ్యముగ నానాడు లండనులోనున్న 800 భారతీయవిద్యార్థుల క్షేమలాభ ములకు జెందిన కార్యములను నిర్వర్తించుచుండిరి. ఏడేండ్లకుపూర్వము హైకమిషనరు కార్యాలయము స్థా పించినతరువాత సేనుగారచ్చటికి మార్చబడిరి. శాస్త్ర పాండిత్యముతోపాటు, సాంకేతికవిద్యా (Technical-learning) పాండిత్యమును సమార్జించుటకు దినదినాభి వృద్ధిగ నేతెంచుచున్న స్త్రీపురుషు లిచ్చట వీరి సలహాలను పొందుచుందురు.

ఇటీవల సార్వభౌమ దంపతుల పరిచయమును గాంచిన సుందరులలో పేరుగన్న అంజలి, అరతి, శ్రీలత అను నీముగ్గురు యువతులును వీరి పుత్రికలు.

[స్ఫియరునుండి]

బ్రిటనులోని కోటీశ్వరులు

యునైటెడ్ కింగ్ డమ్ నందు 562 మంది కోటీ శ్వరులు గలరు. అందులో 138 మందికి సంవత్సరమునకు 100,000 పౌనులు, నంత కెక్కువయు రాబడి గలదు. మార్చి 31 వ తేదీతో నంత్యమైన సంవత్సరపు యునై టెడ్ కింగ్ డమ్ గూర్చిన సంఖ్యావివరణపర్యాలోకనము లోని యాకర్షక విషయములలో నిది యొకటి.

['ఇండియన్ రివ్యూ'-జూన్]

వయోవంతులు – విద్య

టి. వి. అప్పర సుందరంగారు 'ది ఇండియన్ ఎడ్యుకేటరు'నం దీవిధముగ వ్రాసిరి:—

భారతదేశ జీవనమున నిపుడు కలుగుచున్న క్రొత్త మార్పులనుబట్టి చూచిన వయోవంతుల విద్యావశ్యకత యెడల ప్రత్యేకశ్రద్ధ వహింపవలసియున్నది. భారతదేశమున నీరోజులలో కలుగుచున్న రాజకీయ విస్తరణపు నవయుగమునుబట్టి దాని కప్పుడు శ్రద్ధ సంగుపకరికారము గలదు. సామాన్యప్రజలలో అవిద్య (అక్షరజ్ఞానము లేమి) ఎడతెగక ప్రబలుట రాజకీయాభివృద్ధికి నష్టకారి యనుట తెల్లము. వయోవంతులలో ననేకులు నేడు వోటర్లు. వారికి వోటు యొక్క విలువ(వోటునం దిమిడియున్న సత్త్వము), బోధపరచుకొనుటయును, జాతీయాభివృద్ధికి తోడ్పడు విధమున దానిని వినియోగించుటకును విద్య యావశ్యకము. అంతేకాక, వయోవంతులే జీవనమును శాసించువారు. విద్య యంతకంత కభివృద్ధి చెందవలెననిన, నీవయోవంతులు తమబిడ్డలు బడులలో నేర్చుకొను విషయములందు సానుభూతి గలిగియుండవలెను. నిరక్షరుడగు తండ్రి సామాన్యప్రజోద్యమము నెడల సానుభూతి జూపునని మనమాశింపగలమా? లేము. అంతేకామగదా, తమ బిడ్డలను బడికి పంపుటకు వ్యతిరేకిగా నుండు నిరక్షరుడగు తండ్రియొక్క ప్రతిక్రియ భారతదేశమున జనరంజకమగు విద్యాభివృద్ధికి శాశ్వతాపకారిగా కూడ నున్నది. వయస్సు ముదిరినవారు అవిద్యలో పెరిగినయెడల బిడ్డలను బడులలో చదువు చెప్పించుటకు ఎట్టి ప్రేరణమును, ప్రోత్సాహమును కలుగుట కష్టము. తల్లిదండ్రులలో సామాన్యవిద్యా వ్యాప్తి యుండినయెడల నది బిడ్డలను బడులకు పంపి విద్యాభ్యాసము చేయించుట నామోదించు వాతావరణమును కలుగజేయుటకు మిక్కిలి తోడ్పడును.

భారతదేశము – స్త్రీల యభివృద్ధి

'ది ఇంటర్ నేషనల్ రివ్యూ ఆఫ్ మిషన్సు' పత్రిక (లండను) ఏప్రిలుమాస సంచికయందు ఆలిస్ బి. వాన్ డోరేన్ అనునామె పై విషయమునుగూర్చి వ్రాసిన చక్కనివ్యాసమొకటి గలదు. దాని సారాంశ మిది:

అన్నివర్గముల స్త్రీలును ప్రజాహితజీవనమున నెట్లు నెమ్మదిగా స్థానము పొందుచున్నారో యీమె సుస్పష్టముగా తెలియజేసినది.

అభివృద్ధి కావలెనని యే మాత్రము తలచినను విద్యావిషయమునకే ప్రథమస్థాన మియ్యవలెను. ఏలయన స్త్రీల నవీనోద్యమము లన్నిటియందును అదియే మూలమును, ఫలము నైయున్నది. విద్యావతులగు స్త్రీలు గృహమునందును, విద్యాలయమునందును, వైద్యశాలయందును, తుదకు భారతదేశ ప్రభుత్వ సంస్థలయందును కూడ మాతృదేశమునకు సేవ జేసి, అభ్యున్నతికి దెచ్చు నాశయములతో గౌరవ్యమగు స్థానముల బడయగలరు.

మదరాసు, కలకత్తా, లక్నో, లాహోరు నగరములయందు బి. యే. వరకు స్త్రీలకు ప్రత్యేక క్రైస్తవ కళాశాలలు గలవు. బొంబాయి, పూనా నగరములలో మాత్ర మొక ప్రత్యేక విద్యావిధానము గలదు. సర్వెంట్సు అఫ్ ఇండియా సొసైటీ యధ్యక్షుని యధికారమున నడుపబడుచున్న సేవాసదనము స్త్రీల యభివృద్ధికొఱకై పాటుబడుట యందు తమ జీవితముల నర్పించివేయుచున్న పురుషులచే నిర్వహింపబడుచు గొప్పకార్యములను చేయుచున్నది. పంజాబునందు ఆర్యసమాజమువారు అనేక బాలికాపాఠశాలల నడుపుచున్నారు. ఏటేట భారతనారీమణు లున్నతవిద్యకై బయటిదేశములగు యూరపు అమెరికాలకు తెగువతో నేగుచున్నారు.

అవివాహిత కాంతలు క్రమశః భారతదేశ సంఘనిర్మాణమున స్థానమును పొందుచున్నారు. మతవిషయికములు లేక సాంఘికములు అగు నాదర్శములచే ప్రేరితులై సేవాజీవనము కొఱకిచ్ఛాపూర్వకముగా వివాహమును వదలుకొనిన భారతనారీమణులును కొందఱు గలరు. విద్యావతులైన అనేకమంది స్త్రీలగృహములు పరిశుభ్రత యందును, అలంకారము నందును మిక్కిలి యభివృద్ధికరములగు మార్పులను కనబరచుచున్నవి. విద్యకు స్త్రీలపై గల ధ్యానార్హమగు ప్రభావ మొక్కటి యేమన, తాను

కొంచెమే విద్యాభ్యాస మొనర్చిన స్త్రీయును తన బిడ్డలకు ఎక్కువ విద్యాభ్యాసమున కవకాశములను వాంఛించి, సాధింపజూచును.

వితంతువులగూర్చి వ్రాయుచు నీ వ్యాసకర్త్రి వితంతువుల విద్యావశ్యకతను వారు బాగుగా గుర్తింప మొదలిడిరనియు, దానియెడ గల ప్రతికూలాభిప్రాయము సన్నగిలుచున్నదనియు నుడివెను.

పండిత రామాబాయిగారిచే నారంభింపబడిన కార్యము భారతదేశమంతటను వ్యాపించెను. పూనా సేవాసదనముననను, చెన్నపురి యందును, భారతదేశపు ఇతర భాగములయందును గల ప్రభుత్వపు సదనములందును విద్యార్థినులగు వితంతువులు బహుసంఖ్యాకలుగ నున్నారు. బోధనాభ్యసన విధానము **(Licentiate of Teaching Course)** నందు మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమువారు కుటుంబనిర్వహణశాస్త్రమును ఐచ్ఛికవిషయముగా పాటించియున్నారు.

1926-27 సం. తుదిభాగమున భారతదేశమందన్ని ప్రాంతములందు స్త్రీల మహాసభలు జరుపబడినవి. వానియందు హిందూ, పార్శీ, దివ్యజ్ఞాన, మహమ్మదీయ, క్రైస్తవ మతములకు చెందిన యువతీమణులు హాజరగుటయేకాక బాల్యవివాహములు, పునస్సంధాన వయోనిర్ణయము, ఘోషాపద్ధతి నిర్బంధోచిత విద్యావశ్యకత మొదలగు విషయముల చర్చలయందును పాల్గొనిరి. అంతేకాదు. స్త్రీల యవసరములకు తగు విద్యావిధాన మేర్పరచుటకును, ఆరోగ్యకరమగు శరీరాభివృద్ధిమార్గముల తెలుపుటకును, గృహకార్యములకును, ప్రజాహిత జీవనమునకును వలసిన జ్ఞానము, శ్రద్ధ, నిపుణత నొడగూర్చుటకును తగు కార్యములజేయుటకు పంద్రెండుగురు భారతీయులును, ఇద్దరు యూరోపియనులును గల యొకస్థాయిసంఘ మేర్పరుపబడెను.

భారతీయ మహిళామణులు ప్రజోపయోగకార్యములలోని కత్యంతాశ్చర్యకరమగు వేగముతో ప్రవేశించుచున్నారు. మదరాసు సిండికేటునం దొక స్త్రీసభ్యురాలు గలదు; సెనెటునందు భారతీయులును, యూరోపీయనులనగు స్త్రీలు పెక్కురు గలరు. బొంబాయి విశ్వవిద్యాలయము సెనెటువారును కొన్నియేండ్లనుండి స్త్రీ సభ్యురాండ్రను చేర్చుకొనుచున్నారు. శాసనసభల యందును, జిల్లాబోర్డులు, జిల్లావిద్యాసంఘములు, పురపాలకసంఘములు మొదలగు స్థానికసంస్థలయందును స్త్రీసభ్యురాండ్రు గలరు. శిశ్వారోగ్యకేంద్రముల నిర్వహణమునందును, 'శిశ్వారోగ్యవారం' కార్యక్రమము నడుపుట యందును భారతీయ నారీమణులు మిక్కిలి పాటుపడుచున్నారు. బాలికాభటోద్యమము మిక్కిలి చురుకుగా వ్యాపించినది.

ఇట్లింతయు వివరించి తుద కీవ్యాసకర్త్రి యిట్లనుచున్నది:—

నేటి భారతదేశమందు—భారతీయస్త్రీ యైననేమి, ఐరోపీయస్త్రీ యైననేమి—విద్యావతిగా నుండుటకంటె భాగ్యము నే నెఱుగను.

రామమంత్రము

(జ్యేష్ఠమాసపు భారతి సంచికయందు రామాయణ కాలమును గూర్చి కవికొండల సత్యనారాయణ గారు వ్రాసిన విమర్శనము చరిత్రశోధనా నైపుణ్యమునకు మార్గదర్శియయి యున్నది. 'రామ' శబ్దము చారిత్రక నామవాచకము కాదనియు కేవలము మంత్రాక్షరములై యుండుననియు సూచించుటకు మరియొక యాధారము ఈక్రింద వ్రాసిన చాటుశ్లోకమై యుండనోపు.)

నాయనాయ యదృతేఽక్షరాష్టకమ్
పంచకంచ న శివాయ యద్వినా
యద్ద్వయం భవతి ముక్తిహేతవే
తద్ద్వయం వయ ముపాస్మహేఽద్వయమ్.

పద విభాగము

న-అయనాయ-యత్-ఋతే-అక్షరాష్టకం-
పంచకం-చ-న-శివాయ-యత్-వినా
యత్-ద్వయం-భవతి-ముక్తి-హేతవే
తత్-ద్వయం-ఉపాస్మహే-అద్వయం.

ప్రతిపదార్థము

న=కాదు, అయనాయ=మోక్షమునకు, యత్= ఏది, లుప్తే=లోపించితే, అక్షరఅష్టకం=ఎనిమిది అక్షరముల మంత్రము-అనగ శ్రీనమోనారాయణాయ, పంచకం=పంచాక్షరీమంత్రము 'నమశ్శివాయ', చ (పాదపూర్ణార్థము), న=కాదు, శివాయ=మంగళమునకు, యత్=ఏ అక్షరము, వినా=లోపించితే, యత్=ఏ, ద్వయం= రెండక్షరములు, ముక్తి=మోక్షమునకు, హేతవే = కారణములో, తత్=ఆ, ద్వయం=రెండక్షరములు, ఉపాస్మహే=ఉపాసింతము, అద్వయం=రెండైనను ఒకటియే.

తాత్పర్యము

'నారాయణాయ'—అను అష్టాక్షరీమంత్రము ఏ అక్షరము లేకపోతే 'నారాయణాయ' అనుటకు మారుగా, 'నాయనాయ' అగునో, అనగా 'అయనమునకు= (మోక్షమునకు) కాదో';

'నమశ్శివాయ'—అను పంచాక్షరమంత్రము ఏ అక్షరము లేకపోతే 'నమశ్శివాయ' అనుటకు మారుగా 'నశివాయ' అగునో అనగా మంగళమునకు కాదో,

ఆ ఏ రెండక్షరములు (రామ) ముక్తికి కారణములో, రెండైనను ఒకటిగా నుండు ఆ యక్షరద్వయ ప్రతిపాద్యపదార్థమును ఉపాసింతము.

[టి. శివశంకరం]

ప్రాచీన భారత దేశ ప్రావీణ్యము

ఖాలీలూర్ రహమాన్‌గారు 'పాట్నా కాలేజి మేగజీన్' నందిట్లు వ్రాసిరి:—

తత్వశాస్త్రమునకు, ప్రకృతిశాస్త్రమునకు, శిల్పాది కళలకు, మఱి యితరవిజ్ఞాన జగత్తంతకును గ్రీసు పుట్టినిల్లని విరోపీయుల తలంపు అగుటకు మంచికారణములు గలవు. ఐనను విజ్ఞానమునకును, ఆధ్యాత్మిక సాహిత్యమునకును మూలములగు ఆసియాఖండపు దేశములును గలవు. అవి విజ్ఞానచరిత్రమందు గ్రీసుతో సమముగా పేర్కొన దగినవి. ఇవి ఇండియా, చైనా దేశములు. ఈ మూడు దేశములును, దేనికదే స్వతంత్రముగ ఇంచుమించుగ నొకే సమయమున విజ్ఞానమునందును, బుద్ధిబలమునందును క్రమానుసారమైన వృద్ధిని గాంచుట కనుగొనవచ్చును.

అతిప్రాచీనకాలము నుండియు భారతదేశమున సంగీతము అభ్యసింపబడి, కృషి చేయబడుచుండెను.

భారతీయులకు శబ్దశాస్త్రము అతి ప్రాచీన కాలము నుండియు తెలిసియుండెను.

శబ్దశాస్త్రవిషయమున భారతదేశమున కుత్తమస్థాన మున్నది.

గ్రీసు, ఇండియా, చైనా యీ మూడు దేశములును దేనికదే స్వతంత్రముగా నాణెములను కల్పించుకొనినందున వీనిని మూటినిఁ జేర్చి యాలోచించు టెంతయు ఒప్పియున్నది. చైనాదేశము క్రీ.పూ. 1000 సం.ప్రాంతమునను, గ్రీసుదేశము క్రీ. పూ. 700 సం. ప్రాంతమునను, ఇండియాదేశము క్రీ. పూ. 400 సం. ప్రాంతమును నాణెముల కల్పించుకొనినవి. ఈ మూడు ప్రారంభములనుండియే, నేటికాలపు ఇతర నాణెముల ముద్రణ మేర్పడినది.

బలమైనరాజ్యము, మంచిప్రభుత్వము, ఐశ్వర్యము ఈ విషయములయందును భారతదేశము నిస్సందేహముగా నుత్కృష్టస్థితి యందుండెను.

క్రీస్తుపూర్వము 5, 6 శతాబ్దములలో, ఉత్తర హిందూస్థానమందనేక ప్రజాప్రభుత్వము లుండియుండెను. అవి దృష్టియందును, ప్రభుత్వ విధానమందును గూడ ప్రభుతంత్రముగల్గి యుండెనుగాని, ప్రజాతంత్రము గలవి కావు. ఈ విషయమునందు వీనికిని, ప్రాచీన రోమను ప్రజాప్రభుత్వమునకును పోలిక లేకపోలేదు. మహాత్ముఁడగు గౌతమబుద్ధుని యౌవనమున నతనితండ్రి శుద్ధోదనుడు శాక్యసంఘమునకు ప్రజాప్రభుత్వాధికారిగా నుండెను.

అన్యోన్య దూరస్థములైన గ్రీసు, ఇండియా, చైనాదేశముల మూటను తత్త్వశాస్త్రము, స్వతంత్రముగ నప్రయత్నముగ నుద్భవించెను.

గ్రీసు, ఇండియా, చైనాలను కలుపు నింకొక సంబంధము నిశ్వసనీయమైన తర్కశాస్త్రము, హేతువాదశాస్త్రమును గూర్చిన యన్వేషణము.

మధ్యయుగములందు బౌద్ధమతముగాని, హిందూమతముగాని ప్రవేశించిన ప్రతి ప్రాచ్య దేశమునందును, తెలిసిన యాత్రికులు తాము చూచు శిల్పమునందును విగ్రహముల చెక్కడమునందును భారతీయ మతముయొక్కయు కళయొక్కయు లక్షణములను నేడు గుర్తింపగలరు. చైనా, జపాను, కంబోడియా, జావా మొదలగు ప్రాచ్య దేశముల శిల్పశైలులు భారతీయాదర్శములచే లక్షితము లగుచున్నవి.

ఆ దినములలో విద్యార్థులను న్యాయ శాస్త్రమునందును, పరిపాలనమునందును, యుద్ధనీతి యందును, వైద్యమునందును, సాహిత్యాలంకార శాస్త్రములందును, కవిత్వాదులయందును, గణితమునందును తరిఫీను చేయుటకు ప్రత్యేకవిద్యాశాలలు నిర్మింపబడెను. క్రీ.పూ.4-వ శతాబ్దమున తక్షశిలయందొక గొప్ప విశ్వవిద్యాలయము వర్ధిల్లెను. భారతదేశపు నాల్గుమూలలనుండియు ఉన్నత కుటుంబములకు జెందిన యనేకమంది యువకులు విద్యకొఱ కచటికి పోవుచుండిరి. పిదప క్రీస్తుశకమున మగధ దక్షిణమున బీహారములో నలంద యందును, గంగాతీరమున విక్రమశిల యందును రెండు బౌద్ధవిశ్వవిద్యాలయములేర్పడెను. మధ్యయుగములలో నైరోపా ఖండమునకు బొలోన్నా, ప్యారిస్, ఆక్స్‌ఫర్డ్ ఎట్లో అట్లే యీ విశ్వవిద్యాలయములును ఆశియాఖండమునకు క్రీ. శ. 1200 సం.వరకు నుండెను.

ఇతర జాతీయశైలులనుండి సుస్పష్టమగు భేదములు గలిగి, గ్రీసుదేశమువలెనే భారతదేశమును విఖ్యాతమగు తన ప్రత్యేక నాటకకళను గల్గియుండెను.

క్రీ. పూ. మొదటిశతాబ్దమున ఉత్తర హిందూస్థానమున నాటకము ముద్భవించెను. క్రీ. శ. 4 వ శతాబ్దమున కాళిదాసుని నాటకములు మూలమున నత్యుత్తమ దశయందు మిన్నుముట్టిన నాటకకళ యొక వేయివత్సరముల చరిత్ర గలిగియుండెను. కాళిదాసుని శాకుంతలము నాటకముగను, కావ్యముగను పరిపూర్ణ సామర్థ్యముతో రచింపబడిన గ్రంథమని వాసి కెక్కినది. భారతదేశము పడసిన యీ యభివృద్ధులు గ్రీసు, చైనాలవానికంటె నే విధమునను తీసిపోవునవి కావు.

గురుకులాదర్శములు

ఏప్రిలు మాసపు 'వేదిక్ మేగజీన్' లో ప్రచురింపబడిన శ్రీ టి. యల్. వాస్వానిగారి గురుకుల విశ్వవిద్యాలయ పట్టప్రదానోత్సవోపన్యాసము గురుకులాదర్శముల నిర్దోషత్వమును చక్కగ నిరూపించునది. ప్రస్తుత విద్యావిధానమును వారు 'నపుంసకత్వము'నకు కారణమగు నీరసపు 'అనుకరణ'మని వర్ణించిరి:—

ఈదేశపు ప్రస్తుతవిద్యావిధానము, ఒకచోటనుండి యూడదీసి యింకొకచోట నాటబడిన చెట్టువంటిది. అదియొక అనుకరణము. జాత్యగా పనికిరాని యనుకరణము. అనుకరణము మగతనమును నాశము చేయునది. భారతదేశపు జీవసత్త్వము దుర్బలముగానున్న సమయమందీ ప్రస్తుతవిధానము దానిపై బలవంతముగ విధింపబడినది. నెపోలియను జీవితకాలములో నది ఫ్రాంసుదేశమున నుత్పత్తినొందినది; భారతదేశముపై నది యింగ్లాండుచే విధింపబడినది. అది ముఖ్యముగా నిరంకుశమైనది; ప్రజలశక్తులను స్వేచ్ఛ లేకుండునట్లు నిర్బంధపరిచి, విదేశ ప్రభుత్వపు 'సామర్థ్యము' నాదర్శముగా పెట్టుకొనినది. బ్రిటిషువారి రాజ్యనిర్వహణమునకు సహాయపడుటకు చవుకనుమాస్తాలను, చిన్నయుద్యోగులను 'తరిఫీను'చేయుటయే వారి యుద్దేశ్యమయి యుండెను. ప్రస్తుత విధానముయొక్క దురవస్థ యేమన, అది యంగపరిపుష్టి గలది కాదు. ప్రజాత్మనుండి యది దూరము చేయబడినది. అది ప్రత్యేకస్వభావము గలది; వంశమర్యాదలస్మృతి నుండి యది మనస్సును దూరపరచును. "స్మృతిశక్తి పోవుటచే వివేచనాశక్తినాశన మగును; వివేచనాశక్తిని గోల్పోయిన

"మనుష్యుడు స్వార్థజీవుడగును" అని గీతయందు శ్రీ కృష్ణుడు పలికిన వాక్యములు కడు సత్యములు.

ఈ గురుకులమీ ప్రాచీనపుణ్యభూమియొక్క కొన్ని వంశమర్యాదల దివ్యస్మృతులను ప్రకాశమాన మగు నభిజ్ఞానముగా వెలసియున్నది. కావున, నొక క్రొత్త భారత జాతిపునర్నిర్మాణమునకై యత్యంతావశ్యక మగు నొక క్రొత్త భారతపునరుద్ధరణ పరిణామమున ముఖ్యభాగమును నెరవేర్చుట కీ గురుకులము విహితమైయున్నదని నా విశ్వాసము. ఒక జాతి యనునది యాధ్యాత్మిక మగు సత్త్వమనియు, అది వంశస్మృతినుండియు, పరిసరముల నుండియు గలుగు ఆశయములవలనను, ఆచారములవలనను నేర్పడుననియు నెన్నడును మరవకుందురుగాక. అవియే నిజముగా నొక జాతిని నిర్మించునవి.

అంటురోగము తొలగించు టెట్లు?

మేనెల 'ఓరియంటల్ వాచ్ మన్ అండ్ హెరాల్డు అఫ్ హెల్త్' పత్రికలో నిట్లున్నది:

సలసల కాగని నీళ్లను త్రాగకుండుట, బాగుగా నుడుకని యే యాహారమునుగాని తినకుండుట, సుభ్రముగా కడుగుకొనని చేతులతో తినకుండుట—వీనివలన ఆహార పానీయములవలన వచ్చురోగములనుండి తప్పుకొనవచ్చును. పళ్లెరములు మొదలగువానిని చన్నీళ్లతో కడుగరాదు. అందు రోగకారణములగు సూక్ష్మజీవు లుండవచ్చును. మరుగుచున్న వేడినీళ్లు పోసి కడుగవలెను.

చర్మసంబంధములగు అంటువ్యాధులను రాకుండ జేసికొనుటకు, చాకలి గుడ్డలను బాగుగా నుడుకపెట్టునట్లు పట్టుపట్టుడు. పేలన, తామర, తీట మొదలగు చర్మవ్యాధులు చాకలిగుడ్డల మూలముననే వచ్చుచున్నవందురు. స్నానమునకు పరిశుద్ధమగు వాననీరు నుపయోగింపుడు. చెరువులో నుండి వచ్చు నీటియందు రోగకారణము లగు సూక్ష్మజీవు లుండవచ్చును.

అపాయములకుగల వివిధమూలకారణములను తెలిసికొనియు, అంటురోగములకుండ తొలగించుకొని యారోగ్యము కాపాడుకొనుట కెల్లప్పుడు నన్నియు నతిజాగ్రత్తతో చేయునలవాటు కలిగియు, నావిషయముల నప్పటి కప్పుడే మనస్సునుండి తొలగించుకొనవలెను. నిరంతర మేదో యొక అపాయ మగునని భయపడుచుండుట కంటె నేదియు మనుష్యునకు హానికరమైనది యింకొకటి లేదు. సంపూర్ణారోగ్యముతో నుండుటకు మనము సరియైన యారోగ్యకరమగు నభ్యాసముల తొలుతనే, చిన్నతనముననే యలవాటు చేసికొనవలెను. ఆరోగ్యశాస్త్రానుసారముగ నడచుట యలవాటైపోయినంతనే దానిని మరచిపోవలెను.

ప్రపంచములో నన్నింటికంటెను పెద్దపుస్తకాలయము

(జూన్ నెల 'మాధురీ' నుండి)

ప్రపంచములో పెద్దపెద్ద పుస్తకాలయములెన్నో యున్నవి. కాని వీనిలో నన్నింటికంటెను పెద్దవి నాలుగు. ఒకటి రష్యాదేశమునకు రాజధానియగు సెంటు పీటర్సుబర్గులో నున్నది. రెండవ పెద్దగ్రంథాలయము లండను నగరమున ప్రసిద్ధమయిన బ్రిటిషు మ్యూజియములో నున్నది. మూడవది ఫ్రాన్సుదేశమునందలి ప్రధాన గ్రంథాలయము, ప్యారిసులో నున్నది. కాని, ప్రకృతము వీని యన్నింటికంటెను కొన్ని విషయములలో సర్వోన్నతమయిన ప్రసిద్ధ పుస్తకాలయము అమెరికా యందలి న్యూయార్కులో నున్నది. ఈ పుస్తకాలయము తాలూకు విశాలమందిరముసంగతి మాటిమాటికి వలయునే కాని వర్ణించి చెప్పుటకు వీలు లేదు. ఇది పాలరాళ్లతో కట్టబడియున్నది. ఇందులో ఏడుఖండములు గలవు.

మందిరము తాలూకు పొడవు 390 అడుగులు; వెడల్పు 270 అడుగులు. దీనినికట్టుట కించుమించుగా మూడుకోట్ల రూపాయలు పట్టినవి. ఈ పుస్తకాలయములో మూడు లక్షల పుస్తకము లుంచుటకు చోటున్నది. తక్కువలో తక్కువ 1700 మనుజులు విశాలమైన యీ సరస్వతీ మందిరములో కూర్చుండి పుస్తకావలోకనము చేయజాలుదురు. దీనితాలూకు అన్నింటికంటెను పెద్ద

పఠనమందిరము సగోళపరిఖండమున నున్నది. దీనిలో గాలి,వెలుతురు వచ్చుటకు మంచి యేర్పాటు గలదు. దాని చుట్టుప్రక్కలనే కొన్ని గదులున్నవి. వీనిలో విశేష ప్రకారములయిన పుస్తకము లుంపఁబడియున్నవి. పఠనాలయము కూడ వీని సరియే. ఎవరి కేశాస్త్ర విషయమున గాని, లేక యే కలావిషయమునఁగాని పుస్తకములు చూడవలసి యుండునో వారి కవి యన్నియు నక్కడనే లభించుట కేర్పాటుగలదు. ఎట్లనఁగా, కళా సంబంధమున నేమేని చూచుకోవలసి యుండినచో ఒక గదిలోనే ప్రపంచములో దొరకెడి కళా సంబంధమయిన పుస్తకములు లభించును. ఏ విద్వాంసుఁ డయినను ఏదేని శాస్త్ర విశేషము నధ్యయనము చేయుటకుఁగాని, నాలుగయిదు నెలలవఱకును ఏకాంతస్థలములో కూర్చుండి పుస్తకావలోకనము చేయుటకుఁగాని కోరిక గలవాఁ డయిన పక్షమున అతనికిని తగిన యేర్పాటున్నది. అందులకు వేఱు వేఱు గదు లున్నవి.

ఇటువంటి గదులలో ప్రతివానికిని అవశ్యకములయిన పుస్తకములన్నియు నొక్కచోటనే ఉంపఁబడుచుండును. ఎంతవఱకతఁడు కోరునో అంతవఱకును అవి యచ్చటనే ఉండును. ఆ గదిలోనికి మఱొకరు వెళ్లుటకు వీలులేదు. ఈ పుస్తకాలయము పగలంతయు తెఱచి యుంచఁబడును. రాత్రికూడ కొంతవఱకు జనులు చదువుచుందురు. ఏ పఠనాలయము జనసామాన్యము కొఱకు తెఱచియుంచఁబడునో దానిలో తెఱచి యుంచఁబడిన అల్మారీలలో నించుమించుగా అందఱును చూచుట కావశ్యకములయినవి ముప్పదివేల పుస్తకములుండును. సామయికపుస్తకాలయము, సమాచార పత్రాలయము,ఆశ్చర్య జనకమయిన పదార్థాన్వయమును ఈ పఠనాలయముతో కలిసియే యుండునుగాని వేఱుగానుండదు. ఇందులోని కందఱును, ఫైళ్లీ పుస్తకములుగాని, వార్తాపత్రికలుగాని చదువుకొనుట కభ్యంతరము లేదు.

విశాలమైన యీ పుస్తకాలయములో ఒక గది మిగుల గొప్పది. అది యచ్చటి పుస్తకముల జాబితాలకొఱ కేర్పడినది. ఈ పెద్దసూచీపత్రము లేక జాబితా 6000 సంపుటములుగా నున్నది. పెద్దపెద్దవి యగు 18 మేజాలపై నవి యుంచఁబడి యుండును. జనులు పోయి వాని నక్కడనే చూచుచుందురు. ఎవని కేపుస్తక మావశ్యకమో వాఁడు దాని పేరు ముద్రితమయిన కాగితము పైని వ్రాయును. తర్వాతను దానిని లయిబ్రరీ కర్మచారి కిచ్చును. వాఁడాకాగితముపైని నంబరువేసి పుస్తకమును కోరినవానికి ప్యాసిచ్చి "ప్రధాన పఠనాలయములో ఫలానాదిక్కున ఫలానా మేజాపయిని నీ కాపుస్తకము లభించును. అక్కడికి వెళ్లి కూర్చుండి పుస్తకమునకై యెదురుచూచుచుండు" మని చెప్పును. వెంటనే కావలసిన వాఁడు కర్మచారి చెప్పిన చోటికి వెళ్లి కూర్చుండును. ఈ కర్మచారి ఆ కాగితము నొక గొట్టములో వేసి మర త్రిప్పును. వెంటనే అది యక్కడ నాపుస్తక మున్నచో ఆ ఖండములోనుండు కర్మచారి యొద్దకుఁ జేరును. అధికారులును, కర్మచారులును నాఫీసులుకూడ నీ లైబ్రరీలోనే యున్నవి. ఈ పుస్తకాలయమునుండి నగరవాసులయొద్దకును, అన్యనగరవాసుల యొద్దకును పుస్తకములు చదువుటకై పంపబడుచుండును. ఇండ్లకుఁగూడ పుస్తకములు పంపుట కేర్పాటున్నది. దీని పద్ధతియే వేఱు దీని కట్టడము తాలూకు భాగము వేఱుగా కట్టఁబడియున్నది. ప్రపంచమంతటికిని గొప్ప పుస్తకాలయ మయిన దీనిలో బాలురనిమిత్తము లైబ్రరీయు, పఠనాలయమును వేఱుగా కట్టఁబడియున్నవి. బాలబాలికలకును, యువతీ యువకులకును, వృద్ధులకును చదువఁదగిన పుస్తకములు వార్తాపత్రికలును గలవు. చిన్నచిన్న అల్మారీలును, చిన్న చిన్న మేజాలు, కుర్చీలును, పిల్లలు కూర్చుండి చదువుకొనుటకై యేర్పడి యున్నవి. ఈ కట్టడములోచాలపెద్ద సభాభవనముకూడఁ గలదు. అందులో అమెరికాలో నేర్పడిన ప్రొఫెసర్ల ఉపన్యాసములు కూడ జరుగుచుండును. పుస్తకాలయములో పనిచేయువారి నిమిత్తము స్కూలు, లేక ట్రెయినింగుక్లాసుకూడ నున్నది. అచ్చట లైబ్రరీ కార్యకర్తలకు శిక్షణ కూడ లభించుచుండును.

ఇచ్చటి వస్తుప్రదర్శనశాలలో విద్యాసంబంధములై విచిత్రములును, ఆశ్చర్యకరములును నగు గొప్ప గొప్ప వస్తువులు సిద్ధముగా నున్నవి. వార్తాపత్రికలు చదువుస్థలము వేఱుగాను, సామయికపుస్తకములు చదువు

స్థలము వేఱుగాను ఉండును. ప్రతిసంవత్సరము సుమారు 7000 సామయికపుస్తకములు వచ్చుచుండును. ఇదే మాదిరిగా వార్తాపత్రికలును వచ్చుచుండును. కళా కౌశలములతోను, విజ్ఞానవ్యవసాయములతోను సంబంధించిన పఠనాలయము వేఱువేఱుగా నున్నది. ఏఁబది యేఁబది వేలు పుస్తకములకంటె తక్కువ ప్రతిదానిలోను ఉండవు. ఇతిహాసగ్రంథముల పఠనాలయములో ఒక్క అమెరికాతోనే సంబంధించినవి 20000 సంపుటము లున్నవి. గ్రుడ్డివాండ్రు నాఁకుకొని చదువుట కింపగు పెద్ద లయిబ్రరీ యున్నది. వాండ్రు చదువుట కేర్పాటును ఉన్నది. వాడు వెంటనే ఆ పుస్తకము నెత్తి యంత్రముద్వారమున పఠించువాని గదిలోనికి పంపించును. అంతలో పాఠకుఁడు తనకుఁ జెప్పిన గదిలోనికి ప్రవేశించునో అంతలోనే ఆ మేజాయెదుట నుకటి కర్మచారికి ఇచ్చిన ఆ మొదటికాగితము ఒకయంత్రములో నగపడును. 'అపేక్షితమయినపుస్తకము వచ్చినది, తీసికొనుఁడు' అని దాని దర్శనమే సూచించును. పాఠకుఁడు తన యొద్దనున్న ప్యాసు నప్పుడు తిరుగ నిచ్చి పుస్తకమును గ్రహించును. ఈ పుస్తకాలయములో ఇంకొక విచిత్రమయిన సంగతి యున్నది. ఇచ్చట యంత్రముల ద్వారా నడిచెడి తొట్టె లెన్నేని గలవు. ఒకఖండమునుండి రెండవఖండములోనికిఁ గాని, ఒకగదిలోనుండి రెండవగదిలోనికిఁ గాని తేలుచుగా పుస్తకము లాతొట్టెల ద్వారా పంపఁబడుచుండును. పంపవలసిన పుస్తకము లన్నియు దీనిలో నుంచెదరు. ఒకమర నొక్కఁగానే అది పరుగెత్తును. మీఁదికిని క్రిందికిని పోవుచుండును. మాటామనంతలోనే వేలకువేలు పుస్తకములను కావలసినచోటఁ జేర్చుచుండును. ఈ యంత్రాలతొట్టెలను వలసిన చోట నిలుపను వచ్చును, పంపను వచ్చును.

ప్రతియొక తొట్టెలోను నాలుగుమణుగుల బరువు గల పుస్తకములు పంపుటకు వీలుగలదు. వీటి నడక కూడ కొంచెపుదికాదు. మినిటునకు 150 అడుగులదూరము వఱకును పరుగెత్తఁగలవు. ఆ తొట్టె తాను చేరవలసిన స్థలమునకు చేరఁగానే చేరినట్లు సూచించుటకై గంట కొట్టును. వెంటనే అందలిసామగ్రి తీయఁబడును. ఒక వేళ దానిలో నేమేని బరు వెక్కించవలసియున్నచో వెంటనే యెక్కించి యెచ్చటికేని పంపఁబడుచుండును. పంపింప నక్కఱలేని పక్షమున తాను నిలువవలసిన స్థలమునకు వాపసు చేయఁబడుచుండును.

ఈ పుస్తకాలయము తాలూకువి సందలకొలందిగ శాఖలుకూడ వ్యాపించియున్నవి. వాటిలో లక్షలకొలఁదిగ పుస్తకము లున్నవి. ఈ పుస్తకాలయము తాలూకు కర్మచారులే యీ శాఖలతాలూకుపనులను కూడఁ జేయుచుందురు. ప్రాచీనవిద్యలు, ప్రాచీనకళాకౌశలములు, ప్రాచీననిర్మాణములు, ప్రాచీనపదార్థములు ఉంచఁబడెడి గదులు, పుస్తకములు అన్నియు వేఱువేఱుగా నున్నవి.

ఎవరయినను ఏదేని విషయవిశేషమును గుఱించి క్రొత్తక్రొత్త తత్త్వమునో వెలికి బయటికిఁ దీయ నిచ్చచే అధ్యయనము చేయఁగోరినచో వారి కిచ్చట అన్ని విధము లయిన యేర్పాటులును గలవు. ఇవన్నియు ఉచితమే కాని ధనవ్యయ మించంతయు నక్కఱలేదు. ఇట్లుండఁగా అమెరికా క్రియా-కళా-కౌశలములలోను, విజ్ఞానములలోను ప్రపంచమంతటికంటెను సర్వోన్నతమై యున్నదనఁగా నేమి వింత? ప్రకృతి మచ్చట ఈ విశాల మందిరములో వేలకొలఁది పూజారులు (చదువరులు) నిత్యము సరస్వతిని ఉపాసించుచుందురు. కనుకనే లక్ష్మి వారికి దాసియై యున్నది. గొప్పగొప్పరాష్ట్రము లమెరికా తాలూకు కోశగృహము (ట్రెజరీ) నుండి ఋణము పుచ్చుకొనుచున్నవి. సభ్యప్రపంచ మంతయు దాని పైఁ గల ధనపు నాట్య మాడుచున్నది.

బాపురే! అమెరికా! సంస్కృతభాషలో దీని "కమరికా" యనిపేరేమో? 'ధనమస్తి ధనికః'-అన్నట్లుగానే 'అమరాః=దేవాః' అస్యాం సన్తి=“అమరికా"అగును. అమరికా-అమెరికా అయినది గాఁబోలు! అమరులు గలది స్వర్గము. స్వర్గ మందఱకును పోఁగూడనట్లే అమెరికాకూడ నందఱకును పోఁగూడదు. స్వర్గమున కధిక పుణ్యాత్ములే పోఁగలుగుదురు. అమెరికా కధిక ధనముగలవారే పోఁగలుగుదురు. ధర్మప్రాప్యము స్వర్గము; అర్థప్రాప్య మమెరికా.

[పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు]

అనంత ప్రయాణము

సిరుగూరి జయరావుగారు

౧

తరంగ లన్నియుఁ జేతి విఱిగిపడుచుండఁగ,
నురుఁగు లన్నియుఁ గూడి పరుగు లిడుచుండఁగ,
ధూళి ధుమధుమంబుతోఁ దరంగలించెడు వేళ,
గాలి జవనాశ్వమ్ము కదము ద్రొక్కెడివేళ,
రాకాసిమోముతో నాకాశ మెదిరించి
నడఁకు కడలికి నడలు దొడరఁ జేయఁగ నూఁకి-
'ఔర! ఔరా!' యంచు నది కూడ బెదరించి,
పొంగి, పైకుబికి యా నింగితోఁ గదియంగ-
పిచ్చి కేకలు లత్యూపెట్టఁ దలఁపను నేను,
చచ్చిపోయిన వారి సరకు సేయను నేను;
నా యాత్మశక్తి విన్నాణమ్ముతో జగ
జ్జేగీయమానమై రాగిల్లుచుండఁగ
జీవనాంభోరాశి నావలకుఁ దఱియంగ
నావనై పయనమై పోవ నుంకించితిని.

వెలుఁగుకలికలు నన్నుఁ బిలచుచున్న వియవిగో!
కవగూడి నాయాత్మఁ గళఁ దేర్చునో లేదో?
జ్వాలికా మాలికోజ్జ్వలతఁ దేర్చునో లేదో?
కడలిరాజునకుఁ బై
నడరురాజునకు నడు
కడ నున్న సరిహద్దు
కదలిపోయెడుఁ గాని,
రెట్టింపు సంతసము రిక్కింప నయనమ్ము,
రివ్వుమని మరల సారింతు నా పయనమ్ము.

౨

మురళి! మురళీ! రమ్ము సరళగీతికలతో,
దివ్యఫలపరిపాక నవ్య విభవములతో!
ప్రణయకలశములోనఁ బాలు నిండినజాడ,
ప్రాణతంతువులలో రవళి తీఱినజాడ,
తేటతెల్లముగాఁగఁ జాటు రాగములతో
మురళి! మురళీ! రమ్ము సరళగీతికలతో!
ఇంతసంద్రముపైన
వింతగాఁ బయనమై
సంతమ్ముతోఁ జొప్పు
నడవ పోయిసి జెందఁ
బాటమా! నవనీత పరిపాటి పేశల
స్వనము లొక్కట రసస్యందమ్ములై వెలయ
మురళి! మురళీ! రమ్ము
సరళ గీతికలతో!

3

మొదలుతుదలనుమాట మొఱఁగి యొకటేరీతిఁ
జడలు సంద్రము మ్రోయ సవదరించిన గీతి
తన నిత్యకైశోరతకు నుగ్గుపాలుగా—
తన పెంకెతనపు టూఁతలకునుయ్యాలగా—
లోతుసంద్రపు నీటిలో మొగ్గలిడు గాలి,
ఆతతాంబరముతో నాటలాడెడుగాలి,
సైదోడుగా, నాకు సంద్రంబు లే గొప్ప?
సకలావకాశ విశ్వంబైన నేగొప్ప?
(సశేషము.)

భారతీయ మహిళా మండలి

ఓ. మత్తయికన్య గారు,
యం.బి., బి.యస్., యం.ఆర్.సి.యస్.

ఈమె వియన్నా నగరమున శిశురోగ నివారణ కూర్చి ప్రత్యేకశిక్షణము బడసినచ్చినది. డాక్టరు గి చిన్నప్పగారి స్థానమున మదరాసు వైద్యకళాశాలయందు ఉపాధ్యాయగ నియమింపబడెను.

శ్రీమతి పవిత్రక్కగారు

ఈమె తియ్యాకులప్యురాలు. కొచ్చిను విద్యాశాఖయందు ఉద్యోగమున నున్నది. కొచ్చిను ప్రభుత్వము వారిచే నచటి శాసనసభయందు సభ్యురాలుగా నియమింపబడిన ప్రథమస్త్రీ.

కన్య శ్యామకుమారి నెహ్రూ,
యం.ఏ., యల్. యల్. బి.

ఈమె మోతీలాలు నెహ్రూగారి బంధువగు శ్యామలాలు నెహ్రూగారి కుమార్తె. ఉత్తర హిందూస్థానమం దీమెయే మొదట న్యాయవాద పరీక్షయందు తీర్ణురాలయ్యెను. ఈమె ప్రస్తుతము సర్ తేజ్ బహాదూరుసప్రూగారియొద్ద అప్రెంటిసుగ నున్నది. పిదప హైకోర్టునందు న్యాయవాదివృత్తి నవలంబించును.

శ్రీమతి అన్నాచాండి, బి. ఏ.

ఈమె యీసంవత్సరము యఫ్.యల్. పరీక్ష యందు త్తీర్ణురాలైన ప్రథమ క్రైస్తవయువతి. తిరువాంకూరు నివాసి.

ఆంధ్రాభ్యుదయము

శ్రీ చెరుకుపల్లి వెంకటప్పయ్య గారు

వీరు యం. ఏ. యందు త్తీర్ణులై, గత సంవత్సరము యఫ్. యల్. పరీక్షయందుత్తీర్ణులై, ఈ సంవత్సరము బి.యల్. పరీక్షయందును రాజధానియందంతటను ప్రథమములుగ నుత్తీర్ణులైన ఆంధ్రయువకులు.

యమునాసాంత్వనము

బసవరాజు అప్పారావుగారు

(భైరవి-త్రిపుట)

ఏలాపాడేనింక
యమునాకళ్యాణి[1] నే,
లీలామానవుడు గోపాలుడు లేడాయె,
నేలాపాడేనింక ?

బంగారుసీమ[2]లో
చెంగలించే వేళ
పిడుగులాటిమాట వినిపించినా రయ్యో,
ఏలాపాడేనింక ?

చెడువార్త వినగానె
చెవులు గింగురుబోయె,
నెంత చించుకున్న గొంతుపెగలదాయె,
నేలాపాడేనింక ?

వెన్నెలకు తోడు మా
వేణుగోపాలుడు
కన్నులపండువుగ కనిపించకుంటే నే,
నేలాపాడేనింక?

యమునాకళ్యాణి, మా
లీలామానవుడు గోపాలుడు లేడాయె!

---

1 యమునాకళ్యాణి మాగోపాలకృష్ణునికి ప్రాణప్రియమగు స్థాయీరాగము ప్రేమపాత్రుడనగు నేను పాడగా విన్న మరింత ప్రాణప్రియము 2 కోలారుబంగారుగనులు. (Kolar Gold-Fields)

కీ. శే. దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు

[ఆంధ్ర రత్న]

శ్రీగోపాలకృష్ణయ్యగారి పవిత్రనామము కడచిన జూన్ ౧౦ వ తేదిరాత్రి స్వర్గవాసుల పట్టికలో చేరుటొంతయు శోచనీయము. ప్రౌఢ వయస్కుడు, దేశభక్తి పరాయణుడు, వీరాగ్రేసరుడు నగు తన యనుంగుగొడుకు నొకని నాంధ్రమాత కోలుపోయి డీలుపోయినది. ౧౮౮౯ సం॥ జూన్ ౧౦ వ తేదినాడు పుట్టి వుగన్న యీయభిమానధనుని ప్రాణ్ణాయుస్యము ౩౯ వ యేటనే క్రుంగి యాంధ్రలోకము నంధకారబంధురము కావించినది. వీరి యకాలమరణ మాంధ్రలోకమునకు నొక తీరని కొఱంత.

శ్రీగోపాలకృష్ణయ్యగారు గుంటూరు నివాసులు. వీరు పిన్ననాట నాంగ్లవిద్యాభ్యాసము చేసిరి. పదపడి ఉన్నతవిద్యోపార్జనము కొఱకు ఇంగ్లాండునకు బోయిఅచ్చట యం. ఏ.

ఆంగ్ల మానస పుత్రుడు

పరీక్షయందు కృతార్థులయిరి. వీరికి సంస్కృతాంధ్రములయందు చక్కని పాండిత్యము

అసహాయోద్యమ ప్రచారకుడు

గలదు. కర్ణపేయముగ గానముచేయు సామర్థ్యముగలదు. వీరు ధైర్యసాహసములకు బుట్టినిల్లయిన స్ఫురద్రూపముగలవారు; రసగ్రహణ పారీణులు; హాస్యోక్తి చతురులు; సమయస్ఫూర్తి గలవారు; రామభక్తాగ్రేసరులు; స్వాతంత్ర్యప్రియత్వము వీరి కుగ్గుతో బోసినది. వీరి జీవితము, వీరి వేషభాషలు, సామాన్యుల కదొక్కవిచిత్రముగ గాన్పించుచుండును.

వీరు తొలుత రాజమహేంద్రవరమున ట్రెయినింగు కళాశాలలో చరిత్రాధ్యాపకులు

గా ప్రవేశించిరి. తరువాత స్వాతంత్ర్యప్రియత్వముచేత నాయుద్యోగమును వదలుకొని బందరు జాతీయ కళాశాలలో నల్పవేతనముపై నొక యుపాధ్యాయ పదము నంగీకరించిరి. అసహాయోద్య మారంభదశయందు దేశముల్లోలకల్లోలమై యున్న కాలమున నత్యుత్సాహముతో వీరు మాతృదేశారాధనమునకు బద్ధకంకణులయి యా యుద్యోగమును సైతము వదలుకొనిరి. ఆకాలమున వీ రాంధ్రదేశమున కావించిన దేశభక్తిపరిపూరితములగు నుపన్యాసము లాంధ్రయువకుల ననంఖ్యాకుల నుత్సాహవంతులను, స్వార్థత్యాగులను, దేశసేవాపరాయణులను గావించి మించినవి. వీరి యుపన్యాసధోరణి అద్భుతావహమయినది. వీరు శ్రోతలమనస్సులయందు జక్కగ నాటుకొనునట్లు రాజకీయవిషయములను హరికథారూపమున నుపన్యసించు సామర్థ్యము గలవారు.

గుంటూరుమండలమునందలి చీరాలలో ప్రజలు పన్నులను నిరాకరించు విషయముననైన మహాత్సరంభమునకు వీరు నాయకులయి ప్రదర్శించిన ధైర్యసాహసములు వీరి మనస్సంకల్పబలమును ఘంటాఘోషముగ జాటినవి. ఈకారణముననే వీరు 'చీరాలవీరు' డన్న పేరును గాంచినారు; అప్పుడే చీరాలకునమీపమున 'శ్రీరామనగరము' అను నొకగ్రామమును నెలకొల్పినారు; అచ్చట నొక శ్రీరామాలయమును నిర్మింప సంకల్పించినారు. తర్వాత 'రామదండు' అనుపేర స్వచ్ఛందసేవాదళమును సేకరించి దానిని వెంటగొని యాంధ్రదేశమున నసహాయోద్యమప్రచారమును గావించుచు గంజాముమండలమును జేరిరి. దేశభక్తినుద్బోధించు వీరి యుపన్యాసములకు సహింపక ప్రభుత్వమువారు వీరిని ౧౯౨౧ వ సం. అక్టోబరునెల ౧ వ తేదిని కారాగారమున నుంచిరి. వీరు కారాగారమునకుబోవుసమయమున చీరాలపేరాల నివాసులకొసంగిన సందేశము రక్తనాళములయందలి రక్తము నుడికింపకమానదు. తన సర్వస్వమును(ఉన్నదానినే యనుచు) భారతమాత సేవకై యర్పించి దారాపుత్రులను వీడి చెఱసాలకుబోయిన యీ ఆంధ్రయోధవతంసమునెడ 'ఆంధ్రరత్న'యను బిరుద మన్వర్థమయినది.

ఈ యసహాయయోధుడు కారాగారవిముక్తుడై గేహోన్ముఖుడయినాటికి దేశస్థితులు మారినవి. అసహాయప్రచారప్రయత్నములు సన్నగిల్లజొచ్చినవి. ఇది యిట్లుండ, నిఖిలభారతజాతీయమహాసభ కాకినాడలో జరిగినసంవత్సరమున వీరుజాతీయమహాసభకు కార్యదర్శులై యత్యుత్సాహముతో సామర్థ్యముతో నామహాసభ కార్యము 'ఔరా'యన నిర్వర్తించి కీర్తిగాంచిరి.

ఇంతలో ఆంధ్రదేశదౌర్భాగ్యవశమున వీరిని క్షయరోగక్రూరపిశాచ మావేశించి రక్తమాంసములను పీల్చి యస్థిపంజరావశిష్టుని

గా జేసివైచినది. దీనికితోడు నిత్యకృత్యములు జరుగుటకూడ వీరికి గడు కష్టముగ బరిణమించినది. చివరకు వీరు సహింపరాని పెక్కు చిక్కులకు లోనై స్వార్థపరమైన యిహలోకమును వీడి స్వర్గము నలంకరించిరి. 'జాతస్య మరణం ధ్రువమ్.' జీవికి చావుతప్పనిదే. కాని, ఇట్టి స్వార్థత్యాగి, వీరుడు, దేశసేవాధురంధరుడు దైవోపహతుడై, క్రూరరోగము వాతబడి, అంత్యకాలమున నన్నవస్త్రాదులకునైతము చాలినంత యాధారములేక కుందుచుండ నూరక చూచుచుండిన యాంధ్రలోకముయొక్క వింతచెయిదము వంశమును గొలుపక మానదు. ఇపుడు—మరణించినతర్వాత—ప్రతిపట్టణమునను, పల్లెటూరను సానుభూతిసభలు, స్మారకచిహ్నములకొఱకుతీర్మానములు, స్మృతికావ్యములు లెక్కకుమిక్కిలిగ పత్రికలయందు క్రిక్కిరియుచున్నవి. 'చచ్చినవాని కన్నులు చేరెడేసి' కదా! రూపుమాసినగాని పేరుమ్రోగదు కాబోలు! ఇపుడయినను దిక్కులేక చిక్కియున్న వీరిభార్యాపుత్రుల సంరక్షణార్థ ముచితరీతిని బ్రయత్నించి సాహాయ్యమును సమకూర్చి, వెనుక తాను వారియెడ జూపిన యలసతచే నయినదోషమును తొలగించుకొనవలసిన భార మాంధ్రలోకముపై గలదు.

మఱియు వీరిస్మారకచిహ్నవిషయమును పలువురు పలురకములుగ సూచించుచున్నారు. వీరందఱును ఈక్రింది గోపాలకృష్ణయ్యగారి వాక్యములనే పర్యాలోచింపవలెను.—

శ్రీరామనగరు-దేవాలయ నిర్మాణమే

"నాకు తిండిలేనిచో, అంత విచారము లేదు. కాని నా జీవితాంతములోగా ఈదేవాలయమును పూర్తికాగా చూడవలయునని యున్నది... నా శరీరస్థితి ప్రస్తుత మవసానము ననుకరించుచున్నది. మరణించులోగా శ్రీ కోదండ రామస్వామివారికి ఈ యావత్తు భూమిని అర్పించి, ప్రాణమువదలెదను. ఒకవేళ నా మరణమునకు ముందు ఇది జరుగక పోయిన ఇదియే నావిల్లుగా భావించి, ఆంధ్రమహాశయులు దీనిని చెల్లింతురు గాక."

(ఆంధ్రపత్రిక, ప్రభవ - ఆషాఢ శుద్ధ 2 లు)

కుటుంబ సుఖజీవనము, శ్రీరామదేవాలయనిర్మాణము నెఱవేఱిననే కాని శ్రీగోపాలకృష్ణయ్యగారి ఆత్మకు శాంతి గలుగజాలదు. ఈరెండిటిని జరుపుట కాంధ్రలోకము గట్టిగా పూనుకొని యచిరకాలమున వానిని నిర్వర్తింపవలెను.

సర్వేశ్వరు డీయోధవతంసము నాత్మకు శాంతి నొసగుగాక!

రత్నచ్యుతి

జి. జాషువగారు

ఒకరత్నంబును చేతఁ బట్టుకొని యాకారం బ్రదర్శించి, చా
లక ఖండాంతర సీమ లెక్కి నిజవాల్లభ్యంబు లూరించు సా
ర్థకతాదివ్యకుటుంబినీమణి మదాంధ్రక్ష్మాలతాతన్వి యా
యొక రత్నంబును జారవేసుకొనె నయ్యో! యెట్లు శాంతించునో.

రతనము జారిపోయినదిరా! సుకుమారకుమారులార! మీ
యతనము లింక సాధ్యపడ వాంధ్రధరాతలమెల్లఁ జిక్కటిం
ధతమసవార్ధిలో మునిఁగెనా? మనగాంధికిఁ జెప్పినారొ లే
దొ? తెలుపుఁ డంచుఁ గేక లిడుచున్నది చూచితిరే ధరాసతిన్.

మహితస్వరాజ్యోద్యమము పోరు కెదురెక్కి, మడమదిప్పని వీర మండనుండు
గాంధిభక్తుని జిహ్వాకాఖునిం గదలించి, రత్నంబుఁ గొన్న సార్థకపురుషుఁడు
వాసి కెక్కిన నేర్పు మూసలో గుండెరాల్గరఁగింపఁ జాలు నఖండవక్త
పరుల వంచించు టక్కరిభక్తులకు నల్గి, కొరడాలు సృష్టించు గుణవిధుండు
దినము గడచుట కింట బత్తెంబు లేక, నిత్యసంతర్పణంబులు నెఱపుభక్తుఁ
డాంధ్రవైభవధ్వజ మూఁడి యవనిఁగూలఁ, గూలిపోయెనె మారత్నగోపమూర్తి?

కృష్ణవేణీ తరంగిత తరంగములందు, దేశీయగానంబు దిద్దినావు
జాతీయ పౌరుష స్వచ్ఛందరక్తంబు, చీరాల రణసీమఁ జిందినావు
పులిని గ్రుద్దుకు చంపఁగల దేహదార్ఢ్యంబు, మును బందిలో ధారవోసినావు
శతకోటిమన్మథ స్వర్ణసౌందర్యంబు, పీడరోగమున కర్పించినావు [గు
పలుకుపలుకున హాస్యసంపదలు గురియు, సహజవైదుష్యమునకు సిచ్చలును బొం
నాంధ్రసోదరలోక మల్లాడ నపుడ, స్వర్గ మెక్కితి వేల, గోపాల, నీవు?

ముప్పది యెన్మిదేండ్లు నిను మోసిన యాంధ్రధరాసవిత్రికిం
గొప్పన దిద్దిపోయితివి కోమలకాంచనదామకంబు నీ
యొప్పును సత్కళాప్రతిభయుం గల కొండొక యాంధ్రవీరుఁ డిం
కెప్పటికిం జనింపఁగలఁడే? జనియించినయేని దక్కునే?

నినుఁ గామించినకీర్తి గోపికలు నీ నిర్యాణవార్తా హతా
ఘ్నన బాణంబున రొమ్ము గ్రుద్దుకొని నీగంభీరగాథావిమో
హన బృందావన వీథులం బరుగు లేయం జొచ్చె నీశోకవా
హిని నేరీతిఁ దరించునో తెలియ దోయీ! రత్నగోపాలకా!

ధనవంతమైన లండను పట్టణమునందు, తెలుఁగునేలకు వన్నె దెచ్చినావు
స్వాభిమానముఁ జాటు వంగరాష్ట్రమునందు, గౌరవాభ్యుదయంబు గాంచినావు
రాజమహేంద్రపురాన యల్. టీ. దాక, సిరి మీరఁ బాఠంబుఁ జెప్పినావు
ఒక యుపన్యాసంబునకు నూఱుఁబదునార్లు,గా కట్నములు మూటఁగట్టినావు
పెదవిఁ గదలించి నీవు నవ్వింపనట్టి, భారతీయుఁడు నొకతెల్లవాఁడు లేఁడు
ఇట్టి చాతుర్యజలనిధి వింతలోన, రూపు మాసితివే, రత్న రూప కృష్ణ!

బహువిధంబుల గుక్కఁబట్టి యేడువఁ జొచ్చె, సగమైన నీదు దీక్షాకుమారి
పాడెకట్టెలమీఁదఁ బడి మొత్తుకొనసాగె, దిక్కులేని భవత్సతీలలామ
హృదయంబు బ్రద్దలై పోదలఁ దిక్కులు సూచె, మితిలేని నీబంధుమిత్రకోటి
ప్రకృతి సుందర వైభవం బేది కళదప్పె, క్షేమాంకమైన నీరామనగరు
దాసు వోయిన యల కల్కతాపురంబు, పగిది గుంటూరిపురి శోకభరిత మయ్యె
నయ్యయో! యాంధ్రరత్న నీయాగమమున, స్వర్గపట్టణ మానందభరిత మయ్యె.

భౌతికశారీర పంజరంబే కదా, చితిమీఁద దగ్ధంబుఁ జేసినావు
క్షణభంగురంబైన సౌందర్యమే కదా, మృత్యుదేవతకు నర్పించినావు
కంటికిం గనరాని కంఠస్వరమె కదా, కాలవాహినిలోనఁ గలిపినావు
ఊటాడి జారు నాయుర్ధనమే కదా, వెట్టిబ్రహ్మ మొగాన వేసినావు
మరణధాటికి, జరకు తత్తరముపడని, తతయశఃకాయ మిప్పుడు తాల్చినావు
ఇపుడు జీవించియున్నాఁడ వింద్రసభకు, రత్నదీపంబు లేని కొఱంత దీర్చి.

ఆంధ్ర ప్రశస్తి

ఆంధ్రప్రశస్తి విశ్వనాథ వెంకటేశ్వర్లు గారిచే ప్రకటింపబడు "రసతరంగిణి" గ్రంథమాలసత్వమున నెలు వడిన మొదటిపుస్తకము గ్రంథకర్త: విశ్వనాథ సత్య నారాయణగారు. రాయల్ 16 పైజున ఫదర్ వేట్ కాగి తముపై ముద్రింపబడినది. 73 పుటలు. చందాదారులకు పోస్టేజీతోసహా వెల రు 1. ఇతరులకు పోస్టేజీ కాకుండ రు 1. వలయువారు ప్రకాశకుల పేర కృష్ణాపత్రికఆఫీసు, మచిలీపట్టణము (కృష్ణా) అనివ్రాసిన బడయ గలరు.

ఆంధ్రవిష్ణువు, శాతవాహనుడు, గౌతమి పుత్ర శాతకర్ణి, మాధవవర్మ, వేగిక్షేత్రము, ముఖలింగము, నన్నయభట్టు, ప్రోలరాజు, ప్రోలరాజువధ, చంద్రవంక యుద్ధము, యమదంష్ట్రిక అను శీర్షికల క్రింద జగద్విఖ్యాతి గన్న యాంధ్రమహావీరులయు, నాంధ్రమహాపురుషులయు చరిత్రముల యందలి విశేషాంశములు ప్రౌఢములై, గంభీరములై యొప్పుపద్యములలో వర్ణింపబడినవి.

గ్రంథకర్త గారిని ఆంధ్రపాఠక లోకమునకు క్రొత్తగ నిప్పుడు పరిచితుల గావింపనక్కరలేదు. ఆంధ్ర దేశమందలి యువకవులలో నగ్రస్థానమున నుండదగిన వారిలో సత్యనారాయణగారొకరు. వారిపద్యములశైలి, వర్ణనములు, ఉపమానములు నిండు క్రొత్తదనముతో ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వము గలిగియొప్పుచుండును. ప్రతిపద్యము నను ఏదియోయొకవిధముగ ప్రత్యేకత్వము కన్పించుచునే యుండును. వారి కవితాధారయొక్క ప్రౌఢత ప్రతిపద్య మునను విజృంభించుచునేయుండును. ఆంధ్రప్రశస్తి వారి రచనాస్వాతంత్ర్యమును, కవితాప్రౌఢిని, భావౌన్నత్యమును స్పష్టముగ జాటుచున్నది. ఉదాహరణముగ నీ క్రిందిపద్యముల జూడుడు:

కాషాయ రమ్యవల్కల హలతాళన శిఖా
సంపిహితాశ్వత్థ సామిధేని
భువనమోహన హేతునవవయః ప్రత్యూష
స్నానయోగోచిః పూర్ణ సంధ్రశేఖ
కుపిత శంకర నేత్ర కుహరాగ్ని దగ్ధ మ
న్మథదేవునకును ప్రాణప్రతిష్ఠ
అమిత లావణ్యనీలాకాశ పశ్చిమా
శాంతరత్నిత నూత్న జలద శకల
ముక్కఋషి కన్య, జలకలశోజ్జ్వలాంప
లలిత, కృష్ణానదీముక్తపులినసీమ
గలసికొన నొక్కయక్షునిఁ, గలసె వారి
యప్పుతలజ్జాతిమధుర నేత్రాంచలములు.

ఆరద్ధేశ్వర తాండవభ్రమణ పా
దాంభోరుహ ప్రస్త మం
జీరంబో గగనేందిరాకరపత
త్సిక్రీకందుకంబో పునః
స్వారాజ్యచ్యుత భుక్తపుణ్యమగు న
క్షత్రంబో నాఁ బశ్చిమా
శారత్నాకరమందుఁ గ్రుంకెను విప
స్వద్బింబ మల్లంతలో.

తెలిలేవెన్నెల చాలులో తళతళ్లై
దీపించు వజ్రాలప

చ్చల నీలాల హారంబు పన్నెలసరుల్
చాయల్ తలారింపులై
తొలి క్రొక్కారు మెరుపులట్టులయి యెం
తో నైన తేయావ్యతో
జ్వలదివ్యాహివలెం జెలంగి నసి రం
జద్భానుకేత్వాకృతిన్. —ప్ర. రం.

కాంతం కథలు

ఇది మునిమాణిక్యం నరసింహారావు, బి. ఏ., యల్. టి. (సాహితీసమితి) గారిచే రచియింపబడి రాజమహేంద్రవర సరస్వతీగ్రంథమండలి యనుబంధ మాలిక 11 వ గ్రంథముగా వెలువడినది. క్రౌను 16 సైజున 145 పుటలు గలది. వెల రూ 1.

ఇందు—కోటు, జేబీగు, వూదాచీర, మా కాంతం, నేనూ మాకాంతం, జేబీటిగిన్నెలో తుపాను, సత్యాగ్రహం, ఒకరోజు, మరియొకరోజు, కొత్తవస్త్రం, ప్రయాణం, ఎందుకు?—అను 12 కథలు గలవు. పంపుబమున గ్రంథా ఆరంభమున కవికి గల భావనాస్వేచ్ఛను సూచించు వాక్యములు కొన్ని గలవు.

ఈకథలు చాలవరకిదివరకు ఆంధ్రదేశపు పత్రికలలో ప్రచురింపబడినవే. వీనిలో సుక్ష్మ్యమైన భావములు గాని, ఉన్నతభాషాశైలిగాని లేకపోయినను చదువుటకింపుగ సమయోచితముగ సంసారపక్షముగ నుండును. 'కోటు' అనుకథలో గంగాధరంగారి కోటుఅన్వాయము, మధ్య 'నల్లకోటుచీకట్లో కలిసిపోయి కనబడనప్పుడు వెంకయ్యగారికి భయంవేసింది' అనిరి. గంగాధరంగారి పేరు గ్రంథకర్తగారుమరచిపోయి యుందురు. తోడను కొన్న కల్లకోటు అంధకారంలో కలిసిపోయి కనబడుటలేదట. దానిలోనుండిన వాచీగొలుసు మాత్రం మెరుస్తున్నదట. కనబడకున్నందున కోటుందాలేదాయని సందేహం, భయంవేసిందట. జేబులోనున్న అగ్గిపెట్టె తీసి వెలిగించి చూచుకొనేసరికి కోటు కనిపించిందట. ఇందున్న చమత్కృతి యేమో రచయితకే తెలియును!

'ప్రకృతిలో సౌందర్యము గల ఏవస్తువు నైనా సౌందర్యముకొఱకే ప్రేమింపవచ్చును. స్వేచ్ఛగా స్త్రీ పురుషులు విచక్షణలేక యొకరి నొకరు ప్రేమించుకొనవచ్చు'నన్న యసందర్భపు భావమును తెగనేయునట్లు 'వూదాచీర' అనుకథ యున్నది.

'ఎందుకు' అను కథలో హేమచంద్రుడు, గోపాలంభార్య సౌందర్యమును చూచి వినివితీరక మైమరచి యామెను తప్పవాల్పక చూచుచున్నప్పుడు గోపాలం తన భార్యతో 'ఈయన నిన్ను ఎంతసేపుచూస్తూఉంటాడో అంతవరకు నీవక్కడేఉండు' అనిచెప్పడం సాధారణంగా ప్రపంచములో అసంభవమైనను హేమచంద్రునికి మంచి బద్ధి చెప్పుమాట లగును! జ. బ్ర.

భాషాప్రపంచము (ప్రథమఖండము)

క్రౌను సైజు 80 పుటలు. వెల 12 అణాలు. కర్త: వరహాగిరి వెంకటభగీరథిగారు.

గ్రంథకర్తగారికి 'ఉద్గ్రంథుడను నాకవహాపవక్త స్వప్నములో ననేకపర్యాయములు అనివార్యముగా సాక్షాత్కరించి, తనకు నచ్చిన శైలిలో హాస్యరస ప్రధానముగను, భావస్ఫూర్తిముగను, రసగ్రహణ భావ ప్రధాన నవీన మహనీయ రంజకముగను ఉపన్యసించి యుండెనట. అందు కొన్ని యుపన్యాసముల వీరాతని తెలిసే శక్తినంతన లేకపండిగా ననుకరించి విరమించిరట. ఇందు ధ్వనిగత నిందలు లేక పోలేదు. అటనట నవ్వురాక పోదు. కాని రచనావిధాన మున్నతపద్ధతిని లేదు. నలుగురి మిత్రులను గూర్చి యిట్టి తిట్టహాస్యముచే రంజింపవచ్చును గాని, నలుగురి విద్యార్థులనుగూర్చి నీపుస్తకము రాణింపదు. అతి భాషాభిమానులకు నవ్వుపుట్టింపగల్గునుగాని మితభాషాభిమాను భావగాంభీర్యముచే ధ్వనిగతనిందయు, హాస్యపటిమయు చెప్పజల్లజాలను. కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారు తమ యభిప్రాయ మిచ్చుచు, 'భాషాభిమానులెల్లరును దీనిని చదివి తీరవలెను. చదివితీరవలెనననేల, ఒక్కసారి చదివిచూచిన చదివి తీరుదురనవలె!' అని నుడివిరి. ఇది తగని పొగడ్తగా గాన్పించుచున్నది.

ఇది సలయుదా కీక్రింది చిరునామాకు వ్రాయ దగును.—వరహాగిరి బాలాత్రిపురసుందరరావు, జగ్గంపేట, పెద్దాపురంతాలూకా, తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

భజనకీర్తనలు

౬౩ పుటలు. అందు భజనకీర్తనలు ౪౨ పుటలు. భక్తాంజలి పద్యమాలిక. శ్రీమతి అచంట సత్యవతీదేవి గారు రచించినది. ప్రకాశకులు: యస్. శేషాచలం అండ్ కంపెనీ, మచిలీపట్టణము. వెల ౪ అణాలు.

దీనికి మున్నుడి వ్రాసిన శ్రీ గరిమెళ్ల సత్యనారాయణగారు ఈ గ్రంథమునుగూర్చి యిట్లు సుసివిరి:

"దైవభక్తి, ఈశ్వరధ్యానము, సచ్చింతన, పుణ్య పరాయణత్వము ఇవి ప్రతి కీర్తనయందును తొలుకాడు చున్నవి. కీర్తన లన్నియును మారుమూల ఫణితీలను గాక ఆంధ్రలోకమున కెల్ల సుపరిచితములై యున్న నాటకపు మట్టులు, త్యాగయ్యకీర్తనలు, వెంకటేశ్వర స్తుతులు మొదలగు వరసలలో నున్నవి. ఈ పాటలను ఉత్సాహముతో పాడువారికి, మన హిందూ పురాణములలో వర్ణింపబడిన లక్షణములతో, ప్రభావములతో, పేరులతో ఈశ్వరుడు సగుణుడై వెలసియున్న ట్లగుపించును. శనివారముల భజనలలోను, ఆడుపిల్లల నోములలోను, ముసలివాళ్ల ధ్యానములలోను ఇవి సత్వరముగా వ్యాపించగలవని నమ్ముచున్నాను."

కావ్యసంగ్రహము (మొదటిభాగము)

క్రౌను ౭౯ పుటలు. వెల ౬ అణాలు.

కావ్యసంగ్రహము (రెండవ భాగము)

౧౧౧ పుటలు. వెల ౮ అణాలు.

ఈ రెండిటికిని కర్త: అడిదము రామారావు పంతులుగారు, తెలుగు లెక్చరరు, మహారాజావారి కాలేజి, విజయనగరం. ఇందు జక్కన, పోతన, శ్రీనాథుడు, ధూర్జటి, చిన్నయసూరి మున్నగు రచయితల గ్రంథముల నుండి పద్యగద్యభాగముల నేర్చి రెండుసంపుటములుగా ప్రకటించిరి. ఇందు మంచిమంచి పట్లున్నవి. ఆయా కవుల జీవిత సంగ్రహముల గూడ శ్రీ పంతులుగారు తొలుతను జేర్చినారు.

రాటము - మగ్గము

Hand Spinning & Hand Weaving

క్రౌను సైజు ౨౬౦ పుటలు. వెల రు ౧.

గ్రంథకర్తలు: యస్. వి. పంతాంబేకరు, యస్. యస్. వరదాచారిగార్లు (ఆంగ్లమున); తెనుగు అనువాదకులు: ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు; ప్రకాశకులు: కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు, ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు.

శ్రీయుత రేవా శంకరజగ్జీవను మెహతాగారు "రాటము-మగ్గము" వ్యాసమున కేర్పాటుచేసిన ౧౧౦౦ రూపాయల బహుమానమును ఈ గ్రంథకర్తలు వడసిరి. ఆ యుత్తమ వ్యాసమే ఇట్లు గ్రంథరూపము దాల్చినది. ప్రకాశకులు పీఠికలో నుడివినట్లు "గాంధిమహాత్ముడు నిరంతరము బోధించుచున్న ఖద్దరు-రాటము సందేశము నీ గ్రంథము ప్రత్యక్షప్రమాణములతో రుజువుచేయుచున్నది." ఈవిషయమై సమగ్రమగు జ్ఞానమును గలుగజేయు గ్రంథము వేఱొకటి యింతవఱకు లేదని చెప్పవచ్చును. అనువాదము చేటమాటలతో నెల్లరకు బోధపడునీతి నున్నది. ప్రత్తి విడదీయుట, ఏకుట, సన్ననూలు వడుకుట మున్నగు పనులు తెలియజేయు కొన్ని ఛాయాచిత్రములు ఇందున్నవి.

మాతృస్తవతారావళి

జీవన్ముక్త విచారణమను సూక్ష్మసూచీ వివరణ సహితము. క్రౌనుసైజు ౯౫ పుటలు. వెల రు. ౨-౨-౧. సంపాదకులు, ప్రకాశకులు: కొరళ్ల బసవలింగము గారు, డి. పి. సి., ఎమ్. యన్. యమ్. ఆర్., పరశువాకం, చెన్నపట్టణము. గ్రంథకర్త పేరు తెలియదు. పైగ, "ఈ గ్రంథమున కెవ్వరుకర్తలు మున్నగువిషయములతో నిమిత్తము లేకుండ నిందలివిషయంబు లెంతవఱకు నాదరణీయంబు లనునవి తెలిసికొని వానిఁబట్టి యిందలి రసంబులు చూఱలాడవలయు"నని సంపాదకులు విన్నవించుచున్నారు. పద్యములు సులభముగ బోధపడుచునే యున్నవి; ఐనను, విస్తృతమగు వివరణ మెంతయో యున్నది. ఈ చిన్నిపొత్తమునకు రు ౨-౨-౦ వెలయుంచుటవలన ఇందే మంత యలౌకికజ్ఞానము వెలయుచున్నదో తెలియవలసియున్నది

కృతజ్ఞత

క్రౌనుసైజు ౪౭ పుటలు. వెల రు ౧-౨-౦.

సంపాదకులు, ప్రకాశకులు: వి. వి. సుబ్బారావు గారు, టీచర్, గోరస, పిఠాపురంపోస్టు, గోదావరి.

వెనుకటి గ్రంథము రచించినవారే దీనిని రచించి రనిమాత్రము తెలిసినది. ఇదియొక గద్యవ్యాసము. విషయము విపులముగ చర్చింపబడినది. శైలి సమాసభూయిష్ఠమైనను రంజకముగ నంతట నొక్కరీతినున్నది. ఇట్టి వ్యాసరచన ఆంధ్రభాష కుండదగును. కాని చిన్న పుస్తకములకే వెలయింత యధిక ముంచినచో ప్రయోజనము భంగపడగలదు.

Aravidu Dynasty of Vijayanagara, vol. I.

గ్రంథకర్త: బొంబాయిలోని సెంటు జేవియర్ కాలేజి భారతీయ చారిత్రకపండితులు రెవరెండుహెన్రీ హీరాసుగారు, యస్. జే. యం. ఏ. డిమ్మీసైజు 725 పుటలు; ఫెదర్ వేటు కాగితము. వెల ౧౧-౦-౧.

ప్రకాశకులు: బి. జి. పాల్ అండుకో, మదరాసు.

క్రీ. శ. ౧౫౪౨-౧౬౬౧ వఱకు విజయనగరమును పరిపాలించిన సంగమ, సాళువ, తుళువ, ఆరవీటి వంశములలో నాలవదగు ఆరవీడు వంశముయొక్క సంపూర్ణచరిత్రముతో పాటు ఆ కాలమున నొకమలబారు చరిత్రము తప్ప తక్కిన దక్షిణభారతదేశ చరిత్రము నీ గ్రంథము చక్కగా వర్ణించుచున్నది. ఇంత విరివిగా నీవంశ చరిత్రము వర్ణించు గ్రంథ మింతవరకు చారిత్రక ప్రపంచమున జన్మింపలేదు. ఇందలి చారిత్రక విషయములన్నియు సరియైన ప్రమాణములను గైకొని సమకూర్పబడినవి. కాన, ఇది చరిత్ర పరిశోధకులకు నత్యంతోపకారక మయినది. రాబోవు సంచికయందు దీనినిగూర్చిన విపుల విమర్శనము గాంచనగును.

భక్తలోల శతకము

౧౦౮ గీతపద్యములు. వెల తెలియదు.

కర్త: బొడ్డు బాపిరాజుగారు, ఆదివారపు పేట, ఏలూరు.

గీతాతరంగిణి

క్రౌనుసైజు ౧౬ పుటలు. వెల ౨ అణాలు. వడ్డాది తిమ్మరాజకవి ప్రణీతము. ప్రకాశకులు: వడ్డాది భీమశంకరదాసుగారు, ఖాశింకోట, విశాఖపట్నము.

ఇందు భక్తిప్రధానములగు కొన్ని పాటలును, పద్యములును గలవు.

శ్రీరామావతారము

డెమ్మీ ౩౦ పుటలు. వడ్డాది తిమ్మరాజకవి కృతము. బ్ర. పండిత బులుసు పాపయ్యశాస్త్రిగారిచే పరిశోధితము.

ప్రకాశకులు: లంక సంజీవరావు గారు, ఖాశింకోట, విశాఖపట్టణంజిల్లా.

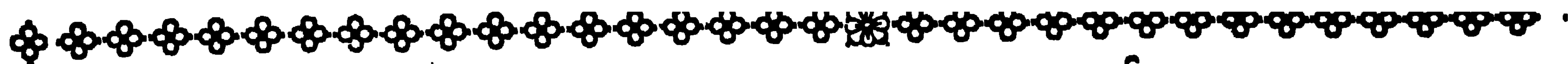
ఇది రామచరిత్రము, ఏకాశ్వాసప్రబంధము, శైలి సులభము.

అతిరహస్యము

అను నాడీవిధానము—క్రౌను ౨౫ పుటలు. వెల ౪ అణాలు. గ్రంథకర్త: బలభద్రకోటయ్యగారు, వక్కలగడ్డ. హిందూ ప్రెస్, మచిలీపట్టణమున ముద్రితము.

జన్మశాసనము (సంతాన నిరోధము)

గ్రంథకర్త: డాక్టరు నృపేంద్రకుమారవసు; అనువాదకులు: యలమంచి శ్రీరాములుగారు, అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా. పీఠికాకారులు: గౌ. జస్టిస్ వేపా రామేశం పంతులుగారు, మద్రాసు హైకోర్టుజడ్జి. క్రౌనుసైజు ౩౫౨ పుట లున్నవి. వెల రు ౨.

సాభిప్రాయవిశేషములు

వర్తమానప్రపంచపరిస్థితులు సుందోపసుందోపాఖ్యానమును సంస్మరింప జేయుచున్నవి. ప్రపంచమునం దన్నిజాతులును నా కాయుష్యము, నాకారోగ్యము, నాకు భాగ్య మని పాటుపడుచున్నవి. యూరపు రాజ్యములకు పరస్పరశ్రేయస్సహనము లేదు; పరపీడనమె ప్రధానమైనది. నల్లపచ్చజాతులను పీడించి బలిసిన తెల్లజాతులకు విషమావస్థ సంప్రాప్తమైనది. ఐరోపా మహాసంగ్రామము యూరపురాజ్యముల పశుబలమును శిథిలము చేసినది. మైరావణయజ్ఞములకు యజ్ఞపశువు లగుటకు ప్రజలు ప్రతిఘటించుచున్నారు. గ్రేటుబ్రిటను, ఫ్రాన్సు, జర్మని, రుష్యా, ఇటలిరాజ్యములు మహాదుఃఖవేదన ననుభవించుచున్నను, ఎప్పటి యెత్తులనె వేయుచున్నవి. సకలాంగములును బంధింపబడిన జర్మను రాజ్యము సంగ్రామసంకల్పము చేసినను సాధనసంపత్తి లేని సంకల్పము నిరర్థకము. జర్మనురాజ్యతంత్రజ్ఞు లీవిషయమును గ్రహించి వైరాగ్యమార్గము నవలంబించుచున్నారు. ప్రతియేటను పదికోట్లహూన్యములను యుద్ధ నష్టములకు పరిహారార్థము చెల్లింపవలసిన జర్మని చేయగల దేదియును లేదు. జర్మను దేశము సంగ్రామమునకు పూర్వ మాదాయములో విశేషభాగము మారణయంత్రనిర్మాణములకై వినియోగించుచుండెను. యుద్ధనావలు, మరఫిరంగులు, విమానములు, బాంబులు, మరతుపాకులు జర్మనురాజ్యాదాయమును దిగమ్రింగుచుండెడివి. అర్థముతో ధర్మమును పోషించుచుండెను. యోధులు మద్యమాంసాదులను తిని క్రొవ్వి మృగములవలె పోరాడుటకు సంసిద్ధులై యుండిరి. ఏమూలను జూచినను సాయుధపాణులైన జర్మనులు సంగ్రామదావానలమును పురికొలుపుటకు సంసిద్ధులై యుండిరి. కౌటిల్యనీతికి జర్మను చక్రవర్తి పట్టభద్రుడై యూరపురాజ్యములను గడగడలాడించెను; కృష్ణపింగళజాతుల నాచంద్రార్కము పరాధీనులను జేయుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేసెను; చీనాయందు బాక్సరు ఉద్యమమును నాశనము చేయుటకు నాయకుడై, చీనావిమోచనమునకును, ఆసియావిమోచనమునకును, ప్రపంచశాంతికిని మహాపకారమును జేసెను. ప్రపంచమును గడగడలాడించిన విలియము సింహ మిపుడు బోనునందు జిక్కుకొని తోక నాడించుచున్నది. ఆయన పుత్రుడు బర్లినువీథులందు బస్సులయందెక్కి తిరుగుచున్నాడు. ప్రజలు నిరాయుధులై, నిస్సహాయులై, వైరాగ్యోపహత చేతస్కులై, కాలయాపనమును జేయుచున్నారు. పదునైదేండ్లయందు జర్మను హృదయమునందు గలిగిన పరివర్తనము పరమాహంభావపరాయణు

లకును జ్ఞానోదయమును గలుగఁజేయుటకు దగి యున్నది. ప్రవృత్తియందు విషబీజము విషఫలమును గలుగఁజేయునుగాని స్వాదుఫలమును గలుగఁజేయదు. పాపఫలము తప్పక పండవలసి యున్నది. కాలము పరిపక్వమైనపు డప్రయత్నముగ కర్మఫలము గలుగుచున్నది. జర్మను హృదయమునందు చిత్తశుద్ధి గల వైరాగ్యము గలుగక పోయినను బలవంతముగ నైనను వైరాగ్యము గలుగుట ప్రపంచశాంతికి సాధనముగ నున్నది. జర్మను ప్రజల శక్తిసామర్థ్యములు మారణసాధనములకు గాక ప్రజాపోషణమునకు వినియోగపడుచున్నవి. ఇది దైవసంకల్పము. పరపీడనమునకలవాటుపడిన జర్మనుహృదయమున కీపరివర్తనము దుఃఖమును గలుగఁజేయుచున్నది గాని సుఖమును గలుగఁజేయుటలేదు. వర్తమానకాలమునందు జర్మనుహృదయమునకు విషతుల్యముగ నున్న నిర్బంధ వైరాగ్యము కాలాంతరమున సహజ వైరాగ్యమై అమృతము కాగలదు. పుణ్యము పుణ్యము వలన పండునుగాని పాపమువలన పండదు. జర్మనులు వారి ప్రారబ్ధకర్మఫలము ననుభవించిరి. భావికాలమునందును వర్తమానకర్మఫలము ననుభవింపగలరు. బౌక్సరు ఉద్యమకాలమునందు జర్మనుచక్రవర్తి బోధించిన దుస్తంత్రమునే నేడు బాల్డువిను మొదలగు రాజనీతిజ్ఞులు బోధించుచున్నారు. కాని వారు జర్మనుల గుణపాఠమును మాత్రము మరచిపోవుచున్నారు. ఈపదునైదేండ్లయందును చీనాప్రబోధము, ఆసియాప్రబోధము, మానవప్రబోధము స్థిరపడినవి. ప్రాతవాసనలకై యూరపురాజ్యతంత్రజ్ఞులు పరితపించుట సహజమైనను నిరర్థకము. ఆకాలమును పోయినది. యూరపు రాజ్యతంత్రజ్ఞులు స్వాత్మనాశనకరమైన పరపీడనతంత్రమును వీడి, స్వాత్మవికాససాధనమైన పరార్థహితధర్మము నవలంబించుట వివేకము.

* * * *

మానవప్రబోధము కార్మికసంఘటనమునందును, కార్మికనిరోధమునందును ప్రత్యక్షమగుచున్నది. ప్రపంచమునం దంతటను కార్మికులయం దపారమైన యశాంతి జనించినది. కార్మికులు సంయోగమువలన వారిదుర్భరస్థితిని బాగుచేసికొనుటకు ప్రయత్నించుచున్నారు. ఈ ప్రయత్నములకు సకలదేశములందును ప్రబలమైన ప్రతిఘటన మేర్పడుచున్నది. కులీనులకు కులహీనులకు, శ్రీమంతులకు దరిద్రులకు, పండితులకు పామరులకు, స్త్రీలకు పురుషులకు, పూర్వాచారప్రియులకు సంస్కారప్రియులకు,నిరంకుశత్వప్రియులకుస్వాతంత్ర్యప్రియులకు, భోగులకు త్యాగులకు తీవ్రమైన సంరంభము జరుగుచున్నది. పదియైదేండ్లకు బూర్వము మూర్తీభవించిన నిరంకుశత్వదేవతగ నున్న రుష్యా నేడు మూర్తీభవించిన స్వాతంత్ర్యదేవతగ నున్నది. ఆదేవతాసాన్నిధ్యమునం దన్నిభేదములును నంతరించుచున్నవి.చక్రవర్తులు, మతాచార్యులు, నిరంకుశాధికారులు, కోటీశ్వరులు, భూస్వాములు మాయ

వలె మాయమైరి. రుష్యారాజ్య తంత్రజ్ఞులు ప్రపంచమునందు మహాపరివర్తనమును చేయుటకు నాయకత్వమును బూనుకొనుచున్నారు. ప్రపంచమునం దంతటను సర్వసమత్వ సిద్ధాంతమును స్థాపించుటకు రుష్యానాయకులు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. రుష్యా నాయకుల ప్రయత్నములు చల్లగా వ్యాపించుచున్నవి. ప్రపంచమునం దంతటను సోవీటు ధర్మములకు స్వాగతములో, ప్రతిఘటనములో కనుపడుచున్నవి. సామాన్యులు దీనికి సహస్రముఖములను స్వాగతంబు నొసంగుచున్నారు. శ్రీమంతులు సర్వశ్రీ సంపూర్ణముగ ను ప్రతిఘటించుచున్నారు. సోవీటు ద్రవ్యము, సోవీటుబలము, సోవీటుతంత్రము సర్వవ్యాపకత్వమును గాంచుచున్నవి. జర్మను, చీనా, జపాను, తుర్కి, హిందూదేశములందు సోవీటు భావములు వ్యాపించుచున్నవి. జవాహరిలాలు నెహ్రూగారు వ్రాసిన వ్యాసములు, కేరళ రాష్ట్రీయసభయందు జేసిన ప్రసంగములు సోవీటు భావముల వ్యాపనమును తెలుపుచున్నవి. సామ్రాజ్యాభిమానమునకును, ధనాభిమానమునకును, స్వాభిమానమునకును మూలపీఠమైన బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకును, రుష్యా ప్రభుత్వమునకును సర్వత్ర ప్రతిఘటనము తారసిల్లుచున్నది. సర్వత్ర రుష్యాకు జయము గలుగుచున్నది. రుష్యా లక్ష్యము సర్వసమత్వమును స్థాపించుటయందు భౌతికముగాని ఆధ్యాత్మికము గాదు. లోకము నిరసించుచున్న పశుబలమును రుష్యా పశుబలమూలముననే నిరసించుచున్నది. రుష్యా సిద్ధాంతములందు నిరసించుచున్న పశుబలమును నాచరణమునందు వ్యాపింపజేయుచున్నది. ధర్మాధారములేని సిద్ధాంతములందు ప్రళయబీజములు నంతర్గర్భితమై యుండును. రుష్యా సహజముగ ననుభవించుచున్న దుఃఖవేదన ప్రపంచమున కంతకును సుజ్ఞానోపదేశమును చేయుటకు దగియున్నను ప్రపంచమునకు చిత్తశుద్ధి గలుగలేదు. ప్రపంచమునం దంతటను మాటలయందు శాంతియును, చేతలయందు సంగ్రామప్రయత్నములును సాగుచున్నవి.

* * *

శాంతికాములైన రోమేను రోలెండుగారు వ్యక్తముచేసిన ప్రపంచపరిస్థితులు యథార్థస్థితిని తెలుపుచున్నవి. యూరపురాజ్యములన్నియును మారణాస్త్రములను బడయుటకు పాతాళహోమములను జేయుచున్నవి. ఇంగ్లాండు కోట్లరూప్యములను వ్యయముచేసి సింగపూరు నావాశ్రయమును నిర్మించినది. అనంతమైన ద్రవ్యమును వ్యయముచేసి మూడువేల యుద్ధ విమానములను నిర్మించినది; యుద్ధనావలను నిర్మించుచున్నది. విషవాయువును, జలాంతర్గాములను నిర్మించుచున్నది. నిరపరాధు లెందరో మృత్యుదేవతకు బలియగుట కీమారణయంత్రములు పరమసాధనంబులు గాగలవు. ఇతరుల మారణమున కేర్పడిన శక్తులు తమ మారణమున కేర్పడుటయును సహజము. ఇదియె సుందోపసుందోపాఖ్యానము. ప్రపంచమునకు నాశనమును గోరువారు తమ నాశనమునుగూడ గోరుచున్నా మనుమాట

మరచిపోదురు. ప్రపంచ రాజ్యాధికారమును వహించుట కవసరమైన శక్తియును, సంపదయును, ధనమును గ్రేట్బ్రిటనునుండి శిథిలము లగుచున్నవి. సంపదలయందును, బలమునందును అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు ప్రపంచమునందు నాయకత్వమును వహించుచున్నవి. పారిశ్రామిక ప్రపంచమునందు జర్మని, అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు ముందంజ వేయుచున్నవి. ప్రజల యభివృద్ధి వెనుకంజ వేయుచున్నది. గ్రేట్బ్రిటనునందు ప్రజల పన్నులభారము విశేషముగ పెరిగినది. తల ఒకటికి రూ 217 పన్నును బ్రిటీషుప్రజలు చెల్లించుచున్నారు. వ్యయ మధికమైన రీతిని నాదాయ మభివృద్ధిని బొందలేదు. లక్షలమంది పని వాండ్రు పని పాటులు లేక పరితపించుచున్నారు. గ్రేట్బ్రిటను సంగు ప్రముఖమైన బట్టలపరిశ్రమ మాంద్యముగ నున్నది. కార్మికులం దశాంతి పెరుగుచున్నది. సర్వపాపములను పరిహారము చేయుటకు బ్రిటిషు రాజ్య తంత్రజ్ఞులు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. బాల్డ్విను గారు శ్వేతజాతుల బలమును గోరినను, చాంబర్లేనుగారు చీనాను బంధింపగోరినను, బర్కెను హెడ్డు ప్రభువు హిందూదేశము బంధింపగోరినను, ఫలము సమానము: గ్రేట్బ్రిటనుకు సుఖసంపదలు, పరాధీన రాజ్యములకు దుఃఖ దారిద్ర్యములు. నాకాయుష్యము నాకారోగ్యముసిద్ధాంతమును బ్రిటిషు రాజ్యతంత్రజ్ఞులు గోరుచున్నారు గాని ప్రపంచ శాంతిని గాని, పరమార్థమును గాని కోరుట లేదు. ఎన్ని తంత్రములను పన్నినను, ఎన్ని యెత్తులు వేసినను, ఎన్ని ప్రయత్నములను జేసినను, పడిపోవుచున్న బ్రిటిషు ప్రాబల్యము నిలువజాలదు. ఈజిప్టు, పారసీకము, చీనా, హిందూదేశము వ్యవహారములు బ్రిటిషురాజ్య తంత్రజ్ఞులకు పరమసంతాపమును గలుగజేయుచున్న విధమును వారిమాటలు, చేతలు తెలుపుచున్నవి. చీనావిషయమై బ్రిటిషురాజ్యతంత్రజ్ఞులవలంబించిన రాజనీతి దుర్భరమై పరాజయమును పొందినది.

* * *

చీనావిజయ మాసియాఖండ విజయము, ధర్మ విజయము, శాంతి విజయము. బ్రిటీషురాజ్యాధికారుల తంత్రము లన్నియును నిష్ఫలములైనవి. చీనాయం దన్నిపక్షముల వారికిని సంయోగము గలుగుచున్నది. ఉత్తర భాగనాయకులు చీనాను విడిచి దుందుభినాదములతో మంచూరియాకు వెడలిపోయిరి. చీనాప్రభుత్వము పెకింగునువిడిచి టీన్ట్సినును రాజధానినిజేసి మహాధైర్యమును జూపినది. కమెల్ పాషా గారు కాన్స్టాంటినోపిలును విడిచి అంగోరాయందు రాజ్యమును స్థాపించి తురుష్కజాతీయప్రతాపమును సంరక్షించిన ట్లులు చీనారాజ్యాధికారులును టీన్ట్సినునందు రాజ్యమును స్థాపించి చీనాజాతీయపతాకమును నిరాటంకముగ వ్యాపింప జేయగలరు. చీనాయును తుర్కీవలెనే ప్రాతవాసనలను విసర్జించి జాతీయధ్వజమును నూతనవికాసముతో స్వదేశమునందును, పరదేశములందును వ్యాపింప

చేయవలసియున్నది. ధర్మపరాయణులైన నలువదికోట్ల ప్రజల ప్రబోధముతో ప్రపంచము నూతనచైతన్యము వహింపవలసి యున్నది.

* * * *

ఇతర స్థలములందు పడిపోవుచున్న ప్రయోజనములను పరాధీన రాజ్యములందు బడయుటకు బ్రిటీషు ప్రభుత్వము విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నది. భారతవర్షము బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమునకు మకుటమనుట యసంగతమైనను పరాధీన రాజ్యములకు మకుటమనుట మాత్రము సంగతముగ నున్నది. ప్రపంచరాజ్యములందు భారతరాజ్యమునకు గల దైన్యస్థితి వేరొక రాజ్యమునకు లేదు. సకలమును పరాయుత్తముగ నున్నది. భారతీయుల కాత్మవిస్మరణము గలిగినది. పరసందర్శన మాత్మసందర్శనమునకు ప్రమాణముగ నున్నది. భారతీయులకు దేహబలము, జ్ఞానబలము, ద్రవ్యబలము కార్యసాధనమునకు లేకున్నవి. వాదోపవాదములతోను, పరస్పరకలహములతోను, నిందలతోను కాలము గడచుచున్నది. ఒకరిమాట వేరొకనికి సరిపడకున్నది. ఒకరికి తూర్పు, రెండవవానికి పడమర మార్గములుగ నున్నవి. బ్రిటీషు రాజ్యతంత్రజ్ఞులు భేదోపాయమందు మహాదక్షులు. కొంతకాలము హిందూ మహమ్మదీయ భేదములు, కొంతకాలము బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర భేదములు, కొంత కాలము పట్టణ గ్రామభేదములు, కొంతకాలము సంస్థానములు బ్రిటీషు ఇండియాభేదములు భారతీయుల దుర్దశను, బ్రిటీషు అధికారుల దక్షత్వమును విశదము చేయుచున్నవి. సైమను కమిషను దుర్దశను ప్రత్యక్షము చేయుచున్నది. సైమనుకమిషనుకు నాయకుల తోడ్పాటును బడయుటకు ప్రభుత్వాధికారులవలంబించుచున్న రాజ్యనీతి యసహ్యముగ నున్నది. ఇర్విను ప్రభువు మొదలు రక్షకభటుని వరకును తెల్లకమిషనుతో సహకారమును ప్రదర్శించుటకు జేయుచున్న ప్రయత్నములు వారి రాజ్యతంత్ర సామర్థ్యమును విశదము చేయుచున్నవి.

సర్ జాను సైమను గారు పలికిన సాను భూతివాక్యములు ప్రజలను వంచింపజాలవు. ఈవిషయమునందు నాయకులందరును నేకీభవించుచున్నారు. శ్రీనివాసయ్యంగారును, జిన్నా గారును నేకాభిప్రాయమును దెలుపుచున్నారు. ఆంగ్లేయపత్రికలయందు ప్రముఖమైన పయొనీరు పత్రికయును నాంగ్లాధికారుల ప్రవర్తనమును నిరసించుచున్నది. సైమను కమిషను నాయకులను కొంతవరకు చేరదీసినను ప్రజాసంయోగమునకు సాధనము గాజాలకున్నది. సైమనుకమిషనులో భారతీయులకు తెల్లవారికిగల ప్రతిపత్తి లేనంతవరకును, వారు పాల్గొనజాలరని నాయకు లందరును నేకగ్రీవముగ విస్పష్టము చేయుచున్నారు. అయినను సామ్రాజ్యశాసనసభ నియమించిన కమిటీప్రశంసలు కొందరకు భ్రమను గలుగజేయుచున్నవి. శాసనసభలు బహిష్కారము విషయ

మై చేసిన తీర్మానములను అన్నిపక్షములవారును గౌరవించుట దేశక్షేమమునకు ప్రయోజనకరము. జస్టిసుపక్షమువారి ప్రవర్తన విషయమై ఊహాపోహాలు గలుగుచున్నవి. కాని వారు స్వయముగ పోషించిన తీర్మానమునకు వ్యతిరేకముగ వారు ప్రవర్తించుదు రని నమ్ముట యసంగతము. ప్రజాపక్షమును పోషించుట కేర్పడిన జస్టిసుపక్షము ప్రజాభిప్రాయమును ధిక్కరించుట యసంభవము. సైమనుకమిషను తిరిగివచ్చి పోగలదు. దేశమోక్షముమాత్ర మిట్టి కమిషనుల మూలమునను రాజాలదు. దేశమోక్షము ప్రజాప్రబోధము మూలముననె రాగల విధమును చీనాదేశ ముపదేశించుచున్నది. చీనాస్వాతంత్ర్యసంరంభ మంతఃకలహములతో నారంభమైనను, నంతఃకలహము లంతరించి చీనాజాతీయధ్వజము స్థాపితమైనది. బ్రిటీషు రాజ్యనీతిజ్ఞులు ప్రజాబలము సువ్యక్తముగానంతవరకును మామూలు ఎత్తులనె వేయుచుందురు. ఆయెత్తులను వేయుటయందు తెల్లదొర లందరకును సమానప్రజ్ఞ గలదు. గ్విన్ను గారైనను, మార్షు బాంకుగారైనను, గోషెనుప్రభువైనను, వింటరుటను ప్రభువైనను సమానప్రజ్ఞనే కలిగియుందురు. నల్లదొరలు కూడ వారి మాయోపాయములందు జిక్కుకొనుట సంతాపకరముగ నున్నది. భారతీయులకు స్వధర్మ నిర్వాహణమునకు మార్గమును జపాను చీనా రాజ్యములు వేయినోళ్ల జాటుచున్నవి. స్వప్రయోజనమును, కులప్రయోజనమును, సంఘప్రయోజనమును, మతప్రయోజనమును నుత్తమమైన దేశప్రయోజనమునకు సాటిరావు. జపాను, చీనా నేర్పిన గుణపాఠమును భారతీయులును గ్రహించి స్వధర్మ నిర్వాహణమును బూనుకొని భగవదనుగ్రహమునకు పాత్రులగుదురు గాత!

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No.7, Thambu Chetty Street, G.T, Madras.